Aḃráin agus Dánta an Reaċtaḃraiġ

AN CRAOIḂÍN AOIḂINN

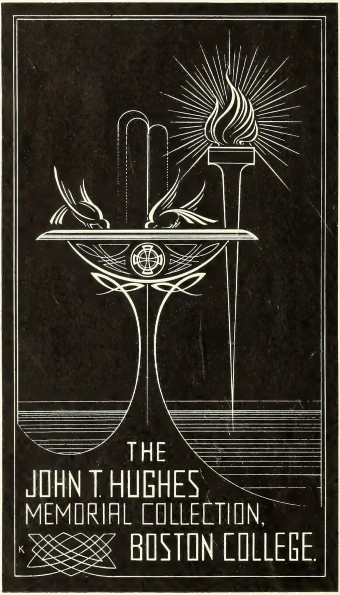

THE
JOHN T. HUGHES
MEMORIAL COLLECTION,
BOSTON COLLEGE.

Digitized by the Internet Archive
in 2016

https://archive.org/details/arinagusdntareat00raft

Aḃráin agus Dánta an Reaċtaḃraiġ

muinntir Ċaṫail
clódóirí
baile áṫa cliaṫ

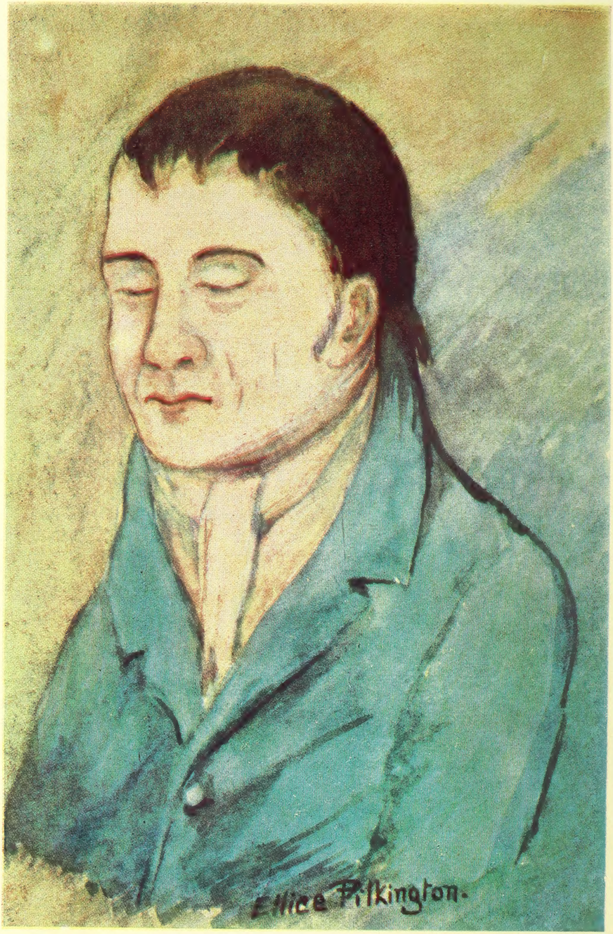
Ellice Pilkington.

ANTOINE Ó REAĊTAḂRA

Aḃráin agus Dánta an Reaċtaḃraiġ

ar na gcruinniuġaḋ agus ar na bfoillsiuġaḋ
den ċéad uair

le

Dubġlas de h-Íde, LL.D., D.Litt., M.R.I.A.
(An Craoiḃín Aoiḃinn)

ar na gcur amaċ anois arís agus
tuilleaḋ aḃrán leó

BOSTON COLLEGE LIBRARY
CHESTNUT HILL, MASS.

le ceannaċ díreaċ ó
Oifig Díolta Foillseaċáin Rialtais
5 Sráid Ṫobair Ṗádraig, Baile Áṫa Cliaṫ, C.2.
nó tré aon díoltóir leabar
1933

205575

CLÁR NA n-AḂRÁN

AN ĊÉAD LEAḂAR

Leaṫ.
1. Réaṁ-ḟocal 7
2. Mise Raifteri 26
3. Caoine ar Ṫomás Ó Dálaiġ 34
4. Béal-Áṫa-na-hAiḃne 37
5. An tAṫair Uilliam 43
6. Cill Aodáin, nó Condae Ṁuiġ-eó 49
7. Nansaiḋ Ḃreaṫnaċ 55
8. An Cíos Catoilceaċ 58
9. Antoine Ó Dálaiġ 63
10. An Dia Darḃ Ainm Iupiter 65
11. Seáġan Conróiḋ 67
12. Anaċ Cuain 70
13. Uilliam Ó Ceallaiġ 73
14. Caoineaḋ Uí Ċeallaiġ 75
15. Pádraig Ó Doṁnalláin 82
16. Cairmirt an Pótaire Leis an Uisge-Beaṫa .. 86
17. Na Buaċailli Bána 90
18. An Ḟiaḋnuise Ḃréagaċ 92
19. Bean an Ḟir Ruaiḋ 97
20. Brigid Ḃéasaiġ 102
21. An Ḟiġeadóir 108
22. Bainis an tSleaḋtáin Ṁóir 111
23. Election na Gailliṁe 118
24. Buaiḋ Uí Ċonaill 122
25. Bearnán Ristéard nó Díbirt Ḃriain Uí Raiċnín
agus Pádraig Ṁic Aoḋagáin 124
26. Na Buaċailli Bána 126
27. Seanċus (nó Cairmirt) na Sgeiċe 129

CLÁR NA n-AḂRÁN

Leaṫ.
28. Máire Stanton 147
29. Máire Ní Eiḋin nó An Pabsae Glégeal .. 151
30. An Pótaire ag Molaḋ an Uisge-Beaṫa .. 153
31. Peigiḋ Mistéall 156
32. An Cholera Morbus 158
33. Aiṫriġe an Reaċtabraiġ 163

AN DARA LEAḂAR

34. An Gréasaiḋe 171
35. Aḃrán Cill-ċluanaiġ 174
36. Aḃrán Cáinte a Rinne an Calnánaċ faoi Raifteri 188
37. Mallaċt Raifteri 198
38. An Fiaḋaċ 201
39. Ar Ṁarcus Ó Calláin 210
40. Coṁairle Reaċtabraiġ don Ċompostóir Patsai Ó Calláin ar Caiṫrín an Duiḃéin 213
41. Fiaḋaċ Ṁarcus Uí Ċalláin 214
42. Agallaṁ Reaċtabra agus an Ḃáis 226
43. Díospóireaċt Raifteri leis an Deaḋan .. 236
44. An Ċúis dá Pléiḋ 240
45. Is Fada ó Cuireaḋ Síos 243
46. Béaláġárṫa 247
47. Cnocán Ḟaoḃar nó Úna Ní Ċaṫáin 250
48. Cnocán an Eanaiġ 253
49. An Leaṫ-Ḃaile 255
50. Seáġan Ó Branáin 257
51. Plaincsti an tSeiriodánaiġ 263
52. Bail'-Loċ-Ri'aċ nó Reaċtabra agus Fear an Táḃairne 266
53. Peigiḋ Bláṫ na Sgéiṁe 268

Réaṁ-ḟocal

Insan mbliaḋain 1903 do ċríoċnuiġeas agus do ċuireas i gcló Aḃráin an Reaċtaḃraiġ ar dtús, agus aistriú Béarla leó, 371+xvi. leaṫanaiġ. Ċuireas míle cóip de i gcló, agus i riṫ na bliaḋna do díolaḋ iad. Do ċuirfinn aṫ-ċló orra ann sin, aċt gur dóiġeaḋ na plátaí i dteine ṁóir.

Nuair cuireaḋ an Coisde ar bun ag an Riaġaltas, ċun leaḃra Gaeḋilge do ċur i gcló, do ṫairg mé an Reaċtaḃraċ (nó Raifteri, ó is é sin an cruṫ is coitċeannta anois ar an ainm) dóiḃ, agus d'iarradar orm a ċuid aḃrán naċ raiḃ san leaḃar eile do ċur leis an leaḃar so, agus an t-iomlán do ṫaḃairt amaċ arís i n-aon leaḃar aṁáin gan aon aistriú. Rinne mé sin ċom maiṫ agus d'ḟéadas. Ċuir mé le céile sgéalta eile fá an ḃfile, agus an ċuid eile d'á ḋántaiḃ, an méid díoḃ a raiḃ ar mo ċumas a gcruinniú. Aċt ba ḋoḃrónaċ an obair í, ar bealaċ, óir an ċuid is mó de na daoiniḃ do ċuidiġ liom nuair ċuir mé amaċ an ċéad ċuid, níl siad beó anois, fairíor! ċun congnaṁ do ṫaḃairt dam arís, agus is mór d'airiġ mé mo ṡean-ċáirde uaim i riṫ na hoibre seo. Dá mbéaḋ siad ann fós do ḃéaḋ an obair seo níos fearr, níos slaċtṁaire agus níos iomláine. Beannaċt Dé ar na sean-Ġaeḋilgeoiriḃ!

AḂRÁIN AGUS DÁNTA AN REAĊTAḂRAIĠ

NUAIR caiṫtear cloċ i n-uisge corruiġtear an t-uisge. Tuiteann an ċloċ go dtí an tóin agus luiġeann sí annsin, aċt a ḃfad tar éis a tuitime maireann gluaiseaċt an uisge agus ċítear ar a uactar an tonn do ṫóg an ċloċ. Snáṁann an tonn so amaċ ó'n gceartlár, mar ḟáinne mór, go dtagann sé go dtí an bruaċ.

Is é ṫáinig in mo ċeann, ar gcruinniuġaḋ dánta an Reaċtabraiġ ḋam, go dtuiteann file ó neaṁ in san traoġal, corr-uair, mar ċloċ i n-uisge. Sgiobtar uainn an file ag an mḃás, tuiteann a ċorpán in san talaṁ, aċt maireann an ġluaiseaċt do ṫóg sé, agus tógann a ċuid dán tonn ḃeag ḟéiṁ ṡíoṫċánta ar uisge an traoġail, a ṡnáṁas amaċ a ḃfad ó áit ḋúṫċais an ḟile féin. Is aṁlaiḋ ṫárla sé, gur buaileaḋ orm an tonn do ṫóg Antoine Ó Reaċtabraiġ ceiṫre fiċid míle ó n-a áit féin, agus níos mó 'ná dá ḟiċid bliaḋan tar éis a ċorp do ṡíneaḋ in san trean-reilig i gCillínin. Is mar so ṫárla sé. D'éiriġeas amaċ, lá breáġ seaca san ngeiṁreaḋ, mo ġaḋairín le mo ċois agus mo ġunna ar mo ġualainn, agus níorḃ' ḟada ċuaiḋ mé nó go gcuala mé an sean-ḟear ag dorar a ḃotáin agus é ag gaḃáil go binn ḋó féin,

Anois ar dteaċt an earraiġ béiḋ an lá a' síneaḋ
'Nois ar dteaċt na Féil' Bríġde 'seaḋ tógfad mo ċeól
Ó ċuir mé in mo ċeann é ní stopfaiḋ mé coiḋċe
Go seasfaiḋ mé ṡiar i lár Ċondae Ṁuiġ-Eó.

* * * * * * *

Fágaim le huḃaċta go n-éiriġeann mo ċroiḋe-se
Mar árduiġtear an ġaoṫ nó mar sgaptar an ceó
Nuair smuainiġim ar Ċearra agus ar Ḃalla taoiḃ ṡíos de
Ar Sgeataċ a' Ṁile, nó ar Ṗláinéad Ṁuiġ-Eó.

Do taiṫniġ na briaṫra liom go mor. Ḃruiḋ me anonn ċuig an sean-ḟear, agus "An múinfeá an t-aḃrán sin dam?" arsa mise. Do ṁúin, agus d'imṫiġ mé aḃaile, agus cuid ṁór de "Condae Ṁuiġ-Eó" de ṁeaḃair agam. Baḋ é sin mo ċéad ċaraḋ leis an toinn d'ḟág an Reaċtaḃraċ 'na ḋiaiḋ. Níor ċualas a ainm an uair sin, agus ní raiḃ ṡios agam go ceann mórán de ḃliaḋantaiḃ 'na ḋiaiḋ sin gurḃ' é do ċeap an píosa do taiṫniġ liom ċoṁ mór sin.

Do ḃí mé lá, cúig bliaḋna déag 'na ḋiaiḋ sin, ag láiṁsiuġaḋ agus ag pruċaḋ ameasg na sean-láiṁsgríḃinní Gaeḋilge atá san Acadaṁ Ríoġaṁail, i mḂaile-Áṫ'-Cliaṫ, agus créad do casfaiḋe orm aċt leaḃar láṁ-sgríoḃṫa a raiḃ cuid de ḋántaiḃ an Reaċtaḃraiġ ann, agus do ḃí mo ṡean-ċaraid "Condae Ṁuiġ-Eó" orta, agus is annsin do fuair mé amaċ gurḃ'é an Reaċtaḃraċ a uġdar, agus gurḃ'iomḋa aḃrán binn eile do ċum sé leis.

Do ḃí mé lá eile, a ḃfad tar a éis sin, anaice leis an gCarraig Ḋuiḃ, i gCondae Ḃaile-Áṫ'-Cliaṫ, agus mé ag siuḃalóideaċt dam féin ar an mbóṫar. Do ḃí fear dall ar taoiḃ an ḃóṫair, agus é ag iarraiḋ déirce. Ṫug mé sin dó, agus d'imṫiġ mé liom. Aċt tar éis fiċe péirse nó mar sin do ṡiuḃal ṫáiniġ sé in mo ċeann d'aon ṗreab aṁáin, go mba cosṁail le Gaeḋilgeóir an dall sin, gur éadan agus béal Gaeḋilgeóra do ḃí air, agus "Cad ċuige," arsa mise liom féin, "nár labair tú i nGaeḋilg leis?" Ní túisge táinig an smuaineaṁ sin ċugam 'ná d'ḟill mé ar m'ais arís go dtí an dall, agus labair mé leis i nGaeḋilg. D'ḟreagair sé mé go binn blasta in san teangaiḋ céadna, agus d'ḟan mé tamall fada ag cainnt leis. Seágan Ó Mainín an t-ainm do ḃí air. Ḃaḋ as Condae na Gailliṁe é. Giolla capall do ḃí ann, ina óige, agus do ċaill sé radarc a ṡúl ag léimnig sgonnsa ar ṁuin ċapaill; do ḃuail craoḃ é, agus do ḋall sí é. D'innis sé a lán dam i dtaoiḃ Reaċtaḃra. Duḃairt sé liom: "Má ḃíonn tú coiḋċe i mbaile beag dárb ainm Creaċṁaol i gCondae na Gailliṁe, tá teaċ ar ṫaoiḃ an ḃóṫair agus feilméar dárb ainm Diarmuid Ó Cluanáin 'na ċómnuiḋe ann. Is in san tiġ sin fuair an Reaċtaḃraċ bás, agus ḃí fios aige seaċt mbliaḋna roiṁe sin, caḋ é an áit agus an teaċ agus an lá agus an uair do ḃí i ndán dó bás ḟaġáil." Do ċuiṁniġ mé ar an méad aduḃairt an dall liom, aċt níor ṡaoil mé go mbéinn coiḋċe i gCreaċṁaol. Aċt ṫárla go ḃfuairear mé féin i ndeisceart na condae agus ṫáinig an rud aduḃairt an dall in mo ċuiṁne. Ċuaiḋ mé ċoṁ fada le Creaċṁaol, fuair mé Diarmuid Ó Cluanáin amaċ, agus ċonnairc mé an teaċ a ḃfuair an file bás ann. Duḃairt an sean-ḟear liom go raiḃ a ċuid aḃrán sgríoḃṫa i leaḃar ag a leiteid seo d'ḟear. Ċuaiḋ mé ar a ṫóir, aċt duḃraḋ liom gur tugaḋ an leaḃar go dtí an t-Oileán Úr. Ċuaiḋ mé go tiġ na gCalnánaċ do ḃí san gcóṁarsanaċt sin, óir ċuala mé go raiḃ leaḃar aca-san a raiḃ duanta Reaċtaḃra agus duanta a n-oncail féin ann. Ḃí na Calnánaiġ breáġ fialṁar fairsing, d'iarradar orm an oiḋċe do ċaiteaṁ leó, aċt duḃradar go raiḃ an leaḃar so imṫiġte go dtí an t-Oileán Úr mar an gcéadna, agus b'éigean dam filleaḋ gan é.

Níorḃ'ḟada 'na ḋiaiḋ sin go ndeaċaiḋ mo ċara an Ḃaintiġearna Gregori, ar ṫóir leaḃair do ċuala sí do ḃeiṫ san gcóṁarsanaċt ċéadna, agus fuair sí é i seilḃ ḟeanṡaoir cloiċe anaice le Cillínín. Do sgríobaḋ an leaḃar go han-ṁaiṫ i litreaċaiḃ Gaeḋilge ag duine éigin gan ainm, timċeall leiṫ-ċéad bliaḋan ó ṡoin; fuair sí an leaḃar so ar iasaċt agus ṫug daṁ-sa é, agus sgríob mé seaċt n-aḃráin déag as. Dá aḃrán fiċead leis an Reaċtaḃraċ do ḃí ann, agus trí cinn nó a ceaṫar le daoiniḃ eile. Ṫar a éis sin ċuaiḋ mé ar ṫóir an leaḃair do ċonnaic mé san Acadaṁ níos mó ná deiċ mbliaḋna roiṁe sin. Ċuaiḋ mé ar dtús go dtí clár, nó index, na leaḃar atá san Acadaṁ, aċt ní raiḃ oiread agus ainm an Reaċtaḃraiġ ar ċlár na leaḃar Gaeḋilge in san Acadaṁ, agus ní raiḃ an ċéad líne d'aon duan d'á ċuid duan le fagáil ar ċlár na gcéad-línte. Ċaiṫ mé dá lá ó ṁaidin go hoiḋċe ag dul tré na leaḃraiḃ sul fuair mé arís é. Atá cúig dánta fiċead leis an Reaċtaḃraċ in san sgríḃinn seo, agus iad sgríoḃṫa go maiṫ i litreaċaiḃ Gaeḋilge le láiṁ sean-duine, mar ṁeasaim, doċtúir leiġis, b'éidir, óir tá an líne seo, i Laidin, sgríoḃṫa ar ḋuilleóig de, tollere nodosam nescit medicina podagram, agus tá peictiúir cinn an Reaċtaḃraiġ tarraingṫe go réiḋ le peann ar leaṫanaċ eile, agus cúpla focal i mBéarla faoi (1) ag taḃairt dáta a ḃáis, 1835, agus a aois, aon bliaḋain déag agus dá fiċiḋ! (2) Do sgríob mé amaċ na haḃráin naċ raiḃ san leaḃar eile, agus rinne mé compráid le haire ṁóir idir na cóipeannaiḃ do ḃí san sgríḃinn seo agus i sgríḃinn an tsaoir cloiċe. Ag so anois mar ċuir mé na dánta eile le céile.

Do fuair mé oċt n-aḃráin óm' ċaraid Eóġan Ó Neaċtain, i nGailliṁ, creidim gur ó ḟear de ṁuinntir Ċomáin in san gcaṫair sin fuair seisean an ċuid is mó aca. Do fuair mé cúig aḃráin eile ó'n Aṫair Clement Ó Luġnaiḋ,

---

[1] Ag so na briaṫra, Anthony Rafferty, Irish Minstrel, died October, 1835. Aet. 51.

[2] 23 O 9 is uiṁir don LS. seo, agus tá na dánta céadna san LS. 23 O 42, aċt gur sgríobaḋ iad go dona (don Argadánaċ is dóiġ) san dara LS. seo.

ó'n Mainistir i mBaile-Loċa-Ri'aċ, do sgríoḃ iad ó ḃéal sean-duine fiċe bliaḋan roiṁe sin. Tar a éis sin, do fuair mé sgríḃinn ar iasaċt óm' ċaraid, Mac Uí Ḟloinn, cléireaċ Ṫuama, in ar ċuir sé síos (as sgríḃinn do ḃain le Mac Uí Ċeallaiġ éigin, agus ó ḃéal daoine), cuid mór de na duantaiḃ do ḃí agam ceana. Ċuaid mé tríd an sgríḃinn seo le haire ṁóir, agus b'úsáideaċ é ag ceartuġaḋ na gcóiḃ eile. Ní raiḃ ann aċt dá aḃrán (1) agus cúpla rann naċ raiḃ agam ceana. Óm' ċaraid, Mac Uí Ṁíoḋċáin, fuair mé an dán fada, "Seanċus na Sgeiċe," ar dtús, agus do ċeartaiġ mé é as sgríḃinn Ṁic Uí Ḟloinn. Ó'n ḃfear céadna fuair mé "An Cholera Morbus." Do fuaireas an "Ċúis d'á Pléiḋ" i sgríḃinn do rinne fear de na hOisíniġ i litreaċaiḃ Rómánaċa do réir fuaime na ḃfocal, san mbliaḋain 1834, nó mar sin. Fuair mé iasaċt na sgríḃinne seo óm' ċaraid, Mac Uí Ḟloinn. Fuair mé "Fiaḋaċ Ṁarcuis Uí Ċalláin" as an sgríḃinn ċéadna, agus as sgríḃinn Ṁic Uí Ḟloinn. Sgríoḃ mé síos "Máire Ní Eiḋin" ó ḃéal Ṫomáis Uí Eiḋin, as Cilltartan. Atá Tomás féin gaolṁar leis an gcailín áluinn do ḃí 'na bun-áḋḃar do'n aḃrán, agus sgríoḃ mé an ċuid is mó de'n "Reaċtaḃra agus an Bás" ó ḃéal an duine ċéadna. Fuair mé "Cill Aodáin" nó "Condae Ṁuiġ-Eó," ó Ṫaḋg Ó Connláin, feirmeóir measaṁail tuigseannaċ, a raiḃ talaṁ aige, creidim, ó ċlainn Ṁic Ṁáġnasa, i gCill Aodáin, do rugaḋ agus do tógaḋ i n-aon ḃaile leis an Reaċtaḃraċ féin (2). Fuair mé an ċuid is mó "d'Anaċ Cuain" óm' ċaraid, Proinnsias Ó Concuḃair, do ċuala é ag sean-ṁnaoi i n-Anaċ Cuain féin. Fuair mé "Baile-Loċa-Ri'aċ" ó Ṡeumas Ó Maoilḋia, as Druim Dreisin, do ċuala ag a aṫair é. Fuair mé aḃráin eile agus sgéalta ó ḋaoiniḃ eile.

---

[1] "Cnocán an Eanaiġ" agus "An Gréasuiḋe."

[2] Sgríoḃ seisean é i litreaċaiḃ Rómánaċa do réir fuaime na ḃfocal do inġin Ṁic Ṁáġnasa do ṫug dam-sa é.

Is mar sin do ċuir mé le ċéile, ċom maiṫ agus d'ḟéadar, an méad do fuair mé, de ṫoraḋ tóruiġeaċta fada, de ḋántaiḃ agus d'aḃránaiḃ an Reaċtaḃraiġ, nó de na haḃránaiḃ do ḃí curta 'na leiṫ.

* * * * * * *

Do rugaḋ Antoin Ó Reaċtaḃra, nó Raifteri, mar tugtaiḋe air go minic, timċeall na bliaḋna, 1784, ag Cill Aodáin, anaice le Coillte-Maċ, nó Coillte-Máġaċ, i gCondae Ṁuiġ-Eó. Do taisbeánaḋ ḋam an áit a raiḃ an boṫán ina rugaḋ é. Ní'l sé a ḃfad ó'n Lios-Árd, cnocáinín faoi ċrannaiḃ ar cúl tiġe ṁóir Ċill Aodáin, an áit ba ṁó taitiġe síḋeóg d'á ḃfuil san tír sin. Nuair ḃí sé timċeall naoi mbliaḋna d'aois do buaileaḋ é leis an ngalar breac, agus ċaill sé a raḋarc. Ṫosaiġ sé ar an ḃeidlín nó an ḟidil d'ḟoġluim, aċt níor ċuala mé cia ṁúin ḋó í. Tá rud aṁáin cinnte, naċ raiḃ sé riaṁ aċt 'na ḋroċ-ḃeidileadóir, agus níor ṁaiṫ an ḃeidlín do ḃí aige. Níor ḟéad mé eólas faġáil cad fáṫ ar ṫréig sé a áit ḋúṫċais i gCondae Ṁuiġ-Eó le dul go Condae na Gaillime. Aċt rinne sé sin, agus ċaiṫ sé an ċuid ba ṁó d'á ṡaoġal go dtí a ḃás ag dul suas 's anuas i gCondae na Gaillime, go mór-ṁór idir B'l'-Áṫ-an-Ríoġ agus Baile-Loċa-Riaċ, agus Gort Innse Guaire, ag déanaṁ amaċ sliġe ḃeaṫa ḋó féin le n-a ċuid ceóil agus aḃrán. Ḃí triúr nó ceaṫrar de ḃárdaiḃ maiṫe an uair seo i gConnaċtaiḃ, mar do ḃí Mac Suiḃne agus an Bairéadaċ, i gCondae Ṁuiġ-Eó, agus deir cuid de na sean-daoiniḃ go mb'ḟearr iad so 'ná an Reaċtaḃraċ. Aċt tá an ċuid is mó d'á n-aḃránaiḃ-sean caillte, agus is doiliġ, ar an áḋḃar sin, comórtas do

---

[1] Is dóiġ gur Coillte Máġaċ is ceart, agus gurab ionann Máġaċ agus tuiseal gein. do Máġa, aṫair Ċeit; féaċ an sgéal ar Ċeat Mac Máġaċ, Céitinn II., 200.

ḋéanaṁ eatorra, agus níor ċeart é. Óir is fir léiġinn agus eólais agus maoine do ḃí in san mbeirt sin; aċt súd ċugainn an Reaċtaḃraċ, 'na ḋall ó n-a óige, ag iomċar mála, gan teaċ, gan téagar, gan dídean, gan árus, gan eólas aige ar léiġeaḋ ná ar sgríoḃaḋ, gan teangaiḋ i gceart aige aċt a Ġaeḋilg féin, agus d'ḟág sé lorg 'na ḋiaiḋ go dtí an lá indiu, níor doiṁne, dar liom-sa, ná d'ḟág siad-san. Muna mbéaḋ de ṁaiṫ in san leaḃar so aċt aḃráin daill gan léiġeann do ċruinniuġaḋ, do b'ḟiú an trioblóid é. Aċt nuair tá ḟios againn go raiḃ an dall so 'na ċúṁaċt in san tír, ag gríosuġaḋ na ndaoine i n-aġaiḋ na ndeaċṁuiḋ, agus tá mbrostuġaḋ i n-aġaiḋ a náṁad, má's olc maiṫ a ċuid aḃrán is fiú a gcruinniuġaḋ ar a ṡon sin féin.

Rinne Reaċtabra aḃráin ag molaḋ na ndaoine do ċuidiġ nó do ṫaiṫniġ leis, nó ag molaḋ na n-áiteaċa in ar ċóṁnuiġ siad; rinne sé aḃráin poiliticeaċa ag gríosuġaḋ na ndaoine i n-aġaiḋ na nGall, agus ag cuidiuġaḋ le páirtí Ḋóṁnaill Uí Ċonaill. Rinne sé corr-aḃrán gráḋa, agus corr-aḃrán diaḋa, agus anois agus arís aḃrán ag cáineaḋ duine, nó " aor " mar ṫugadar na Sean-Ġaeḋil air. Do b'ḟearr a aḃráin ṁolta 'ná a aḃráin ċáinte. Duḃraḋ d'á ṫaoiḃ, " cia bé duine ṁol sé, ṁol sé go maiṫ é ", aċt san am céadna duḃairt cuid de na daoiniḃ nár b'áḋaṁail an rud é ḃeiṫ molta i n-aḃrán. Duḃairt sean-Ḋiarmuid Ó Cluanáin, an fear a bḟuair an file bás ina ṫiġ: " Do ṫigeaḋ Reaċtaḃra go minic," aduḃairt sé, " go dtí an teaċ so agus d'ḟanaḋ sé ann, aċt ní ḋéarna sé ḃéarsa 'nár dtaoiḃ ariaṁ. Níor ṁaiṫ le m'aṫair sin, óir ní háḋaṁail é." Duḃairt fear eile, " is minic ċuala mé m'aṫair ag cainnt i dtaoiḃ Raifteri, ḃí buaiḋ eicint (éigin) aige, agus ḃíoḋ faitċeas ar na daoiniḃ roiṁe. Is minic ċuala mé cainnt ar ḋaoiniḃ do ḃéarfaḋ suiḋe ar a gcárr ḋó, agus nuair d'ḟiafruiġeaḋ sé cad é an t-ainm ḃí orra ní innseoċaidís dó é, le faitċeas go gcuirfeaḋ sé i n-aḃrán é." Agus duḃairt fear eile: "Ḃí duine muinnteardha do m'aṫair ag tiomáint a ċáirr ar an mbóṫar, lá, agus ċonnairc sé Reaċtaḃra aċt níor leig sé air go ḃfaca sé é. Agus nuair ḃí sé ag gaḃáil ṫairis duḃairt an Reaċtaḃraċ:

Ní raiḃ saiġdiúr riaṁ
  Naċ ḃfuiġeaḋ a ḃiléad
Aċt tá náṁaid an ċoimín
  In san ḃfeiréad.

Duḃairt duine muinnteardha m'aṫar annsin, agus deifir air, 'Ó! a Ṁáiġistir Raifteri, ní raiḃ ḟios agam gur tusa do ḃí ann. Naċ n-éireóċa tú agus suiḋe ar an gcárr?'"

Ṁol sé Máire Ní Eiḋin agus Briġdín Ḃéasaiġ, agus ḃí saoġal buaiḋearṫa ag an mbeirt aca. Fuair Máire Ní Eiḋin bás go brónaċ i lár purtaiġ, agus duḃairt cóṁarsa ḋí: "Deaṁan a ḃfad a ḃéas duine beó a mbéiḋ aḃrán ceapṫa air." Aċt ar an taoiḃ eile rinne sé aḃrán ag molaḋ mná óige do ḃí mí-sgiaṁaċ, aċt ḃí sí síḃialta cóir cineálta. Do ḃíoḋ sí ag freastal air, i dtiġ éigin 'n-áit a mbíoḋ sé ar lóistín, agus fuair sí fear leis an aḃrán, agus tá mac léi 'na ċóṁnuiḋe anois i mBaile a' Ċláir. Duḃairt bean aosta liom, i gCilltartan, go ḃfaca sí an Reaċtaḃraċ aon uair aṁáin, i dtiġ daṁsa, agus laḃair sé léi agus duḃairt: "Buḋ ṁaiṫ an fear ceirde do rinne ṫusa, a ċailín, is féiṁ do leag sé an plána ort; ḃí a ċeird aige." "Níos fearr 'ná tá agad-sa," arsa mise, óir ḃí cúpla téad briste 'na ḃeiḋlín. Laḃair sé rud éigin ar "Ó hEaḋra na cleiṫe móire," agus níor ṁaiṫ le m'aṫair sin, agus níor leig sé dam tuilleaḋ cainnte 'ḋéanaṁ leis. Muna mbéaḋ sin b'éidir go ndéanfaḋ sé aḃrán dam féin mar rinne sé do Ṁáire Ní Eiḋin agus do Ṁáire Stantún!"

Ó ḃéal-oideas na sean-daoine fuair muinntir na tíre a gcuid eólais ar stair agus ar ṡeanċas, agus ḃíodar go mór níos foġlamṫa, agus iad gan leaḃar, gan léiġeann 'ná mar táid anois. Do ḃí fios aca ar ṁóḋ ar biṫ go raiḃ tír ḋúṫċais aca, agus go mba ṫír aosta í, agus go raiḃ sí uair aṁáin 'na tír ḃreáġ, ċlúḋaṁail, foġlamṫa. Ní raiḃ Reaċtaḃra aċt ag taḃairt amaċ an eólais do ḃí ameasg na ndaoine nuair ċuir sé "Seanċus na Sgeiċe" le ċéile. Stair na hÉireann atá in san dán sin go cruinn agus go sotuigseannaċ. Do leaṫ an dán so ar fud na tíre, agus is dóiġ naċ raiḃ buaċaill i gContae na Gaillṁe an uair sin ċoṁ ḃrúideaṁail dall aineólaċ i dtaoiḃ a ṫíre féin agus atá cuid ṁór de na buaċailliḃ atá ann indiu. Ní ḃfuiġfeá i gContae na Gaillṁe an uair sin an níḋ do fuair an tAṫair Ó Caoṁánaiġ nuair ċuir sé ceist go déiġeannaċ ar ḋuirín de ḃuaċailliḃ ar na sgolaiḃ Caitilceaċa is fearr i Luimniġ, 'gá fiafruiġe ḋíoḃ, "Ciarḃ' é rí deireannaċ na hÉireann?" naċ raiḃ fios ag duine ar biṫ aca ciarḃ' é, nó a' raiḃ rí i nÉirinn ariaṁ. Duḃairt fear aca gurḃ' é an Sáirséalaċ é, agus duḃairt fear eile gurḃ'é Rí Eóin é. Ní mar sin do na daoiniḃ nuair ḃí a nGaeḋilg féin aca, agus daoine mar an dall so beó 'na measg.

Ḃí tart ar Reaċtaḃra i gcóṁnuiḋe ag iarraiḋ eólais. Duḃairt a ċara an Calnánaċ nuair ṫuit sé amaċ leis agus nuair ḃí sé 'gá ċáineaḋ:

Ní'l cearda de'n ċúige ó Ġailliṁ go Dúḃros
  Nó as sin go ḃruaċ na fairrge
A mbéaḋ cainnt ar biṫ ar ḟiamsa ná ar úġdar
  Naċ mbuailfeaḋ an sgóla so a ladar ann.

Duḃairt fear, d'á ṫaoiḃ, go ḃfeiceaḋ sé é go minic i sgoil tíre do ḃí ag a oncal féin. Ḃí an t-oncal 'na ṁáiġistir sgoile, agus ḃí sé tugta go mór do'n ól. Nuair ḃíoḋ sé dall ar meisge do ḃaineaḋ sé ḋe a ċuid éadaiġ agus riṫeaḋ sé lom-noċt ar fud na tíre. Aċt ar dteaċt na hoiḋċe do ḃíoḋ sé ag múnaḋ na sgoláirí, agus d'ḟeiceaḋ an fear so an Reaċtaḃraċ go minic 'na ṡuiḋe in san sgoil ar feaḋ na hoiḋċe ag éisteaċt leis an dteagasg.

Nuair ḃí cainnt ameasg na ndaoine go raiḃ an Riaġaltas ag braṫ sgolta do ċur ar bun ċum na ndaoine do ṁúnaḋ fá n-a riaġail féin, do ṫuig sé ar an móimid go raḃṫar le feall agus droċ-ḃeart d'imirt orainn, agus ċóṁairliġ sé do na daoiniḃ gan baint ar biṫ do ḃeiṫ aca leó.

Ċuala mé, munaḃ bréag, go dtiucfa sé san tsaoġal
  Go gcuirfiḋear máiġistir léiġinn ins gaċ cúinne,
Níl in san gcás aċt sgéim ag meallaḋ uainn an tréid
  Agus diúltuiġiḋ do ġnóṫaiġiḃ Lúiteir.
Creidiġiḋ do'n ċléir, 's ná téiġiḋ ar ṁalairt féir
  Nó caillfe siḃ Mac Dé a's a ċúṁaċta,
'S an long so ċuaiḋ i léig má ṫéiġeann siḃ ann de léim
  Iompóċa sí, a's béiḋ siḃ fúiṫi.

agus baḋ é sin go díreaċ an rud do rinne sí, d'iompuiġ sí agus d'ḟág sí na Gaeḋil fúiṫi; agus d'ḟág sí na buaċaillí do rugaḋ i n-aon ḃaile leis féin, ċoṁ brúiġte briste sin, gan spreacaḋ, gan spioraḋ, gan ṁéin, gan ṁeisneaċ, gan tuigse, gan tír-ġráḋ, gan Béarla ná Gaeḋilg, naċ ḃfuil siad ábalta ar ċúig líne d'á aḃránaiḃ féin—ní hé aṁáin do ráḋ, aċt do ṫuigsint!

D'á ġéire agus do ḃrostuiġ sé na daoine i n-agaiḋ na nGall agus i n-agaiḋ na n-éagcóir do ḃí d'á n-imirt orra, ní raiḃ sé gan ċéill ṁaiṫ. Tá sgéal ag sean-ḟear i n-aice le Baile-Uí-Liaġ go raiḃ cruinniuġaḋ ag na Buaċailliḃ Bána nó ag daoiniḃ de'n tsórt sin aon oiḋċe aṁáin, agus d'iarradar ar an Reaċtaḃraċ teaċt leó. D'imṫiġ sé leó go dtí an cruinniuġaḋ, agus rinne sé cúpla rann orra. Níor cuiṁniġeaḋ ar na ḃéarsaí, aċt duḃairt an sean-ḟear gur b'é seo an ḃriġ do ḃí ionnta:

"Cuiṁniġiḋ," ar sé, "ar an méad saiġdiúir dearg atá ag na Sacsanaċaiḃ, agus tá a lán gunna agus arm agus 'ċuile ṡórt aca. Fuair siad an buaiḋ ar an Spáinn féin, agus baineadar Gibraltar dí, agus rinne siad cogaḋ bliaḋain agus fiċe in san Oileán Úr, agus an é sin le ráḋ go bfuil siḃ-se dul amaċ i n-aġaiḋ na ngunna agus na saiġdiúir mar tá siḃ, agus gan agaiḃ aċt cipín maide a bainear siḃ ins an gcoill sin ṡíos. Ná déanaiḋ sin agus ná bíġiḋ amuiġ ag siuḃal san oiḋċe, aċt tigiḋ amaċ fá ṡolus na gréine agus mise 'mo ḃannaiḋ go mbéiḋ ceart agus cóir agaiḃ go fóill."

Lean na daoine an ċóṁairle ċríonna so nuair ṫáinig cogaḋ na nDeaċṁuiḋ. Aċt ċuala mé rann eile ó ṫiománuiḋe cáirr de Ṁuinntir Ḋiarmada, i gCaisleán-a'-Ḃarra, agus duḃairt fear eile liom gurḃ'é an Reaċtaḃraċ a rinne é, ag molaḋ na mḂuaċailli Ḃána mar leanas:—

Innsim-se ḋaoiḃ, má ḟágann siḃ bur saoġal,
  Go bfuiġiḋ "rebelmen" luaċ a sláinte,
I leabaiḋ gaċ oiḋċ' do ċaiteadar 'na suiḋe
  Faoi ġaoiṫ, faoi ḟearṫainn, a's faoi báistiġ.
Searaiġiḋ go dlúṫ, ná téiġiḋ ar gcúl,
  Agus brisiġiḋ trí luċt gárda,
Bireaċ agus buaiḋ go dtige go luaṫ,
  Agus leagfaiḋ Mac Dé bur náṁaid.

Tá an béarsa so níos cosaṁla le hinntinn Reaċtaḃra ná an ċóṁairle eile, agus má ċuir sé i n-aġaiḋ na ndaoine do ḃí ag cruinniuġaḋ i mBaile-Uí-Liaġ, b'éidir go raiḃ 'ḟios aige go raḃadar ar tí gníoṁ amadánta éigin do ḋéanaṁ.

Duine seang caol do ḃí i Reaċtaḃra. Do ṫarraing an Calnánaċ dúinn a ṗictiúr mar so, nuair ḃí sé ag déanaṁ ball magaiḋ de:

Ḃí dá ċois faoi mar ṁaide bacaiġ
Agus iad ċoṁ caol le snáṫaid ṗacaí,
Los ina lár ar nós bacaiġ,
'Sé iomċar an ṁála d'ḟágḃaiġ cruit air.
Ḃí a éadan tana snalaiḋ (?) snoiġte,
'S ba ḋuiḃe a ġruag 'ná gual Cill-Ċoinniġ,
'S a ṡúile gluaiseaċt mar dá ṗáil uisge,
Ag snáṁ anuas le taoḃ a ṗluca.

Ḃí sé go hiongantaċ láidir. Ní raiḃ sé ró-árd. Cóta fada bréidín agus bríste córda do ḃíoḋ air. Duḃairt fear leis an mḂaintiġearna Gregori gur innis a aṫair dó gur ḋuḃairt Raifteri féin leis, naċ ndeaċaiḋ sé ag caraiġeaċt le duine riaṁ naċ leagfaḋ sé é, agus go raiḃ sé ċoṁ láidir sin in a ġéagaiḃ go ḃféadfaḋ sé luiġe ar a ḋruim agus mála a mbéaḋ ceiṫre céad cruiṫneaċta ann do ċur suas ós a ċionn. Níor ḟéad sé ceó na friġde [stím ar bit] ḟeicsint. Nuair ḃuail an galar breac é, is in a ṡúiliḃ do ṡocruiġ sé, agus níor ḟág sé aċt trí nó ceiṫre baill ar a éadan, aċt ḃain sé an radarc de ar fad. D'á ḋaille agus ḃí sé do ṡiuḃlaḋ sé bóiṫre na tíre go léir, agus do ṫionntóċaḋ sé san áit ċirt ó ḃótar go bótar gan oiread agus a láṁ ná a ṁaide do leagan ar an mballa. Duḃairt duine: "Ḃí m'aṫair ag déanaṁ iongantais faoi, aon lá aṁáin, agus duḃairt seisean leis: 'Fan go dtagamaoid go dtí an cros-ḃótar go Ḃ'l'Át'n-Ríoġ, agus ná hinnis daṁ, aċt féaċ féin má ṫeipeann sé orm,' agus ċoṁ cinnte a's tá mé beó nuair ṫáinig sé go dtí an cros-ḃótar do ṫionntuiġ sé, go díreaċ i gceart-lár an ḃótair."

Duḃairt fear eile go raiḃ Raifteri agus píobaire dall le ċéile sa nGort, agus gur ḟágadar an baile mór le ċéile le dul go Baile-Uí-Liaġ, aċt ḃí sé déiḋeannaċ agus níor ḟéadadar an ḃearna nó an staiġre do ḃí in san mballa ḟaġáil, le dul síos go Baile-Uí-Liaġ, agus níor ṫáinig aon duine le n-a taisbeánt dóiḃ. Duḃairt Raifteri annsin, go ḃfillfeaḋ sé go dtí'n Gort, agus naċ dteipfeaḋ sé air aris. Ċuaiḋ sé míle ar ais go dtí an Gort, agus ċóṁairiġ sé 'ċuile ċoiscéim ar dteaċt amaċ dó, agus nuair ṫáinig sé ċoṁ fada leis an mbeárnain ṡeas sé, agus é go díreaċ ós a ċóṁair!"

Dubairt muinntir Ċill Aodáin, an áit ar ċóṁnuiġ Franc Taafe, go mbíoḋ leac leagta síos ar ḃruaċ na bpoll móna in san tír sin, le seasaṁ uirri nuair léimeaḋ duine an poll móna, agus go léimeaḋ an Reaċtaḃraċ iad ċoṁ maiṫ le duine ar biṫ nuair b'éigean dó dul tarsta. Do ċóṁaireaḋ sé a ċuid coiscéim ar ais ó'n leic, riṫeaḋ sé agus léimeaḋ sé annsin go dtí an taoḃ eile, ċoṁ maiṫ le duine a mbéaḋ a raḋarc aige.

'Sé an ċéad aḃrán do rinne sé, do réir muinntire Ċill Aodáin, aḃrán ar hata do goideaḋ ó ḟear éigin do ḃí ag cur ċoirce do Franc Taafe. Nuair ċuaiḋ sé isteaċ ċum a ḋinnéir d'ḟág an fear so a hata croċta ar ṁaide ċum na préaċáin do sgannruġaḋ. D'iarr Reaċtaḃra óg ar ḋuine éigin an hata do ṫabairt leis, nuair ḃí an fear eile istiġ ag a ḋinnéar, le greann do ḋéanaṁ dó féin, agus rinne sé aḃrán ar an hata, d'á ráḋ gurb'iad na daoine maiṫe do ṫóg leó é, agus ċuir sé in san aḃrán gur lean an fear so iad suas go Cruaċ Ṁeaḋ' agus as sin soir go Roscomáin, ar ṫóir a hata, agus an méad ṫárla dó. Níor ḟéad mé an t-aḃrán so ḟaġáil, is dóiġ go ḃfuil sé caillte. Is in-ḃreaṫnuiġṫe gurb'é an ċéad aḃrán do rinne Toirḋealḃaċ Ó Cearḃalláin (fear do ċaill a raḋarc mar an Reaċtaḃraċ agus do lean sliġe-ḃeaṫa mar eisean, aċt gur ameasg na ndaoine uasal é nuair ḃí an Reaċtaḃraċ ameasg na ndaoine íseal)—gurb'é an ċéad aḃrán rinne sé, aḃrán ar na daoiniḃ maiṫe.

Sgríoḃṫar a ainm féin Ó Reaċtúire, Ó Reaċtúiriġ, nó Ó Raċtúraiġ, agus, níos cirte, Ó Reaċtaḃra, i nGaeḋilg, aċt is í an ḟoirm Ḃéarla "Raifteri" is mó cleaċtuiġṫear, agus a ċleaċt sé féin. Bainfiḋ mise úsáid as an dá ḟoirm fearta. Ċuala mé daoine do ḃí gan focal Béarla aca, ag tabairt Raifteri air. Is cosaṁla fuaim an ainme le Reaċtúiriġ ná le Reaċtúire. Coitéar do ḃí in a aṫair, agus ba de Ṁuinntir Ḃraonáin a ṁáṫair. Tá cuid de'n ḃunaḋ céadna in san tír sin fós; ċuala mé go raiḃ na Raċnaoiniġ gaolṁar leis, aċt tugann na Béarlóirí Rochford ar Raċnaoin anois!

Baḋ é Franc Taafe, nó Táḟ, duine uasal saiḋḃir, do ḃí 'na ċóṁnuiḋe san tiġ mór ag Cill Aodáin an uair sin. Ḃí conrait nó paca gaḋar aige, agus do ḃíoḋ sé ag fiaḋaċ leó. Ċuiṁniġ na sean-daoine go mbíoḋ a ċapall-fiaḋaiġ ag léimniġ agus ag pramsáil nuair ḃíoḋ Raifteri ag seinnm ar a ḃeiḋlín. Ḃíoḋ sé isteaċ 's amaċ san tiġ mór, agus ḃí Franc Taafe carṫanaċ leis, is dóiġ, óir tagann a ainm isteaċ san aḃrán "Condae Ṁuiġ-Eó," agus ḃí sé 'na ḃreiṫeaṁ ar an aḃrán sin, óir rinneaḋ geall idir Raifteri agus file eile ar Gailliṁ, cia aca is fearr ṁolfaḋ a ċondae féin, agus d'ḟágadar an ḃreiṫeaṁnas fá Franc Taafe. Níor ḟág an Franc Taafe seo sliocṫ 'na ḋiaiḋ; measaim naċ raiḃ sé pósta, agus deir siad go mbíonn a ṫaise le feicsint go minic timċeall an tiġe ṁóir go fóill, in san ngáirdín agus imeasg na gcrann. Is in san tiġ céadna do rugaḋ a's tógaḋ Lotaiḋ Nic Ṁágnasa, úirsgéalaiḋe agus Gaeḋilgeóir, do rinne mórán ċum na Gaeḋilge agus cuiṁne an Reaċtaḃraiġ do ċongḃáil beó san áit sin.

B'olc an ċuma do ḃí ar ár bḟile boċt nuair d'ḟág sé Cill Aodáin. Ó naċ raiḃ oiread agus acra talṁan ag a ṁuinntir, agus é féin 'na ḋall, is dóiġ go raiḃ sé ċom boċt agus ḃí fear ariaṁ ar an tsaoġal so. Ag so an peictiúir do rinne an Calnánaċ ar a ṫeaċt i dtosaċ go huaċtar Ċondae na Gailliṁe (1).

---

[1] Píobaire dall, nárḃ eól dom a ainm, a ṫug na béarsaí seo ḋom i gCondae na Gailliṁe.

B'olc é a ċáiliḋeaċt ar a ṫigeaċt ċum tíre,
Ḃí cáibín de hata air, ar ḋaṫ an tsnísín,
A raiḃ sreangán barraiġ air, casta sníoṁta,
Agus is fada ċaiṫ sé caiṫte ar an gcarn aoiliġ!

Ḃí "rapper" smearṫa air, agus níor náir é ṁíniuġaḋ,
Mar is iomḋa daba ċuireaḋ sé i bpóca na taoiḃe,
Ḃí trouser salaċ air go talaṁ síos leis,
A raiḃ ḋá ċéad poll ann agus gaċ le píosa.

Ḃí sean-ċeirt ċlaoiḋte ġiobaċ ar a ḃeiste,
Fáisgte ar a imleacán ag salaċ a ṗeilte,
Ḃí beilt ar a ḃásta, 'sé ar ċuma na geilte,
'S nuair ḃíoḋ a ḃolg riġte leigeaḋ sé léiṫe.

Aċt, d'á ḃoiċte ḃí sé níorḃ' ḟada go ḃfuair sé meas agus onóir agus gráḋ amearg na muinntire flaiṫeamla féile do ċómnuiġ i n-uaċtar Ċondae na Gaillime, agus ní raiḃ aon ċara do b'ḟearr aige, ar feaḋ tamaill ar ṁóḋ ar biṫ, ná an fear do rinne na línte cruaiḋe seo air.

Ḃí tuairim ag cuid de na daoiniḃ go ḃfuair sé a ċuid filiḋeaċta go míorḃúilteaċ. Duḃairt sean-ḃean do rinne rinnce go minic d'á ċuid ceóil: "Nuair luiġeaḋ sé ar a leabaiḋ in san oiḋċe, is í sin an uair do ġníḋeaḋ sé a ċuid aḃrán, agus ċuirfeaḋ sé iongnaḋ ort ar maidin agus gan ḟios agat cá ḃfuair sé iad." Agus duḃairt fear eile: "Sin buaiḋ fuair sé. Deir siad go ḃfuair sé a roġa, cia aca b'ḟearr leis a ḃeiṫ aige, an ċainnt nó an ceól, agus ṫoġ sé an ċainnt. Dá mbaḋ é an ceól do ṫoġfaḋ sé, ní ḃéaḋ ceóltóir eile ar an doṁan ċoṁ maiṫ leis, aċt sí an ċainnt ṫoġ sé, agus ṫionntuiġ sé amaċ ḃeiṫ 'na ḟile ṁór. Agus muna mbéaḋ sin cá ḃfuiġeaḋ sé na focail uiliġ do ċuir sé 'na ċuid aḃrán ?" Duḃairt sean-ḃean eile: "Ní raiḃ stím radairc [radarc ar biṫ] ina ċeann, agus sin é an fáṫ a raiḃ an t-eólas mór sin aige. Tug

Dia ḋó é, agus d'imtiġ a ċuid aḃrán ar fud an tsaoġail. Guṫ mar an ġaoiṫ do ḃí aige."

Duḃairt fear liom do ċóṁnuiġ anaice le Muine-Ḃeiṫ agus do ḃí gan Ḃéarla, i dtaoiḃ an aḃráin do rinne sé i n-agaiḋ Ṡeáġain a Ḃúrca; "In san oiḋċe, nuair ċuaiḋ sé a ċodlaḋ, annsin 'seaḋ rinne sé an ráiméis ar fad. Ar a leabaiḋ do ġníḋeaḋ sé 'ċuile ċainnt d'á ndearna sé ariaṁ. Cainnt an-ḃlasta, an-taḃarta-amaċ cainnt Raifteri" (1). Do ċreid mórán daoine go raiḃ féiṫ aige i gcúl a ċinn agus nuair leagaḋ sé a ṁéar uirri, is annsin tigeaḋ sruṫ cainnte filiḋeaċta agus eolais ċuige.

Ní raiḃ mórán le loċtuġaḋ i mbeaṫa ár ḃfile boiċt. Is dóiġ, dá mbéaḋ, naċ ḃfuiġeaḋ sé an meas do fuair sé ó na daoiniḃ. Is fíor gur ċuir sé an iomarcaiḋ dúil in san ól, anois agus arís, aċt mar duḃairt sé féin.

Tá ḟios ag an saoġal (2)
Naċ le dúil ann a ḃím,
Aċt le gráḋ do na daoiniḃ ḃíos 'na aice!

Agus deir sé, i n-aḃrán eile, go ḃfuiġeaḋ sé bás leis an náire tar éis é ḃeiṫ ar meisge, muna mbéaḋ seo—naċ raiḃ sé 'na aonar agus é ag caruiġeaċt leis an uisge beaṫa (3).

Aċt gur gleacuiḋe é bios eadrainn
A ḃainear iompóḋ as preabairiḃ
Go deiṁin agus go dearḃta
To ḟinfinn sios le náire.

---

[1] Sin iad a ċeart-ḃriaṫra. Sgríoḃ mé síos iad ó n a ḃéal.

[2] Tuigfiḋ an Muiṁneaċ gur labair sé "saoġal" annso mar "saoiġeal" nó "saoil," aċt labrann sé ar amantaiḃ eile é mar "saéġeal." Tá "ao" = "aoi" i gConnaċtaiḃ.

[3] Cf. briaṫra Ḃéranger, "Je roujgirais de mon ivresse si tu onservais ta raison."

Is dóiġ go mba beag an loċt an t-ólaċán i súiliḃ na ndaoine an uair sin, agus taisbeánann an dá béarsa tuas naċ measa, aċt gur fearr do ḃí sé 'ná mórán eile, do ċuirfeaḋ iad féin ar meisge gan gráḋ ar bit do'n ċómluadar, agus naċ mbéaḋ aon náire orra faoi 'na ḋiaiḋ sin.

Deir sé féin 'na " Aiṫriġe " go dtug sé an iomarcaiḋ gráḋa do na mnáiḃ, aċt níor ċualas aon droċ-sgéal d'á ṫaoiḃ in san gcúis sin, agus ní ċuireann an Calnánaċ 'na leiṫ é. Deir sé féin 'na " Ḟaoisidin " naċ raiḃ sé leaṫ ċom holc le mórán daoine eile in san tír, aċt adṁuiġeann sé i dtaoiḃ an óil agus na mban:

Má laḃair mise 'gcois íseal
Go caoiḋeaṁail le mnáiḃ deasa,
Sin a ḃfuil i m'aġaiḋ sgríoḃṫa,
Agus go n-ólaim uisge beaṫa!

Is é an loċt is mó do ċuir a náiṁde 'na leiṫ, go raiḃ sé ró-ḟanntaċ, agus ró-ġéar ag cruinniuġaḋ airgid, agus nár ḋearmaid sé riaṁ an pláta do ċrataḋ tar éis daṁsa. Ní'l aon aṁras ann naċ raiḃ faitċeas ag na daoiniḃ roiṁe, agus an té naċ dtiuḃraḋ ḋó le cartannas do ḃéarfaḋ sé ḋó le faitċeas. Cuireann an Calnánaċ sin i gcéill dúinn nuair ċuir sé an Reaċtaḃraċ síos mar:

Ag searrál na tíre, agus ag sgóllaḋ na ndaoine,
Agus ag tógḃáil an ċíosa in sna bailteaċaiḃ,
Agus mar ḃfág' seisean dídean agus a bolg do líonaḋ,
Béiḋ a ḋeiṁeas i ḃfaoḃar a' bearraḋ aige!

Baḋ í a ṫeanga a ḋeiṁeas, agus ó ḃí sí ċom ġéar sin is iongnaḋ liom nár ġearr sé níos mó léi. Dar liom-sa, is cruṫuġaḋ ar ṁíne agus ar ċaoine a nádúire, naċ ḃfuair mé aon aḃrán géar searḃ 'na ḋiaiḋ, aċt an dá ċeann do rinne sé i n-aġaiḋ na gCalnánaċ agus i n-aġaiḋ Ṡeáġain a

Ḃúrca agus ceann i n-agaiḋ duine do ġoid a ċóta mór. Agus maidir le n-a ḋántaiḃ diaḋa ní féidir naċ ndearna siad maiṫ ḋó-innste in san dúṫaiġ. Mar duḃairt fear liom: "B'ḟearr iad sin ná sagart nó ḃráṫair ag teagasg na ndaoine!" Is beag de neiṫiḃ, dar liom-sa, a ċorruiġeas an croiḋe mar an freagraḋ iongantaċ do ṫug sé ar duine éigin do ċonnairc é ag seinnm, agus nár aiṫniġ é. D'ḟiafruiġ an fear so ḋ'ós árd, "Cia hé an ceóltóir?" agus d'ḟreagar ár ḃeiḋileadóir dall:

MISE RAIFTERI

Mise Raifteri an file,
  Lán dóċais agus ġráḋ',
Le súiliḃ gan solus
  Le ciúineas gan ċráḋ.

Dul siar ar m'aistear
  Le solus mo ċroiḋe,
Fann agus tuirseaċ
  Go deireaḋ mo ṡliġe.

Féaċ anois mé
  Agus m'aġaiḋ ar ḃalla (1)
Ag seinnm ceóil
  Do ṗócaiḃ falaṁ'.

Ḃí máiġistreaċt ṁór aige ar a ṫeangaiḋ ḋúṫċais, aċt ṫuig sé an Béarla. Deir daoine nár ṫuig, aċt is dóiġ gur ṫuig. Duḃairt Antoine Ó Dálaiġ liom, tá beó i mḂaile-Áṫ'-Cliaṫ fós, gur ċuiṁin leis go maiṫ gur léiġ a ṡean-aṫair leaḃar Béarla ḋó anaice le Ḃaile-Loċa-Riaċ, agus ċuir Raifteri Gaeḋilg air in san oiḋċe. San

---

[1] Nó mar ċuala mé ag fear eile é, "a's mo ċúl le balla."

mbliaḋain 1830 é sin. Duḃairt sé go raiḃ sé gléasta go han-ṁeasaṁail an uair sin, agus go raiḃ a ṁac leis. D'ḟág a ṁac, do ḃí 'na ḃeiḋleaḋóir maiṫ, é, le dul le “ circus ” do ḃí ag gaḃáil na tíre.

Taisbeánann sé go raiḃ eólas aige ar oibreaċaiḃ Seaṫrúin Céitinn. B'éidir gur léiġeaḋ iad ar láiṁ-sgríḃinn dó, le sgoláire éigin, agus is furas a ḟeicsint ar ċuid d'á aḃránaiḃ go raiḃ toġa aiṫne aige ar ḋántaiḃ mar “ Tuireaḋ na hÉireann,” leis an Doċtúir Ó Conaill, agus ar an “ Síoguiḋe Rómánaċ ” agus ar ṗíosaiḃ eile de'n tsórt céadna. Is dóiġ gur ó ḃéal na sean-daoine ċuala sé iad so uile, agus do ċum seisean a ḋánta féin ar a lorg. Níor ḟág sé bótar na ndaoine do ċuaiḋ roiṁe. Tá cuid ṁór d'á Ġaeḋilg an-ġlan, agus saor ó ḟoclaiḃ iasaċta as an mBéarla. Is beag naċ saoilfeaḋ duine go ndeaċaiḋ sé ar a ḃealaċ ag iarraiḋ glaine ina ċuid Gaeḋilge, aċt tá cuid eile d'á aḃránaiḃ truaillighte le foclaiḃ Béarla measgta tríd an nGaeḋilg. Is iomḋa cor cainnte deas atá aige a taisbeánas a ṁáiġistreaċt ar an gcainnt, agus ní'l oiread agus focal aige naċ bfuair sé ó na daoiniḃ féin, agus naċ raiḃ coitċeann ameasg na ndaoine an uair sin. Taḃair fá deara ċoṁ grinn agus do ċeap sé focal mar “ céardċa-an-óir ” ar an áit a ndéantar na boinn óir, agus briatra mar “ táiplis dá mbreacaḋ,” “ dísle cnáṁ,” “ gairm sgoile,” “ Críoċ Fáil,” ⁊c., agus mar ṫug sé isteaċ ainmneaċa mar “ Ċnoc an Áir,” “ Caṫ Ċluain-Tairḃ,” “ Conlaoċ,” “ Árdán Aille [Ainle] agus Naoise,” “ Seaḃac na hÉirne,” “ Goll Mac Mórna,” agus “ an Dearg Mór,” ⁊c., ó'n tsean-litriḋeaċt, do ḃí an uair sin ar ḃéal 'ċuile duine.

Ní'l cosaṁlaċt ar biṫ le téanaṁ idir Reaċtabra mar ḟile, agus fear mar Eóġan Ruaḋ Ó Súilleaḃáin, agus na fili Muiṁneaċa do ḃí ann, céad bliaḋan ó ṡoin. Daoine fóġlamṫa do ḃí ionnta sin. Máiġistrí ar an nGaeḋilg, sean agus nua, do ḃí ionnta. Ḃí líon focal aca féin, agus ní raiḃ siad ró-nádúrḋa. Is binneas d'iarr siad, agus fuair siad binneas. Aċt ḃaineadar go ró-ṁinic de'n ċéill le cur le n-a mbinneas. Níor iarr mo Reaċtaḃraċ binneas ar aon ċor. Níl sé 'na éagmuis, aċt ní ḋeaċaiḋ d'a ċóruiġeaċt. Níor ċleaċt sé cruaḋ-ḟocal ariaṁ le ceól a ḃéarsa do ṁéaduġaḋ. Laḃair sé amaċ an rud do ḃí i n-a ċroiḋe, go simpliḋe agus go díreaċ, ina ḃriaṫraiḃ féin; aċt mealltar mé, ar a ṡon sin, muna dtuigeaḋ Muiṁneaċ féin, indiu, é, níos fearr ná tuigfeaḋ sé Eóġan Ruaḋ.

Ḃí sé tuigseannaċ ċoṁ maiṫ le ḃeiṫ cráiḃteaċ. Tar éis dó an Dóṁnallánaċ do ṁolaḋ, ar son na troda rinne sé leis an gCalnánaċ (troid do ḃí ann, agus daoine uaisle na tíre go léir ag dearcaḋ orra), féaċ ċoṁ críonna agus deir sé san ndeireaḋ;

Le breaṫnuġaḋ grinn san sgéal sin
Nár ṫruaġ sin dá ṁac Gaeḋeal
Do ċur ós coinne a ċéile
  Le féaċaint cia ḃéaḋ sios.

Naċ uaisle agus naċ measaṁla go mór é sin ná iomċar agus inntinn na ndaoine uasal do ċuir ċum troda iad.

Teirtear, aċt ní fíor é ar fad, gur ċaiṫ an Reaċtaḃraċ na seaċt mbliaḋna déiḋeannaċa d'á ṡaoġal ag urnuiġe agus ag déanaṁ dán diaḋa mar ġeall ar aisling do ḃí aige. Ag so an cuntas do ṫug Diarmuid Ó Cluanáin ar an aisling sin (1): "Ċuala mé é d'á ráḋ ag m'aṫair go raiḃ sé tinn i nGaillim, agus ḃí cupán leagṫa ar ḃord le taoiḃ na leaptan dó, agus deoċ ann, agus in san oiḋċe ċuala sé torann éigin in san treompa, agus ṡaoil sé gurḃ'é an cat do ḃí ar an mbord agus go leagfaḋ sé an 'mug.' Agus ċuir sé amaċ

---

[1] Do'n Ḃaintiġearna Gregori; is uaiṫi-se fuair mé cuid mór de sgéaltaiḃ ar ḃeaṫa an ḟile.

a lám, agus créad do ġeoḃaḋ sé ann aċt cnáṁa caola an Ḃáis. Agus ṫáinig a raḋarc ar ais ċuige arís, agus ċonnairc sé an áit a raiḃ a ċóta mór croċta ar an mballa. Agus duḃairt an Ḃás go dtáinig sé le n-a ṫaḃairt leis, nó le fear eile de na cómarsanaiḃ do ċómnuiġ ina leiteid seo de tiġ, do ṫaḃairt leis, muna dtugaḋ sé Reaċtaḃra leis. Agus ḃíodar ag cainnt sgataḋ le ċéile, agus duḃairt an Ḃás go dtiuḃraḋ sé aimsir ċinnte ḋó, agus go dtiucfaḋ sé fá n-a ḋéin nuair ḃéaḋ a ċáirde caitte, agus annsin d'imtiġ sé uaiḋ. Agus nuair ṫáinig a ḃean isteaċ ar maidin, d'ḟiafruiġ sé ḋí cia an áit ar ċroċ sí a ċóta mór an oiḋċe roiṁe sin. Agus duḃairt sise gur ċroċ sí ina leiteid seo d'áit é, agus baḋ é sin go díreaċ an áit ċéadna 'na ḃfaca seisean é, agus ḃí ḟios aige annsin go dtáinig a raḋarc ar ais ċuige dáiríriḃ in san oiḋċe. Agus ċuir sé teaċtaire go dtí teaċ na cómarsan ar ar laḃair an Ḃás, agus duḃraḋ leis gur cailleaḋ é in san oiḋċe. Is maiṫ ċuiṁniġim nuair ḃí sé ag fagáil ḃáis 'na ḋiaiḋ sin, go dtáinig cara ḋó, fear de na Cuanaiġiḃ, isteaċ, agus duḃairt sé ' maiṫ go leór, a Raifteri,' ar sé, ' ní'l an ċáirde tug an Ḃás duit caitte fós,' agus d'ḟreagair Raifteri agus duḃairt sé, ' tá sé déanta amaċ ag an Eaglais agus agam féin anois naċ é an Ḃás do ḃí ann, cor ar biṫ, aċt gurḃ'é an diaḃal é do ṫáinig ag cur caṫuiġṫe orm.' ''

Is iomḋa sgéal ċuala mé i dtaoiḃ a ḃáis. Duḃairt sean-ḟear do ḃí gan Ḃéarla liom go ḃfuair sé bás 'na aonar, i dteaċ folaṁ gan duine ar biṫ ḃeiṫ leis, agus go raiḃ an teaċ uile lasta suas ċoṁ geal leis an lá, agus lasair in sna spéarṫaiḃ ós a ċionn, agus gurḃ'iad sin na haingil do ḃí ann ag déanaṁ tórraiṁ ḋó.

Duḃairt fear eile go raiḃ ḟios ag an Reaċtaḃraċ roiṁré, cia an lá agus an uair do ḃéaḋ a ṫéarma caitte, agus go ndeaċa sé go Gaillim agus gur ċeannuiġ sé clár, agus go dtug leis é go tiġ éigin, agus ċuir sé ar an ḃfaraḋ é.

Duḃairt sé le muintir an tiġe cóṁra do ḋéanaṁ dó as sin, agus fuair sé bás an oiḋċe ċéadna!

Aċt ní mar sin tárla sé. Fuair an Ḃaintiġearna Gregoiri cuntas iomlán ar a ḃás ó ḟear do ḃí i láṫair, agus é 'na ġasúr. Duḃairt an fear sin gur buaileaḋ é le tinneas i nGailliṁ, agus nuair ṫáinig feaḃas air d'imṫiġ sé ar fud na dúṫaiġe arís le sguibín beag airgid do ḃailiuġaḋ, "aċt buaileaḋ síos arís é" nuair ṫáinig sé ċum an tiġe seo. Ní raiḃ sé ró-aosta—timċeall deiċ mbliaḋan a's trí ficid (I). Ḃí sé tinn ar an leabaiḋ ar feaḋ coicṫiḋise. Duḃairt m'aṫair annsin sagart d'ḟaġáil dó. Ḃí an sagart parráiste as baile, aċt fuaramar sagart eile agus ċuir sé an Ola Ḋeireannaċ air agus ṫug asbolóid dó. Ní raiḃ pian ar biṫ air, aċt a ċosa do ḃeiṫ fuar, agus ṫéiḋeaḋ na buaċaillí cloċ agus ċuireaḋ siad in san leabaiḋ ċuige í. Ḃa ṁian le mo ṁáṫair fios a ċur ar a ḃean agus ar a ṁac do ḃí i nGailliṁ, go dtagaidís le haire níos fearr do ṫaḃairt dó, aċt ní leigfeaḋ sé ḋúinn sin a ḋéanaṁ. Feicṫear ḋam gur ṡaoil sé naċ ndearnadar go ró-ṁaiṫ dó. Ċuala mé sgéal gur ḋiúltuiġ an sagart asbolóid do ṫaḃairt dó, agus é ag faġáil ḃáis, muna maiṫeaḋ sé do náṁaid éigin do ḃí aige, agus gur ḋuḃairt seisean, 'má ṁaiṫ mé dó le mo ḃéal níor ṁaiṫeas dó le mo ċroiḋe,' aċt níl focal fírinne ann. Ní raiḃ maille ar biṫ ar an sagart ag cur na hOla air. Aċt

---

[I] Is dóiġ naċ raiḃ sé ċoṁ haosta sin. Duḃairt Antoine Ó Dálaiġ liom gur ṡaoil sé naċ raiḃ sé níos mó ná 50 bliaḋan san mbliaḋain, 1830. Tá an nóta so leanas san sgríbinn 23 O 42 san Acadaṁ Éireannaċ i mBéarla: Anthony Rafferty (sic) who composed the following poems and songs, was blind from the age of five years. He was born on 30th March, 1779, at Cultemagh, Co. Mayo, died 25th December, 1835, near Loughrea, Co. Galway. He was a professed bard. (Hardiman erases these two words and writes over them "minstrel by profession.") Played the violin tolerably and was accustomed to recite his own poems as well as other old Irish compositions, and to sing his own songs accompanied by the music of his violin. I knew him. He was an honest man. (Signed) James Hardiman.

do ḃí siúinéaraiḋ 'na ċóṁnuiḋe, ṫíos annsin, ar an mbóṫar, ar ċuir Raifteri droċ-aiġneas aon uair aṁáin air. Sórt file do ḃí in san siúinéaraiḋ so agus ḃí guṫ breáġ aige ag gaḃáil aḃráin, agus ṫáinig sé amaċ agus ḃris sé an ḃeidlín ar Raifteri. Agus is maiṫ ċuiṁniġim, nuair ḃí sé ag ḟaġáil ḃáis, go dtug an sagart an siúinéaraiḋ seo isteaċ, agus ṫug sé orra maiṫeaṁnas ṫaḃairt d'á ċéile agus láṁ a ċéile ċraṫaḋ. Agus duḃairt an siúinéaraiḋ, 'dá mbéaḋ difir idir ḃeirtdearḃráṫar do ṁaiṫfidís d'á ċéile, agus cad ċuige naċ maiṫfimís-ne?' I gCillínín do cuireaḋ é. Ní raiḃ soċraid ró-ṁór aige, aċt ḃí daoine an ḃaile ar fad ann. Oiḋċe Ḟéil' Nodlag fuair sé bás, agus duḃairt sé féin i gcóṁnuiḋe dá mbéaḋ láṁ ag Dia ann, gur fá'n Nodlaig do ġeoḃaḋ sé bás."

Tá fear anaice leis an reilig in ar cuireaḋ é agus duḃairt sé gur ḟaoil sé gur ċum a ṫiġe féin do ḃí an Reaċtaḃraċ ag teaċt, nuair buaileaḋ síos é "aċt ċuaiḋ sé isteaċ annsin san tiġ ṫíos," ar sé. "Oiḋċe Nodlag fuair sé bás, agus sin coṁarṫa go raiḃ sé beannuiġṫe, bíonn beannaċt ar na daoiniḃ ḟaġas bás fá'n Nodlaig. In san oiḋċe do cuireaḋ é, óir ní ḋéanfaiḋe aon obair Lá Nodlag, aċt ċruinniġ m'aṫair, agus beagán de ċóṁarsanaiḃ eile, scuibín airgid le cómra do ċeannaċ dó, agus rinneaḋ é le fear san mbaile, Lá San Stiopáin, agus tugaḋ é annso, agus lean daoine na mbailte é, óir ḃí meas agus gráḋ aca uilig ar Raifteri; aċt nuair ṫángadar annso, ḃí an oiḋċe ag tuitim, agus nuair ḃíodar ag toċailt na huaiġe ḃí cloċ ṁór rompa innti, agus níor ḟéadadar a tógḃáil, agus ḟaoil na buaċaillí é do ṫaḃairt isteaċ san sgioból agus an oiḋċe do ḃaint as. Aċt ḃí meas mór ag mo ṁáṫair, go ndéana Dia trócaire uirri, ar Raifteri, agus ċuir sí amaċ dá ċoinneal ṁúnla lasta, le solus do ṫaḃairt dúinn. Do ḃíoḋ a múnla féin ag 'ċuile ḃean an uair sin, agus do ġníḋís a gcuid coinneal féin i gcóṁair na Nodlag. Ċongḃuiġeamar na coinnle lasta ós cionn na huaiġe do ḃí anaice le binn an tséipéil ag taḃairt soluis dúinn, agus ċuaiḋ mo ḋearḃráṫair síos in san uaiġ, agus tóg sé an cloċ; agus ċuireamar annsin é. Ḃí séideóg ṁaiṫ gaoiṫe ann, an uair ċéadna, aċt níor ṁúċ sí na coinnle, agus ní ṁeasaim gur ċorruiġ sí an lasair féin, agus ċrutuiġ sé sin go raiḃ láṁ an Tiġearna ann."

Do fágaḋ an file mar sin in san trean-reilig i gCillínín 'na ċodlaḋ go sáiṁ ameasg na ndaoine d'aiṫniġ sé agus do ġráḋuiġ sé. Cúig bliaḋna agus trí fiċid dó, 'na ċodlaḋ annsin go ciúin, gan a ċodlaḋ ḃeiṫ buaiḋearṫa, go dtáinig an seiseaḋ lá fiċead de Lúġnas, 1900. Do cruinniġeaḋ an lá sin sluaġ mór daoine le ċéile as na bailtiḃ timċeall, agus daoine do ṫáinig ó 'ḃfad, agus sagart oirḃidneaċ na parráiste, agus daoine mar Eaḋḃard Mártain ó Ċaisleán Ṫullaḃraiġ, dá ṁíle déag as sin, agus an Ḃaintiġearna Gregori as an gCúil i ḃfad do'n taoiḃ ṫuas de'n ċondae, agus an tAṫair Conraoin agus mórán daoine eile as Gaillim, agus ugdar na líne seo mar an gcéadna. Do cruinniġeaḋ iad annsin, idir íseal agus uasal, idir sean agus óg, le onóir do ṫaḃairt do'n ḟile marḃ. Ḃa í an Ḃaintiġearna Gregori cion-triocair an ċruinniġṫe. Fuair sí amaċ go díreaċ an áit ar cuireaḋ é, agus annsin do ṫóg sí cloċ árd áluinn ós cionn na huaiġe, agus ainm an ḟile i nGaeḋilg uirri i litreaċaiḃ óir. 'Sí do ċuiṁniġ ar dtús ar a ḋéanaṁ, agus is uirri ṫuit an costas, nó an ċuid ba ṁó de. Léiġeaḋ urnaiġṫe na hEaglaise ós cóṁair an tsluaiġ, agus do rinneaḋ óráidí i nGaeḋilg ag molaḋ an Reaċtaḃraiġ.

Ní hé mo ḃaraṁail gur ċruinniġ mé dánta uile an Reaċtaḃraiġ ar aon ċor. Ḃ'éidir naċ ḃfuil mórán níos mó ná an leaṫ aca agam, aċt is cinnte go ḃfuil na dánta is fearr aca agam. Ní i n-aon áit aṁáin do ḃíoḋ sé, aċt i gcóṁnuiḋe ag siuḃal, agus do rinne sé aḃráin do réir mar d'éiriġ an ócáid. Níor ṁair go dtí an lá indiu, ar ḃéal na ndaoine, aċt na cinn is clúḋaṁla. Is iomḋa ceann rinne sé nár leaṫnuiġeaḋ ar fud na tíre ar aon ċor; do cuiṁneóċaiḋe air in san áit a ndearnaḋ é, ar feaḋ tamaill, agus annsin caillfiḋe é. Ċuala mé tráċt ar ċuid de na haḃránaiḃ do rinne sé nár ḟéad mé na ḃéarsai faġáil ar aon ċor. Tá aḃráin i sgríḃinn Ṁic Uí Ḋálaiġ, an saor cloiċe, naċ ḃfuil i sgríḃinn Ṁic Uí Ḟloinn, tá aḃráin in san sgríḃinn san Acadaṁ naċ ḃfuil ag ceaċtar aca, agus mórán aca-san naċ ḃfuil innti seo, agus fuair mé aḃráin ó'n Neaċtánaċ, ó Ṗroinsias Ó Concuḃair, ó'n Aṫair Clement Ó Lúġnaid, agus ó Ṡeóirse Mac Giolla an Ċloiġ naċ raiḃ ag duine ar biṫ eile aċt aca féin aṁáin; agus ċuala mé tráċt ar ṁórán eile naċ ḃfuaireas. Aċt deir an sean-ḟocal Gaeḋilge "bíonn blas ar ḃeagán" agus b'éidir go ḃfuil mo ṡáit cruinniġṫe agam. Is dóiġ go ḃfuil 'ċuile aḃrán clúḋaṁail agam d'á ndearna sé, agus is leór sin. B'éidir gur b'iad "Ḃriġdín Ḃéasaiġ" agus "Máire Ní Eiḋin" (nó an Pabsae Gléġeal) an dá aḃrán is mó do ċuala mé ameasg na ndaoine i gCondae na Gaillṁe, agus an t-aḃrán ar Ċill Aodáin, i gCondae Ṁuiġ-Eó. Tá na haḃráin seo ag 'ċuile duine a ḃfuil gut aige. Tá an "Aiṫriġe" le faġáil ins gaċ aon áit. Tá an argúinteaċt leis an uisge beata coitċeann go leór mar an gcéadna. Is beag duine nár ċuala caint ar "Seanċus [nó Caismirt] na Sgeiċe" agus ar "Ḟiaḋaċ Ṡeáġain Ḃradaiġ" mar an gcéadna.

Ní féidir liom aḃráin an Reaċtaḃraiġ a taḃairt do réir na haimsire ar cumaḋ iad. Ní tig liom a ráḋ cia hiad na haḃráin do rinne sé i dtosaċ, agus ní ḃéaḋ aon ṁaiṫ ann, iad do ċur i n-ordugaḋ agus i n-eagar do réir a mbunáḋḃair, na dánta diaḋa leó féin, na dánta gráḋ' leó féin, agus mar sin leis an gcuid eile aca. B'ḟearr liom iad do ṁeasgaḋ tríḋ a ċéile do réir mar do ċum seisean agus mar do fuair mise iad, agus is é an ċéad-aḃrán ḃéarfas mé, aḃrán bróin do rinne sé ar ḃás ceóltóra, fear d'á ealaḋain féin, píobaire.

An té naċ ḃfuil cleaċtaċ ar ḟiliḋeaċt na nGaeḋeal, ní ḟeicfe sé agus ní tuigfe sé binneas agus ceól an dáin seo. Ní tuigfe an Béarlóir ar ċor ar biṫ é, óir tá filiḋeaċt na nGaeḋeal éagsaṁail ar fad ó ḟiliḋeaċt na Sacsanaċ. Ba ċóir do gaċ uile ġarsún i nÉirinn fios do ḃeiṫ aige ar an dá ṡórt filiḋeaċta, aċt faraor! ní'l; agus ní ṁúineaḋ na sgoilte bradaċa do ḃí againn fiċe bliaḋan ó ṡoin aon ṗioc do na daoiniḃ i dtaoiḃ a litriḋeaċta féin. Ar an áḋḃar sin iarraim ar an léiġṫeóir a tabairt fá deara go dtuiteann bríġ an ġota oċt n-uaire in san gcéad ḃéarsa ar an litir Á, agus sgríoḃaim an siolla sin mór, le sin do ċur i n-iúil do'n léiġṫeóir ar ṁóḋ so-ṫuigseannaċ. Tuiteann sé mar an gcéadna ar Á in san gceaṫraṁaḋ 'san gcúigeaḋ 'san seiseaḋ agus 'san seaċtṁaḋ rann. Tuiteann bríġ an ġota oċt n-uaire ar Ú in san dara rann agus in san treas rann, agus oċt n-uaire ar É san rann deiriḋ. Is fíor-ḟile ealaḋnaċ do ḃí san Reaċtabraċ.

[Seasfaiḋ an litir C in sna nótaiḃ, le n-a ċur i gcéill mar do ḃí focail an aḃráin ag an gComáineaċ ó n-a ḃfuair an Neaċtánaċ iad, G nó F mar do ḃíodar ag Mac Uí Ḟloinn, O'L. mar do ḃíodar ag an Aṫair Clement Ó Luġnaiḋ, S mar do ḃíodar i sgríḃinn Ṁic Uí Ḋálaiġ (an saor cloiċe), O'M. mar ḃíodar ag an Aṫair Ó Murċaḋa, R mar ċualas cuid de na línṫiḃ ó Ṡeán Ó Ruaiḋriġ, agus A mar ḃíodar san sgríḃinn san Acadaṁ.]

CAOINE AR TOMÁS Ó DÁLAIĠ

Is é Tomás Ó DÁLAIĠ
D'ḟág FÁN agus sgap ar aois óig,
A's ó d'imir an BÁS air,
Na GRÁSA go dtuga Dia dó.
Tá an tír seo ar fad CRÁIḊTE,
Ag síor-ṪRÁĊT air, ó d'éag ár ḃfear-spóirt
Do ḃéarfaḋ an BÁIRE
Ar gaċ CEÁRDA le ḃreáġṫa a ċuid ceóil.

Tá na healaí ar na cuantaiḃ
  Naoi n-uaire ċoṁ duḃ leis an sméar,
Ó d'éag an fear uainn-ne,
  A raiḃ an suairceas ar ḃarraiḃ a ṁéar.
Baḋ deise (1) a ḋá ṡúil ġlas
  Ná drúċt na maidne ar ḃárr féir,
'S ó síneaḋ in san uaiṁ é
  Tá'n fuaċt (2) ag fáġail treise ar an ngréin.

Dá siúḃaltá na cúig cúige,
  Le múnaḋ (3), cruṫ, deise, agus méin,
A ṡaṁail, ar duḃraḋ,
  Níor ṡiúḃail sé riaṁ talaṁ ná féar,
'Árd-rí na ndúl
  A ḃfuil na cúṁaċta so ar fad agad féin,
Ó 'sé a ċroiḋe naċ raiḃ cúṁang,
  Taḃair cúitiuġaḋ dó i ḃFlaiṫeas dá réir.

Baḋ é sú an ċraoḃ áluinn
  Ins gaċ ceárd d'ár ċleaċtaiḋ (4) sé ariaṁ,
Sgapaḋ sé a lán
  A's níor ċruinniġ sé tacar (5) ná maoin.
Ċaiṫfeaḋ sé státa
  Na nDálaċ 'na ḃeóir agus 'na ḟíon,
'S i gcaṫaoir na ngrásta
  I lár Ṗárrṫais go raiḃ sé 'na suiḋe.

Sgéal cráiḋte ag an mḃás,
  An ṗláiġ(6) ġránna, naċ é rinn' an feall!
Naċ dtug dó lá cáirde,
  A Ḋia láidir, ná beagáinín am'!

---

[1] ġlaise C. (2) drúċt S.
[3] Ar croiḋe, múinteaċt, deise, ⁊c., C
[4] gaċ céarda dá ndeaċaiḋ C.
[5] Taca LS.
[6] Flaiṫ, C.

Tá mná óga, a's ní gan fáṫ é,
Críon cráiḋte ó fágaḋ é i gcill,
A ngruag síos le fánaiḋ
'Na stráċaiḋ (1) a's í ag liaṫaḋ ar a gcinn.

Ní'l pósaiḋ (2) i n-aon ġáirdín,
'S tá fáṫ caointe ag duille na gcrann,
A ḃeiṫ tuitim le fánaiḋ,
'S ní'l bárr glas ar ḃárraiḃ na dtom.
Ó ċuaiḋ cónra (3) clár
Ar an Dálaċ tá brón ar luċt grinn,
Tá smúid ar an lá geal,
'S ní ṡnáṁann aon ḃreac ar an toinn.

Orṗeus 's a ċláirseaċ
A d'árduiġ (4) gaċ duine d'á ṫreóir
A's an gleacaiḋe do ḃí [ag] fáirdeal (5)
Ar Argus gur ġoid sé Íó;
Apollo mar léiġtear
Ó 'sé tug an t-oideaċas dóiḃ;
A gcur ar fad le n-a ċéile,
'S b'ḟearr an Dálaċ 'ná'n méad súd luċt ceóil.

Dá mbéinn-se 'mo ċléireaċ
Is uṁal éasgaiḋ do ḃéarfainn ar ṗeann,
Go sgríoḃfainn-se sgéal beag,
'Na ḃéarsaiḃ i lár lic' ós a ċeann,
A ġníoṁ 's a deaġ-ṫréiṫe
Na céadta ní ċuirfeaḋ a gcionn (?),
A's dubairt Reaċtabra an méad sin
'R éis (6) an Dálaiġ, mar taiṫniġ sé liom (7).

---

[1] Sic C; "stráid," S agus G.
[2] Paḃsaé, C. Deir an Comáineaċ gur b'é seo an ċéad ḃéarsa.
[3] Cónra=cóṁra.
[4] "A d'árduiġ"=do árduiġ. Duḃairt an Comáineaċ mar seo é: "Sí an flíút a's an ċláirseaċ a ṫarraingeas," ⁊c.
[5] An gaduiḋe ḃí ag airdiul, C
[6] "Leis," S., recte "an Dálaiġ."

An Dálaċ so do ċaoin an Reaċtabraċ ba ḋuine-uasal é. D'innis Mac Uí Ḟinn, ar Óránmór, dam, go mbíoḋ capall maiṫ diallaide faoi i gcóṁnuiḋe, agus naċ seinneaḋ sé ceól do na daoinib coitċeannta ar ċor ar biṫ, aċ aṁáin do na daoinib uaisle, ó ḃí sé féin uasal. Ċuir beirt ṗíobaire i nGaillim dúbṡlán faoi, aon uair aṁáin, ag iarraiḋ cia aca is fearr ḋéanfaḋ píobaireaċt, agus rinneadar breiṫeaṁ de'n Reaċtabraċ, óir ḃí cluas ṁaiṫ aige, bíoḋ naċ raiḃ sé aċt 'na ḋroċ-ḃeiḋileadóir. Ṫug an Reaċtabraċ an buaiḋ do'n Dálaċ.

Ag so abrán do rinne sé ag molaḋ an Ḃúrcaiġ do ḃí 'na ċóṁnuiḋe i mḂéal-Áṫa-na-hAiḃne an uair sin. Is áit beag, trí ṁíle do'n taoiḃ toir de Ċreaċṁaol, é. Tá sean-ṁuileann loisgte ann, a raiḃ muinntir Éiḋin 'na muilleóiriḃ ann, agus sin é an fáṫ adeir sé go ḃfuil "cóṁgar muilinn agus áṫa [áite ?] ann." Tá an muileann i nGort Innse Guaire ag fear aca anois. Is in san áit ċéadna do ṁair M'riartaċ Ó hÉiḋin a ndearna an Súileabánaċ an t-abrán clúḋaṁail air i mBéarla. Ċífiḋ an léiġṫeóir go dtuiteann bríġ an ġoṫa go riaġalta dá uair ḋéag in san gcéad ḃéarsa ar ḟuaim na litre "i":—

BÉAL-ÁṪA-NA-HAIḂNE

Tá árus in san tír seo ḃeir cabair do [na] daoinib
'S níorḃ'ḟada liom coiḋċe ḃeiṫ' tráċt air,
Sáruiġ sé an ríoġaċt le féile 's le daonnaċt
'S dá ḃféadainn sgríoḃ' síos air, ḃéinn sásta.

---

[7] Ní'l an ḃéarsa so ag an gComáineaċ, aċt tá ḃéarsa eile aige-sean naċ ḃfuair mé ó aon duine eile. Atá sé mar leanas:
Tá an dúṫaiġ seo Meáraiḋ
Cillċáimín agus muinntir Tír-Eoġain
Ó Ḋroiċead-a-Ċláirín
'S as sin go casán Liaim Deois (?)
Tá tíorṫa Ċill Riġcill
Ag síor-ġol 's ag déanaṁ doḃróin
Ó cailleaḋ an fear siamsa
B'ḟearr píobaí d'á rusaḋ go fóill.

An té ġluaisfeaḋ 'scoir íseal (1) ar uair an ṁeaḋon oiḋċe
  Ċloisfeaḋ sé luċt siamsa agus dánta,
Sgapaḋ ar ḟíon agus coirn d'á líonaḋ
  'S ní iarrfaḋ fear síneaḋ siar páite ann.

Ní'l Búrcaċ in san gcúige seo, Blácaċ ná Brúnaċ (2)
  Frionnsaċ ná sinsear síl nDálaċ
Loingseaċ ná Núinnsionn ná aon oiḋre dúiṫċe
  Nár ṁian leo glaoḋaċ go teaċ Páḋraig (3);
[Tá] faoisdim 's loġaḋ [ann], bíonn freasdal a's caḃair ann,
  [Bíonn] cóṁgar muilinn agus áṫa,
[S] dá bfaġainn-se mo roġain ar áitiḃ an doṁain
  Is i mBaile-na-hAṁan (4) do b'ḟearr liom.

Tá éisg in san aḃainn ann agus torta ar ċrann ann (5)
  Duille breáġ glas agus sméarta,
Seilíní a's áirní, úbla 's baláirtí (6)
  Agus mear ag fás ar ḃárr géag ann;
Bíonn an ċuaċ ann ag labairt ó Ṡaṁain go dtí Nodlaig,
  Bíonn smólaċ ann, creaḃair, agus céirseaċ,
An eilit i dteannta ag na gaḋraiḃ sna gleanntaiḃ
  'S an sionnaċ i ráinn (7) ag na Bléasair[s].

Tá coillte breáġ réiḋ ann, agus bánta dá réir sin (8)
  Tá gealaċ ann, grian agus réaltain,
Seagal agus ráib, agus cruiṫneaċt ag fás ann,
  Atá geaṁar agus coirce tré déis ann (9),

---

[1] "Co síosal," LS., "os íseal" an focal ceart, agus is cosṁail go n-abartar "ag os íseal" mar "'gois íseal."

[2] Ní'l an béarsa so act i n-A. aṁáin.

[3] "go teaċ Páḋraig de Búrca" san LS.

[4] =Béal-Át-na-h-Aṁan is dóiġ. Tá an dá ġeineaṁnaċ "aṁan" agus "aiḃne" ann.

[5] Aliter, tá éisg in san linn, a's gall-ċnóa ar ċroinn.

[6] Bláirtiḋe, G. (7) Reónard i dteannta, G.

[8] "a's soillse gan éclips," A.

[9] "Tóg déis," C. "'s toġa déis," G.

An treisreaċ 'san earraċ 's na síolta dá gcraṫaḋ
'S na bánta d'á sgoilteaḋ ó ċéile,
Soiṫiġe d'á dtollaḋ, bionn coic ionnta 's eoċair,
Agus soiléir d'á bforsailt 's d'á réiḋteaċ.

Boird ann dá leagan agus cócairí ag freastail
Miasa ann 's gréiṫre dá (1) ḋaoirse,
Decanter go bárr (2) [lán-]líonta ar an gclár
Le fuisge le fíon a's le negus (3).
Na tancaird (4) ann fastaiġṫe 's na gloiní 'na n-aice,
'S daoine uaisle ag ól sláinte a ċéile,
Táiplis d'á mbreaċaḋ, agus dísle d'á gcraṫaḋ,
Agus ceólta dá seinnm ar ṫéadaiḃ.

Dinnéar d'á réir d'á ullṁuġaḋ 's d'á réiḋteaċ
Bionn turcaí ann, puiléid a's géaḋa,
An luaġán 's an laċa agus caoir-ḟeóil 'na haice,
Agus mairt-ḟeóil ar ṫoraċ (5) na méise.
An portán 's an gliomaċ an cnúdán (6) 's an ronnaċ
An bradán 's an turabord gléasta,
An liús ar an mangaċ (7), an troisg a's an ballaċ,
'Gus an tartais ní ṫeastuiġeann ó'n bféasta.

Mná maiṫe an doṁain le féile agus feaḃas,
Annsúd atá'n ḃean aca is féile,
Dá dtosóċtá (8) ag Corcaiġ gan cóṁnuiḋe gan stopaḋ
'S dá siúḃaltá tart timċeall na hÉireann.

---

[1] Aliter, "miasa an delph agus china." "Greiġiḋ," S.; "gréiṫe," G. Mise a léiġeas "gréiṫre."
[2] Aliter, "a's jars."
[3] Aliter, "tumblers ann, punch agus negus." Is mise do sgríob fuisge i n-áit huisge.
[4] Na h-ancaird, S agus G.; "an fastai," S.; "fasta," G.
[5] "Teisreaċ," S., mar labairṫear go minic i gConnaċtaiḃ é, aċt tá an t leaṫan.
[6] "Rón," A. (7) "longa agus maogaċ," S.; "mangaċ" an focal ceart, saoilim.
[8] "Da dturáiḋ," S.; "dá dteiḋfeá go," A.

Is í naċ mbéaḋ tuirseaċ ó Lúġnas go Nodlaig
'Na seasaṁ 's í ag riar ar luċt déirce.
Ó ċuaiḋ mé d'á molaḋ cloisfe an poball
Gur fada ḃéas teastas a tréiṫre.

Bíonn searraċ ag láir ann, a's banḃ ag cráin ann,
'S loiliġeaċ ar maidin ag géimniġ,
Asail as múilí i ḃfásaċ go súiliḃ,
Uain agus caoiriġ ag méiḋliġ.
A' gcúntar mar sgríoḃ na húġdair air síos,
Ar ndóiġ ní ḋéanfa mé bréag air,
I gceardá ná i gcúige le méin agus le múnaḋ,
Ṫug Béal-Áṫ'-na-hAiḃne an ċraeḃ leis.

Do ḃí mo Reaċtabraċ an-ṁeisneaṁail, árd-aigeantaċ agus, mar deir na Muiṁniġ, neaṁ-spleáḋaċ. D'á ḃoiċte a ḃí sé níor ċrom sé a ċeann riaṁ roiṁ ḋuine ar bit, mór ná beag, agus níor ṁol sé aċt an duine do ḃí ion-ṁolta. Do ṡaoil an ṁuinntir Ġallda an uair sin, mar ṡaoileadar i n-aimsir Isibéil trí ċéad bliaḋan roiṁe sin, naċ raiḃ aon dream ar an oileán baḋ ḃaoġalaiġe 'ná píobairí ar seaċrán, beiḋileadóirí agus luċt siuḃail, óir ḃídís so uile go léir ar ṫaoiḃ na ndaoine, agus ḃí sé ar a gcumas sgéalta do ṫabairt leó ó áit go háit ar fud na tíre; agus nuair ḃuaileaḋ an dliġe Ġallda a ċrúca in a leiṫeid de ḋuine boċt, b'olc dó é. Deir siad gur ċaiṫ an Reaċtaḃraċ ráiṫe i bpríosún na Gailliṁe mar ġeall ar aḃrán do rinne sé i n-aġaiḋ na hEaglaise Gallda (1) agus ní'l mé 'ráḋ naċ fíor é, óir tá ḟios agam go raiḃ Ciarraiḋeaċ boċt (2) ann, i n-aimsir an droċ-ṡaoġail, do cuireaḋ i bpríosún ar feaḋ ráiṫe ar son aḃráin do ġabáil ar ṡráid Ṫráiġli, agus is cinnte naċ sparáilfí an Reaċtabraċ. Do tugaḋ é, lá eile, i láṫair Iúistís na Sioṫċána i mBail-Áṫ-an-Ríoġ

---

[1] B'éidir gurḃ'é seo an "Ċúis d'á pléiḋ."

[2] Liam Ó Briain do b'ainm dó. Aḃrán ar fonn "Síġle Ní Ġaḋra" do ḃí sé ag gabáil, i mBéarla.

agus ċuadar d'á ċeistniuġaḋ. Ní ḟreagóraḋ Reaċtabra aċt i nGaeḋilg. Is dóiġ gur tuig sé Béarla, aċt ní ṁeasaim go labraḋ sé é. Cuireaḋ fios ar ṁíniġteóir, óir ní raiḃ aon Ġaeḋilg ag an lúistís mór so. Ḃaḋ í an ċéad ċeist ċuireadar air: "Cá ḃfuil tú do ċóṁnuiḋe?" Tá dá ċéill leis an ḃfocal so—Cá gcóṁnuiġeann tú, agus cá mbíonn tú ag leigean do sgíṫe? Níor ḟéad rud ar biṫ sgannraḋ do ċur ar Reaċtabra agus d'ḟreagair sé an ċúirt le rann:—

I n-Óránmór atáim 'mo ċóṁnuiḋe
 I nGailliṁ atá mo ṫeaċ
I dTuaim * * * *
 * * * * *

Tá an dá líne seo ċoṁ gársaṁail sin naċ ḃféadaim a gcur i gcló. Do míniġeaḋ an rann mí-náireaċ so, focal ar ḟocal, do'n lúistís leis an ḃfear eile, aċt do ġlaoiḋ amaċ an Reaċtabraċ naċ raiḃ siad míniġṫe i gceart aige. Duḃairt an fear eile go raiḃ; do ṫug an Reaċtabraċ a ṁionna naċ raiḃ. Is annsin d'éiriġ an clampar agus an árġúint idir an dá ḟear. Do ḃris a ċuid foiġde ar an lúistís fá ḋeireaḋ, agus ṫiomáin sé an ḃeirt aca amaċ.

Ní raiḃ rud ar biṫ indan a sgannarṫa. Ḃí sé de ṁeisneaċ aige beagán magaiḋ do ḋéanaṁ anois agus arís, fá ṡagart féin. Ḃí fear i gCrostaċán anaice Ḃaile-Loċa-Riaċ agus do goideaḋ uaiḋ, aon oiḋċe aṁáin, dá ċéad crann gabáiste. Do labair an sagart ó'n altóir ar an obair ġránna sin, 'gá ráḋ go mbaḋ ṁór an sgannal é. Nuair ḃí sé ag labairt ṫug sé fá deara an Reaċtabraċ do ḃeiṫ in san gcruinniuġaḋ, agus duḃairt sé: "Céar'd deir tusa, a Raifteri, leis an ḃfear do ġoid an gabáiste?"

Ṡaoil Raifteri gur ċuir an sagart an iomarcaiḋ suime i rud beag de'n tsórt, agus ġlaoiḋ sé amaċ:—

A Aṫair, adeirim-se
An té d'iṫ dá ċéad crann gabáiste
Go mba mór é a ċ'páiste!
Dá mbéaḋ siad bruiṫte as feóil
Go riarfaḋ sé an parráiste!
Ó's tusa, a Aṫair, do ċaiṫ
Ċoṁ fada i gColáiste,
Ar léiġ tú riaṁ
An oiread sin ar ġabáiste?

Ḃí sé dul tuilleaḋ do ċur leis sin, aċt do ḃac an sagart é.

Ḃí sagart eile, lá, ag múnaḋ ḋó páiste do ḃaisteaḋ, óir do ḃí tiġte sgapta ar fud na tíre sin a ḃfad ó ṡagart ar biṫ, agus ḃí an ceart ag daoiniḃ speisialta leinḃ do ḃaisteaḋ dá mbéaḋ eagla báis orra. Do ċuir an sagart sean-hata caiṫte ar láiṁ an Reaċtabraiġ, aṁail agus dá mbaḋ páiste do ḃéaḋ ann, agus do ṁúin sé ḋó na focail do ḃí aige le ráḋ. Aċt is é aduḃairt Reaċtabra:—

Ḃaistim tú, a leinḃ, gan tóin, gan ceann,
Gan uisge, gan salann, gan braon de'n leann,
Trí tonna baiste do buaileaḋ ar do ċeann,
Reite ḃí i d'aṫair, agus caora in do ṁáṫair, (1)
Agus do leiṫeid-se le baisteaḋ ní ṫáinig riaṁ in mo láṫair.

Ag sin mar ċuala mé an rann ó ṗíobaire i gCondae na Gaillime, aċt is iomḋa cur-síos atá air. Ag so ceann eile:—

Ḃaistim tú, a leinḃ, ó ṫóin go ceann,
Gan ola, gan sagart, gan fuisge, gan leann,
D'aṫair 's do ṁáṫair ní féidir liom ḟaġáil
Aċt 's tú an olann d'ḟás ar an gcaora ḃáin,
Agus maidir le fiaḋnuise ní'l gnóta aca ann.

---

(1) Is ar olainn do ġníoḋtí na hataí. Ba ḃeag condae i nÉirinn naċ raiḃ ag déanaṁ a gcuid hataí féin as a n-olainn féin an uair sin.

Ag so cur-síos eile air:—

Baistim tú, a leinḃ, gan arán, gan biaḋ,
I n-onóir do'n tsagart 's le gráḋ do Ḋia,
'Sé an t-ainm do ḃeirim ort "Sean-ċáibín Liaṫ!"

Ag so anois mar do ṁol an Reaċtaḃraċ sagart maiṫ. Ċuala mé gur de ṁuinntir Ḋuḃḟláinge an sagart so. Do ceapfaí ó'n aḃrán go raiḃ sé 'na ṡagart i gCill Cornáin, anaice le hÓránmór, i ngar do'n áit in ar cuireaḋ an Reaċtaḃraċ féin, 'na ḋiaiḋ sin (1):—

AN T-AṪAIR UILLIAM

Saoġal fad' ag an leóṁan do sgapfaḋ an t-ór,
'S ní leanann sé aċt nós a ḋaoine,
Beagán d'á ḟórt do ġeoḃfá in san deóire,
Tá a teastas in san Róiṁ ṫall sgríoḃṫa.
Do ṫógfaḋ a ġlór ó n-a bpeacaḋ na slóigte
'S tá [a] imṫeaċt go mór le Maoise,
'S gur geall é os ár gcóṁair i gCill-Ċornáin Dia Dóṁnaiġ
Le h-aingeal faoi ċlóca Ċríosta.

Súd é an fíréan, glan-ċruiṫneaċt na nGaeḋeal,
'S crann-seasta na cléire ar ndóiġ,
A ṡaṁail i léiġeann ní ġeoḃfá in do réim
Dá siúḃailteá go léir Críoċ Ḟódla.
'Sé teagasg a ḃéil, 'na ṡeasaṁ 'na léine
Do ġlanfaḋ go réiḋ an bóṫar,
'S naċ aoiḃinn don tréad atá faoi n-a sgéiṫ
Má ċreideann siad Réalt an Eóluis.

---

[1] Do ḃí sé 'na ṡagart parráiste ag Droiċead-a'-Ċláirín. Tugaḋ "parráiste Ċillcornáin" ar Ḋroiċead-a-Ċláirín an uair sin. Ḃí teaċ an tsagairt an uair sin ag an gCloċ-árd, aċt do haṫruiġeaḋ go Droiċead-a-Ċláirín é tar éis sin.

Sé an t-Aṫair 'Liam an teaċtaire fial,
Do ṁúinfeaḋ dóiḃ ciall agus cóṁairle,
'S go sgapfaḋ sé an saoġal ċoṁ fairsing 's ċoṁ fial
Mar laras an ġrian in san ḃfóġṁar.
Níor orduiġ na naoiṁ aċt ceart agus dliġe
'S gan tairge ná maoin do ċóṁaireaṁ (1),
A ḃfaca siḃ ariaṁ agus bíoḋ sé 'n bur ndiaiḋ (2)
Ní ḃéiḋ ar an Sliaḃ piġinn róṁaiḃ de.

A ṗobail go léir, creidiḋ mo sgéal,
Mar is aige atá an béal is caoine
'Ná ceileaḃar (3) na n-éan 's 'ná ceólta na dtéad
Dá seinnm faoi aéḋear na hoiḋċe.
Is é leagfaḋ an séala naċ dteilgfeaḋ 's naċ dtréigfeaḋ,
Agus glanfaiḋear lá an tSléiḃe a ċaoiriġ,
I ḃflaiṫeas Ṁic Dé go raiḃ sé 's a ṫréad,
'Measg abstal a's naoṁ dá gcaoṁain.

Tá na caṫuiġte ró-ṁór i ndiaiḋ imirt a's óil,
Is dona 'n rud bród nó díomus,
Ag meallaḋ ban óg, 's dá dtarraingt d'á dtreóir,
Damnuiġeann sé mórán mílte.
An dream a ḃéas taḃarta (4) do ḋrúis a's do ṗóit,
Béiḋ siad go fóill d'á ċaoineaḋ,
Ar ṫaoiḃ Ċnuic na nDeór béiḋ aca "oċón,"
'S Mac Muire d'á ḟóiriġint diobta [—dóiḃ].

Féaċagaiḋ uaiḃ (5) sul ṫiucfas an uair,
A mbéiḋ an gad cruaiḋ ar ċéadtaiḃ,
I gcómra ċaol ċúṁang, gan ṫarrainn ná fúinn
Aċt iomad daol (6) agus péiste.

---

[1] A ċóṁaire, S. (2) Agus beídeaċ se ḋiaiġ, S.
[3] Ceiliúr, S., is mar sin laḃairṫear é.
[4] Pronounced tórṫa.
[5] Feuċaigiḋ, LSS.
[6] Diagail, LSS.

Ḃéiḋ ḃur lasaḋ 's ḃur ngruaḋ (1) ċoṁ duḃ leis an ngual,
Agus siḃ-se gan meaḃair gan éisteaċt
Ḃéiḋ ḃur gcorp in san uaiṁ a's ḃur leaca ċoṁ fuar
Leis an sneaċta ar ċúl na gréine.

Sé deireaḋ mo sgéil, agus creidigiḋ é,
Go mealltar ró-ḋéan (2) an saoġal so,
'S gur duine gan ċéill ġníos saiḋḃreas dó féin,
'S naċ leanann a leus go díreaċ.
Maoin agus stór, airgead a's óir,
Ní'l ionnta aċt ceó ameasg daoine,
'S gur file gan treóir (3) nár ċruinniġ piġinn fós
Do ṫug daoiḃ-se an ċóṁairle ċríonna.

Nuair ḃí an Reaċtaḃraċ óg do ḃíoḋ sé go minic i dtiġ ṁór Ċill Aodáin agus ḃí meas ag máṫair Ḟrainc Taafe air, óir ṫuig sí naċ buaċaill coitċeann do ḃí ann. Aċt ní mar sin do Ḃríġid, an cócaire do ḃí in san tiġ mór. Do ṁaoiḋ sí air, gaċ greim agus gaċ blogam [bolgam] do b'éigean di ṫaḃairt dó. Níor ṁian léi, ná leis na searḃḟóġantaiḃ eile, go mbéaḋ an trean-ṁáiġistreás ċoṁ fáḋḃaraċ sin do ḟear seaċráin mar é. Ṫárla go bḟuair Ḃríġid, an cócaire, bás, nuair ḃí an Reaċtaḃraċ ó ḃaile, agus nuair ṫáinig sé arís go Cill Aodáin ċuala sé sin. "Cá'uil sí curta?" ar sé leis an máiġistreás nuair ḃíodar ag teaċt amaċ as an séipéal le ċéile. Rug an trean-ḃean uasal é go dtí an uaiġ. Ċuaiḋ an Reaċtaḃraċ ar a ḋá ġlúin, ḃain sé a hata ḋe, agus laḃair sé an rann so:—

---

[1] Ḃí a'r laosa 's a ngruaġ, LSS.
[2] Ro déan=go ró ḋian.
[3] Aliter, "rake d'ḟear ceóil."

Maoiḋim tú a leac
Gan Ḃríġid do leigean amaċ (1)
Ġiorraiġ sí ár ndeoċ
Agus náiriġ sí ár dteaċ.
Agus anois a Ḃríġid ó ṫárla tusa i bfeart
T'ríomaċ síorruiḋe ort, agus tart!

Do ḃíoḋ a ḃaraṁail ċinnte féin ag an Reaċtabraċ i gcóṁnuiḋe, agus níorḃ' fear é do leanfaḋ baraṁla daoine eile gan iad do ṁeaḋaċain. D'innis Pádraig Ó hAoiḋ, i gClár Ċloinne Ṁuiris, dam, sgéal beag d'á ṫaoiḃ, agus é 'na ġasúr, a ċruṫuiġeas ċoṁ dána agus ḃí sé. Ḃí fear ann dar ḃ'ainm Concuḃar Ó Liadáin, i ngar do Ċill Aodáin, agus ḃí trí bainḃ aige le díol. Ṫiomáin sé isteaċ go Coillte Maċ nó Coillte Máġaċ iad, agus ċeannuiġ fear éigin ceann aca ar oċt sgillingiḃ agus ġeall sé go dtiúḃraḋ sé na h-oċt sgillinge do Ċoncuḃar i gcionn cúpla lá. D'imṫiġ mí ṫart, agus ní ḃfuair Concuḃar an t-airgead. Duḃairt sé annsin, le n-a ṁac, súgán do ṫaḃairt leis, agus dul go teaċ an duine seo a raiḃ an banḃ aige, Dia Dóṁnaiġ, nuair ḃéaḋ sé ag Aifreann, agus an banḃ do ṫaḃairt aḃaile leis. Rinne an mac aṁlaiḋ, agus ar ḃfilleaḋ ḋó, casaḋ dream gasúr ḋó ar an mbóṫar, agus iad ag caiṫeaṁ cnaipí. Ḃí an Reaċtabraċ óg 'na measg. Leig na buaċaillí eile do'n ġasúr an banḃ do ṫiomáint leis, aċt ní mar sin do'n Reaċtabraċ. Ġlaoḋ seisean amaċ nár ċeart agus nár ċóir an banḃ do leigean aḃaile leis, mar nárḃ'é an banḃ céadna do ḃí ann anois, aċt banḃ ní b'ḟearr agus ní ba reaṁra do fuair biaḋ

---

[1] Aliter:—
"Maoiḋim tú a leic
Gan Ḃríġid do leigean uait,"

óir laḃairṫear "uait" mar an Béarla wet go minic i gConnaċtaiḃ: aċt is boineann leac—leac, leice, leic.
Féaċ freisin, "Aṁráin Ċearḃalláin," l. 153.

agus beaṫuġaḋ míosa, ar ċostas an duine eile. Ṡaoil sé breiṫ ar an rúsán, aċt riṫ an Liadánaċ óg uaiḋ. Lean an Reaċtabraċ é, agus ḃí sé teaċt suas leis, óir má ḃí sé 'na ḋall féin, ḃí sé an-ġasta. Nuair ċonnaic an buaċaill eile sin do ṡeas sé go ciúin gan corruġaḋ cois taoiḃe an ḃóṫair, agus leig sé do'n Reaċtabraċ riṫ a ḃfad ṫairis. Do ṡeas an Reaċtabraċ agus ċuir sé cluas air, agus nuair nár ċuala sé dadaiḋ, ġlaoḋ sé amaċ " hurrais! hurrais! " D'ḟreagair an ṁuc é. Ċuala sé sin, riṫ sé ċuici, rug sé ar an rópa, agus níor ṡeas gur ċuir sé an banḃ ar ais arís in san gcró as a dtáinig sé.

Fá ḋeireaḋ do ṫarraing Raifteri fearg Ḟrainc Taafe air féin. Do ḃí fleiḋ agus féasta ag an tiġ mór, agus ḃí an t-ól ag éirġe gann, agus cuireaḋ searḃḟóġanta ag marcuiġeaċt le dul go dtí an baile mór le tuilleaḋ do ṫabairt amaċ. D'iarr an searḃḟóġanta ar Raifteri teaċt leis. Léimeadar ar ḋá ċapall agus amaċ leó. Toġa capall do ḃíoḋ ag Frainc Taafe, agus ḃíoḋ meas mór aige orra. Ṡaoil an searḃḟóġanta dá mbéaḋ an Reaċtabraċ dall, féin, naċ raiḃ baoġal air, mar raċaḋ an dá ċapall le ċéile, agus ḃéaḋ sé féin anaice leis, agus maidir leis an Reaċtabraċ ní sgannróċaḋ rud ar biṫ é. D'imṫiġeadar mar sin 'na gcois-an-áirde trío an oiḋċe, aċt ar ċuma éigin do sgaradar ó ċéile. Táinig capall an Reaċtabraiġ go casaḋ obann in san mbóṫar, agus é ar a lán-luaṫas. Níor ḟéad sé tionntóḋ i n-am, agus ċuaiḋ sé de léim i bpoll-móna agus báiteaḋ é. Ar éigin táinig an Reaċtabraċ saor, aċt níor ċuala mé gur gortuiġeaḋ, féin, é. Deir Pádraig Ó hAoiḋ liom gurḃ'é seo an t-áḋḃar fá'r ḟág sé Cill Aodáin, óir ḃí fearg áiḋḃéal ar Ḟrainc Taafe nuair ċuala sé gur báiteaḋ a ċapall breáġ, agus ruaig sé an file boċt ar fad as Cill Aodáin.

Deir cuid gur ċum sé aḃrán Cill Aodáin tar a éis sin, ċum síoṫċáin do ḋéanaṁ le Frainc Taafe, agus naċ dtáinig sé féin ċuige leis, aċt gur ṁúin sé é d'ḟear ḃoċt do ḃíoḋ ag gaḃáil na tíre agus ag ceannaċ ceirteaċ, le n-a ráḋ do ṁuinntir an tiġe ṁóir. Aċt deir daoine eile go ndearna sé geall le file éigin eile as Gailliṁ (ċuala mé an t-ainm aċt ní ċuiṁniġim air) go molfaḋ sé a ċondae féin níos fearr 'ná molfaḋ an fear eile Condae na Gailliṁe, agus gur ḟágadar an breiṫeaṁnas fá Ḟranc Taafe. Baḋ é an Reaċtaḃraċ do labair a aḃrán ar dtús, aċt nuair ḃí sé ráiḋte aige do ġlaoḋ an fear eile, agus fearg air: "Mo ċuid tubaiste leat, a Raifteri, níor ḟág tú rud ar biṫ do Ċondae na Gailliṁe," agus níor ṫug sé a ḋán féin uaiḋ ċor ar biṫ. Deir siad mar an gcéadna go raiḃ Franc Taafe an-ṁí-ṡásta nuair naċ dtáinig a ainm féin isteaċ níos luaiṫe in san aḃrán, aċt gur congḃuiġeaḋ ar gcúl é go dtí an líne deireannaċ, agus naċ dtug an Reaċtaḃraċ esquire air, aċt go dtug sé Franc Taafe air, ar an nós Gaeḋealaċ. Ḃí intinn na Sacsanaċ ar siuḃal an uair sin féin i gCondae Ṁuiġ-Eó, agus do ṡanntuiġ Franc rud éigin do b'oireaṁnaiġe d'á onóir, dar leis féin, ná sean-ḟoirme cneasta córa na nGaeḋeal. Deir cuid gur ṫug sé an geall do'n ḟear as Condae na Gailliṁe. Deir cuid eile gur ḋubairt sé leis an Reaċtaḃraċ, "do ḃéarfainn deiċ bpúnta duit, a Raifteri, aċt go dtug tú m'ainm isteaċ ċom ciotaċ sin."

Tá cáil ṁór ar an aḃrán so i gCondae Ṁuiġ-Eó. Do cuireaḋ sórt Béarla air le duine éigin, agus, mo leun! is fá ḋroċ-ċulaiḋ Ḃéarla do ḃí sé ag an aos óg, aċt is i nGaeḋilg atá sé ag na sean-daoiniḃ, agus is i nGaeḋilg, le congnaṁ Dé, ḃéas sé ag 'ċuile ḋuine feasta, mar is ceart agus mar is cóir. Ċuala mé d'á ráḋ go ndeaċaiḋ cailín, as Cill Aodáin, go dtí an t-Oileán Úr, tamall gearr ó ṡoin, go Sicago, agus go mbaḋ é an ċéad rud do ċuala sí in san gcaṫair sin, fear óg, do ḃí i "dtram-car," ag gaḃáil aḃráin Ċill Aodáin dó féin go binn agus go h-árd! Ḃí "Cill-Aodáin" ag mo ċaraid Seán Ó Ruaiḋriġ, d'ḟoġluim é ó n-a aṫair, agus is é an t-ainm do ḃí aca air “ Aḃrán Ċoisnín.” Fear spóirt agus aḃrán do ḃí i gCoisnín, gamekeeper do na Taafes. Nuair cailleaḋ Franc Taafe d'aṫruiġ sé an ḃéarsa deiriḋ, “ aċt anois tá sé imṫiġṫe, agus sinn-ne 'na ḋiaiḋ, dá ṁolaḋ 's dá éileaṁ i gCondae Ṁuiġ Eó,” agus is dóiġ gur leig sé air gurḃ' é do ċeap an t-aḃrán! Ag so anois an t-aḃrán féin:—

CILL-AODÁIN,

nó

CONDAE ṀUIĠ-EÓ

Anois, teaċt an earraiġ, béiḋ an lá dul 'un síneaḋ (1)
  A's tar éis na Féil' Ḃríġde árdóċad mo ṡeól (2),
Ó ċuir mé im mo ċeann é, ní stopfa mé coiḋċe
  Go seasfa mé ṡíos i lár Ċondae Ṁuiġ-Eó.
I gClár-Cloinne-Ṁuiris ḃéas mé an ċéad oiḋċe,
  'S i mBalla taoḃ ṡíos de, tosóċas mé ag ól,
Go Coillte-maċ raċad, go ndéanad cuairt ṁíosa ann,
  I ḃfogus dá ṁíle go Béal-an-Áṫ'-Ṁóir (3).

Fágaim le huaḃaċta go n-éiriġeann mo ċroiḋe-se
  Mar éiriġeas an ġaoṫ, no mar sgapas an ceó
Nuair smuaíniġim ar Ċearra a's ar Ġaillin (4) taoḃ ṡíos
  de
  Ar Sgeataċ a' Ṁíle (5) no ar Ṗláinéad Ṁuiġ-Eó.

---

[1] =ċum sínte. Aliter “ a 'síneaḋ.”

[2] Aliter: tógfad mo ċeól.

[3] “ Baile an tiġe ṁóir ” dubairt Taḋg Ó Coinnleáin, agus baḋ ċóir ḟios ḃeiṫ aige-sean, aċt is “ Béal an áṫ móir ” atá ag ċuile ḋuine eile.

[4] Aliter: balla.

[5] Sgeaċ-a-dá-ṁíle, G. Sgeaċaċaí Ṁileac, Ó R. Tá Sgeaṫaċ a' Ṁíle i ḃfoigseaċt míle do Ċaisleán a' Ḃarra. Do marḃuiġeaḋ ceaṫrar saiġdiúr de ṡaiġdiúraiḃ General Humbert ag an áit sin ag “ Rásaí Caisleáin-a'-Ḃarra,” san mbliaḋan '98. Deir Mac Uí Aoḋa liom naċ Pláinéad aċt plánaí=plains, baḋ ċeart do ḃeiṫ ann so.

Cill-Aodáin an baile a ḃfásann gaċ níḋ ann,
  Tá sméara 's súḃ-ċraoḃ ann a's meas ar gaċ sórt,
'S dá mbéinn-se 'mo ṡeasaṁ i gceart-lár mo ḋaoine
  D'imṫeóċaḋ an aois ḋíom agus ḃéinn arís óg.

Bíonn cruitneaċt a's coirce, fás eórna 'gus lín ann,
  Seagal i gcraoḃ ann, 'rán plúir, agus feóil,
Luċt déanta poitín gan license d'á ḋíol ann,
  Mór-uaisle na tíre ann ag imirt 's ag ól.
Tá cur agus treaḃaḋ ann, a's leasuġaḋ gan aoileaċ,
  Is iomḋa sin níḋ ann nár laḃair mé go fóill (1)
Átanna (2) 's muillte ag obair gan sgít ann,
  Ḋeaṁain cainnt ar piġinn cíosa ann ná dadaiḋ d'á sórt.

Tá gaċ uile ṡórt áḋṁaiḋ dá'r ċóir do ċur síos ann,
  Bíonn sicamór 's beech ann, coll, giúḃais, a's fuinnseóg,
Box agus cuileann, iúḃar, beit, agus caorṫann
  'S an ġlas-ḋair d'á ndéantar báḋ long a's crann seóil.
An logwood, mahogani, 's gaċ áḋmaḋ d'á ḋaoirse,
  'S an ḟiar-ṁaide (3) ḋéanfaḋ gaċ uile ġléas ceóil,
Oltóir (?) 's sgeaċ ġeal ann d'á gearraḋ 's d'á snaiḋmeaḋ
  'S an tslat ann do ḋéanfaḋ cis cléiḃ agus lóid.

---

[1] Deirtear "go fóill" i n-áit "fós" san tír timċeall Cill-Aodáin. Nuair ḃí Raifteri i gCondae na Gaillime deireaḋ sé "fós."

[2] "Átaiḋ," G.

[3] D'aṫruiġ mise "fíor" ċun "fiar." Ar G.; "an tarra wood, A.; an tane wood, Mac Uí Ċuinnleáin: Sé "an telfort" [?] do ċuala mise nuair ḃí mé óg. Deir Cormac Dempsey, ó New York, liom gurab ionann oltóir agus [aḃalltóir?] an apple tree in full blossom. "An eimlóg 's an sgeaċaċ dá ngearraḋ 's dá sníomaḋ" O'R.

Tá an ċuaċ 's an smólaċ ag freagairt a ċéile ann,
Tá an londuḃ 's an ċéirseaċ ar gor, ós a gcóṁair,
An gúld-finse, 'n craḃar, 's an linnet (1) i "gcage "ann,
An naosgaċ ag léimniġ, a's an eala ó'n Róiṁ.
An t-iorlaċ (2) ar Acaill 's an fiaċ duḃ ó'n gCéis ann,
An seaḃac ar Loċ Éirne 's an ḟuiseóg ón móin.
'S dá mbeiṫeá ann ar maidin roiṁ éirġe na gréine,
Go gcloisfeá gaċ éan aca ag seinnm san "ngróḃ."

Tá an láir ann 's an searraċ a bfoċair a ċéile,
An treisreaċ (3) 's an céaċta, an treaḃtaċ 's an síol,
Na huain ann ar maidin go fairsing ag méidliġ,
Bíonn caoiriġ a's tréada a's leanḃ ag an mnaoi (4)
Ní'l tinneas, ní'l aicíd, ní'l galar, ní'l éag ann,
Aċt sagairt a's cléiriġ ag suiḋe na naoṁ,
Tá mionnáin ag gaḃar a's bainḃ ag an gcéis ann,
'S an loiliġeaċ ag géimniġ ag triall ar an mnaoi.

Tá an t-uisge san loċ, agus aiḃneaċa líonta,
Na coraċa déanta, 's na líonta i gcóir (5)
Tá an liús (6) a's an breac a's an eascon 'na luiġe ann,
An portán, an faoċan, an ronnaċ, 's an rón.
Tá an bradán 's an ballaċ 'na gcóṁnuiḋe san oiḋċe ann,
'S an liuḃán ag triall ann ó'n bfairrge ṁóir,
An tárcoir 's an gliomaċ 's an turabot riaḃaċ,
Cnúdáin a's iasg ann ċoṁ fairsing le móin.

---

[1] "Líonóid," G.

[2] Duḃairt sé sin i n-áit "iolar" mar is gnáṫaċ i gCondae Ṁuiġ-Eó. Deir Seán Ó Ruaiḋriġ agus is dóiġ go bfuil an ceart aige "an t-iolra ó ḃun Céise," "do ḃíoḋ nead iolra sa' gCéis le linn m'aṫara, aċt ní raiḃ an fiaċ duḃ aċt i nAcaill le faġáil."

[3] "An treisteaċ," duḃairt seisean.

[4] Tá an líne seo le faġáil i n-aḃránaiḃ eile, mar atá san "gCnoicín Fraoiċ" agus i "nDoire Uí Ḃriain."

[5] Ag gól [i.e. ag gaḃáil] duḃairt seisean, aċt "i gcóir" ag G.

[6] Ní ṫuigeann siad an focal so i gCondae Roscomáin, tugann siad "gioróg" air, ainm fíor-Ġaeḋealaċ. Ní'l an béarsa so ag A.

Tá an eilit 's an fiaḋ 's gaċ uile ṡórt "game" ann
An madaḋ-ruaḋ 'léimniġ, an broc 's an míol buiḋe,
Ceólta na ngaḋar 's na h-aḋarca d'á séideaḋ,
'S le héirġe na gréine do tógfaḋ do ċroiḋe.
Tá daoine uaisle ar eaċraiḃ agus marcaiġ dá bféaċaint
Ag fiaḋaċ tré n-a ċéile (1) go dtíge an oiḋċ'
Soiléar go maidin arís [ann] dá réabaḋ,
Ól ag na céadtaiḃ a's leabaiḋ le luiġe.

Fáġann dilleaċtaí 's baintreaḃaċ caḃair a's réiḋteaċ
Sliġe bíḋ, a's éadaiġ, a's talaṁ gan cíos,
Sgoláirí boċta sgríoḃ', sgoil, agus léiġeann ann,
Luċt iarrata (2) na déirce ann, ag tarraing 's ag triall.
Ṡáruiġ sé an doṁan in a 'ċuile (3) ḋeaġ-ṫréiṫriḃ,
Ṫug Raifteri an ċraeḃ dó ar a ḃfacaiḋ sé riaṁ,
Sé deireaḋ na cainnte: saoġal fad ag Franc Taafe ann
Slioċt Loinnsiġ (4) na féile nár ċoigil an fiaḋaċ.

Is fiú beagán eile do ċur síos annso fá na Táḟaí, nó Táṫaí seo ("Taafes" i mBéarla) ó ḃí óige Raifteri caiṫte 'na mears. Ḃí fear eile aca, Séamus Óg, pósta le deirḃḟiuir do Ṡinte Ó Ruairc, an duine-uasal do cailleaḋ i "nduel" nó cóṁrac-aoinfir le Mr. Perriḃil i gCondae Ṡligiġ. Do ḃíoḋ an cóṁrac-aoinfir go ró-coiṫċeann insan aimsir sin, aċt ḃí Séamas Óg faoi ḃannaí gan troid

---

[1] Sic: G., aċt duḃairt an Connlánaċ "the plantations."

[2] Sic: an Conlánaċ, aċt "luċt iarraiḋ" ag h-uile ċóip eile.

[3] "Ann gaċ uile deaġ-ṫréiṫiḃ," an Conlánaċ. "Le gaċ uile deaġ-ṫreurṫa," G. Mise d'aṫruiġ an focal mar tá.

[4] Sic: an Conlánaċ. "Slioċt ṡinsir Ġaoḋail glais nár ċoingill an fial," G. "Slioċt sinnsir na féile," A.; agus is mar súd do ċuala mise é ó ḃéal daoine eile, aċt ċuala mise i gcóṁnuiḋe "nár ċoigill an fiaḋaċ," agus is dóiġ gur ceart sin. Ní léir dam cad é "nár ċoigil an fial." Labairṫear "Taafe" mar "Taéf" i mBéarla, mar "Tá" i nGaeḋilg.

beirte do ḋéanaṁ, mar ġeall ar " insiúrans " do ḃí air, agus mar sin b'éigin dó i gcóṁnuiḋe i n-áit dul a' troid é féin, fios do ċur ar ċolceatar do ḃí aige. Ḃaḋ é seo Jacky Taaffe, nó Seón Tá, do ḃí 'na ċóṁnuiḋe i nḂearna-Loċ-Tailt i n-éinḟeaċt le n-a ṁátair. Seo sgéal faoi an ḃfear so do ċuala mé ó mo ċaraid Seán Ó Ruaiḋrí. Sgríoḃ sé ḋam é, agus cuirfiḋ mé síos anois é ina ḟoclaiḃ féin.

" Aon uair aṁáin táinig aċrann éigin eadar (idir) Séamus agus oifigeaċ Gallda, i dtaoiḃ creidiṁ, oiḋċe do ḃíodar ag ól 'péis lá sgealgan (sic). Ċaiṫ Séamus an t-oifigeaċ ar a ṁása san teiniḋ, agus, niḋ naċ iongnaḋ, b'éigean dó cuireaḋ do ċur ċuig Jacky ar maidin. Ḃaḋ é Doiṁnic Mac Gaoċaiġ (Wynn anois) an teaċtaire, fear a ḃfuil cuiṁne ṁaiṫ agam air sa mbliaḋain '49 agus é bunáite céad bliaḋain d'aois.

" Ċuaiḋ Doiṁnic síos go Sliaḃ Gaṁ (1) agus mar go raiḃ Séamas Táḟ 'na Ċaitilceaċ síl Doiṁnic gurḃ' aṁlaiḋ do ṁuinntir Jacky, aċt níorḃ' eaḋ. Ḃí sé mall san oiḋċe nuair túirling sé ag an teaċ agus ḃí Jacky óg 'na ċodlaḋ; aċt ḃí an ṁátair 'na suiḋe, agus nuair ċuala sí an sgéal duḃairt sí le Doiṁnic i nGaeḋilg " cia an bolsaiġil (sic) ḃíos ar do ṁáiġistir agus fios maiṫ aige naċ dtig leis troid do ḋéanaṁ? 'Nó nó,' arsa Doiṁinic, 'sin é an buaċaill naċ mbéaḋ a ḃfad ag caiṫeaṁ Protastúin sa teiniḋ,' agus ní raiḃ ḟios aige cad é an fáṫ do ḃí cailín a' tiġe ag baint líomógai as a ċeaṫraṁain!

" Aċt nuair ċuala sí an sgéal go h-iomlán agus fáṫ an ḃruiġin (sic) d'éiriġ sí ċoṁ colgaċ leó féin. Ċroiṫ sí a ceann, agus ar sí 'Mise 'mo ḃannai go gcuirfiḋ Jacky poll air!'

" Glaoḋaḋ ar Jacky, agus siúḋ don ḃóṫar an ḃeirt arís, ar ḋá ċaplaiḃ maiṫe, agus ḃíodar ar ḟráid Ḃealaċ a' Doirín roiṁ éirġe an lae.

---

[1] Ox Mountains i mḂéarla.

“Toiriġ (toraiġ) Jacky a' glanaḋ na bpiostol gan túirling de'n ċapall, agus dá losgaḋ fá'n aer, gur ḋúisiġ sé muinntir an ḃaile. Śileadar gurḃ'iad na Franncaiġ do ṫáinig ar ais orra arís. Aċt léir [='réir] sin 's eile, ní raiḃ aon trod aca, mar do teip an t-oifigeaċ agus rinneaḋ réiḋteaċ eatorra. Aċt ba ṁisde le Jacky é.

“Ḃí Jacky seo beó nuair ḃí mise 'mo ġarsún, aċt níor ṗós sé ariaṁ, agus baḋ é deireaḋ na buiḋne sin é. D'éag Séamus bliaḋanta sul má rugaḋ mise, agus briseaḋ amaċ an ṁuiriġean óg d'ḟág sé 'na ḋiaiḋ, agus is dóiġ naċ bfuil duine d'á ṡlioċt i gConḋae Ṁuiġ Eó anois.”

Is ar na Táḟaí seo atá an “Caoineaḋ ar Aoḋ Ó Ruairc” (1) ag cur síos:

Brón ort a Éaḋmuinn (Śéamuis ?) Tá,
  Naċ dtáinig ċugainn ar cuairt,
Agus nár ḟreagair an lá sin (2)
  An cás úd Ṡinti Ó Ruairc.

Mur bfágamuis ón mbás
  Aċt spás ba ġiorra 'ná uair
Ḃéaḋ Perriḃil ar lár
  'S ní ḃéaḋ sráid Ḃaile-an-Ċurraiġ faoi ġruainn.

Is cinnte go raiḃ eólas ag Raifteri ar an gcaoineaḋ seo, óir is follusaċ gur ċeap sé an caoineaḋ ar an bPíobaire Ó Dálaiġ ar an nós céadna, agus insan meadaraċt céadna agus is é an caoineaḋ sin an ċéad-ṗiosa ṫug mé uaim.

---

[1] Ċuala mé i gcóṁnuiḋe “Hyacinth Ó Ruairc.” Ar Hyacinth do rinneaḋ 'Cinty. Aċt b'éidir gur cuireaḋ Hyacinth mar Ḃéarla ar Aoḋ. Féaċ “Aṁráin Ċlainne Gaeḋeal,” l. 37.

[2] “Go dtóigṫá de láiṁ an cás úd le'r cailleaḋ Ó Ruairc.”
(An Máilleaċ.)

Béiḋ tuilleaḋ le ráḋ agam i dtaoiḃ Franc Taafe nuair ṫiocfas mé go dtí an t-abrán "Condae Ṁuiġ-Eó." Dubairt Seán Ó Ruaiḋrí liom go raiḃ fear eile de na Táfaí 'na ċóṁnuiḋe míle taoḃ ṫiar de Ḃealaċ a' Doirín: Séamas Óg do ṫugadar air. "Tá an teaċ 'na ṡeasaṁ go fóill, teaċ Ísleáin (1) i n-aice Ċúirt a' Ċrionnáin," arsa Mac Uí Ruaiḋrí: "Ḃí sé 'na ṫiġearna talṁan tart timċeall, agus ḃí m'aṫair-se ag múnaḋ a ċloinne, 'na 'tutor' aige. Do ḃíoḋ Franc go minic i nÍsleán ar cuairt agus ag fiaḋaċ, aċt ní'l fios agam cia'n gaol do ḃí aige le Séamas. Ba ṁinic le m'aṫair tráċt orra, agus ar Reaċtabraiġ, agus ar Ċoirnín, 'na gceann."

Ag so abrán do rinne an Reaċtabraċ ag molaḋ cailín, Nansaiḋ Ḃreaṫnaċ éigin. Ṡaoil mise gurḃ cailín as Condae Ṁuiġ-Eó í, do ċóṁnaiġ anaice le Coillte Máġaċ óir deir sé féin go dtug sé a ġráḋ ḋí go hóg, agus tugann sé ainm an Leasa Áird (cnocáinín atá ar cúl Tiġe Ṁóir Ċill Aodáin) agus Coillte Máġaċ isteaċ san abrán, aċt deir Mac Uí Ḟinn liom go raiḃ sí 'na searḃfóġanta ag geata-mór i ngar do Ḃaile-Loċa-Riaċ, agus gur ṫaisbeán sí cineáltas mór do'n Reaċtabraċ ag niġe a ċuid éadaiġ, ⁊c. Ní congḃuiġeann an file an guṫ céadna ar fud gaċ béarsa ó ṫús go deireaḋ. Ní ṫuiteann bríġ an ġlóir ar an litir ó aċt in san gcéad leaṫ-rann. Is dóiġ gur abrán d'á abránaiḃ tosaiġ é so:—

NANSAIḊ ḂREAṪNAĊ

Cóṁnuiḋeann cailín óg taoḃ ṡíos de'n ġeata ṁór
  A dtug mé go mór (2) mo ġráḋ ḋí,
Tá a gruaḋ ar ḋaṫ na rós (3) do ḋéanfaḋ marḃ beó,
  A's go mb'ḟearr liom léi gaḃáil (4) ná i bPárrtas.

---

[1] Icelaun i mBéarla.
[2] "go h-óg," C.
[3] "folt ar ḋaṫ an óir," C.
[4] "ḃeiṫ ag ól léi," C.

Tá a cúilḟionn fáinneaċ fionn 's a malaiḋ caol deas donn
'S a dá súil ġlas ċoṁ cruinn le áirne
Tréigfinn bean a's clann, a stóir, dá ngluaisteá liom
Go hIorrus (1) nó go hUṁall Uí Ṁáille.

Labair sí liom go tláiṫ, 'sé duḃairt sí, "a ṁíle grá
"Bíoḋ foiġid agad go dtagaiḋ an oiḋċe
'S éalóċad leat gan spás go h-íoċtar Ċondae 'n Ċláir
A's ní ḟillfe mé ar mo ṁátair ċoiḋċe,
Dá mbéinn-se ar Ṡliaḃ Cairn nó ar ṁullaċ an Leasa Áird (2),
An áit ar ċaiṫ mé céad lá sínte
Is cinnte a ċúilḟionn bán go n-ólfaḋ muid ár sáiṫ
I gCoillte Ṁáġaċ gaċ aon lá aonaiġ.'

Is cinnte a rúin-ċroiḋe dá bḟéadainn-se sgríoḃ síos
Go meallfainn mo ṁian gan aṁras,
'S go leanfainn tú trí ṡliaḃ gan deoċ ná greim den ḃiaḋ
Dá mbéaḋ ḟios agam go mbeiṫeá (3) i ndán dam.
Aċt míle glóir do Ḋia, níor ċaill mé leat mo ċiall,
Ciḋ gur maiṫ a ċuaiḋ mé as, a ċúilín fáinneaċ,
'S ná rugaḋ aon ḟear riaṁ do ċuirfeaḋ a láṁ anias
Ṫar Nansaiḋ Walsh naċ dtiúḃraḋ grá ḋí.

Lide (4) de mo stór dá bḟeicteá teaċt san ród,
Baḋ réalt í in san gceó lá geiṁriḋ,
Tá a folt ar daṫ an óir ag teaċt go béal a bróg,
Go troillseaċ, soillseaċ, fáinneaċ, fillte (5).
Tá a brollaċ corraċ (?), lán, ar daṫ an tsriúcra báin,
Nó mar béaḋ dísle cnáṁ ar ċlár ag rinnce,
'S an ġile i mbrágaid mo ġráḋ mar ċúbar tuile ar tráiġ,
Nó an eala teaċt ó'n snáṁ, dar liom-sa.

---

[1] Go hUrais, LS. Ag Cill-Aodáin, 'n áit a rugaḋ é.
[2] Ag Cill-Aodáin 'n áit a rugaḋ é.
[3] "An tú bí i ndán dam," C.
[4] Sic, C.; "a leiṫeid," S.
[5] 'Na dlaoiḋṫiḃ, soillseaċ, sreilseaċ, fáinneaċ, fillteaċ; C.

Ḃénus, t'réir gaċ nıḋ sgríoḃ Hómer ar a gnaoi,
Agus Ió, an ḃean le'r dallaḋ Árgus,
Casandra do ṫaḃairt 'na ndiaiḋ, a duḃairt an sgéal do ḃ'ḟíor,
“ Go sgriosfaiḋe a raiḃ 'san Traoi le Páris,”
Iúno, céile an ríġ, 's Minerḃa, nuair do ḃí,
'S an dias ar aon oiḋċe ṫaḃairt i láṫair,
Ní ṫiucfaḋ a [g]cáiliḋeaċt síos le Nansaiḋ Walsh mo ṁian,
I ndeise, i ngile, i sgéiṁ, ná i mbreáġaċt (1).

Dá mbaḋ liom-sa an Ḟrainc 's an Spáinn, 's ó'n tSionnainn 'nuas go Bóinn (2)
Ṫiúḃrainn é ar a ḃeiṫ leat sínte,
'S go mb'ḟearr liom uait-se pós ná a bḟuil i gceárdċa (3) an óir,
Agus é ḃeiṫ ós mo ċóṁair 'na míltiḃ;
Dá ngluaisteá liom a stór ġeoḃfá ceól agus spórt,
Ins gaċ baile beag a's mór d'á bḟuil san ríoġaċta,
'S dá mbéinn 'mo ríġ faoi 'n gc'róin i gcóṁaċt an ċeaṫraṁaḋ Seórsa,
Ṗósfainn tú gan ba gan caoiriġ.

Níor ḟéad mé aon ċúntas ḟaġáil i gceart ar an gcruinniuġaḋ mór do ḃí ag Catoiliciḃ Ċondae na Gaillime, i mBaile-Loċa-Riaċ. Tá cuiṁne ag na sean daoiniḃ go raiḃ a leiteid ann, aċt sin an méid. Is dóiġ gur ag láidriuġaḋ láṁ Dóṁnaill Uí Ċonaill do cruinniġeaḋ é, agus gur laḃair na cainteóirí i n-aġaiḋ na ndroċ-dliġṫe Gallda agus i n-aġaiḋ na ndeaċṁuiḋ. Is cosṁail gur in san mbliaḋain, 1828, do cruinniġeaḋ é, óir deir an

---

[1] Aliter “ breáġṫa,” tá an dá ḟoirm ann.
[2] “ An Ḟrainc 's an Róiṁ, 's a bḟuil ionnta go tóin,” C.
[3] Laḃairtear é seo mar “ gcearta.”

Reaċtaḃraċ go mbéaḋ iongnaḋ le feicsint ag na daoiniḃ ar dteaċt bliaḋna a naoi-fiċid (1); is é sin, is dóiġ, naoi-ar-fiċid. Ó'n Aṫair Clement Ó Lúġnaiḋ, fuair mé an ċóip is fearr de'n aḃrán so. Do ċualaiḋ sé é ó ḃéal sean-ḟir ċúig bliaḋna fiċead roiṁe sin. Deir sé i nGaeḋilg mar leanas: "Do ḃí aṫruiġte de'n aḃrán so, ann, gaċ aon d'á ċumaḋ ḋó féin do réir neiṫe an lae, de ḃriġ a ċeóil. Tá sé sgrioḃta do ċeól 'Lá Ḟéile Pádraig' agus giḋeaḋ naċ ḃfuil mórán de smuaintiḃ árd-aigeantaċa ann, ní'l go cinnte aḃrán eile san nGaeḋilg nó san Sacsḃéarla a ṫéiġeas ċoṁ maiṫ leis an gceól sin. Sin é príoṁ-ḃuaiḋ an aḃráin seo." Tá ḋá ainm ar an aḃrán so: "An Cíos Catoilceaċ," agus "Cóṁċruinniuġaḋ na gCatoilceaċ i mBaile-Loċa-Riaċ":—

AN CÍOS CATOILCEAĊ

Le féaċaint in sna siontaiḃ seo is baoġalaċ do'n aicme (2),
Naċ dtroisgeann an Aoine 's naċ ngéilleann do
Ċaitiligiġ (3),
Na flaiṫis ní ḃfuiġe siad gan séala na h-Eaglaise,
Do réir mar duḃairt Peadar 's a Ṁáiġistir;
Sgrioḃ Partoiríni go dtiucfaḋ an bealaċ-sa,
Lá gaċ aon ṁí go mbéaḋ cruinniuġ' ins gaċ baile aca,
Ag Cluain-meala béiḋ (4) díbirt ar New Lights a's
Orangemen,
'S i mBaile-Loċa-Riaċ (5), 'seaḋ léiġeaḋ a mbeaṫa ḋóiḃ,
Ó ċailleamar Clayton tá Daly 'na leabaiḋ 'gainn,
Do luċt Ḃioblai bréige ná géilligiḋ fearta,
Naċ n-úṁlaiġeann do ṡagart ná bráṫair.

---

[1] Recte, naoi-fiċead.
[2] "Agnuḋ," S. and G.
[3] Catolic.
[4] "bí diaḃairt,' S.
[5] "Loċ réaġaċ, i léiġniḋ i mbeaṫa ḋaoiḃ," S.

Aċt creidigiḋ do'n ċléir 's do ċómráḋ na h-Eaglaise
'S do'n treanmóir naoṁṫa sgríoḃ naoiṁ agus abstail dúinn,
Ná h-éiligiḋ an Bíobla, nó tiucfaiḋ sé trasna orraiḃ (1)
A's tuigiḋ naċ magaḋ an cás so.
Tosaiġ an sgéal so le uaḃar a's le tarcuisne,
Séan Hannraoi a ċéile le drúis agus mallaċan,
Baḋ ṁait congnaṁ Lúiter faoi Ċranmer 's faoi Latimer,
Ridly (2) agus Bulsaiḋ 's Seáġan Cailḃín, droċ-raṫ orra,
Ó ċailleamar Máire (3) tá báire le Sacsanaiġ,
Aċt tiucfaiḋ an lá a ḃfuiġe sinn sásaṁ in san ngeallaḋ
Ṫug Críost do Ṗeadar 's do'n Ṗápa (4).

Innseóċa mé sgéal daoiḃ ar Éaḋmonn 's ar a atair,
Ó 'siad do ċuir léan-sgrios ar Ġaeḋeal a's ar Ċatoilciḃ,
Ṡaoil siad le ċéile an ḟíneaṁain (5) so do ġearraḋ
Naċ gcríonann i n-earraċ ná i Márta,
Ní gaineaṁ séidte bun-áit (6) an balla so,
Tá Críost mar [is] léiġte, i n-éinḟeaċt le Peadar faoi,
Obair naċ dtréigfiḋ 's naċ bpléasgfaiḋ an ċarraig seo,
Ṡocruiġ an t-Aon Ṁac do céasaḋ ar an dtalaṁ dúinn,
Sé Séamas, ní bréag, a d'ḟág Éire ag na Sacsanaiġ,
Aċt tá'n taisbeánaḋ (7) anaice le baile 'gainn (8)
Saoilim naċ fada uainn sásaḋ.

Is fada mé ag éisteaċt le sgéaltaiḃ ag imṫeaċt

---

[1] "Is baoġalaċ an t-aṫruġaḋ é," A.
[2] "Radṁell," G. agus S.
[3] "Ó ḃfuilmid gan riġe," O'L.
[4] "Peadar an Pápa," S.
[5] Sic, O'L.; "plantation," S.
[6] "Foundation," A.; "fundaméid," O'L.
[7] Sic, O'L.; "revelation," S. Is cosṁail gur ċleaċt an Reaċtaḃraċ na focail," "plantation," agus "foundation," agus "revelation" óir is fuaimneaċ iad.
[8] Is dóiġ go raiḃ Raifteri ag cuiṁniuġaḋ ar an sean-rann.
Sé tiġeaċt Riġ Séamas do ḃain dínn Éire,
Le n-a leaṫ-ḃróig Gallda, 's a leaṫ-ḃróg Ġaeḋealaċ,
Ní ṫiuḃraḋ sé buille uaiḋ ná séideaċ,
'S d'ḟág sin, faḋ 's mairid, an donus ar Ġaeḋealaiḃ.

An naoṁaḋ lá déag go mbéiḋ céad pearsa i gcuideaċt (1),
Ag bréagnuġaḋ luċt éitiġ (2) naċ ngéilleann do Ṁuire
A d'oil ar a h-uċt Riġ na ngrása.
Ag an mbreiteaṁnas déiġeannaċ glaoḋfar (3) gaċ duine aca
Béiḋ guais agus géibeann ag luċt séala briste ann,
Séamas a's Séarlus a d'iompaiġ le tubaiste,
A's Iribél ṁéirdreaċ (4) faoi léan in san monḃar,
Béiḋ Cromaill ar éill a's Ó Néill ós a ċoinne,
Aċt saoilim, mar léiġtear, má ḟéadann Uilliam imteaċt
Naċ seasfa sé talaṁ le Sáirséall.

Éiriġiḋ a ḋaoine agus glacaiḋ meisneaċ
Óir feicfe siḃ iongnaḋ (5), teaċt bliaḋna an naoi-fiċead
An té duḃairt an méad sin ní fear é gan tuigsin
Mar léiġeaḋ sé gaċ úġdar a's dáta,
Níor ċóir do ṁac Gaeḋil ar bit claonaḋ ná filleaḋ (6)
Aċt toġa Clann Ṁiliḋ, Ó Ceallaiġ, ní ċlisfiḋ,
Bí [an] Gúnán[aċ] 's an Dálaċ ag léiġeaḋ an ċoimmission
Saoġal fad ag Dan Aoḋgán a's ag Councellor Guthry
Fíor-sgoṫ na bPaoraċ agus ar ndóiġ Bob Darcy
Luċt feóla oiḋċe ċéasta bí ag éalóḋ 's ag imteaċt
'S níor léir dóiḃ an dorus le náire.

Goirim siḃ a ḋaoine 's ná bígiḋ faoi ṫarcuisne,
Molfa mé a ċoiḋċe siḃ, agus íocaiḋ an cíos Catoilceaċ,
Is beagán 'san ṁí oifrainn feóirling 'san treaċtṁain,
'S ná tuilligiḋ sgannail ná náire,
Is beag in san gcíos é, a's saorófa sé talaṁ

---

[1] "Tuaḋṁuṁan," O'L.
[2] Sic, O'L.; "ag breaṫnuġaḋ ar luċt eiġeaċa," S.
[3] "Bliaġfar, blaoġfar," S. agus G. Blaoḋ=glaoḋ.
[4] "Mealltaċ," S.
[5] "Aonaḋ," S.; "iongantas," O'L.
[6] "Mar támuid mic Miliḋ [sic] naċ rinne riaṁ cealg," O'L.

An deaċṁa ní ġlaoḋfar (1) mar ḋéantaiḋe orraiḃ ċeana,
Béiḋ ceart agus dliġe ḋaoiḃ i dtír a's i dtalaṁ.
Ní baoġlaċ dúinn ċoiḋċe ċoṁ fad 's ṁairfeas Ó Conaill.
Creidiḋ le fírinne na naoiṁ a's na h-abstail (2),
'Sé Raifteri do ṁíniġ 's do ċuir síos an aitris seo
Adeir go mbéiḋ Gallaiḃ le fánaiḋ (3).

Ḃí an saoġal buaiḋearṫa go leór i nÉirinn i dtosaċ an ċéad bliaḋain ċuaiḋ ṫarrainn. Ḃaḋ síornáiṁde d'á ċéile an Dliġe agus na Daoine. Ní gáḃ a ráḋ gur i n-agaiḋ an Dliġe agus ar ṫaoiḃ na ndaoine do ḃíoḋ ár bfile i gcóṁnuiḋe. Do ḃí fear ann, an uair sin, dar ḃ'ainm Antoine Ó Dálaiġ. Ḃí sé 'na ṡaor áḋmuid, agus do ḃí sé 'na ċaiptín ar na Buaċaillíḃ Bána. Ṫug duine fiaḋnuise 'na aġaiḋ gur sgaoil sé gunna leis, aċt níorḃ ḟíor ḋó, mar ċreid na daoine, aċt go raiḃ imreasán eatorra. Ar leat-ṡúil do ḃí an Dálaċ, agus duḃairt sé leis an ḃfear so in san gcúirt: "Dá gcaiṫinn urċar leat, ná saoil naċ mbuailfinn ṫú, má tá mé ar leat-ṡúil féin," agus annsin duḃairt sé leis an mbreiṫeaṁ cursóir nó marc do ċur suas ós a ċoinne, "agus féaċ, féin, má buailim é," ar seisean, óir ḃí toġa urċair aige. Níor ḋuḃairt sé aon rud eile aċt sin. Ḃí faitċeas mór ar na Buaċaillíḃ go leigfeaḋ sé amaċ a n-ainmneaċa féin, aċt ní raiḃ baoġal air. Tligeaḋ [teilgeaḋ] é, agus tugaḋ breiṫeaṁnas croċta air. Do rinneaḋ cóṁra ḋó agus cuireaḋ an cóṁra ar ċairt, agus do cuireaḋ é féin 'na ṡuiḋe ar an gcóṁra lá breáġ Aibreáin, nuair ḃí an ġrian ag soillsiuġaḋ agus na héanlait ag seinnm, agus tugaḋ é mar sin go dtí Suiḋe-Ḟinn, 'n áit ar cuireaḋ croċ suas le n-a ċroċaḋ.

---

[1] "bliġfir," S.; "blaoġfar," G.

[2] "na pairdiniġe," O'L.; "an méad do sgríoḃ Cobbett!" A. [?]

[3] "Adeir go mbéiḋ Éire faoi lán réim," O'L. Níl an líne i dtaoiḃ Uí Ċonaill aċt aṁáin ag O'L.

Do ḃí an bóṫar lán daoine, ag féaċaint air ag dul ann, agus do réir mar ḃí an ċairt ag siuḃal ḃí siad ag glaoḋaċ air léimniġ anuas agus rit leis, amaċ tríota féin, agus go sáḃálfaidís é, agus ḃí cuid de na saiġdiúiriḃ do ḃí in san ngárda 'na n-Éireannaiġiḃ, agus duḃairt siad leis i nGaeḋilg dá ndéanaḋ sé sin go sgaoilfidís a gcuid gunna suas san spéir agus naċ marḃóċaḋ siad aon duine. Aċt ní ḋearna sé aon iarraiḋ ar imṫeaċt; ċuaiḋ sé go socair go dtí an ċroċ agus croċaḋ é. Duḃairt sean-ḟear leis an mBaintiġearna Gregory, go raiḃ sé ag cur fataí an lá sin ag Suiḋe-Ḟinn, agus go ḃfaca sé an croċaḋ, san mbliaḋain 1820, agus go raiḃ an Reaċtaḃraċ ann agus go ndearna sé aḃrán air, agus gur duḃairt sé in san gcéad ḃéarsa do ḃí in san aḃrán, "go mbaḋ ṁait an crann é naċ leigfeaḋ d'aon ġéig ná d'aon ċraoiḃ d'á raiḃ air, tuitim ar lár." Baḋ í an ċiall do ḃí leis sin, go mbaḋ ṁait an gaisgiḋeaċ an Dálaċ nuair nár leig sé amaċ ainmneaċa na mBuaċaillí Bán eile; d'aindeoin ċoṁ cruaiḋ agus ċuireadar air. Agus i ndeireaḋ an aḃráin do ġlaoiḋ sé ar Ḋia breiṫeaṁnas ceart do ḋéanaṁ ar an mbeirt do ḃraiṫ go h-éagcóraċ é, nó dá dtiocfaidís féin saor, guiḋ sé go dtuitfeaḋ dioġaltas ar a gcuid cloinne. "Agus b'ḟíor ḋó é. Féaċ iad a raiḃ neart talṁan agus gabáltas aca ins gaċ uile áit, cá 'uil siad anois? Ċaill siad uile go léir é, agus an méid maoine agus saiḋḃris do ḃí aca, do sgapaḋ é, agus fuair an ċuid is mó d'á gcloinn bás; níor fágaḋ aċt beirt aca, agus tá ceann aca so 'na ḃráṫair, agus tá an ceann eile 'na ċóṁnuiḋe i . . ." Do pósaḋ cailín de'n ḃunaḋ so go déiġeannaċ le fear do ċóṁnuiġ a ḃfaḋ ó Ṡuiḋe-Ḟinn, agus duḃairt duine eile leis an mBaintiġearna Gregory go mbaḋ ḃeag an fáilte do ḃí roimpi. D'ḟiafruiġ an fear so cad fáṫ nár cuireaḋ fáilte níos fearr roimpi, agus sér'd duḃairt siad leis: "An ċuid sin d'á ḃunaḋ do ċuaiḋ ċoṁ h-árd sin, is truaġ naċ ndeaċa siad níos airde," agus baḋ í an ċiall do ḃí leis sin, go mbaḋ truaġ é nár crocaḋ iad féin! "Nuair ċuala mé sin," ar seisean, "ċuimniġ mé ar ṁallaċt Raifteri, agus ċonnairc mé go raiḃ éifeaċt ann go fóill." Duḃairt an fear céadna gur ċuala sé nár ḟás féar riaṁ ó ṡoin ar an mball ar crocaḋ an Dálaċ i n-éagcóir.

Fuair mé cuid de'n aḃrán do rinne an Reaċtaḃraċ an uair sin. Ḃí beagán de na ḃéarsaiḃ ag an gComáineaċ agus fuair Mac Uí Neaċtáin uaiḋ iad, agus ḃí cuid eile ag Seóirse Mac Giolla-an-Ċloig agus ag Mac Uí Ḟloinn. Ag so mar ċuir mé le ċéile iad, aċt is dóiġ naċ ḃfuil ann aċt bloḋ, óir ní'l an rann sin ann, ar an gcrann, nár leig d'aon d'á ċuid géag tuitim ar lár. Naċ nádúrḋa ṫráċtas an Reaċtaḃraċ ar "Ċogaḋ Gaeḋeal le Gallaiḃ" in san gcéad rann! Tá an ḟuaim ċéadna ins gaċ ḃéarsa aige; rinne sé gaċ aon ar an gcuma céadna, ar "é" i lár na línte, agus ar "m," "n," no "ll" i ndeireaḋ na línte coṁtrom:—

Antoine Ó Dálaiġ

Tráṫnóna Aoine an Ċéasta,
  Ḃí na Gaeḋil faoi ṁéirse (1) ag na Gaill,
Coṁtrom an lae ċéadna,
  Do ḃí Aon-Ṁac Ṁuire in san gcrann.
Tá súil le Mac Dé (2) 'gam,
  'Sé mo léan! a's gan maiṫ ar biṫ ḋó ann,
'S gurb'é Cullen (3) 's a ċéile
  Ċroċ Daly, a's go dtugaiḋ díol ann.

Aċt a ḃean óg, le m' rae
  Cuirim éag ar an mbaile 'mbéiḋir ann,
Aicíd agus éag air,
  A's go n-éiriġe an tuile ós a ċeann,

---

[1] Miorsa, G. mise rinne "méirse" de=bruid, sgláḃuiġeaċt "brón," O'M.

[2] "Súil le long day," Bell agus O'M.

[3] "Cellin," an Comáineaċ; "Cullen," Beil. Cuilín O'M.

Ní peacaḋ ar biṫ an méid sin,
  A Ḋia ġléigil, is é guiḋim le fonn
Ar an ḃfear do ċroċ Daly
  'S d'ḟágaiḃ a ġaolta ag gol 's a ċlann.

Is maiṫ díoġaltar Dé
  An té d'ḟéadfaḋ fanaċt le n-a am.
Gaċ peacaḋ d'á léigtear
  Go h-éag go ḃfearaiḋ (1) ar an dream.
'S iad an dá Ṡéimín
  Le sgéim do ṡocruiġ an plean,
An méad naċ ḃfearfaiḋ (1) orra féin
  An sgéal céadna go ḃfearaiḋ (1) ar a gclainn.

Ó ṡíneaḋ do ġéaga
  Tá an t-aer ma ṁuirt ós ar gcionn
Ní lasann na réalta
  A's na h-éisg, ní ṗreabann ar tuinn.
Ní tagann drúċt ar an ḃféar
  A's na h-éanlaiṫ, ní laḃraid go binn,
Le cúṁa 'do ḋiaiḋ, Daly,
  Go h-éag ní ṫig toraḋ ar ċroinn.

A's siúd é an fíréan
  Nár úṁlaiġ 's nár ísliġ do Ġaill,
Antoine Ó Dálaiġ (a Ṁic Dé!) (2)
  Gan ḃréig do ḃíoḋ againn gaċ am.
Aċt d'éag sé 'na Ġaeḋeal maiṫ (3)
  Agus d'aon fear níor ċlaon sé a ċeann,
A's gur teann-ṁionnaí éitiġ
  Ċroċ Daly, agus neart cloinne Gall.

---

[1] go ḃfairiḋ, LS. go mairiḋ, O'M.
[2] Sic, Bell; " Sweet Anthony Daly an tréan ḟear," an Comáin eaċ, agus O'M.
[3] Ḃoċt, O.M.

Dá mbéinn-se 'mo ċléireaċ
  Láġaċ, éadtrom, aigeanta ar ṗeann,
Is dear do sgríoḃfainn do ṫréiṫre
  I nglan-Ġaeḋilge ar leac ós do ċeann,
Míle a's oċt gcéad
  An sé déag, 's an ceaṫair 'na ċeann,
Ó ṫuirling Mac Dé
  Gur éag Daly, i gCaisleán Suiḋe Finn (1).

Ag so píosa geárr do ċum an Reaċtaḃraċ ag cur i gcéill do na daoiniḃ ċoṁ léiġeanta agus ḃí sé, agus ċoṁ mór agus ḃí a eólas ar ḋéiṫiḃ agus ar stair na nGréagaċ agus na Róṁánaċ! Is dóiġ go raiḃ tuilleaḋ ann, aċt má ḃí, ní ḃfuaireas aċt an méid so. Tá an miosúr fada so binn go leór. As leaḃar an tsaoir cloiċe do ṫarraing mé an giota so.

AN DIA DARḂ AINM IÚPITER

An Dia darḃ ainm Iúpiter is mór do ṫuit i bpeacaḋ leis,
  Ḃí bean aige ins gaċ bealaċ ar an talaṁ a's in san aer,

---

[1] Ní'l an dara ná an tríoṁaḋ ḃéarsa ag G., ná leaṫ de'n ċúigeaḋ ḃéarsa; aċt tá ceann eile aige naċ dtug me ṫuas. Tá sé mar leanas:—

Tá na páipéir seo ṫuas
  A' fanaċt go dtigiḋ an lá
Iarraim ar Ríġ na ngrásta
  Gur geárr go ngaḃaiḋ anuas
Go ḃfeice mé an lá
  A mbéiḋ orra rása a's ruaig
An gaċ uile ṁac máṫar
  Dar órduiġ ṫú Daly ċur suas.

Tá an ḃéarsa so ag an Aṫair Ó Murċaḋa, leis.

Tá na páipéir seo ann áirde,
  Agus is geárr ná go leagtar iad anuas,
Tá súil le ríġ na ngrásta agam
  Gur geárr ná go dtigiḋ an uair, ⁊c.

Neptiún is fad ó duḃraḋ gur stiúraḋ an lán mara leis,
Mars do ḃí ins gaċ cat mar is do'n ċlaideaṁ (1) ceapaḋ é.
An triúr adeir na h-úġdair ar caiṫeaḋ an t-úḃall eatorra (2)
Paris 's mór do meallaḋ é le Helen in san nGréig,
Ulisses a's a ċúṁaċta, is le n-a stuaim do ṁeallaḋ sé (3),
Accilés ġearr an Traoi (4)—agus ní saor a d'imṫiġ an Ġréig.

Is iomḋa ríoġaċt fuar do ċuartaiġ Telemeachus
Ar tóiriġeaċt a aṫar ḃí i gcoigcríoċ i ḃfad i gcéin,
Go hifreann ṫug sé cuairt, agus Minus [mór] do ṫeangṁaiġ leis
Ḃí sé ag ceárdċa Ḃulcáin agus ḋearc sé ar a ġléas.
Ċeistniġ sé Radimantus, aċt Pluto an prionnsa d'ḟreagair é,
Fear aon tsúil do dallaḋ leis, an trá ṫuirling sé in san gcéiḃ,
Charon do sgaoil fúta é do'n Ġréig ar ais go nDeaċaiḋ sé,
'S níor aiṫin aċt a ṁadaḋ é, mar d'aṫraiġ a ṡnuaḋ 's a sgéiṁ.

Deginira, an óg-ṁnaoi, ar nDóiġ le'r crádaḋ Hercules
Centáur san mbád a ṫeangṁaiġ leis, baḋ ċionntaċ leis an sgéal,
An léine niṁe fuair sé ṫug sé a ṁíle mallaċt dí,
Dóiġeaḋ an fear 's ní maiṫ liom é, nó is bréaga dubairt luċt léiġinn.

---

[1] "Claiṁe," LS, agus is mar sin labairṫear é i gConnaċtaiḃ.
[2] "Sis eidir ḟiad," LS.
[3] "Gur ṁeall sé," LS.
[4] "An Troíd go talla leis," LS.

An ċainnt anois a dubairt mé, tá úġdar siar ag seasaṁ leis,
Homer, Ḃirgil, Horais, agus tuilleaḋ nár sgríoḃ bréag,
File ar biṫ in san gcúige a déarfar i n-aġaiḋ Raifteri,
Tagaḋ sé leaṫ bealaiġ agus raċaiḋ gobán ina ḃéal.

Ag so mar do ṁol sé oibriḋe maiṫ, saor áḃmuid, do ċóṁnuiġ i n-uaċtar Ċondae na Gaillime. Ḃíoḋ dúil mór ag an Reaċtabraċ i gcóṁnuiḋe i n-oibriḋe maiṫ, nó i ḃfear ceirde maiṫ. Ní raiḃ aon rud do ċuir fearg air mar droċ-obair. Do ṫarraing mé an t-aḃrán so as leaḃar an tsaoir-ċloiċe. Deir an t-Aṫair Ó Murċaḋa gur aon aḃrán aṁáin “ Seáġan Conróiḋ ” agus an ceann ṫug mé ṫuas, .i. “ An Dia darḃ' ainm Iúpiter.”

SEÁĠAN CONRÓIḊ

Tá oibriḋe sgiopṫa tráṫaṁail ag bóṫar Ċaisleáin Táillúir
Ar ṁaiṫ liom ċoiḋċ' ḃeiṫ' tráċt air, mar tá dúil aige sa spóirt,
Cúṁlódar (1) é is áille i n-éadan gloine as cárta,
Níor ṫeangḃaiġ ariaṁ a ṁáiġistir orm, i n-áit ar biṫ go fóill,
Ni hiongnaḋ air, an cás sin, do réir a ġníoṁ 's a ċáiliḋeaċt,
Tá múnaḋ air ó nádúir, agus an t-oineaċ ina ṗór,
Éistiḋ an sgéal má's áil liḃ, agus míneóċad daoiḃ ar ball é,
Gur oibriḋe Conróiḋ do ṡáraiġ a ḃfuil ó Árainn go Dún Mór.

“ Sash ” go deas i ḃfráma i ḃfuinneógaiḃ is é d'ḟáisgfeaḋ,
Doirse halla ar áille, agus a ḃfoilseaḋ do ṫeaċ mór,
Ḃainistéir a's páillí, le meaḃair a ċinn 's a láiṁe,
Stoiġre a's urlár clár agus a lán nár dubairt mé fós.

---

[1] Deirṫear “ cúṁlódar ” i gConnaċtaiḃ, i n-áit “ coṁluadar.”

Ḋéanfaḋ long ar sáile, coite ar maidí ráṁa,
  Muillte plúir a's ráibe, sé ċuirfeaḋ i gcaoi 's i gcóir,
Le siséal glan a's pláná a ċríoċnuiġeann gaċ áilge (1)
  Ceapann sé gaċ áḋmad le h-aġaiḋ báid do ċur ċum seóil.

Oibriḋe tráṫaṁail stuama é, do ḋéanfaḋ crois a's túirne,
  An seól 's na maidí luasgta, an tslinn, agus an spól,
Do léiġfeaḋ leaḃar a's nuaiḋeaċt mar tá fóġlaim air agus múnaḋ
  Dá siúḃailteá tart an Ċúige ní ḟeicfeá fear d'á ṡórt.
Tá cruṫuġaḋ díreaċ láidir naċ bréag atá mé ráḋ leis,
  Mar is iomḋa fear san áit seo a ndeárna sé obair ḋó,
An ċuing an ċliaṫ 's an sráca, barra rota, 'gus láiṁe,
  Céaċt do ṫreaḃfaḋ bánta, agus d'iompóċaḋ suas an fód,

'S a lán naċ gcuiṁniġim tráċt air, ḋéanfaḋ sé gan ḃásta (?)
  Ḟéaċ a's bróg do'n láiḋ, agus le slaċt gaċ uile ṡórt,
Ḋéanfaḋ sé go seólta carr a's cairt a's cóiste,
  Gaċ huile níḋ de'n tsórt sin, agus cóṁra do ḟear báis.
Fear [lúṫṁar] leigte sgaoilte é ar margaḋ nó ar aonaċ,
  A ṡaṁail ní'l san tír seo, in ar casaḋ liom go fóill.
Is beag a ṡuim i dtiogḃas aċt caiteaṁ 's faġáil go gnaoiḋeaṁail,
  Is iomḋa lá agus oiḋċe do ḃí mé leis ag ól.

Dá mbéaḋ sé tuas naoi n-oiḋċe cia d'ḟeicfeaḋ lorg [an] ḃraoin air
  Mar tá sé ciallṁar críonna flaiteaṁail duineaṁail cóir,
Raṫ agus bail ó Ċríost air, atá mo ċóṁráḋ déanta (2),
  Sin é a ċáilíḋeaċt síos daoiḃ, a's ní ḋéarfa mé níos mó.

---

[1] =áirge ?   áirg=gléas.
[2] Laḃair an file mar "dianta" é.

Do ṫuit mí-áḋ mór amaċ ar Loċ Coirḃ, i gConndae na Gaillime, san mbliaḋain, 1828. Ċuaiḋ aon duine déag agus fiċe ar bord sean-ḃáid ag Eanaċ (1) Dúin nó Anaċ Cuain, i n-éinfeaċt le caoraċaiḃ agus le rudaiḃ eile, le dul go h-aonaċ na Gaillime. Ḃí timċeall oċt mílte le dul aca. Nuair ṫángadar i ḃfoigseaċt dá ṁíle do Ġaillim do ċuir caora aca a cos tré ṫóin an ḃáid, agus ṫosaiġ an t-uisge ar ṫeaċt isteaċ go luaṫ. Nuair ċonnairc fear do ḃí in san mbád an t-uisge ag riṫ isteaċ, leag sé a ċóta mór ar an bpoll, agus ḃrúiġ sé a ċos air. Aċt rinne sé go ró láidir é, agus i n-áit an poll do stopaḋ is eaḋ rinne sé an clár do ṫiomáint ar fad as an mbád. Do líonaḋ an bád lán d'uisge ar an móimid, agus ċuaiḋ sé síos, agus d'ḟág sé aon duine déag ar ḟiċid agus deiċ gcaoiriġ ag troid leis an uisge. Ní raiḃ siad aċt sgaṫaṁ gearr ó'n talaṁ, aċt 'na aiṁḋeóin sin do báiṫeaḋ naoi ndaoine ḋéag aca, daoine óga, lúṫṁara láidre. I dtosaċ ṁí ḋeiriḋ an ḟóġṁair, maidin ḃreáġ ċiúin, do ċuaiḋ an bád go tóin, agus do báiṫeaḋ na daoine seo. Ċuaiḋ an sgéal áiḋḃéal tríd an tír agus ċruinniġ a luċt gaoil 'na dtimċeall. Do friṫ na corpáin uile ar an uisge aċt aon ċeann aṁáin. Ní h-iongnaḋ go raiḃ brón agus géar-ġol ar fud na tíre, agus ḃí inntinn na ndaoine corruiġṫe go mór leis an mí-áḋ do ṫuit orra ċoṁ h-obann sin. Duḃairt an Reaċtaḃraċ go ḃfágfaḋ sé cuiṁne go bráṫ ar an sgéal, agus do ċuir sé i ḃéarsaiḃ é. Fuair mé an ċuid is mó de na ḃéarsaiḃ seo ó Ṗróinsias Ó Conċuḃair do ċuala iad ó ḟean-ṁnaoi do rugaḋ i n-Eanaċ Cuain í féin, agus do ċuiṁniġ go maiṫ mar do ṫuit an mí-áḋ amaċ, agus ḃí cuid eile ḋe ag sean-dall i ngar do Ṫuaim. Ḃí cuid de de ṁeaḃair ag an gComáineaċ mar an gcéadna, agus tá cuid de in san sgríḃinn tá san Acadaṁ. Do ċuir mé le ċéile é ċoṁ maiṫ agus d'ḟéadar, aċt tá sé measgṫa go mór tríd a

---

[1] Labairṫear "Eanaċ" mar "Anaċ" i gConnaċtaiḃ.

ċéile, agus ní'l aċt buille fá ṫuairim in san eagar do ċuir mé ar na ḃéarsaiḃ. Tagann béarsa nó dó aca isteaċ fá dó fá ċulaiḋ éagsaṁail, mar do ḃíodar ag daoiniḃ éagsaṁla, aċt níor ṁaiṫ liom iad d'ḟágḃáil amaċ. Is cinnte naċ mar tá sé anois do ṫáinig sé ó ḃéal an Reaċtaḃraiġ féin, aċt go raiḃ bárr slaiċt ṫairis sin air:—

ANAĊ CUAIN

Má ḟágaim-se sláinte is fada ḃéas tráċtaḋ
  Ar an méad do báiṫeaḋ as Anaċ Cuain,
'S mo ṫruaġ amáraċ gaċ aṫair 's máṫair
  Bean a's páiste tá a' sileaḋ súl.
A Ríġ na ngrásta ċeap neaṁ a's Párrṫas
  Nár ḃeag an táḃḃaċt dúinn beirt ná triúr,
Aċt lá ċoṁ breáġ leis, gan gaoiṫ ná báisteaċ,
  Lán a' ḃáid aca a sguabaḋ as siúḃal!

Nár ṁór an t-iongnaḋ ós cóṁair na ndaoine
  A ḃfeicsint sínte ar cúl a gcinn,
Sgreadaḋ a's caoineaḋ do sgannróċaḋ daoine
  Gruag d'á ciaraḋ 's an ċreaċ d'á roinn.
Ḃí buaċaillí óga ann, ṫiġeaċt' an ḟóġṁair,
  D'á síneaḋ ar ċróċar, 's dá dtaḃairt go cill,
'S gurb' é gléas a bpósta do ḃí d'á dtóraṁ,
  'S a Ḋia na Glóire nár ṁór an feall!

Annsúd Dia hAoine ċluinfeá an caoineaḋ
  Ag teaċt gaċ taoḃ, agus greadaḋ bos,
A's a lán tar oiḋċe trom tuirseaċ claoiḋte
  Gan ceó le déanaṁ aca aċt a' síneaḋ corp.
A Ḋia 's a Ċríosta d'ḟulaing íoḋḃairt
  Do ċeannuiġ [go] fíreannaċ an boċt 's an noċt,
Go Párrṫas naoṁṫa go dtugair saor leat
  Gaċ [créatúir] díoḃ dá'r tuit faoi an loċ.

Milleán géar ar an ionad (1) céadna
  Nár lasa réalt ann 's nár éirige grian,
Do ḃáiṫ an méad úd do ṫriall i n-éinfeaċt
  Go Gailliṁ ar aonaċ go moċ Diardaoin.
Na fir do ġléasaḋ cliaṫ 'gus céaċt,
  Do ṫreaḃaḋ bréanra 's do ċraiṫeaḋ síol,
A's na mná dá réir sin do ḋéanfaḋ gaċ aon rud,
  Do ṡníoṁfaḋ bréid agus anairt ċaol.

Baile-ċláir do ḃí anaice láiṁe
  Níor leig an t-áḋ ḋóiḃ a ġaḃáil aníos,
Ḃí an bás ċom láidir naċ dtug sé cáirde
  D'aon ṁac máṫar dá rugaḋ riaṁ.
Muna sgéal a ceapaḋ ḋóiḃ an lá so a mbáiḋte
  A Ríġ na nGrása nár ḃoċt an níḋ,
Aċt a gcailleaḋ uile gan loċ ná sáile,
  Le sean-ḃád gránna 's iad láiṁ le tír.

A Ríġ na nGrása ċruṫaiġ Neaṁ a's Parrṫas
  A's a Ḋé cia an cás dúinn beirt ná triúr
Aċt lá ċom breáġ sin gan gaoiṫ gan báisteaċ,
  Agus lán [an] ḃáid aca do ḋul go tóin.
Ḃris an bád agus báiṫeaḋ na daoine,
  Sgap na caoirig anonn san tsnáṁ,
A's a Ḋé! naċ annsin ḃí an t-ár mór déanta
  Ar aon ḟear déag agus oċtar mná (2).

Ḃí aiṫre a's máiṫre ann, mná 'gus páirtí,
  Ag gol 's ag gárṫaoil 's ag seilt na ndeór,
A's mná dá réir sin do ḋéanfaḋ aon rud
  Do ṡníoṁfaḋ bréidín a's anrait [anairt] caol.

---

[1] "Losgaḋ sléiḃe ar an ngiodán [=ball] céadna," mar do ḃí sé ag an gComáineaċ.

[2] Tá an ḃéarsa so agus na trí cinn 'na ḋiaiḋ ó'n tsean-ṁnaoi do rugaḋ in Anaċ Cuain í féin.

A Ṫomáis Uí Ċaṫail, ba ṁór an sgéal tú,
Do ṫreaḃfá brannra do ċuirfeá síol,
A's a liaċta buaċaill do ċraiṫfeaḋ láṁ leat,
Mo léan 's tú báiḋte i n-Anaċ Cuain.

A Ṡeáġain Uí Ċorgair ba ṁór an sgéal tú
Gur ṡeas tú ariaṁ i luing ná i mbád,
'S a liaċta coiscéim lúṫṁar ṡiúḃail tú
Ó Londún anall go dtí Ḃéal-tráġ';
An uair do ṡaoil tú snáṁ do ḋéanaṁ
Rug na mná óga ort 'ḃos a's ṫall,
'S gur ṡaoil do ṁáiṫrín dá mbáiṫfí céad fear
Go dtiucṫá féin ċuici 'baile slán.

Ḃí Máire Nic Ruaḋáin ann, buinneán glégeal,
An cailín spéireaṁail ḃí againn san áit,
Ġléas sí í féin go moċ Dia Céadaoin
Le dul ċum aonaiġ ó Ċnoc Dealáin.
Ḃí cóta uirri de ṫoġa an éadaiġ,
Cáipín lace a's ribíní bán',
Agus d'ḟág sí a máiṫrín brónaċ cráiḋte
Ag seilt na ndeór arís go bráṫ.

Lorgaḋ sléiḃe agus sgallaḋ cléiḃe
Ar an áit ar éagadar, a's milleán cruaiḋ,
Mar 's iomḋa créatúir d'ḟág sé ag géar-ġol,
Ag sileaḋ 's ag éagcaoin gaċ maidin luain.
Ní díoġḃáil eólais do ċuir d'á dtreóir iad
Aċt mí-áḋ mór ḃí san gCaisleán Nua,
Sé críoċnuġaḋ an aḃráin gur báiṫeaḋ mórán
D'ḟág aḋḃar dóláis ag Anaċ Cuain.

Ag so aḃrán do rinne an Reaċtaḃraċ ag molaḋ Ṁic Uí Ċeallaiġ do ċóṁnuiġ in san Trian Ḃán, árus atá, saoilim, áit éigin i ngar do Ṫuaim. Tá an t-aḃrán go h-iomlán ar na gotannaiḃ “ á ” agus “ í,” aċt amáin an seiseaḋ ḃéarsa, atá ar “ ó ” agus “ í,” agus an ḃéarsa deireannaċ atá ar “ é ” agus “ í ”:—

Uilliam Ó Ceallaiġ

Goireann go h-árd an ċuaċ san Márt
 I lár an Trian Ḃáin 's ní stadann sí mí,
Aċt ag seinnim le h-áṫas 'measg duilleaḃair a's bláṫ
 A's ag éirġe go h-árd i mbarraiḃ na gcraoḃ.
Molfaiḋ mé an t-árus ó ḟéadaim a ráiḋte (sic)
 B'ḟearr liom-sa lá ann, 'ná i n-áit eile, bliaḋain,
Aċt is fad ó ḃí tráċt air gur ḃuail sé Cill-Áirne
 Le gaċ uile ṡórt breáġaċt, deise 'gus gnaoi.

Tá an eilit 's a h-ál ann, an broc 's an fiaḋ bán
 Annsúd gaċ aon lá, a's an tseilg 'na [n]diaiḋ,
Reḋnard ann, 's na gárṫa 's an tóir le n-a sálaiḃ,
 'S daoine uaisle ar gaċ ceárd ag breaṫnuġaḋ ar a
  sians'.
Caiple breáġa rása, a's eaċraiḋ ar stábla,
 “ Hunters ” ann sáruiġṫe tar éis do ḃeiṫ 'fiaḋaċ,
Coirce mín bán i mainséar breáġ cláir
 Aca le faġáil ann dá ḃfanaidís bliaḋain.

Boċta, lán sráide, d'ḟeicfeá gaċ lá ann,
 Ag triall ar an árus a roinntear an biaḋ,
Ní'l diúltaḋ le faġáil ag aon ḟear go bráṫ,
 Aċt céad míle fáilte agus rud le n-a riar.
Fá Nodlaig bíonn bláṫ ar na crannaiḃ a' fás ann,
 Toraḋ ba ġnáṫaċ agus meas ar ḃárr craoḃ.
Tá gaċ uile ṡórt breáġaċt ann, baḋ mór an tuar sláinte.
 'S aon ḟear do ḃéaḋ lá ann, baḋ fad é ar a ṡaoġal

Na h-ionaid 's na h-árais 's na coillte is breáġaċt[a]
  Tá an dair ġlas ag fás ann ċom díreaċ le riaġail,
Laoi bó i gcionn trí ráiṫe ag riṫ ċum a dára,
  'S ní ḟeicfeá san ḃfásaċ aċt bárr a dá h-aḋairc.
An ċruiṫneaċt ċom h-árd a's go ndéanfaḋ sí fál,
  Ċom geal leis an gcnáiṁ, a's í sgeinneaḋ ar an gcraoiḃ,
An eala ar an snáṁ ann, an laċa a's a h-ál ann,
  An t-uisge fuar lán ann, a's é sgartaḋ le h-iasg.

Tá briogúin i gcóir ann, a's potaí fá ḟeóil ann,
  Bruiṫ agus róstaḋ agus cócairí [ag] triall,
Ní'l cliseaḋ ar aon tsórt ann dá ḃfantá go deó ann,
  Aċt soiléar gan cóṁla (1) agus ól ag an saoġal.
Eaċraiḋ a's luċt cóistí ag triall ar na bóiṫriḃ,
  Agus a lán daoine móra ann ag breatnuġaḋ ar a sians,
Decanters go leór d'á líonaḋ ar na bóirḋ ann
  Ag Ó Ceallaiġ an ċroiḋe ṁóir nár ċoigil an fial.

Ṡiuḃail mé Portláirge agus cuanta Cinntsáile
  Corcaiġ na mbád agus siar go Tráiġ-Lí,
Beantraiġe 's Cill-Áirne, agus [an] ċúige le fána,
  Gur ċaiṫ mé mo ḋáta i n-Árainn na naoṁ,
Is mór ḃíos tráċt ann ar Ḃúrcaiġ 's ar Ṁáilliġ
  An dream nár ċuir cás i gcruinneas ariaṁ,
Aċt ar uaisle Crío' Ḟáil a's é ḃeiṫ ar mo láiṁ
  Is d' Ó Ceallaiġ an Triain Ḃáin do ḃéarfainn an ċraoiḃ.

Is de toga na Milésians do táinig le h-Éiḃir
  Ó Ceallaiġ 's a ġaolta, a's a gcuirfiḋ mé síos,
Ó Ceallaiġ, Ó Néill, 'as Ó Dóṁnaill 'na ḋéiḋ (2),
  Ó Cearḃaill Dúin Éile, Ó Concuḃair a's Ó Briain,
Ḃí treise ar na Gaeḋealaiḃ agus meas ar a sgéal
  Gur ġnótaiġ cionán spéiriot an cluiṫċe ar an ḃFian,
Deir na h-úgdair, mar léiġtear, nár sgriosaḋ amaċ Éire
  Go ndeaċa Rí Séamas i gcleaṁnas le 'Liam.

---

[1] "Coṁalṫaiḋ," LS. [2] LS. "ḋiaiḋ."

Nuair fuair an Mac Uí Ċeallaiġ seo bás, do ċaoin an Reaċtaḃraċ go géar é. Fuair mé an ċéad leaṫ de'n ċaoineaḋ seo i sgríḃinn an tsaoir cloiċe, agus an leaṫ deiriḋ in san Acadaṁ. Is dóiġ gurb'é seo an Mac Uí Ċeallaiġ céadna do ċóṁnuiġ sa dTrian Ḃán, aċt fuair mé "Caoineaḋ Uí Ċeallaiġ Ċluain-leaṫan" mar ainm air i gceann de na láiṁ-sgríḃinniḃ. Is dóiġ gurb'é an áit ċéadna é, óir ní cosṁail go raiḃ dá Uilliam Ó Ceallaiġ ann. Do ḃí timċeall dá ḟiċid de Ċlainn Ċeallaiġ an uair sin i gCondae na Gailliṁe agus i gCondae Roscomáin a raiḃ dúiṫċí breáġa agus tiġte móra aca. Cá ḃfuil siad anois? Do sgriosaḋ iad leis an "ḃféile," agus leis an "ḃfairsinge" do ṁol an Reaċtaḃraċ agus na filí eile ċoṁ hárd sin. Ċuir aimsir an droċ-ṡaoġail deireaḋ leis an gcuid baḋ ṁó aca, faraor!

CAOINEAḊ UÍ ĊEALLAIĠ

Ní'l drúċt ar Ċluain-leaṫan ná féar
A's ní ġoireann ann éan ná cuaċ,
Tá'n duille ag imṫeaċt i léig
'S na crainn ann ag éagcaoin fuaċt;
Ní'l grian ná gealaċ ar aer ann,
'S ní lasann na réaltain suas,
Ó síneaḋ Ó Ceallaiġ san gcré,
An fear soineanta séiṁ ḃí suairc.

Mo léan! do ṡraṫ ḃeiṫ ar lár,
A ġiolla nár ċráiḋ an cruas,
Do sgapaḋ a nglacaḋ do láṁ,
Do riaraḋ luċt fáin a's fuaċt.
Ba tú fíor-sgoṫ fola na h-áite,
Agus marcaċ i lár an tsluaiġ,
I dteaċ seisiúin do labaireaḋ go h-árd
Agus ḃéarfaḋ fear báis as guais.

Ní'l iasg i dtuile' ná i dtráiġ,
  Ná solus ar lá mar ḃíoḋ,
Ní'l toraḋ ag borraḋ' ná fás,
  'S ar leinḃ ní ṫálann cíoċ,
Ní'l tairḃe ar biṫ in san ngrán
  [Ní'l] crotal 'ná bláṫ ar an gcraoiḃ
Ó d'imṫiġ Ó Ceallaiġ an Triaim Ḃáin (1)
  Do ṁaiteaḋ dá lán an cíos.

Ó leagaḋ na fearaiḃ ḃí tréan
  Clann Uisneaċ le Déirdre ó tuaiḋ,
Cúċulainn mar duḃairt na sgéalta,
  Do ḃeireaḋ 's gaċ céim caṫ-ḃuaiḋ (2),
Ó cailleaḋ é a leiṫéid de sgéal
  Níor ṫáinig do léan 'na ruaig
Ó díolaḋ i n-Eaċḋruim na Gaeḋil
  Agus ó cuireaḋ ċum éig Eóġan Ruaḋ.

A's milleaḋ (3) a's brón ar an mbás
  Do ṫáinig a's d'árduiġ uainn
Ó Ceallaiġ sméar-ṁullaiġ na h-áite
  A mbíoḋ aige a lán ar cuairt.
A Aon-ṁic Muire ḃí a's tá [ann]
  Saor 'ċuile ċlann Áḋaiṁ aon uair,
Uilliam bíoḋ agaiḃ ar láiṁ
  A ḃflaiṫeas na nGrása ṫuas.

'S ó claonaḋ Clann Lir san tsnáṁ
  Le imeartas mná, má's fíor,
'S ó cailleaḋ Solaṁ Mac Dáiḃí
  Do ċeangaileaḋ páirt a's ciall.

---

[1] "An ċúil ḃáin," S.
[2] "Céim caṫ buaiḋ," S. Mise do léiġ é mar tá ṫuas.
[3] "Brón as milleaḋ."

Ó rinneaḋ an tor do ḃí árd,
A's ó báiteaḋ clann Áḋaiṁ a rian [?]
Níor facas aon ṁarcaċ san bpáirc
Do ċuirfeaḋ cúl-báire ar 'Liam.

Dá ḃfeiceaḋ siḃ Fionnsaiġ a's Blácaiġ
Loingsiġ a's Dálaiġ a' tiġeaċt,
Brúnaiġ, Búrcaiġ, a's Táiṫí,
Piarsaiġ a's Máilliġ a' fiaḋaċ,
Dá ṁéad a gcumas 's a gcáil
Ag seilg i mbán 's i sliaḃ
Reḋnard ní ċuirfeaḋ a sáinn
Ná a ḃrocais ar faġáil gan 'Liam.

Mo léan! an flaiṫ fialṁar ar lár,
'Sé beireaḋ ó gaċ ceárd an ċraoḃ,
'S ó ċuala mé tuairisg do ḃáis
Gur faide liom lá 'ná bliaḋain.
Ní'l fiaḋaċ ó Ṡionainn go tráiġ
Naċ mbeiṫfiḋe ann tráċt ar 'Liam
Crann cosanta fearaiḃ Críċ' Fáil,
'S é sgapaḋ ór árd an fíon.

Do ṁol Raifteri go mór gaisgiḋeaċ dar ḃ'ainm Mac Uí Ḋóṁnalláin, do rinne troid dornála le fear de na Calnánaiḃ i láṫair daoine uasal na tíre, áit éigin sa taoiḃ-ṫoir de Ċonnaċtaiḃ, cois na Sionainne, mar ċuala mé.

Níl fios agam cia hé an Dóṁnallánaċ so. Do ḃí gaisgiḋeaċ mór Connaċtaċ ann, timċeall an ama sin, air ar tugaḋ "Ó Donnġala" nó "Danalaiḋ" agus ċuala mé sgéal iongantaċ in a ṫaoiḃ ó ḟear darḃ'ainm Mártain Ruaḋ Ó Ġiollarnáṫ, a ċóṁnuiġeas anaice le Muine-ḃeiṫ i gCondae na Gaillṁe. Do ṫug seisean "Danalaiḋ" ar an ngaisgiḋeaċ so, ciḋ naċ raiḃ aon Ḃéarla aige, agus nuair duḃairt mé leis go mbaḋ ḟoirm Ḃéarla sin, 'gá ḟiafruiġe ḋe cad é an fíor-ainm Gaeḋilge do ḃí air, duḃairt sé gur ṡaoil sé go mbaḋ Ó Doṁnaill nó Ó Dóṁnalláin é. Má's aṁlaiḋ atá, b'éidir gurb' é an fear céadna air a ndearna an Reaċtaḃraċ an dán. Do sgríoḃ mé síos focal ar ḟocal an sgéal i dtaoiḃ an duine seo ó ḃéal Ṁic Uí Ġiollarnáṫ, do ḃí mar duḃairt mé, gan aon Ḃéarla ar biṫ, agus tá an sgéal ċoṁ h-aisteaċ sin go mbaḋ ṫruaġ é gan a ṫaḃairt annso. Cuirfe sé i gcuiṁne dúinn an sgéal i dtaoiḃ Maċa, do riṫ i n-aġaiḋ capaill Ċonċuḃair, ríġ Ulaḋ, agus d'ḟág an tinneas iongantaċ sin an "ceasnaiḋean" ar na hUltaiḃ. Níor aṫruiġeas aon ḟocal aṁáin in san sgéal so a leanas. Atá sé curṫa síos go díreaċ mar do sgríoḃas é ó ḃéal Ṁártain.

SGÉAL AR DANALAIḊ.

In san am a raiḃ Danalaiḋ, an gaisgiḋeaċ mór, i mbroinn a ṁáṫar, ní raiḃ aċt beirt an-ḃoċt in a aṫair agus in a ṁáṫair, ní raiḃ sliġe ar biṫ aca aċt a n-obair ó lá go lá.

Seáġan do ḃí ar a aṫair. Casaḋ ar ḋuine uasal é, ar maidin, agus an duine uasal ag dul amaċ ag fiaḋaċ. Ḃeannuiġ sé do Ṡeáġan, agus é ag gaḃáil isteaċ ar an tsráid ar maidin.

"An mearann tú, a Ṡeáġain," ar sé, "an mbéiḋ aon ṁarcaċ in san gcuideaċta, is fearr 'ná mé féin?"

"Tá's agam bean," adeir Seáġan, "tá san ráiṫe deiriḋ le clainn, do riṫfeaḋ leat féin agus le do ċapall."

Ṡaoil an duine uasal, as an gcainnt aduḃairt Seáġan, gur droċ-ṁeas do ḃí sé 'taḃairt air. "Dar fiaḋ [ar sé] muna seasa tú ar do ġlór, cuirfe mise as an dúṫaiġ ar fad tú. Cuirfe mise i n-iarṫaire (?)."

"Well, tá sí 'mo ḋiaiḋ san mbaile," ar Seáġan, "is í mo ḃean í," adeir sé, "agus muna riṫe sí leat trí míle san mbótar ag teaċt agus ag imṫeaċt—sin sé ṁíle—agus tusa in do ḟodar gan cead agad dul cos-an-áirde, agus ise ag riṫ ċoṁ teann agus is féidir léi, tiubra (1) mise cead duit do roġa do ḋéanaṁ orm féin."

"Má ġníḋeann tú sin, a Ṡeáġain," adeir sé, "tiubra mise cúig punta duit, ċoṁ luaṫ agus ḃéas an rása riṫte."

D'iompuiġ Seáġan abaile ċuige féin, i gcoinne na mná, agus d'innis sé an sgéal dí—an geall do ḃí curta idir é féin agus a ṁáiġistir.

"Óra! a Ṡeáġain, is maiṫ an suipéar a ḃéas agad féin agus agam féin anoċt, ó naċ dtug tú cead dó dul ar a cos-an-áirde!"

Anois, ċuaiḋ siad go teaċ an duine uasail, an ḃean agus Seáġan. Nuair ċuaiḋ siad isteaċ ar an tsráid ċuir sí sgéal le ráḋ go raḃadar ar faġáil. Ċuaiḋ an duine uasal amaċ ar a ċapall ag marcuiġeaċt, agus d'ḟiafruiġ sé ḋí an raiḃ sí sásta ag dul ag riṫ an rása. Duḃairt sí leis go raiḃ.

Ċuir siad ainm ar an ḃfad do raċadaois in san mbótar, ó n-a mbaile féin, agus nuair raċadaois ċoṁ fada leis an áit sin, go ḃfillfidís arís. Ċuadar annsin amaċ ar an mbótar, agus an capall agus an ḃean, agus buaileaḋ buille diosa [dóiḃ], agus riṫeadar le céile ċoṁ coṁtrom in san mbótar agus naċ ḃféadfaḋ an capall 'ná an ḃean an láṁ láidir d'ḟaġáil ar a céile. Nuair ċuadar in san mbótar ċoṁ fada agus ḃíodar le dul, agus nuair d'iompuiġeadar ag teaċt abaile, ḃí an ḃean ag cainnt leis an marcaċ agus é ag teaċt i mbéal an ḃótair. Ċongḃuiġ sí cúig slata uaiḋ amaċ, agus níor imṫiġ sí tar sin uaiḋ nó go dtáinig sí i ḃfoigseaċt ceaṫraṁa míle do'n ḃaile—agus d'imṫiġ sí annsin uaiḋ. "Ḃfuil tú i ndan dul níos láidre ná sin in do ḟodar?" ar sise. "Ní'l," ar sé.

---

[1]. Deir siad "tiuḃraiḋ mé" nó "tiubra mé" i n-áit "ḃéarfaiḋ mé" san dúṫaiġ sin.

'Sé do ḃí aici céad agus dá ḟiċid slat roiṁe, agus d'éiriġ sé in a ċos-an-áirde, i n-imṫeaċt cúig móimid, agus ní raiḃ i n-am le teaċt suas léi!

Ċuaiḋ sé isteaċ annsin ċuig an teaċ agus ċuir sé cúig púnta amaċ ċuig Seáġan agus ċuig a ḃean. Agus bé [cibé] ar biṫ an meas ḃí ag an duine uasal roiṁe sin ar Ṡeáġan, ḃí meas mór ar fad aige 'réir sin air, agus ar an mbean. Duḃairt sé go raiḃ cineál maiṫ ionnta.

Nuair ḃí an ċlann aici do ḃí sí a iomċar annsin, ṫóg sé bean Ṡeáġain agus an páiste isteaċ ċuige féin, ar eagla naċ bḟaiġidís aire ṁaiṫ. Ċongḃuiġ Caiptín Ó Ceallaiġ—ainm an duine uasail—iad, dá ḃliaḋain, in san teaċ leis féin. Agus nuair ḃí an mac dá ḃliaḋain d'aois, leig sé an ṁáṫair aḃaile ċuici féin, agus ċongḃuiġ sé féin an mac. Ṫug sé sgoil dó, agus ṫug sé fóġluim dó, agus ḃí an mac ag éirġe suas 'na ḟear breáġ; agus nuair ḃí sé cúig bliaḋna déag d'aois ḃí sé 'na ṫoġa sgoláire. Sé r'd do ḃí [i g]Caiptín Ó Ceallaiġ "bully," ain-ḟear gaisgiḋeaċ[ta] mar déarfá. Ḃí sé ag tabairt an ṁic amaċ leis, ag múnaḋ gaisgiḋeaċta ḋó ċuile ṫráṫnóna nuair tiucfaḋ sé aḃaile ó'n sgoil, ag féaċaint an ndéanfaḋ sé gaisgiḋeaċ maiṫ ḋe. Ḃí sé ag múnaḋ "boxála" ḋó, go raiḃ sé bliaḋain agus fiċe d'aois, agus duḃairt sé go mbaḋ ċóir ḋó beiṫ ċoṁ láidir leis féin.

An lá ġaḃadar amaċ ar an bpáirc ḃán ag féaċaint a ċéile duḃairt Caiptín Ó Ceallaiġ leis—go gcuirfeaḋ sé an faitċeas ceart air—"maróċa (1) mise tusa," adeir sé, "nó maróċa tusa mise."

Ṡeas an fear eile roiṁe, agus níor ḃuail sé Caiptín Ó Ceallaiġ, aċt ḃí sé d'á ċosaint féin, nár leig sé ḋó aon rud déanaṁ air. "Well, a ṗleóta, ceaḋ (2) naċ bfuil tú i ndan dorn do ṫabairt dam ?"

"Well tá mé," ar Danalaiḋ, "i ndan dorn do ṫabairt duit, buailfe mé anois tú,” adeir sé. Ḃuail sé dorn air annsin, agus ċuir sé an fuil amaċ in a ṡróin agus in a ċluasaiḃ.

---

(1). "marḃóċaiḋ."　(2). "Cé" duḃairt sé.

“Well,” adeir Caiptín Ó Ceallaiġ, “tá mo ċuid-se ‘boxáil’ déanta go maiṫ leat,” adeir sé. Ṫug sé ruas dó annsin naċ raiḃ sé i ndan aige.

Ins an am sin anois, ní raiḃ B'l Áṫ Cliaṫ ariaṁ gan gaisgiḋeaċ do ḃí ag iomċar beilte. Ṫug sé annsin go B'l Áṫ Cliaṫ é, agus an gaisgiḋeaċ do ḃí i mB'l Áṫ Cliaṫ, ḃí árd-ċíos le faġáil aige ó'n mbaile mór. Casaḋ an gaisgiḋeaċ ar Ó Ceallaiġ agus Danalaiḋ ag doras tiġe ósta, nó áit éigin, agus ḃí coṁluadar daoine uasal ag cainnt le ċéile ann, seisear nó mórṡeisear aca. Ṫáinig an gaisgiḋeaċ so an ḃaile ṁóir trasna, agus ḃí sé ag iarraiḋ luaċ an óil do ḃaint díoḃ—de na daoiniḃ uaisle. An té naċ dtiuḃraḋ sé piġne dó ḃí an gaisgiḋeaċ ag caiteaṁ droċ-ṁeas air, agus d'á ṁaslugaḋ. Ṫáinig sé ċuig Caiptín Ó Ceallaiġ agus d'iarr sé a ċuid air, agus duḃairt Caiptín Ó Ceallaiġ naċ dtiuḃraḋ sé piġinn dó. D'innis na daoine do Ċaiptín Ó Ceallaiġ gurḃ 'é “bulli” an ḃaile é, agus gan aon ḟearg do ċur air, nó go ndéanfaḋ sé rud as bealaċ.

“Má sé sin ‘bulli’ B'l Áṫ Cliaṫ, is suaraċ an baile é naċ ḃfuil aon ḟear ann is fearr 'ná é. Tá gaimse de ḃuaċaill óg agam annso,” adeir sé, “agus measaim naċ seasfa sé mórán cainnte uaiḋ sin.”

D'ḟiafruiġ sé de Ḋanalaiḋ “raiḃ sé sásta ‘pound’ do ḃeiṫ aige leis an ‘mbulli,’” agus duḃairt Danalaiḋ go raiḃ, aċt Caiptín Ó Ceallaiġ do ṫaḃairt cead dó.

Nuair connaic an gaisgiḋeaċ Danalaiḋ, ní ṫug sé aon ṁeas dó, ṡaoil sé naċ raiḃ ann aċt duine bog.

Ṫug Caiptín Ó Ceallaiġ [luaċ] leaṫ-ċróin d'ḟíon agus de ḃranndaiḋ le n-ól do Ḋanalaiḋ, agus duḃairt leis dul amaċ.

Ṫáinig an dá ġaisgiḋeaċ amaċ i n-agaiḋ a ċéile ar an tsráid, agus buail Danalaiḋ dorn air, agus níor buail sé an darna dorn air, agus ní ḟeasfaḋ an fear eile leis an darna dorn dó.

"An é sin an fear is fearr i mB'l Át Cliat?" ar Danalaiḋ.

"Tá sé déanta amaċ gurb'é," dubairt na daoine eile.

"Well! do buailfinn fear agus fiċe d'á ḟórt i ndiaiḋ a ċéile, agus iad do ṫeaċt in mo látair."

"Tabair suas an beilt sin," ar Ó Ceallaiġ [leis an "mbulli"].

"Ní h-eaḋ, aċt iomċair, tú féin, é. Ní'l aon ṁeas agam air nuair naċ raib sé ag fear do b'ḟearr ná tú!"

Sin anois an ċéad ṗíosa gaisgiḋeaċta do rinne Danalaiḋ agus tosaiġ sé, ó ṡin amaċ, ag tabairt dubḟláin do ġaisgiḋiġib na tíre, go raib gaċ uile ḋuine buailte aige, agus tugaḋ suas dó gurb'é an gaisgiḋeaċ is fearr san doṁan é.

Ag so anois an dán, cibé air a ndearnaḋ é:—

PÁDRAIG Ó DÓṀNALLÁIN

I n-uair a trí Dia h-Aoine
I mBellbiú d'ḟeicfeá an t-iongantus (1)
Ag mór-uaislib na tíre
Ag triall as gaċ ceárd,
'S do réir mar sgríob na naoiṁ
Baḋ níḋ nár ċóir a ḋéanaṁ,
Gaeḋil a ċur ann (2) cat'
Dá mbéaḋ aon ċeart le faġáil.

---

[1] "An t-iongnaḋ," labairtear mar "ionú" i gConnaċtaib é, C.
[2] Ann = "ċum" nó "ċun."

Ní ḃfuair siad sás ná fuilte (? 1)
Aċt an talaṁ do ġearrfaḋ ḋíoḃta (2) [dóiḃ]
D'ḟéaċ Páid suas ar Ċríosta
    Agus guiḋ sé Rí na nGrás,
Nuair ċuaiḋ an sgéal le gníoṁ
Níor ċrait a láṁ 'ná a ċroiḋe
Aċt mar Hector in san Traoi
    Nó gur ḟág sé an laoċ ar lár.

Ó d'imtiġ Iulius Caésar,
Agus Naoise tuit le Déirdre,
Agus Hanibal do réabfaḋ
    A gcasfaiḋe dó in san tsliġe,
Mac Cúṁaill do ċuir na céadta,
'S Cúċulainn do rinne sléaċta,
Níor ṫáinig ó ḟoin trí Éirinn
    Aon ḟear do rinn (3) a ġníoṁ.

Curaiḋe [ḃí tréan] na Gréige
'S a gcur ar fad i n-éinfeaċt,
Agus Achillés mar léiġtear
    An fear le'r sgriosaḋ an Traoi,
Ní tiuḃraḋ an t-úḃall 'ná 'n ċraoḃ leis
Ó sgot na fola is tréine
I gcleasaiḃ lúṫ ná i léimniġ,
    Ó ċait sé (4) an seaċt fó trí.

Dia Luain a ṫáinig sgéala
Ċuig Ó Dóṁnalláin fagáil réiḋ,
A's mur ḃfreagraiḋ sé an sgéal
    Go mbuailfiḋe a ainm síos,

---

[1] "Naréalta" [?], C.; "faoilte," G. Ní ṫuigim ceaċtar aca.

[2] Deirtear "díoḃta" nó "díosa" i n-áiteaċaiḃ i gCondae na Gailliṁe.

[3] "A ḋéan," S; "do ḋéanfaḋ gníoṁ," G.

[4] Ó ráinig sé aon ḃliaḋain fiċead d'aois. seaċt fó ṫrí—bliaḋain agus fiċe.

Aċt ċorruiġ an braon glan Gaeḋil
A's ar nḋóiġ níorḃ' ḟiú leis claonaḋ,
D'éiriġ sé de léim
    Agus [is árd] do ġeit a ċroiḋe.

A ḋreaċ mar ġréis níor ṫréig,
A ḋaṫ, a ċruṫ, ná a sgéiṁ,
Nuair ṫáinig Séamas a's Éamonn (1)
    Agus ṡeas siad le n-a ṫaoiḃ,
Níor ṫráċt aon fear ar réiḋteaċ
Aċt talaṁ ġearraḋ do'n ṗéire,
Sé an deireaḋ ḃí ar an sgéal
    Gur fágaḋ Calnán síos.

Ó ṡinnsear glan Gadélus,
Do ṫriall a ṡruṫ (2) 's a ġaolta,
An té léiġfeaḋ Doċtúir Céiting
    Tá sé ann tarraingte síos (3),
Deir leaḃar na Milésians,
An t-am a dtáinig Héber
Gur leó do gnóṫuiġeaḋ Éire
    A ḃfad sul do ṫúrlaing Críost.

Mac Coill, Mac Céaċt, 's Mac Gréine
A gcur ċum báis i n-éinfeaċt,
D'árdaiġ bláṫ agus sgéiṁ
    In san am ar briseaḋ a ndliġe.
Le breaṫnuġaḋ grinn san sgéal sin
Nár ṫruaġ sin dá ṁac Gaeḋeal
Do ċur ós coinne a ċéile
    Ag féaċaint cia ḃéaḋ síos.

---

[1] Eḋrí=Eyre; "Eyre," G.
"Daṫ a ġnúis níor ṫréig sé
Ó ċruṫaiġeaḋ bláṫ na sgéiṁe ann
Nuair ċualaiḋ seisean é
Do ṡeas sé na ṫaoiḃ."—C

[2] "Sruiḃ," LS.

[3] "Tá sé án tárnaiḋ síos," S agus G. "Go ḃfuil sé taḃarṫa síos," duḃairt an Comáineaċ.

Dá dtagaḋ sé sna sgéalaiḃ
Go dtuitfeaḋ Pat san sléaċta
Is mór do ġoillfeaḋ Gaeḋil
    Agus gearrfaiḋe a meisneaċ síos;
Ní laḃróċaḋ cuaċ ná éan,
Ní ḟásfaḋ luiḃ ná féar,
Ní aireoċaḋ súġ ná sméarta
    Ná mear ar an gcraoiḃ (1).

Homer do laḃair Gréigis,
'S an Pápa ċuir air Béarla,
Dá mbéinn mar iad ar aon ċor
    Níorḃ ḟada liom mo ṡaoġal,
Ḃeiṫ 'cur síos ar ċainnt a's tréiṫriḃ
A's ar sgoṫ na fola tréine,
Do ḃéarfaḋ buaiḋ ar ċéadtaiḃ
    Le neart agus le gníoṁ.

Dá mbéaḋ maoin agam san saoġal so
Ḋéanfainn spóirt trí Éirinn
Ḃéaḋ gunnaí móra ag séideaḋ,
    Agus teinnte cnáṁa síos;
Le spóirt ṁóir,—croiḋe na féile
Do ṫeaċt ó ġáḃḃaḋ an lae sin,
Agus míle glóir do'n Té sin
    Do ṫug tú abaile saor.

Aċt do réir mar tuigim Gaeḋilg (2)
Tiúḃraḋ bealaċ réiḋ ḋaoiḃ,
Ḋéanfainn dán a's béarsaí
    Agus is truaġ naċ dtig liom sgríoḃ,

---

[1] Ní raiḃ an béarsa so agus an ceann 'na ḋiaiḋ aċt ag an gComáineaċ aṁáin. Ní raiḃ siad in sna sgríḃinniḃ.

[2] "Aċt an té naċ dtuigeann Béarla," ar san Comáineaċ.

'Sé Reaċtaḃra, dá bḟéadfaḋ,
Do ṁolfaḋ Páid tré Éire,
Aċt ċoṁ fad isteaċ 's is léir dam
  Sin é a ċáilideaċt síos.

Ag so aḃrán atá an-ċoitċeannta, agallaṁ nó coṁrád do rinne an Reaċtaḃraċ idir é féin agus an t-uisge-beata. Fuair mé i dtosaċ é ó Ṗroinsias Ó Conċuḃair, agus arís ó'n gComáineaċ, agus bí sé ag Seóirse Mac Giolla an Ċloig, agus san Acadaṁ. Rinne an bárd é agus é 'na luiġe tinn ag Cillċiorta, i gCondae na Gailliṁe, de ḃárr an iomarcaiḋ óil i gcoṁluadar le "cuideaċta féiṁ."

CAISMIRT AN PÓTAIRE LEIS AN UISGE-BEATA.

AN PÓTAIRE:—

A ċompáidí dílis ar ċaiṫ mé mo ṡaoġal leat,
  Dar m'ḟírinn' (1) do ṡaoil mé ḃeiṫ cneasta,
Gurḃ'iomḋa sin oiḋċe do ċaiṫ mé leat sínte
  'S mé caiṫte ar mo ṫaoiḃ cois an ḃalla.
Ar ċóṁairle na ríoġaċta níor sgar mise riaṁ leat
  Gur ḋóiġ tú mo ġruaġ a's mo ṁala,
In san oiḋċe Dia h-Aoine lá aonaiġ Ċillċiorta,
  I Suide-Ḟinn (2) ag teaċ Ṗeadair Uí Ċarrṫaiġ (3).

Seaċtṁain go priaclaċ (4) i bpeannaid 's i bpiantaiḃ
  I dtiġ Ṫomáis Uí Ḟloinn (5) ar mo leabaiḋ,
Do mo ġléas gaċ aon oiḋċe 's ar maidin arís,
  —Nár boga (6) Dia coiḋċe mo ċaraid!

---

[1] "Der m-ḟaidirín," LS.
[2] "Ṡínfinn," C.
[3] Páidín Macarra, O'M.
[4] "go peirriaclaċ," S.
[5] Sic, Mac Uí Ċonċuḃair; aliter, "Tom Glynn."
[6] "Lagaiḋ," C. agus O'M.

Geallaṁain go fíreannaċ do ḃeirim do Ċríost
Go ndiúltóċa mé d'ól uisge-beata,
'S go ḃfuil ḟios ag an saoġal naċ le dúil ann a ḃím,
Aċt le grád do na daoiniḃ ḃíos 'na aice.

Is deas an rud ḃólaċt, féar maiṫ agus gabaltas (1),
Cruiṫneaċt agus eórna le gearraḋ,
Min in san gcófra, 'gus teine, tráṫnóna,
Agus díḋeann d'ḟear bótair a's bealaiġ (2).
Léine 'gus cóta ag an Aifrionn Dia Dóṁnaiġ,
Hata 'gus bróga 'san ḃfáirín,
A's go saoilim-se, ar ndóiġ (3) gur fearr sin go mór
Ná ḃeiṫ 'g imṫeaċt 's ag ól uisge-beata.

Is liom-sa tig a ṁíniuġaḋ mar ċaiṫ mé mo ṡaoġal leat
Ó baineaḋ an ċíoċ díom 'mo leanḃ,
Gur tréig mé mo ḋaoine, mo ḋáiṁ, a's mo ġaolta,
'S ní ḟéanfainn tú ar ċóṁairle na h-Eaglais'.
Do stór 's do ṁaoin ṡaoġalta 's ar socruiġeaḋ ariaṁ ort, (4)
Agus caiṫ é gan sgíṫ ag mnáiḃ leanna,
Má ḟilleann tú arís a's do ṗursa ḃeiṫ (5) spíonta
Ní ṫiuḃra siad braon duit ar maidin.

AN T-UISGE-BEAṪA:—

Maiseaḋ! is fada mé ag éisteaċt leat ag sgeileaġaḋ bréag liom,
Agus caiṫfiḋ mé féin labairt feasta,
A's gurb' iomḋa sin naégar ag iarraiḋ (6) na déirce
'S gan luaċ aige le m'éiliuġaḋ aċt a wallet (7).

---

[1] Labairtear an focal so mar "góltas."
[2] Aliter, sliġe maiṫ ar bóṫar a's bealaċ; "sliġe b'ḟearr b. ⁊ b.," Mac Uí Ċonċuḃair.
[3] "Ar nuaċar," Bell; "ar nó," Mac Uí Ċonċuḃair.
[4] "Agus ar ṫoiġ ariaṁ ort," Bell. ar ṫacaraḋ ariaṁ ort, O'M.
[5] "Agus go mbi do ṗursa," Bell.
[6] "Foirsea," Bell.
[7] "Aċ a ṁallaċ," Bell. Gan ceó aige le n-ól aċt a wallet, O'M.

An té ċruinniġeas na céadṫa le cruaḋtam 's ditċéille
A's naċ ḃfliuċfaiḋ a ḃéal, agus tart air,
Tiucfaiḋ oiḋre 'na ḋéiḋ agus fear-croiḋe naċ ngéillfiḋ
Gan ḃeiṫ 'g ól cois an ċlaiḋe nó an ḃalla (1).

Naċ coṁluadar féin mé ar ċoṁ-ċruinniuġaḋ 's ar aonaċ
Ag an té ḟuiḋfeaḋ go fiaḋta (? 2) síos im' aice.
Ní'l duit-se aċt dit-ċéille ḃeiṫ anois do mo ḟéanaḋ
A's ní ċreidfiḋ do sgéal aċt fear meatta.
Luċt casaċt' a's réuma 's mé do ḋéanfaḋ a réiḋteaċ,
Agus tá ḟios ag na céadṫaiḃ air seo, ċeana,
'S go mbím-se ag na "ladies," ag sagairt, 's ag cléire,
'S ag máiġistir re (3) léiġeann agus Laidean.

AN PÓTAIRE:—

Maiseaḋ! doċar agus gráin ort is tú labras neaṁnáireaċ
A's ní ṫiubrainn-se cáil leaṫ ċoṁ maiṫ ort,
Do ċaiṫ mé mo ḋáta ḋá oiḋċe 's ḋá lá leat,
Agus níor ġaḃ do ċás go ró ṁaiṫ ḋam.
Do ḋóiġ tú clár m'éadain agus barra (4) mo ṁéara
'S ar na téadaiḃ ní ḟéadaim a leagan,
Ní'l aon ḟear san saoġal so ċuimleóċaḋ ró ġéar leat
Naċ é a ḋualgus sean-éadaċ 's droċ-leaba.

AN T-UISGE-BEAṪA:—

Ḃfuil gaḃa-duḃ nó ceárduiġe naċ ndéanfaḋ díom páirtiḋ?
Is mé buaċaill (5) an ḃáire ins gaċ bealaċ,
Ní'l gréasuiḋe ná táilliúr d'á dtug ariaṁ sásaḋ
Naċ mbeannuiġeaḋ in san tsráid dam ar maidin.

---

[1] Laḃair an t-uisge-beaṫa go gáirsamail in san líne seo. B'éigean dam a h-aṫruġaḋ. Aċt deir Mac Uí Neaċtáin agus O'M.
"Tagann oiḋre 'na ḋiaiḋ naċ leanann d'á ṫréiṫriḃ
'S naċ ngéilleann a ḟéideaḋ le balla."
Deir Raifteri leis an uisge-beaṫa go labrann sé neaṁ-náireaċ.

[2] Sic. an Neaċtánaċ; "feaṫta," Bell. "An té ṫuigfeaḋ go ḃféadfaḋ suiḋe ann m'aice," O'M.

[3] Ré=le. Tabair an treandaċt so fá deara. "Ḃiḋim aig an b-Pápa aig sagairt agus aig bráiṫriḃ," O'M.

[4] "Ḃárr," Bell; "barraiḃ," P. Ó Concuḃair.

[5] "Ḃoċail," Bell; "bualaḋ," an Neaċtánaċ.

Ní'l bean óg dá breáġaċt naċ ndéanfaḋ liom gáire
An tráṫ do leagfaiḋe ar an gclár mé 'na h-aice,
'S go mbím ag an bPápa, ag sagairt, 's ag bráiṫriḃ,
A's níor ċáin riaṁ mé aċt fear meatta (1).

AN PÓTAIRE:—

Fuair Raifteri sgríoḃṫa i leaḃar na daonnaċt'
Luċt póite go mbíonn tú d'á meallaḋ,
Gan lór-ġníoṁ do ḋéanaṁ nó sásaḋ in san saoġal so
Go dtuitfiḋ siad daor in san bpeacaḋ.
I sgonnsa ná i ndíoġa má ċailltear (2) fear ċoiḋċe
De ḃárr a ḃeiṫ compáideaċ leat-sa,
Deir beaṫa na naoṁ linn gur cainnt í, duḃairt Críost
Go cinnte naċ bfaiġfiḋ sé na flaiṫis.

Ní'l dearmad ar Ḋonnċaḋ Ḃrún i gCondae Muiġ-Eó go fóill. Ḃí sé 'na árd-ṡeirriam ar an gcondae mí-áḋaṁail sin i mbliaḋain na bFrannċaċ, agus do ċuir sé a ċos ar an Éirġe-amaċ ċoṁ cruaiḋ sin go mbíoḋ fear nua croċta aige 'ċuile lá, beag-naċ, i gCaisleán-a'-Ḃarra ar ṗáirc an baile ṁóir. Tá an crann ar a gcroċtaiḋe iad 'na ṡeasaṁ annsin fós. Deir siad gur ar an gcrann céadna do ċroċ sé a náṁaid, Mac Gearailt. Ḃris an rópa agus ṫuit Mac Gearailt ar lár. D'ḟosgail sé a ṡúile, d'ḟéaċ sé na ṫimċeall, agus duḃairt, "tá mé sábálta." "Ní'l tú sábálta," arsa Donnċaḋ Ḃrún, "má tá rópa eile le fáġáil i gCondae Muiġ-Eó!" agus ċroċ sé arís é. Ba beag an t-iongnaḋ go raiḃ gráin ag na daoiniḃ air. Ag so abrán do fuair mo ċara an Neaċtánaċ ó ḃéal duine éigin i nGaillim. Ní ḃfuairear aċt uaiḋ-sean é. Níor cuireaḋ ariaṁ ar ṗáipéar é. Ḃéaḋ an iomarcaiḋ contaḃairt ann. Duḃairt an fear so gurḃ'é

---

[1] "Dona," an Neaċtánaċ.
[2] "Cumuilteóir," Bell.

Reaċtaḃra do rinne é. B'éidir sin, aċt tá amras ann. Ag so an giota fíoċmar sin:—

NA BUAĊAILLÍ BÁNA

A Ḋonnċaḋ Ḃrún 's deas do ċraitfinn láṁ leat
Agus ní le gráḋ ḋuit aċt le fonn do ġaḃail (1),
Ċeanglóċainn suas tú le rópa cnáibe,
Agus ċuirfinn mo "spír" in do ḃolg mór.
Mur is iomḋa buaċaill maiṫ ċuir tú tar sáile
Ṫiucfas anall fós a's congnaṁ leó,
Faoi ċultaiḃ dearga agus hataiḃ lása,
'S béiḋ 'n droma Franncaċ a' seinnm leó.

A ċrainn na nduilleóg (2) má ċríon do ḃláṫ-sa
Mo ċreaċ níor ḋaingniġ d'ḟreuṁraċaí,
Mar ṫáinig an donus orm le linn na bFranncaċ
'S an t-arm Gallda 's gaċ uile ṫaoiḃ.
Cia'n ḃrig an cluiċe seo go dtagaiḋ 'n Spáinneaċ
'S imṫeóċaiḋ 'n parliament ó ċúṁaċt an ríġ,
Seo é 'n imirc a ḃfuiġmuid sásaḋ
Béiḋ an talaṁ bán againn ar ḃeagán cíos'.

Ag teaċt an tséasúir déanfamuid sleuċta
Marḃóċamuid céad agus dá ṁíle bó,
Béiḋ buailí Ṡasana le beagán géimniġe
Ag teaċt an tséasúir má ḃíonn muid beó.
Béiḋ leatar fairsing ag na gréasaiḃ Gaeḋealaċ'
'S ní iarrfamuid péire orrta níos lúġa 'ná c'róin,
Béiḋ bróga againn-ne gan Dia 'dá meuduġaḋ (3),
'S ní iosfamuid béile níos mó gan feóil.

---

[1] Laḃair sé an focal so mar "góail."
[2] "A ċrainn duillioċ" duḃairt an Neaċtánaċ.
[3] i.e. gan buiḋeaċas dóiḃ; 'na n-aiṁḋeóin.

A Johnny Gibbons mo ċúig ċéad slán leat,
Is fada uaim tú in sa nGearamáinn
Sé do ċroiḋe gan ċealgaḋ bí riaṁ le suairceas
Ar an gcnoc so ṫuas tá ár gcongnaṁ fann.
Tá sé d'á aiṫris dúinn ó ḃéal an ugdair
Go loisgiḋ an "slúp" linn nár baisdeaḋ a ḋream,
Mur a dtagaiḋ tú de "relíf" orrainn i n-aimsir ċruaḋtain
Is mór an truaiġ muid faoi ḃarra gleann.

Tá Johnny Gibbons agus ár n-Aṫair Maol're
Agus iad 'dá gcaoṁúint amaċ faoi'n móin,
Faoi ṫart 's faoi easonóir, agus fuaċt na hoiḋċe,
'S ni'l fiú 'n ḃraoin diġe aca, ná dram le n'ól.
Ní mar sin do ċleaċtadar aċt fuiġeall na bfuiġeall
Agus hora ḋíoḃta naċ dtug aire ḋó,
Is rí-ṁór m'ḟaitċeas muna ḃfuil ag Íosa
Go mbéiḋ siad síos leis, agus tuilleaḋ leó.

Tá ḟios ag an saoġal nár ṁarḃuiġeas caora
In san oiḋċe 's nár sreir mé bó,
Má tá i ndán agus go n-éireóċaiḋ 'n lá linn
Go ḃfuiġfimid sásaḋ in sa gcúis seo fós,
Ḃronnann muid Camus leis an Aṫair Maol're
Agus Baile'n-Ṁaoil' le h-agaiḋ a ḃó
['S ní ḃéiḋmid a coiḋċe arís d'ár ndíbirt
Gan biaḋ gan dídeann amaċ fá'n móin] (1).

Tá bolán bacaċ faoi ḃárr an tsléiḃe
A's deir gaċ aon neaċ naċ mbéiḋ i ḃfad beó
Coirnéal Máirtin tá 'na ċeann ar an taoḃ sin
Agus measaim féin gur aige is cóir.

---

[1] Ní raiḃ an dá líne seo ag an té d'innis. Mise do ċum iad ċum an rann d'iomlánuġaḋ.

Tá céad fear aca cuir an t-airgead le ċéile
  Nár ġearr [na] féiṫe a's nár iṫ an ḟeóil,
Aċt a ċlann Ma Geoċagáin, má tá tú i n-Éirinn
  Ná leig an léan-sgrios go hIorrus Mór.

Ag so aḃrán do fuair mé ó'n Aṫair Clement Ó Lúġnaiḋ i mBaile-Loċa-Riaċ. Ní ḃfuair mé ag duine ar biṫ é aċt aige-sean. Ó ḃéal sean-duine timċeall cúig bliaḋna fiċead ó ṡoin fuair seisean é. Ag so a ḃriaṫra féin i nGaeḋilg d'á ṁíniuġaḋ dam. Deir sé: "Do rinneaḋ an t-aḃrán so i dtaoiḃ fiaḋnuise bréagaiġe do ṫóg Waters agus Wakefield éigin, le congnaṁ cailín ṁí-ċéillíḋe, i n-agaiḋ sagairt san áit seo, agus tugaḋ an 'Ḟiaḋnuise Ḃréagaċ' ar an aḃrán. Ba de luċt feaḋma Sacsanaiġ d'á ngoirtear Polís, Waters, agus ba duine uasal i mBaile-na-Sluaġ (sic) Wakefield, agus duḃraḋ go dtugadar mórán airgid don ċailín seo le cúis nimneaċ do ċur i n-agaiḋ an tsagairt. Duḃraḋ go ndearnadar so as an tnúṫ do ḃí aca do na Catoilciġ, agus ċum tarcuisne do ċur ar a gcreideaṁ. Aċt tar éis a ndíċeall do ḋéanaṁ níor ḟéadadar aon díoġḃáil ar biṫ do ċur ar an sagart maiṫ. Do ṁair sé a ḃfad 'na ḋiaiḋ sin ag friṫeolaḋ go diaḋaċ dúṫraċtaċ ameasg na ndaoine."

Ag so an t-aḃrán. Tá gaċ ḃéarsa ḋe ceapta ar an gcaoi ċéadna, ar na goṫannaiḃ Á agus É:—

AN ḞIAḊNUISE ḂRÉAGAĊ

Samson láidir, Solaṁ a's Dáiḃi,
  Do ṁeall na mná iad uile go léir,
Is léi do fágaḋ an Traoi 'na fásaċ (1)
  I n-ar ṫuit Priamus 's Hector tréan.

---

[1] "A's is le n-a cineaḋ tugaḋ Traoi 'na ránn." An t-Aṫair Ó Luġnaiġ.

Le na mnáiḃ ċailleamar Aonġus a's Áilḃe
  As Cúċulainn áiġ do ṡeasfaḋ céim.
Do ḋóiġeaḋ Hercules go dtí an cnáṁ
  Agus dallaḋ Árgus, adeir luċt léiġinn.

Sgrios na naoiṁ dúinn go dtiucfaḋ náṁaid
  Do ḃuailfeaḋ báire a n-aġaiḋ na nGaeḋeal,
Is fíor go dtáinig Seáġan agus Mártain
  Ar iompuiġeaḋ máḋ, agus gnóṫaiġeaḋ "game."
Dias ċoṁ dona leó, Wakefield a's Waters
  Aicíd a's pláiġ orra! ruaig a's léan!
A's diombuaiḋ (1) na hEaglaise le toil an Ṗápa
  Do ṡaoil sgannail a's náire ṫabairt ar ár gcléir.

Tá an pobal cráiḋte, as a lán ag trácht air,
  An marluġ' gránna fuar ceann an tréid;
Aċt, a Ríġ na nGrásta, le toil do Ṁáṫar
  Tabair dúinn sásaḋ gan ṁoill san sgéal,
An ḃean ní ċáinfead, raiḃ caṫuġaḋ i ndán di,
  A's tuig gur i bṖárrṫas do meallaḋ Éaḃ,
Is sanntuġaḋ airgid do rinne an cás so
  A's mioscas Waters do Ċlannaiḃ Gaeḋeal.

Ġeit mo ċroiḋe 'stiġ, agus ní le hátas,
  Nuair ċualas trácht ar ḟear aiṫne Dé,
Na séalai tarraingte le tabairt i láṫair
  Ní ḃfuiġfid sin (2) árus amearg na naeṁ.
Treósuiḋe maiṫ pobail é do réir a ċáile
  Ar ór ná ar státa níor ḋíol (3) sé an ċléir,
Aċt bás i riaċtanas, ar easḃaiḋ na nGrásta
  Go mbuaile sé Waters ċuir air an ḃréag.

---

[1] Labairṫear an focal so mar "diomúġ."
[2] "Is dóiḃ ní fáġtar" an t-Aṫair Ó Lúġnaiḋ.
[3] "Níor ḋeill" duḃairt an t-Aṫair Ó Lúġnaiḋ, aċt ní ṫuigim sin.

Úṁlaiġ a ḃean, 's déan aiṫriġe ċráiḃteaċ,
A's tá na grásta le fáġáil ó'n gcléir,
Úṁlaiġ san maidin, agus sil in' áḋḃar,
Óir atá Dia grásaṁail 's ní déanann bréag.
Smuainiḋ ar Iúdás, gur le síneaḋ a láiṁe
Do ḃraiṫ sé an t-Árd-ríġ, cia an ġlóir dó féin?
Do ṫuirling san oiḋċe 'gainn i lár an stábla,
A's d'ḟulaing an bás Crois' ar ár son go léir.

Is cás é an cáineaḋ tá dúinn dólásaċ
Aċt do ḃí sé i ndán dúinn tré anró (1) géar,
Leagaḋ orainn-ne é de ḃríġ úḃla i bPárrtas
Ag ceapaḋ dúinn báis mar ġeall ar Éaḃ.
Peadar, an t-easbal do ḟéan a ṁáiġistir,
Do fuair sé pardún gan ṁoill 'san sgéal,
Agus féaċ an gaduiḋe cuireaḋ i gcrann na páise
Go ḃfuil sé i ḃflaiṫeas ameasg na naeṁ.

Tá eólas ag 'ċuile duine ar an sean-aḃrán "Ḃean an Ḟir Ruaiḋ." Rinneaḋ é níos mó 'ná céad agus b'éiḋir 'ná dá ċéad bliaḋan ó ṡoin. Is sean-ḟocal sa nGaeḋilg "táilliúr aeraċ," (2) agus deir bean le táilliúr i n-aḃrán eile:

Ní deise liom mar ġearras tú
Ná mar ċumas tú na bréaga.

Agus ċonnacamar mar duḃairt Raifteri féin:

Gréasaiḋe ar stól muna ndéanaḋ sé aċt bróg
Buḋ ṁian le mnáiḃ óga ḃeiṫ i ndáil (3) leis,
Nó táilliúr ar bórd 's a ṡiosúir i gcóir,
Mur ngearrfaḋ sé aċt cóta nó cába.

---

[1] Níor léir dam an focal so mar fuair mé é.

[2] Tá aḃrán ag Burns, an talbanaċ, ar an ḃfonn "The Tailor fell through the bed, thimbles and a'" ina n-aḃrann sé:—
"There's some that are dowie I trow wud be fain
To see the bit tailor come skippin' again."

[3] .i. anaice leis.

Deir siad go dtagann an stair ar ais arís ar an gcuma ċéadna 'na raiḃ sí roiṁe sin, agus, nuair ṁair an Reaċtaḃraċ, ṫárla gur éalaiġ táilliúr eile le mnaoi fir ruaiḋ eile, aṁail ṫárla céad nó dá ċéad bliaḋan roiṁe sin, nuair rinneaḋ an t-aḃrán ar dtús, agus do ċum an Reaċtaḃraċ an dara aḃrán ar an gcúis, ar an ḃfonn céadna leis an sean-aḃrán. Ní ċreidfinn gur ṫárla sé dá rírib go raiḃ an dara táilliúr agus an dara 'bean an Ḟir Ruaiḋ' ann, aċt go ḃfuair mé an sgéal óm' ċaraid an Neaċtánaċ, mar fuair seisean é ó ḃéal duine i gConamara. Fuair sé an t-aḃrán ó'n gCománaċ, agus ḃí cuid naċ raiḃ aige-sean ag Mac Uí Ḟloinn ⁊ ag O'M. Ag so an sgéal do ḃí leis an aḃrán mar fuair mise ó'n Neaċtánaċ é, ina ḃriaṫraiḃ féin:—

SGÉAL AR ḂEAN AN ḞIR RUAIḊ

Ḃí teaċ an ḟir ruaiḋ agus teaċ aṫar an ċailín, fastuiġte dá ċéile, i gCondae Ṁuiġ-Eó. 'Sí an ċeird agus an tsliġe ṁarṫain ḃí ag an ḃfear ruaḋ, ag ceannaċ stocaí, agus 'dá ndíol arís; agus d'éiriġ leis go ndearna sé saiḋḃreas mór leis an obair seo, aċt ḃí aṫair an ċailín boċt go leór. Fá deireaḋ, ċeap an ceannuiḋe-stocaí go mbuḋ ċóir dó cur faoi, agus d'iarr sé an inġean ar a ċóṁarsain. Sin é 'raiḃ ó'n gcóṁarsain, agus faoi Ḟéil' Pádraig rinneaḋ an cleaṁnas. [Do ċóṁnuiġ táilliúr anaice leó.]

'Seurd do ḃí sa táilliúr fear breáġ, leiġte, aigionta, agus le meiḋir agus le fiaḋántas d'imṫiġ leis i n' óige agus liostáil sé. Agus tar éis dá ḃliaḋain do ċaiteaṁ dó ag saiġdiúireaċt i mbaile beag i gCondae Ṁuiġ-Eó, d'éalaiġ sé abaile arís a gan ḟios. Is cosṁail gur mó an gean do ḃí ag an gcailín ar an táilliúr 'ná ar aon duine eile, agus, tráṫaṁail go leór, ḃí sé sa mbaile i n-am le ḃeiṫ ag an gcleaṁnas. I n-imṫeaċt na h-oiḋċe (is de ṡiuḃal oiḋċe rinneaḋ an cleaṁnas) tairg an Fear Ruaḋ glaine biotáille do'n ċailín aċt d'eitiġ sise í; agus tamall 'na ḋiaiḋ sin ṫairg an táilliúr glaine ḋí agus ġlac sí uaiḋ-sean í. Ċuir sin euḋóċas ar an bFear Ruaḋ, aċt níor leig sé air gur ġoill sé air, agus críoċnuiġeaḋ déanaṁ an ċleaṁnais.

An tseaċtṁain d'ár gcionn ḃí gnó ag an bFear Ruaḋ go Baile-Áta-Cliaṫ, mar is ann do ṫugaḋ sé na stocaí, agus ċeannuiġeaḋ sé earraiḋ eile 'na n-áit, le díol ar ais arís ar fud na tuaiṫe. Ḃí sé lá ag ceannaċ stocaí ó ṡean-ṁnaoi ar an mbaile, cúpla lá sul ḃí sé le himṫeaċt, agus mar is iondual le mnáiḃ ḃeiṫ cainnteaċ cabaċ, ṫosuiġ sí seo ag caint ar an bpósaḋ agus ag ráḋ go raiḃ ríméad orra ar fad é ḃeiṫ ag cur faoi sa mbaile 'na measg, agus so agus súd eile, "aċt," adeir sí, "seaċain tú féin ar an táilliúr." Níor leig seisean dada air, aċt duḃairt sé leis féin naċ raiḃ gar aige ḋul go Baile-Áta-Cliaṫ, agus an táilliúr ḟágáil sa mbaile; agus ċeap sé dá ḃféadaḋ sé an táilliúr ṫabairt leis go ndéanfaḋ sin cúis dó. Duḃairt sé annsin le aṫair an ċailín gur ṫeastuiġ fear glic uaiḋ i n-éinḟeaċt leis, agus duḃairt an t-aṫair, leis, an táilliúr iarraiḋ. D'iarr, agus d'eitiġ seisean é. D'iarr aṫair an ċailín annsin ar an táilliúr dul leis an bFear Ruaḋ, agus ċuaiḋ. Ċuadar araon go Baile-Áta-Cliaṫ, ċríoċnuiġeadar a ngnó ann agus ċuadar a ċodlaḋ in aon tseomra aṁáin san oiḋċe. Ar maidin go moċ, liúġ an Fear Ruaḋ amaċ gur ġoid an táilliúr a ċuid airgid uaiḋ san oiḋċe, agus amaċ leis fá ḋéin na "bpóilíos." Gaḃaḋ an táilliúr aċt ċruṫuiġ sé sa gcúirt go dtáinig luaċ na stocaí agus luaċ an earraiḋ do ċeannuiġ sé, le ċéile, agus gur eugcóir do cuireaḋ air-sean.

Sgaoileaḋ amaċ annsin é, aċt d'innis an Fear Ruaḋ annsin go raiḃ an táilliúr 'na ḟaiġdiúr, agus gur éaluiġ sé as an arm. Gaḃaḋ fear na snátaide arís, agus fá'n gcoir sin cuireaḋ i bpríosún é go ceann dá ḃliadain.

Ṫáinig an Fear Ruaḋ aḃaile agus pós sé, agus nuair ḃí an dá ḃliaḋain istiġ ag an táilliúr, ṫáinig sé aḃaile, agus d'éaluiġ bean an Ḟir Ruaiḋ leis, giḋ go raiḃ beirt ċloinne aici le n-a fear. Ġoill sé seo ċoṁ mór sin ar an bḞear Ruaḋ go dtáinig saoḃċán-céille fá ḋeireaḋ air, agus d'imtiġ sé i bḟiaḋántas i ndiaiḋ a ċinn roiṁe, agus tamall sul cailleaḋ é ní aiṫneóċaḋ sé aon ḋuine, ná aṁáin a bean féin tar ṁnaoi ar biṫ eile.

BEAN AN ḞIR RUAIḊ

Smaoiniġ gur céasaḋ
  Aon Ṁac Muire ar an gcrann,
'S gur i bpeacaḋ síl Éaḃ'
  Gan bréig do rugaḋ sinn ann.
Béiḋ mallaċt na naoṁ
  'Nár ndéiḋ má imtiġeamuiḋ cam,
Úṁluiġ feasta do'n ċléir,
  Agus ná tréig-se Flaiṫeas le greann.

A ḋuine gan áird
  Ná tráċt-sa ar ṡeaċtṁain ná ar Luan,
Nó tiucfaiḋ ort gráin
  Ó'n Árd Ríġ ó Ḟlaiṫeas anuas.
Béiḋ arraing ó'n mbás
  In do lár 's tú 'g osnaoil go cruaiḋ,
'S ná tréig-se na grása
  Le grráḋ do bean an Ḟir Ruaiḋ.

A ḋuine gan ċéill
  Ná tréig tusa Flaiṫeas na ndúl,
Smaoiniġ gur claon
  'S gur baoġlaċ é peacaḋ na drúis',
Béiḋ tú fre Néro
  Mar 'sé béas agad mar ḋuais,
Naċ truaġ Ṁuire do sgéal
  'S gan do réiḋteaċ ag bean an Ḟir Ruaiḋ.

Tiucfaiḋ lá'n tsléiḃe
  'S béiḋ 'n sgéal so d'á tarraing anuas
I ḃfiaḋnuis' an Ríoġ
  Ḃfuil na línte fola (1) ar a ġruaiḋ.
Béiḋ luċt na mí-ġníoṁ
  D'á ndíbirt go hifreann ó ṫuaiḋ,
'S a ṫáilliúir na gaoiṫe
  Is daor íocfas tú bean an Ḟir Ruaiḋ.

Súd é 'n lá léin
  A léimfiḋ na mairḃ ó'n uaiġ,
Béiḋ do ċorp ag na péistiḃ
  A's tréigfiḋ an lasaḋ do ġruaiḋ.
Béiḋ do ċionnta (2) i t'eudan
  Go léir (3) le léiġeaḋ ag an sluaġ,
'S naċ fealltaċ an sgéal (4) duit
  Éalóḋ le bean an Ḟir Ruaiḋ (5).

Is iomḋa lá aeraċ
  Ar éiriġ sí 'maċ (6) in san ngleann,
Le n-a culaiḋ (7) ḃreáġ éadaiġ
  Gan ḃréig, a's a hata ar a ceann.

---

[1] " Na línte breáġ folluiġṫe," an Neaċtánaċ. Líonta breáġ fola, O'M. D'aṫruiġ mise é mar tá.
[2] Aliter, coireaċa.
[3] Aliter, soluisda.
[4] Aliter, gníoṁ.
[5] Ag so mar tá an ḃéarsa so ag G:

Tiucfaiḋ an lá léin
  A léimfiḋ na coirp as an uaiṁ
Lasfaiḋ na sléiḃte
  Agus pleusgfaiḋ cnoic agus cuain.
Tuitfiḋ na reulta
  'S béiḋ an t-aer ċoṁ duḃ leis an ngual
'S béiḋ an táilliúr ag boc-léimniġ
  Mura dtréigfiḋ sé bean an Ḟir Ruaiḋ.

[6] Aliter: D'éiriġeas go moċ;
[7] Aliter: Mo ċulaiḋ, ⁊c.

Ní ċreidfinn ó'n saoġal
Naċ neullta a d'éiriġ 'na ceann,
Le gur ṫanntuiġ sí 'n seucla
'S gur ṫréig sí a fear a's a clann.

'S iomḋa sin féirín
Gan ḃréig d'ḟág sí 'na diaiḋ,
Capaill 's caoiriġ,
A's céaċtaí do ṫreaḃfaḋ trí ṡliaḃ.
Le aṁgar faoi 'n sgéal
Ní féidir go mairfe sí bliaḋain,
Dul a' fuaġáil sean-éadaiġ
Ins gaċ aon teaċ le táilliúr na míol.

Ní'l siosúr ná miosúr
Ná snáiṫe d'ár ḋúbail (1) sé riaṁ,
Naċ mbéiḋ in a láṫair
An lá úd tarraingte sa sliaḃ.
Béiḋ mallaċt Ċríċ Ḟáil
'Na ṡáil, a's nár ḟeice sé Dia,
Ṫug Bríġid ó'n dá ṗáirde
'S d'ḟág fán orra soir agus siar.

A ṫáilliúir tá ar fán
Má's áil leat searta beiṫ buan,
Cuir Aifreann d'á ráḋ
Go hárd, agus screaḋ ar an Uan:
Cuir Aifreann ċum Dé
'S go héag ná hísliġ do ġruaiḋ (2),
Nó ní ḟóirfiḋ Mac Dé ort
Go héag, ná t'r éis dul' san uaiġ (3).

---

[1] "Ḋúṁail," dubairt sé. B'éidir "ḋiomail" = sgap go fánaċ, waste, nó d'ár ḟuaġáil sé. "Dár imil sé," O'M.

[2] Iompuiġ do ċúl, O'M.

[3] Aliter:

Agus sin é 'n receipt le
Tú ḟaoraḋ ó ṗeacaḋ na druís'.

Hercules láidir (1)
Do cráḋaḋ san teinid le mnaoi,
Loisgeaḋ le Hélen
An Gréig agus feara na Traoi.
Ṫuit siad le Déirdre
Treun-ċlann Uisnig nár stríoc,
'S gur cailleaḋ Turgésius
Le ingin Ṁaoilfeaċlainn na Miḋe.

Cailleaḋ le Blánaid
Mac Dáire 's Cúċulainn cruaiḋ,
Agus Diarmuid le Gráinne
Ar árd Binn Gulbain (2) ó tuaiḋ.
Nuair tigeas gráḋ mór
'S é is dóiġ go leanann dó fuaċt,
Glac feasta mo ċóṁairle
'S ná tóiriġ coiḋċe bean an Ḟir Ruaiḋ.

Tuig gur le hAoife (3)
Do claoiḋeaḋ Clann Lir in san snáṁ,
'S gur le beartuiġeaċt a's draoiḋeaċt
Do rinneaḋ (4) ḋíoḃ clúṁaċ eala bán.
Samson le mnaoi
Ċaill a ḃríġ, 's a sspreacaḋ, 's a ġruag
Cia an ċaoi a dtiucfá-sa saor
'S do ḃeiṫ a' síneaḋ le bean an Ḟir Ruaiḋ.

Béiḋ ar ḟiolruiġ ó Áḋaṁ
An lá úd i bḟiaḋnuise an Uain,
'S gaċ duine ḋó féin
Mar ċléireaċ ag innsint a ċúis'.

---

[1] Tá an ḃéarsa so agus an ċeaṫraṁa leanas ó G. Ó'n gComáineaċ fríṫeaḋ é go dtí seo.
[2] "Binn Borb," san LS.
[3] Eaba, G.
[4] go ndearnaḋ, G.

Gaċ peacaḋ d'á ndéantar
  Dul i gcéill 's i meabair do'n tsluaġ,
'S béiḋ an táilliúr i ngéibeann
  Faoi ḃeiṫ 'plé le bean an Ḟir Ruaiḋ.

Deir Raifteri féin
  Go h-éag naċ maiṫfear an drúis,
Solaṁ ḃí tréan
  In a laeṫiḃ, ċuir sí ar gcúl.
Mur ḃfuil ag Mac Dé
  Sé mo leun, tá [an] peacaḋ ró-ċruaiḋ,
'S ḃí an táilliúr gan ċéill
  An lá d'éaluiġ sé le bean an Ḟir Ruaiḋ.

Ní'l aon aḃrán gráḋ' d'á ndearna an Reaċtaḃraċ is mó clú na Bríġdín Ḃéasaiġ. Ag so an cúntas do ċuala mé ar áḃḃar an aḃráin seo ó'n Aṫair Clement Ó Luġnaiḋ, i mBaile-Loċa-Riaċ, i gContae na Gailliṁe.

"Ḃí Bríġdín Ḃéasaiġ nó Vésey, 'na h-inġin d'ḟear do ṫáinig go Baile-Loċa-Riaċ le na ṁnaoi, ó áit éigin i gContae Muiġ-Eó, ó Ċaisleán-a'-Ḃarra, deir siad. 'Sé an tsliġe ḃeaṫa do ḃí ag an ḃfear so, sriotálaṁ do ḋéanaṁ timċeall na h-Eaglaise parráiste i mBaile-Loċa-Riaċ. Do ḃí Bríġid ar aimsir, mar ċailín, i dtiġ éigin san tsráid ṁóir atá ag dul ó'n taoiḃ ṡiar go dtí an taoḃ ṡoir, óir ní'l i mBaile-Loċa-Riaċ aċt an aon tsráid aṁáin, leiṫ amuiġ de ṡráidíniḃ beaga agus d'áiteaċaiḃ eile ar ḃruaċ an loċa. Do ṫéiġeaḋ Raifteri go minic do'n tiġ úd a raiḃ Bríġdín ann, agus ḃí Bríġdín 'na caraid maiṫ dó i gcóṁnuiḋe, ḃí sí fáilteaṁail fialṁar, agus do b'annsa leis í. Aċt do briseaḋ suas an ṁuinntir úd a raiḃ Bríġid leó, agus tar éis sin ċuaiḋ sí isteaċ go tiġ ministéir darḃ'ainm Medlicott agus do ḃí sí 'na searḃónta annsin. Do haṫruiġeaḋ an ministéir seo go Cill-dá-Lua, agus rug sé Bríġdín leis mar ḃean-tiġe. Ar gclos do Raifteri gur ḟág Brígdín an tsean-áit agus go raiḃ sí leis an ministéir, ṫáinig brón air, óir ḃí sí go díreaċ tar éis imṫeaċta nuair ráinig Raifteri an baile mór. Ċuaiḋ sé isteaċ i dteaċ beag do ḃí ar ṫaoiḃ an ċnuic do'n árd soir de'n baile, os cionn an loċa, agus annsin do sgaoil sé amaċ a rún croiḋe ag caoineaḋ Ḃrigde.

“Maidir le Brigid, d'ḟan sí leis an ministéir ar feaḋ mórán bliaḋan, agus fá ḋeireaḋ do ċuaiḋ sí go Sacsana, agus is annsin d'éag sí. Ḃí sí 'na Caṫoilceaċ maiṫ i gcóṁnuiḋe. Deirtear fós go raiḃ sí an-sgiaṁaċ, aċt go raiḃ sí (mar ḃíos cuid ṁór d'á leiṫéid) mí-áḋaṁail. D'á ḃríġ sin adeir Raifteri go ndeaċa sé go dtí na h-áiteaċa íoċtaraċa le n-a h-iarraiḋ, agus gur ann súd do fuair sé í fá ḋeireaḋ, nó go dtug sé abaile arta í.

“Do ḃí col-ceaṫair do Ḃrígdín 'san áit seo do ċuaiḋ go h-America seaċt nó oċt de ḃliaḋantaiḃ ó ṡoin.”

Ag sin an cuntas do fuair mé uirri ó'n Aṫair Ó Lúġnaiḋ. Aċt duḃairt mo ċara, Mártain P. Mac a Ḃáird, atá anois i San Francisco, liom, gur de na Caṫasaiġ an cailín, agus gur leis an sagart parráiste do ḃí sí ar aimsir, sul ċuaiḋ sí go teaċ an ṁinistéir. Fuair mé an t-abrán ó'n Lúġnaċ, ó Ṁac a' Ḃáird, agus ó ḋaoiniḃ eile, agus ċuir mé le ċéile é ċoṁ maiṫ agus d'ḟéad mé.

BRIĠID ḂÉASAIĠ

Ṗósfainn Brígdín Béasaiġ
Gan cóta bróig ná léine,
A stór mo ċroiḋe dá mb'ḟéidir liom
    Do ṫroisgfinn duit naoi dtráṫ,
Gan biaḋ gan deoċ gan aon ċuid
Ar oileán i Loċ Éirne,
D'ḟonn mé a's tú ḃeiṫ i n-éinfeaċt
    Go réiḋfimis ár gcás.

A ġruaiḋ ar ḋaṫ na gcaor-ċon
A ċuaiċín ḃáirr an tsléiḃe,
Do ġeallaḋ ná déan bréagaċ
    Aċt éiriġ [leis an lá],
'S i n-aiṁḋeóin (1) dliġe na cléire
Go dtóġfainn tú mar ċéile,
'S a Ḋé, nár ḋeas an sgéal sin
    Duine ag eulóḋ le n-a ġráḋ.

Do ġeit mo ċroiḋe le buaiḋreaḋ
Agus sgannruiġ mé naoi n-uaire
An ṁaidin úd do ċuala mé
    Naċ raiḃ tú róṁam le faġáil
'S a liaċta lá faoi ḟuaircear
Ċaiṫ mise 's tú i n-uaigneas
'S gan neaċ ar biṫ d'ár gcúṁdaċ (2)
    Aċt an crúiscín 's é ar an gclár.

Dá ḃfáġainn amaċ do ṫuairisg
Dá dtéiḋteá go bun Cruaiċe
Raċaḋ an sgéal ró ċruaiḋ orm
    Nó leanfainn do mo ġráḋ (3),
'S go mb'ḟearr liom sínte suas leat
'S gan fúinn aċt fraoċ a's luaċair
Ná [beiṫ] 'g éisteaċt leis na cuaċaiḃ
    Ḃíos ar siúḃal ag éirġe lá (i.e. laé).

'S é áḋḃar m'osna 's m'éagcaoin
Gaċ maidin ṁoċ d'á n-éiriġim
A ċúil na lúb 's na bpeurla
    Naċ tú ḃí ḋam i ndán,

---

[1] " Ingḋeóin " dubairt sé. Labairṫear mar sin é i meaḋon Ċonnaċta.

[2] " 'n ár gcúram," O'L. agus tá " Jug " aige i n-ionad crúiscín.

[3] Aliter ' ṫú san tsnáṁ."

'S ní iarrfainn leat mar ḟéirín
Aċt mé a's tú ḃeit i n-éinfeaċt
I n-áit eicínt (1) 'n ár n-aonar
Go leagfainn ort mo láṁ (2).

Ṡeinnfinn ceól ar teudaiḃ
Go binn, le bárr mo ṁeura,
Ṫréigfinn mná na hÉireann ort,
A's leanfainn tú 'san tsnáṁ,
'S dá mbéinn im' riġ na Gréige
Nó im' ṗrionnsa ar na céadtaiḃ
Do ḃéarfainn suas an méad sin
Do ṗeurla an ḃrollaiġ báin.

Dá ḃfeicteá réalt an eólais
'S í teaċt i mbéal an ḃótair
Déarfá go mbuḋ ḟeód uait
Do tógfaḋ ceó a's draoiḋeaċt,
A gruaiḋ dearg mar rósaiḃ,
'S a súil mar drúċt an ḟóġṁair,
A béilín tanaiḋ ró ḋeas
'S a bráġaid ar ḋat an aoil.

Ḃí a ḋá ċíċ ċorra ċóṁ-ċruinn
Ṁol mé iad 's ní mór liom,
'N a seasaṁ ag déanaṁ lóċrainn
'S iad ceapta ós cóṁair a croiḋe,
Tá mé i mbrón 's i ndóġraing (3)
Ó sgiorr tú uaim tar tórainn (4),
Ciḋ is fada ó fuair mé cóṁairle
Go ngiorróċtá ar mo ḟaoġal.

---

[1] Labairtear "éigin" go minic mar "eicínt" i gConnaċtaiḃ agus mar "éigint" i Muṁan.
[2] "Go luiḋfiḋ orrainn bás," O'L.
[3] Aliter: "Dórann"; "a' deór-ċaoi," O'L.
[4] i.e. Teórainn.

Tosóċad tíos i mḂréaċ-ḃuiḋe
A's racad go Loċ Éirne,
Ó Ṡligeaċ go bun Céise
    Ḃéarfaiḋ mé mo sgríob,
Siúḃalfa mé Móin-Éile
Corcaiġ a's Ḃinn-Éadair
'S ní ḟeasfa mé i dTom-Gréine
    Go dtéiḋ mé go Tráiġli,
Ní'l gleanntán cnoic 'ná sléiḃe
'Ná baile-cuain 'san méad sin
Naċ siúḃalfa mé, má ḟéadaim,
    'S naċ dtóróċaiḋ mé mo ṁian,
Muna bfáġ' mé Ḃriġid 'san méad sin
Ní'l agam le ráḋ léiṫe
Aċt beannaċt slán a's céaḋ do ċur
    Le bláṫ na sug-ċraoḃ.

A sgéiṁ, a croiḋe, 's a breáġta (1)
Ní sgríobfaḋ Ḃirgil ráiṫe,
A ḋá cíċ ġeala ḃána
    Mar an eala tá ar an toinn,
A malaí caola, tarraingte,
'S a súil ċoṁ cruinn le áirne,
A ḃíos i gcóṁnuiḋe, tá's againn,
    Ag fás ar ḃárr an toim (2).
Buḋ ṁilse blas a póige
'Ná mil na mbeaċ 's é reóiḋte,
Ba ḋeas a seasaṁ i mbróig
    'S a cúilḟionn fáinneaċ fionn,

---

[1] "Sceiṁ a croiḋe coṁ-breaiġe," O'L.
[2] "Ḃíos i gcóṁnuiḋe tá's againn
'Na fas ar ḃar na craoiḃ," O'L.

'S dá mbéinn-se 's bláṫ na h-óige
I mBalla nó i mBoṫóla (1),
Ní ḟágfamaois go fóġṁar é (2),
    Aċt ag spórt 's ag déanaṁ grinn.

Deir Mercuri gur dóiġ
Gurḃ'é Pluto sgiob an treód leis,
'S gur ab iomḋa gárdaí móra
    Tá gaḃáil idir mé 'gus í,
Is é Iupiter a máiġistir
A's triallfa mé d'á láṫair,
Aċt fanfad go dtí amáraċ
    Go leige mé mo sgíṫ.
Tá mé tuirseaċ, breóiḋte.
Cíḋ ċaiṫ mé leat mo ḃróga,
Go síorruiḋe ag déanaṁ bróin,
    Ní ċodlaiġim neull de'n oiḋċ'.
'S ó ṫug Ḣercules le ró-neart
Cerberus de'n ḃótar,
An measann siḃ naċ cóir ḋam
    Mo stór do leanaṁain síos.

Níor ṁór ḋam congnaṁ láidir,
Ní'l mé mór le Charon,
B'éidir ḋó mé ḃáṫaḋ
    Dá dtiginn in a líon.
Tá a ḃád 's a ṁaidí ráṁa
Go síorruiḋe annsúḋ ar ġárda,
Ní taiṫniġeann dream an Pápa leis,
    Ní ġéilleann sé d'á ndliġe.
Níor ċabair ḋam na Spáinniġ
Mar ġeall ar Ḃainríoġain Máire,
Ḃíoḋ ag brúġaḋ a's ag cárnaḋ
    'S ag congḃáil na nGall síos,

---

[1] i gCillcaoi nó i dTraiġmór, O'L.
[2] go deireaḋ fóġṁair, LSS.

Aċt dá maireaḋ Calvin lá 'cinn (1)
Cromaill, Hannraoi, a's Mártain,
Dá sgríoḃaḋ siad dam cárda
    Ní héileoċaiḋe orm píġinn.

'Sé Plúto an prionnsa clampraċ
Sgiob uaim mo ġráḋ agus m'annsaċt;
É féin agus Radamantus
    Ní caraid dam an dias,
Ḃulcan brúiġte dóiġte
'S a leaṫ-ċos briste breóiḋte,
Minos naċ dtug (2) trócaire,
    Ná trustaiġ an gaduiḋe coiḋċ'.
Is iomḋa aḃainn ḃáiḋte
Sin agus contaḃairt ċráiḋte,
Tóirneaċaí ag cárnaḋ
    Agus ag lorgaḋ ar gaċ taoiḃ,
Aċt triallfad orra amáraċ
Agus mur [n]adṁaiḋ siad mo ġráḋ dam,
Ġeoḃad congnaṁ láidir
    Naċ n-éileoċaiḋe orm píġinn (3).

Fianta Finn níor ṁór dam
Osgar 's Goll mac Mórna,
'S Cúċulainn an laoċ cróganta
    Nár ċlis i gcat ariaṁ,
Clann Uisniġ duḃairt go leór liom
Do ḃainfeaḋ as claiṁe (4) lóċrann,
Agus Hector an laoċ mór-ċruṫ
    Fuair fóġluim breáġ san Traoi.

---

[1] i.e. "lá éigin."
[2] "Ḃfuair" duḃraḋ liom-sa.
[3] Aliter "a ġeoḃur í gan buiḋeaċas."
[4] i.e. claiḋeaṁ.

Ċluinfeá i dTír na h-Óige
Gníoṁ na bfeara móra,
An tráṫ ṫoraiġeadar a' stróċaḋ
  Ag gearraḋ rompa síos,
Aċt Iupiter níor ṁór ḋam
Ċuir Mentor an fear eóluis liom,
Nár leig amuġ' i n-aon ḃóṫar mé
  Go dtug mé abaile Ḃriġid.

Ag so abrán do rinne an Reaċtabraċ ag molaḋ ceirde an ḟiġeadóra. Do ċuir sé dúil riaṁ i ḃfear ceirde maiṫ. Ḃí dá ḟiċid nó mar sin d'ḟiġeadóiriḃ ag obair gaċ lá i mBaile-Loċa-Riaċ nuair ḃí an Reaċtabraċ ann, agus ba iad do rinne éadaiġe na tíre. Ní ṁeasaim go ḃfuil níos mó 'ná fear aṁáin nó beirt ann anois. Do ḃí abrán déanta ag an Suibneaċ ag dí-ṁolaḋ na ḃfiġeadóirí agus sin é an fáṫ rinne Raifteri an dán so dá ṁolaḋ, má's fíor do'n nóta san gcóip atá san Acadaṁ (1).

AN FIĠEADÓIR

Molaim go deó an crann agair 's an seól
  'S an tslinn do ḃeir leigean do'n ċúrsa,
An t-úġaim a's an spól 's an láṁ-ċlár níor ṁór,
  An garumna na runners (2) 's an túrna.
Tá an uirlis le faġáil, a gcion a's a gcáil,
  'S an fiġeadóir, Mac Muire d'á ċúṁdaċ;
'Sé ċuirfeaḋ brat bráġad ar ḟearaiḃ 's ar ṁnáiḃ,
  Ins gaċ bealaċ 'na gcodlaḋ 's 'na ndúiseaċt.

Ní'l bruinneal dá ḃreáġṫa ar ċruinniuġ' nó báire,
  Ar a capall, naċ ḃfoilfeaḋ ḋí, fúiṫi,
Pillín breáġ árd, a's a beilt faoi n-a lár,
  Ribíní, ruffaí, agus gúna.

---

[1] 23 O 42, Cuid II, leaṫanaċ 17.
[2] " An garm riṫire," G.

A fallaing ḃreáġ ṫláiṫ 's a mbíonn ar a ḃráġaid,
'Sé ['n] seól do ḃeir fasgaḋ d'á glúnaiḃ,
'S an fear tar éis báis dá ḋearuġaḋ ar an gclár,
Gur deiride é sgiorta dá ċungnaṁ.

Amaċ as a lár do ṫigeas gaċ áilg (1),
An carpet, an ṗluid, a's an súsa,
An muislin 's an gáus, seól loinge 'gus báid,
'S go ngléasann sé uaisle na cúige.
An céimbric 's an láun, center crois bár (2),
'S na síodaí ġniḋ habit a's gúna,
An ceasamar (3) bán 's an belbet is fearr
Dá'r ċaiṫ riaṁ iarla ná diúca.

Gréasaiḋe ar stól (4) mur ndéanaḋ sé aċt bróg,
Buḋ ṁian le mnáiḃ óga beiṫ i ndáil leis (5),
Nó táilliúr ar bórd 's a ṡiosúr i gcóir
Mur ngearraḋ sé aċt cóta nó cába.
Ní ċáinfead aon tsórt, ní'l baint agam dó,
Aċt 'sé 'n fiġeadóir ṡáraiġ an ríoġaċt,
Buḋ ṁaiṫ é i dtiġ an óil, fear-ċaiṫte an spóil,
Tá sonas a's sóġ ó Ċríost air.

Ní'l file 'ná bárd (6) ó'n tSionainn go tráiġ,
Naċ leigfiḋ mé an seanċus fúta,
'S mur bfuil sé sáṫaċ árd ó ḃuail mé ann láṁ,
Éileoċaiḋ mé beagáinín cúngnaiṁ.

---

[1] Aliter, " áirge "=gléas.
[2] Aliter, " kinton crossbar," " center crosbar."
[3] Aliter, " cashmere."
[4] " Fear ar ċeann stóil," C. Tá Raifteri ag cur i gcéill ann so go mbíonn dúil ag na mnáiḃ insna daoiniḃ seo bíos ag obair istiġ san tiġ. An gréasaiḋe an táilliúr agus an fiġeadóir!
[5] =anaice leis, láiṁ leis.
[6] " Fear dáin ua'n tonṫainn go trá," S.

Ní'l agam le ráḋ ar fad in san gcás,
  Aċt an Ḃrianaċ nár ċruṫaiġ sé fiúntaċ,
Arís go lá 'n ḃáis ċoṁ fad 's ṁairfeas clann Áḋaiṁ,
  Ní ṁolfaḋ aon ḟear (1) ar a ḋúiṫċe.

Má tarraing sé siar ḃí fear ar an sliaḃ
  Do tógfaḋ go sgiopta mo ṗáirt-se,
De ṡlioċt Ċloinne Ṁil' i dtosaċ a' tsaoġail;
  Nár eitiġ fear riaṁ [faoi] ċárta (2).
Ḃeirim dó 'n ċraoḃ 's go mairiḋ sé í,
  'S go bḟeice Dia sonus a's áḋ air,
'S go deiṁin, a Ṡuiḃne, tá Reaċtaḃra buiḋeaċ díot.
  Agus ólfaiḋ ins gaċ baile do ṡláinte.

Nuair ḃí an Reaċtaḃraċ aon am aṁáin i gCeap a' tSeagail, áit atá leat-ḃealaiġ idir Ḃaile-Loċa-Riaċ agus Ḃéal-Át-na-Sluaġ, agus timċeall ceitre míle taoḃ ṡíos d'Eaċḋruim, fuair sé áḋḃar mait aḃráin ar pósaḋ do ḃí ann. Seo é an sgéal mar ċuala mise é. Do ḃí beirt an-ḃoċt in san áit sin, aċt ċoṁ boċt agus do ḃíodar, do ċeapadar go bpósfaḋ siad le ċéile. Níor ġnátaċ an uair sin, daoine do ḃeit pósta in san teampoll, aċt do ṫéiġeaḋ an sagart go teaċ an duine ṡaiḋḃir le 'na ṗósaḋ, agus do ṫigeaḋ an duine boċt go teaċ an tsagairt. Do ṡaoil óganaiġ an baile greann do ḋéanaṁ dóiḃ féin ar an bpósaḋ so, agus ċruinniġ siad le ċéile, go dtáinig siad i n-éinfeaċt leis an lánaṁain go teaċ an tsagairt. Nuair ḃí an ḃeirt annsin ag fanaṁaint leis an sagart, ċuaiḋ na buaċaillí go tiġ-an-óil do ḃí anaice leó, agus tosuiġ siad ag ól. Do ḃí péire bacaċ annsin, rompa, ag iarraiḋ

---

[1] " Ní ċreidfiḋ mé fear," C.

[2] " Naċ n-imreoḋ ar ḟear ar biṫ cárda," C. Cia r' ḃ'é an Suiḃneaċ? An féidir gurḃ' é an file é? Agus ciar'ḃ é an Ḃrianaċ nár ċruṫaiġ fiúntaċ? Ní féidir a ráḋ anois. Tá an sgéal sin caillte.

déirce, agus tug na buaċaillí neart le n'ól dóiḃ, go bpiocfaḋ siad greann asta. Níorḃ ḟada go raiḃ an cúpla ar meisge, agus tosuiġ siad ag troid le ċéile, agus ag bualaḋ a ċéile. Nuair táinig an lánaṁain nua-ṗósta amaċ ó tiġ an tsagairt tar éis an ṗósta, do ċruinniġ an cóṁluadar na dtimċeall, agus d'ḟágadar san mbaile iad, aċt mo leun! ní raiḃ ag an lánaṁain boiċt nuair tángadar abaile aċt prátaiḋ bruitte agus sgadán goirt le n-a suipéar. Nuair ċuala an Reaċtabraċ tráċt air seo, an lá ar na ṁáraċ, do ḃí sé ag gáiriḋe gur rit an t-uisge as a ṡúiliḃ, agus níor stad sé go ndearna sé an dán so ar an mbainis.

Tá rud éigin in san dán so a ḋealuiġeas é ó'n gcuid is mó d'obair an Reaċtabraiġ. Tá lorg na seanḃéarsaiġeaċta sin ar a dtugtar "Rannaiġeaċt mór" agus "Séadna" le feicsint fós ar na líntiḃ seo. Dá ngearrtaiḋe síos corr-líne annsoagus annsúd, ní ḃéaḋ aċt seaċt nó oċt siollaí ins gaċ líne san gcuid is mó de na ceatraṁnaiḃ, mar atá in san sean-ḃéarsaiġeaċt. Tá na línte níos teannta-le-ċéile, níos giorra, níos dlúiṫe ná in san gcuid is mó d'á ċuid dán. Ag so é:—

BAINIS AN TSLEAḊTÁIN ṀÓIR

Féasta ḃí ar an Sleaḋtán mór [t'laċán mór, O'M.]
Agus deir go leór gur ṁair sé seaċtṁain.
"Guinea" rinneaḋ suas do'n ċeól,
Cúig ṗunta a's cróin do fuair an sagart.

Is ann do sgapaḋ súġ na heórna,
"Ale" a's pórter a's uisge-beaṫa,
Teaṁair na slóġ (1) ba ṡaṁail dó
An tráṫ ḃídís ag ól ó oiḋċ' go maidin.

---

[1] "Tavar no slo," Hessian.

Is ann d'ḟeicfeá an maġ-ṡluaġ (1) mór,
  Fir go leór, as óg-ṁná deasa.
Is fear gan croiḋe nać leanfaḋ dóiḃ,
  Ba ġeall le “ show ” iad dul tré ’n mbaile.

Ḃí biaḋ ’gus deoċ do’n mBeag ’s do’n Ṁór,
  ’S gan glaoḋaċ ná tóir ar ċótaiḃ breaca.
Aċt luċt cnotaí árda, bonnets, béabers,
  Centons (2), céimbric, a’s gúnaí geala.

Is iomḋa cailín barraṁail spéireaṁail,
  Do ḃí ann gléasta i gclóḋ ’s i ḃfaisiún.
Dá mbéaḋ a cleaṁnas réiḋtiġ’ go mbuḋ deas an sgéal
  Do ḃeiṫ ag cóṁráḋ léi ar ċolḃa leaptan (3).

Éadaiġe cláir, a’s boird dá réir sin,
  I ndiaiḋ a ċéile ḃí siad leagta.
Miasa geala agus plátaí péatair,
  Agus sgeanna géara le dul ag gearraḋ.

Briogúin a’s teine ós coinne a ċéile,
  A’s Máire a-Céin ag casaḋ an ḃeara (4)
Delf a’s china, turreen, taépot,
  Agus mórán gréiṫre bána a’s breaca.

Seaċt sóirt feóla tugaḋ ar bórd ann,
  Gléasta cóiriġte ós cóṁair an tsagairt;
Muic-ḟeóil, mairt-ḟeóil, caoir-ḟeóil rósta,
  Turcaí géaḋa puiléid a’s cearca.

---

[1] “ Maṡluaġ,” G.; “ molṫaḋ,” R.I.A. Mise do sgríoḃ mar so é.

[2] Aliter, “ Centish,” “ kintons,” “ centons,” cantons sórt-éadaiġ.

[3] “ A veh da breagave er colloo,” Hessian.

[4] Sic O’M. agus Mary Kane i n-áit Máire a-Céin. Biora ls. Briogán i n-áit Briogún, O’M.

Patraiḋ uisge (1) ar ṗlátaiḃ gléasta,
Cá 'uil an t-éan naċ ḃfeicfiḋe ann, leagta,
Londuḃ, feadóg, creaḃar, céirseaċ,
Crotaċ, naosgaċ, a's péire laċan.

I n-aimsir cóisir suiḋe le ċéile,
Iasg ḟagáil gléasta dar ndóiġ, níor ḟearg.
Breac a's bradán, troisg má's féidir,
Maeden rae (2) agus cnúdán dearg.

Torabord bíoḋ ar tosaċ méise,
An lang, an bréam, an plás 's an ballaċ.
Cadóg, ronnaċ, sgadáin úra,
A's béiḋ mé ag súil le liús a's mangaċ.

Ní'l an bórd sásaċ gléasta i ndiaiḋ an ṁéid sin,
Go ḃfáġmaoid gaċ aon niḋ i dtráiġ 's i gcladaċ,
Purtán, gliomaċ, oisrí (3), séaclai,
A's mar fuair sí gaċ aon ná fágaiḋ an tartois.

Mias agus fiċe le h-ais a ċéile,
Fear agus céad a' riar 's a' freastal.
Aċt molaiḋ an ċraoḃ le bláṫ na sgéiṁe,
'S í ġléas an méad úd, Mary Loftus.

Cácaí pórsta tugaḋ ar bórd ann,
Arán breáġ gabalaċ, fíon a's " craclings,"
Aċt an t-áḋ go raiḃ ar an dís do pósaḋ,
Mar is orra dar ndóiġ do ġeoḃfá an brabaċ (4).

---

[1] " Patree iska," Hessian. " Paitriasga " an focal ceart.
[2] " Meadin Re agus crodane," Hessian.
[3] " Isree, seakla," Hessian.
[4] " Orrive feana a freeve (friṫ, was found) a brabbach Hessian. " Mar is orṫú ar ndóiġ do friotaḋ an brabaċ," O'M

Ḃí "jar" 's gaċ láiṁ, le ancor lán, (1),
  Mar is fear é ariaṁ do ċleaċt an ḟairrsinge (2).
Puinnse 's brannḋai a's glainí ar bórd,
  Is iomḋa stróinse d'ḟeicfeá ann leagta.

Rum a's "canary" i gcannaiḃ a' léimniġ,
  Go leór mná gléasta a's "négur" aca,
Muna gcualas bréag, le h-éiriġe an lae,
  D'ḟeicfeá céad naċ ḃféadfaḋ seasaṁ.

Boird d'á gcrapaḋ, teaċ dá réitiuġaḋ,
  Is iomḋa "séat" (3) do ḃí le balla,
Ṫosaiġ daṁsa, ḟéid na ceólta,
  'S nár ró-ḃreáġ an spórt do ḃeiṫ 'na n-aice.

Ar an ngreann ar fad ní ṫiubarfá ceó,
  Gur árdaiġ an t-ól i stuaic na mbacaċ,
Diaḃal tom' ná claiḋe go Ḃóṫar Mór,
  Naċ gcluinteá gleó agus súrsaḋ bata.

Ḃí puis-ṁná (4) sínte ar an ród,
  Agus dar mo ḋóiġ go raḃadar salaċ (5),
Aċt is daṁ-sa d'éiriġ an mí-áḋ mór,
  Do ċaill an spórt agus mé ar mo leabaiḋ.

Ní'l poll 'ná cró 'ná boṫán bó,
  Naċ gcluinnteá gleó ann ar siúḃal le balla,
Aċt "Padaiḋ the Song" a's Maċann (?) mór (6),
  Do ḃuail go leór a's do ṁill an baile.

---

[1] Tá "ag Anthony Lane" i n-áit "le ancor lán" ag O'M. Anker=bairille beag brandai nó fíona, a ḃfuil naoi ngálúin nó mar sin ann. Aċt deir Mac Uí Ḟinn liom gur "ag Andy Lán" an ceart.

[2] Labairṫear mar "an airrsne."

[3] "Shoade" (i.e. seód), Hessian.

[4] "Pushvra," Hessian. Deir Mac Uí Aoḋa gur bean ġarḃ ós cionn 40 an ṗuisḃean. Puaṫais mná i gCúige Muṁan.

[5] "gur ól siad greadaṁ," G.

[6] "Paddy Long agus M'Gann Mor, G. Mise do sgríoḃ "Maċann."

Dubairt an fear liom ḃí san látair,
Gurb'é an paidirín páirteaċ ḃí ag na bacaiġ
Éirġe suas gan sgiṫ ná spás
Cuaillí ḟaġáil, agus tosuġaḋ ag greadaḋ.

Tráṫnóna an lae sin d'ḟeicfeá i n-éinḟeaċt
Gabṫa gléasta naoi gcéad bacaċ,
Ar Aṁain-ṁac-gcearrna, ar Uṁall-Uí-Ṁáille,
Ar Uaċtar Árd a's ar Conamara.

Litir faoi ṡéala ċuaiḋ san "mail,"
Agus ṡiúbal sí Éire i n-imṫeaċt seaċtṁain (1)
Deaṁan bacaċ péiceaṁail d'á gcuala sgéal air
Nár ġlac a ġléas a's a ċulaiḋ gaisge.

Cleiṫ naoi dtroiġe, díreaċ, láidir,
Fáinne 'na bárr a's bior 'na ṡeasaṁ,
Coirín eirir (2), strapa a's mála,
Búcla táirne, 's beilt ṁaiṫ leaṫair.

Ṫriall siad ċugainn ar gaċ áird,
Ó Ḋroiċead Áṫa 's aniar ó Ġaillim,
[Ar] ḃóiṫriḃ Áṫarsgraċ d'ḟeicfeá a lán,
Agus anuas le fána, taoḃ Ṡléiḃ Ḃaiċte (3)

Deaṁan claiḋe ná fál ó Ċloċ na Páirce,
Naċ raiḃ ar lár do'n Ċeap a' tSeagail,
Cruaċ ná stáca, ná leaṫ-taoiḃ bearnann,
Naċ ḃfeicteá ann páirte, bean, nó bacaċ.

---

[1] "Himpul shaughtan," Hessian.

[2] "Coreen agus erish," Hessian; "curreen ṫairir," R.I.. Is ionann an coirín agus ḃallet an tuincéara, budget i mBéarla, agus is é an eirir nó urair an strapa atá air. Ar an gcoróig ḋeis do ḃíoḋ an coirín d'á iomċar, agus do ḃíoḋ an strapa ṫart ar an ngualaim ċlé.

[3] "eictge," G.

Ṡocruiġ siad campa ós coinne a ċéile,
  A's fuair siad réiḋ le dul ċum caṫa,
Caṫ na bPunann do b'ḟusa a réiḋteaċ,
  'Ná a gcur ó ċéile arís go maidin.

Ḃí "pitchers," "cettles," pacaí (1), as málaí
  i mbéal na sráide d'ḟeicfeá iad caitte,
Ḃí fuil ar smuit, a's malaí gearrta (2),
  A's a ċuaille i n-áirde i láiṁ gaċ bacaiġ.

Is annsin do tugaḋ an "battle" cruaiḋ,
  Ḃí cloigne cluasa a's gruag d'á streaċailt,
Tráṫ ċruinniġ an sluaġ agus ḟeas siad suas,
  Ḃa contaḃairt ċruaiḋ a ḃeiṫ 'na n-aice.

Mágnas Mór tráṫ ḃí sé beó,
  Loisg Teaṁair na slóġ sul féadaḋ a leagan,
Dá mbéaḋ sé annsúd le tús an ġleó,
  Céad fear d'á ḟórt ní ḟéadfaḋ seasaṁ.

Earcuil tréan na sgiaṫ mbreac,
  Do rinne an ċreaċ i n-aice an ċuain (3),
Fianna Finn 's a gcruinniuġaḋ ar fad,
  Ní ċuirfeaḋ na bacaiġ i ndiaiḋ a gcúl.

Conlaoċ, Árdán, Áinle (4), a's Naoise
  Ṫógaḋ cíos i n-aimsir gairge,
Goll mac Mórna, an Dearg Mór,
  Agus Tailc mac Treóin do ḃeiṫ 'na n-aice.

---

[1] Sgríoḃaim mar so i n-áit pucaiḋ nó pucaiḋe, G. agus R.I.A. Do sgríoḃ Giolla an Ċloig puca i n-áit paca.
[2] "Full er smut agus leckna garay," Hessian.
[3] "An dúin," G.
[4] "Áille," G.; "ala agus neesha," Hessian.

Sgrios na Traoi deiċ mbliaḋna 's mí,
  Súd é an "siege" le'r tuit na feara,
Aċt a rugaḋ ariaṁ 's a mbéarfar coiḋċe,
  Ní ḟéadfaḋ sgríoḃ ar ġníoṁ na mbacaċ.

Cnoc-an-Áir, ba ṁór é a cáil,
  Tá ḟios ag a lán go ndearnaḋ ann gairge,
Aċt an té ḃí annsúd a's a táinig slán,
  Níorḃ ḟiú leis tráċtaḋ ar Ċaṫ Ċluain Tairḃ.

Míle 'gus fiċe ḃí ann, ar lár,
  Lán na páirce, brúiġte, loitte,
Oireaḋ eile aca múċta a's báiḋte,
  Do riṫ le fána ar Ċúl-a'-ċoirce.

Le héiriġe gréine, lá ar na ṁáraċ,
  Ċloisfeá mná agus páistí ag sgreadaċ,
Ag cearnuġaḋ a gcáir (1) ar a ndíṫċeall báis,
  A's gan fear le faġáil d'iomċóraḋ wallet.

Gairm sgoile glaoḋaḋ (2) an lá so,
  Fir do ḟaġáil do ċuirfeaḋ an aicme (3),
Ṫriall do'n tír gan sliġe ná áḋḃar,
  Aċt a' riṫ ar ṁnáiḃ 's a' púsgaḋ bata.

Caṫ do tugaḋ i gCríoċ Ḟáil,
  D'ḟág an áit ar ḃeagán bacaċ,
Aċt mise ċeap agus rinne an dán,
  Ba é mo ṗáiġ—do ḃeiṫ gan dadaiḋ.

---

[1] Ceena gause er a nehil bause," Hessian.
[2] "Cuireaḋ," G.
[3] "A currach an ackna," Hessian; "tacna," G.

Ní mar súd críoċnuiġeaḋ bainis Eóġain,
Ní'l lá go deó nár ċóir í ṁolaḋ,
Aċt tar éis pléaráca an tSleáġtáin Ṁóir (1),
Leig siad Raifteri an póet gan deór a ċodlaḋ.

Ag so aḃrán bríoġṁar do rinne an Reaċtaḃraċ ag brostuġaḋ na nGaeḋeal ċum seasta le Dómnall Ó Conaill, agus ċum cúṁaċta na nDálaċ agus na dTreinnseaċ do ḃriseaḋ i gCondae na Gailliṁe. Ṡaoil na daoine go raiḃ an dá ḃunaḋ so 'na n-aġaiḋ go mór i gcóṁnuiḋe. Is follusaċ ó'n aḃrán féin gur ḃ'é Sir Seáġan de Búrca, as Mileac, anaice le Gailliṁ, do ḃí ag seasaṁ ar son na nGaeḋeal, ag iarraiḋ dul isteaċ i ḃFéis Sacsana, agus ċuidiġ an Reaċtaḃraċ leis in san aḃrán so:—

ELECTION NA GAILLIṀE

Atá Jumpers go deacraċ in gaċ baile faoi ḃuaiḋreaḋ
Nár ḋéana Dia truaiġ do luċt bíoblaí bréag,
Buḋ ḃeag aca sinn-ne ḃeiṫ tuirseaċ faoi ualaċ,
Ó sgríoḃ Mártain Lúiter i mbliaḋain a' seaċt-déag.
Imreaḋ an cluiċe 's ḃí an muileat i n-uaċtar
Ó Conaill 's a ċongnaṁ ċuir ceann ar an sgéal,
Aċt cuiriḋ san gcataoir ḋúinn Sir Seáġan De Búrca
'S laḃróċa sé [go] clúḋaṁail i bfábar na nGaeḋeal.

Ní'l Dálaċ ná Treinnseaċ d'á ḃfuil in san gcúige
Naċ gcuirfeaḋ a ndúiṫċe go gcloisfeaḋ na Gaeḋil.
Sgéal do réir baraṁla ar faḋ a gcuid úġdar,
Aċt i dtriall na cúise ċuaiḋ ceann ar an sgéal.

---

[1] "An thlehane vore," Hessian.
Is é an bóṫar mór ann so an sean-ḃóṫar-ċóirte, leiṫ-ṁíle don taoiḃ ó ḋeas de Ċeap-a'-tSeagail. Ċualas gur ab aḃainn i gCondae an Ċláir láiṁ leis an Sgairḃ Aṁain-Ṁac-gCearrna. Tá Sliaḃ Baċta [?] idir Loċ Cútra agus an Tulaċ. Tugtar Oatfield indiú ar Ċúl-a'-Ċoirce, don taoiḃ ṫuaiḋ de Ċeap-a'-tSeagail.

Na Mairtíniġ 's Darsaiġiḋ, na Frionnsaiġ 's na Brúnaiġ,
Ċlis an láṁ ċonganta orra an t-oċtṁaḋ lá déag,
Tá sé le feicsin i bpáipéar 's i nuaiḋeaċt,
I n-aimsir an ċruaḋtain gur ṡeas na firéin.

Ba ṡaiġdiúirí seasṁaċa i Mileac na Búrcaiġ,
I gCaisleán Ċille-ċúil, a's i gCondae Ṁuiġ-Eó,
Do ṡeas ariaṁ talaṁ i gcruaḋtan gaċ cúise,
'S ní raiḃ san gcúige an té a n-úṁluiġdís dó.
Tiġearna na Gailliṁe ṫroid go glan, fiúntaċ,
I n-Eaċḋruim go clúḋaṁail gur ṫuit ar an ḃfód,
Gibé d'ḟeicfeaḋ é ar maidin 's é marḃ faoi'n drúċt,
Do ṡilfeaḋ a ṡúil dá mbéaḋ innti deór.

Diarmuid Laiġean a d'imir an ċéad-ḃeart,
A's ṡaoil sé nár ḃféidir go mbacfaiḋe leis faoi,
D'árduiġ sé ċum bealaiġ leis bean Ṫiġearna na Ḃréifne
Agus cailleaḋ na céadta mar ġeall ar an mnaoi.
Strongbow 's a ḃunaḋ de sgioraḋ ġnóṫuiġ Éire,
Ba ṁór ar na Gaeḋil é, aċt ní raiḃ ann leaṫ-ḃríġ,
Gur ḃuail fúfa Cromaill, láṁ sgriosta na Féinne
Do ċuir ċum báis Séarlus mac Ṡéamais, an ríġ.

Ó caiṫeaḋ an Pretender as cróin agus dúiṫċe,
Tá Gaeḋil ar an gcúinne seo faoi sgiúrsa ag an dream
Do sgríoḃ i n-aġaiḋ Ṁuire fuair grása 'gus cúṁaċt,
'S í d'oil an t-Uan cúṁarta fuair bás ar an gCrann.
Díol Hanraoi an creideaṁ ar ṗeacaḋ na drúise
Do ṗápa 'ná úġdar ní úṁlaiġeaḋ a ċeann,
Aċt dioġaltas 'na ġnóṫaiḃ lá an tsléiḃe fá ḋúṫraċt,
Ar Ċranmer, ar dtús, do ċeangail leis Anne.

Féaċaiḋ Fisher agus Pluincéad mar léiġtear,
Do tarraingeaḋ ó ċéile gan siocair 'ná sliġe,
'S a lán eile cailleaḋ le fiaḋnuise bréige,
Dioġaltas dá réir go raiḃ ar luċt an dá ċroiḋe.

Cúig ṗúnta ar ceann sagairt, a's "guinea" ar an gcléireaċ,
D'admuiġeaḋ an t-éide ċum Peadar a's Críost,
Aċt Baimrioġan na n-Apstol d'oil an rí a céasaḋ
Cá ḃfuil an té déarfaḋ go mbéaḋ innti briġ?

A ḃuaċaillí dílse cuidiġ[iḋ] le ċéile
Agus smuainiġ ar Éire tá i ḃfad i ndroċ-ċaoi,
Gan ceannas, gan cumas, gan cuiḃeas, gan éifeaċt,
A móinte 's a sléiḃte le sgláḃuiġeaċt (1) ariaṁ.
Ḃí siad i n-Eaċḋruim mar ḃéaḋ caoiriġ léiṫe
D'á ruagaḋ ó ċéile gan ceannṗort ná riġ,
Aċt d'iompuiġ an rota, ní sásaḋ dúinn aon rud,
Gan seasaṁ [le] ċéile 's na Sacsanaiġ 'ċlaoiḋ.

Tá Loċ Riaċ a's Gailliṁ a's Gort Innse Guaire
Le seaċtṁain 'na ndúisiuġaḋ 's níor ċodail siad néall,
Aċt teinteaċa lasta agus púdar d'á sguabaḋ
Ag íseall 's ag uasal, le spórt faoi na Gaeḋil.
Tá geataí Ḋúnsandail faoi smúit a's faoi uaigneas
A's na Ḃrunswickers buaiḋearta mar ġeall ar an sgéal,
M'impiḋe gaċ maidin, go moṫuiġmid dúsgaḋ
Agus Gallaiḋ d'á rúsgaḋ in gaċ cúinne ag na Gaeḋil.

Is minic ḃí Condae na Gailliṁe buaiḋearṫa ag toġaḋ daoine le dul isteaċ i bPairliméad, aċt is annaṁ ḃí an oiread miosgais agus droċ-ḟola ar siúḃal agus do ḃí nuair ċum an Reaċtabraċ an t-aḃrán tuas, san mbliaḋain 1833 nuair ṫáinig toġaḋ geinearálta ar Ḃille an Reform. Do ḟeas Séamas Ó Dálaiġ (an ċéad Tiġearna Ḋúnsandail) agus an Treinnseaċ ó Ḃéal-Áṫ-na-Sluaġ mar "Tórís," agus ḃí Sir Seáġan a Ḃúrca agus Séamas Lambert, Ċreige-ċlára, ar son na Whigs. Ṫug an Darsaiġeaċ ó'n gClоċán

---

[1] "Le cead fada ' san LS., aċt ní ṫuigim sin.

a lán de bóitéaraib leis go Gaillim agus cuireaḋ iad ar lóistín i dteaċ braiċe Ṁic Ui Ḋonnġaile, aċt cuireaḋ an teaċ ar lasaḋ ós a gcionn agus dóiġeaḋ orra é. Ḃí long breáġ seólta, long pléisiúir, ag an mBlácaċ ó Ċaisleán Óráin, air a dtugaḋ an Corsair. Ḃí sí ar ancoire i mbáiḋe Óránmóir nuair cuireaḋ le teiniḋ í agus ċuaiḋ sí go tóin. Tá a fuiġleaċ le feicsint fós ag "Poll a Ċorsair." Ḃí an Cladaċ i nGaillim ag Séamas Ó Dálaiġ an uair sin, aċt d'iompuiġ na h-iasgairí 'na aġaiḋ, agus ṫugadar a gcuid bóta do'n Whig. Ċuir sin an oireaḋ sin déistinne agus feirge ar an Dálaċ gur díol sé an Cladaċ le Hannraoi Grattan, naċ maireann. Is air sin atá an Reaċtaḃraċ ag tráċt nuair deir sé san aḃrán "i n-aimsir an ċruaḋtain do ḟear na firéin," mar ṫarraing siad fearg an tiġearna talṁan orra. Is óm' ċaraid Maitiú Ó Finn ar Óránmór do fuair mé an cuntas so, óir ba ċuiṁin leis féin an toġaḋ sin go maiṫ. Rinne an Reaċtaḃraċ amaċ go mbuḋ é an Gaeḋeal do ḃí i n-aġaiḋ an Ġaill agus an Caitiolcaċ do ḃí i n-aġaiḋ an Ṗrotastúin ann.

Ag so an t-aḃrán do rinne ár bfile nuair toġaḋ Dóṁnall Ó Conaill 'na ḟeisire le Condae an Ċláir. Do ḃí caṫ cruaiḋ idir é féin agus Vési Mac Gearailt san mbliaḋain, 1829, agus ṫáinig Dóṁnall Ó Conaill amaċ i n-uaċtar. Rinne Eoġan Ó Coṁraiḋe, i gCondae an Ċláir, aḃrán eile ar ḟonn "Siġle Ní Ġaḋra," ar an ocáid seo, ocáid d'ḟág, mar dubairt sé:—

D'ḟág Vési Mac Gearailt faoi ṫarcuisne ar lár,
Agus Dóṁnall Ó Conaill i gcumann 's i bfeiḋrioċt
Agus pórta le snóḋ leat, a Ṡiġle Ní Ġaḋra.

Níor ṁeasa do'n Reaċtaḃraċ, agus d'iarr sé misneaċ nua do ċur in san nGaeḋeal, agus d'árduiġ sé Dóṁnall Ó Conaill in san aḃrán so leanas:—

Buaiḋ Uí Ċonaill

Atá Túrcaiġ a's Gréagaiġ ag gabáil d'á ċéile,
  Agus caillfear na céadta a ḃfos a's ṫall,
Aimseóċaiḋ Sacsanaiġ a's Francaiġ a ċéile,
  Agus lasfaiḋ Éire le faoḃar lann.
M'impiḋe ar Íosa, Dia hAoine a céasaḋ,
  Nár téiġ mé i n-éag go dtiġe an t-am
A mbéiḋ gaċ cuid aca ag planncaḋ a ċéile,
  A's go ḃfágmaoid pléisiúr ar "Orangemen."

Má's fíor gaċ aon níḋ dá'r sgríoḃaḋ ar Éirinn,
  Is fada an t-éiliuġaḋ do ṫabairt ċum cinn,
"Emancipation" do ṫeaċt faoi ṡéala,
  Cead ag an nGaeḋeal ḃeiṫ ċoṁ hárd le Gaill.
Do ṡaoil na céadta naċ dtiucfaḋ an sgéal sin,
  Go dtosaiġeaḋ sgreucaḋ a ḃus a's ṫall,
Fuair Éire réiḋtiuġaḋ cabair a's éisteaċt,
  Muna síotċáin ḃréige é níl doċar ann.

Féaċaiḋ Brownlow ḃí rómainn 'na náṁaid,
  'Na ċeannpórt árd ós cionn "Orangemen,"
Gur iompuiġ a inntinn le toil na ngrása,
  Le linn an ċáis seo ḃeiṫ teaċt ċum cinn.
Tá an cruṫuġaḋ láidir san úġdar tarraingte,
  Gur ċaill sin (1) Máire le cliseaḋ Gall,
Deir Siaḃail a's Lálais, Ó Conaill a's Gorman,
  Go ḃfuiġ'mid sásaḋ gan mórán maill'.

Is fada géarleanaṁain leagṫa ar Ġaeḋil ḃoċt',
  'Sé Hannraoi an ċéad-ḟear ṫosaiġ an cás,
Ba ṁeasa a ṫréitre go mór ná Héród
  Do ċuir na céadta 's na mílte ċum báis.

---

[1] Ní léir ḋam é seo. B'éidir gur "sinn" an ceart, .i. go mbéaḋ an ḃainríoġain Máire ar ṫaoiḃ na nGaeḋeal muna mbéaḋ gur ċlis na Gaill uirṫi!

D'íoc sé an féaraċ do réir mar léigtear
  Má's níḋ go ngéillfimíd do ċómráḋ Ward,
Tá sé i ndaorbruid faoi ċúrsaiḃ géara,
  'San áit naċ féidir aon ḟurtaċt ḟagáil.

Glóir do Ċríost a's do Ríġ na nGrása,
  Tá an ċarraig láidir nár ċlis ariaṁ,
Ṡaoil Seágan a's Mártain a taḃairt le fánaiḋ
  'S tóg Hannraoi páirt leó i ngeall ar ṁnaoi.
Críonfaiḋ an fótannán 's tuitfiḋ an bláṫ ḋe,
  Béiḋ an leóṁan ar lár a's ní ḟanfaiḋ ann bríġ,
Mar is fada ó duḃraḋ linn go dtiucfaḋ an lá geal
  Do ṡeinnfeaḋ an ċláirseaċ ḋúinn i mbliaḋain an Naoi (1).

Gunnaí a's láṁaċ a's teinte cnáṁa,
  Béiḋ againn amáraċ, agus tá sé i n-am,
Ó fuair Ó Conaill buaiḋ ar an náṁaid,
  Aipeóċaiḋ bláiṫ a's béiḋ meas ar ċrainn.
I gCondae an Ċláir tá uaisle a's árd-ḟlaṫa
  Ag craṫaḋ láṁ a's ag déanaṁ grinn,
Aċt bog faoi an gcárta go n-ólam sláinte
  Na ḃfear ó Árainn go h-Inse Ċuinn.

Ag so aḃrán eile do rinne an Reaċtaḃraċ i n-aġaiḋ na nGall agus an Riaġaltais. Duine an-ṁeasaṁail, mar ċualas, do ḃí i mBearnán Ristéard. Is follusaċ ó'n aḃrán go raiḃ sé 'na Ḃuaċaill Ḃán, nó rud de'n tsórt sin, agus gur teilg an dliġe Gallda é agus gur díbreaḋ é tar sáile, agus gur ḟaoil na daoine gur i n-éigceart do teilgeaḋ é. Tá leaṫ de'n béarsa deireannaċ imtiġte, aċt fuaireas é ó'n Aṫair Ó Murċaḋa do fuair san nGaoḋal

---

[1] Ag tagairt don trean-rann, is dóiġ,
  Nuair ċailleas an leóṁan a neart
  'S an fótannán breac a ḃríġ,
  Seinnfiḋ an ċláirseaċ go binn, binn,
  Idir a h-Oċt agus a Naoi.

é. Ag an saor cloiċe agus ag Mac Uí Ḟloinn do fuair mé an t-aḃrán so:—

BEARNÁN RISTÉARD NÓ DÍḂIRT ḂRIAIN UÍ RAIĊNÍN AGUS ṖÁDRAIG ṀIC AOḊAGÁIN (1)

Ṫug na h-úġdair naeṁṫa cúntus dúinn san sgéal so,
Go dtiucfaḋ ruaig ar Ġaeḋeal, 's go mbéaḋ an dream le faġáil,
Naċ leanfaḋ dliġe an Aén-ṁic ċuaiḋ in san gcrann d'á ċéasaḋ,
Ar son an ċine daonna, agus ar uair a trí san lá.
Mar sgeaṫas an gaṫ gréine, nó mar tuirlingeas na h-éclips,
Gaċ pláiġ do ṫuit ar Éigipt go dtaga orra d'á ḃarr,
Bearnán croiḋe na féile, sgoṫ na fola is tréine,
A ċur a ḃfad ar Éirinn 's é neaṁ-ċionntaċ in san gcás.

Ó diúltuiġ Hannraoi a ċéad-ḃean i dtús an "Reformation,"
Tá sgiúrsai cruaiḋe géara ar Ġaeḋil 's gaċ h-uile áit,
D'á ndliġe ní tugtar géilleaḋ aċt d'á gcroċaḋ a's dá gcéasaḋ,
'S a Ḋia naċ mór an t-iongantas an síol do ḃeiṫ ar lár!
Creidiḋ ceann na cléire do sgríoḃ 's do ṫug dúinn sgéala
Go ḃfuil an grán i mbárr na déise nó is bréag a duḃairt N. Seáġan,
Ó d'iompuiġ cionán spéiriot a n-agaiḋ Ḋonnċaḋ (2) agus Ṡéamais,
Lomaḋ an clár i n-éinḟeaċt a's tá Éire ó ṡoin le fán.

---

[1] Sin é an t-ainm do ḃí ag an Aṫ. Ó Murċaḋa air. Is dóiġ gur Raċnaoin an sloinneaḋ, agus naċ ḃfuil "Ristéard" ceart. Is Rochfort i mḂéarla é.

[2] Ní feas dam céard is ciall dó so.

Tá súil agam le Críosta go ḃfillfiḋ Bairniḋ aríste [arís],
Mar sgríoḃ [dúinn] Pastoríni naċ fada uainn an lá,
Go mbeiḋ Galla (1) suaiġte sínte gan duine le n-a gcaoineaḋ,
Aċt teinte cnáṁ [dul] síos ċugainn ag lasaḋ suas go hárd.
Tá an dlíġe ag Clannaiḃ Míliḋ do orduiġ Peadar 's Críosta,
Aċt ó ṫosaiġ Hannraoi a ġníoṁarta tá Caitiolcaiġ ar lár,
Aċt béiḋ siad suas aríste tá an spár a ḃfogas díoḃta [díoḃ],
A mbéiḋ "Orangemen" d'á spíonaḋ agus spíodóirí le fán.

'Sé Hannraoi, réir mar léiġtear, do ṡocraiġ ar fad an sgéal so
D'ḟág sgiúrsa cruaiḋ ar Ġaeḋil, nó go gcaiteaḋ siad a spár,
'S gurḃ'é duḃairt an t-úġdar naeṁta Naoṁ Seáġan san "Revelation,"
Gur duine ar ḃeagán céille naċ ḃfanfaḋ leis an lá.
Nuair ionnsóċar Gaill a ċéile mar d'ionnsaiġ Cromaill Séarlus,
Nó Pompaiḋ Iulius Séasar do ṫarraing éag a's ár,
Nuair ċiḋfear siḃ an méad sin tigeaḋ Gaeḋil i dteannta a ċéile,
A's sin í an uair má's féidir gnóḋóċa siḃ an lá.

Aċt mar sgáile san ngaṫ gréine nó mar ṫuirlingeas an éclips
Gaċ pláiġ dár ṫuit ar Éigipt go dtige orra d'á ḃárr,
Bearnaí a ċur i ngéiḃeann i measg Hottentots a's néagars
Gan fear a ṫruaiġ' i n-éinḟeaċt leis, nó liaiġ aċt rí na ngrást (2).

---

[1] Ġallaiḃ LS.

[2] Fuair mé an leaṫrann so as O'M. do ḃain as an "nGaoḋal" é, Vol. V., l. 671.

An gaoṫ a ndeas go séidfiḋ an teas le neart na gréine,
A's go dtógfaiḋ as a h-éadan an tsraiṫ do ċiḋ tú ar lár,
Ceól na cruinne i n-éinḟeaċt agus Orpheus ag seinm téada,
Ḃuḋ ḃinne liom 'ná an méad sin na Sacsanaiġ ḃeiṫ ar lár (1).

Fuair mé ó ṫiománuiḋe cáirr i gCaisleán-a'-Ḃarra fear de Ċlainn 'ic Diarmada, cuid d'aḃrán eile ar na "Ribbonmen," agus fuair mé tuilleaḋ de 'na ḋiaiḋ sin óm' ċaraid an Neaċtánaċ a duḃairt gurḃ'é an Reaċtaḃraċ do rinne é. Ní'l ann aċt giota beag ḃriste agus ní cinnte é gurḃ'é do ċum é:—

NA BUAĊAILLÍ BÁNA

Is fada le fán an ċarraig gan ṗláig,
Naċ gclisfeaḋ go bráṫ, 'snaċ bpléasgfaḋ,
'S go ḃfuil cruṫuġaḋ le faġáil i "Revelation" Naoiṁ Seáġain,
Gurḃ'é Peadar do leag an "foundation."
Mar tá crann in a lár ḃeireas cruṫuġaḋ d'á lán,
Gurḃ'é Liúṫeir do ġearr an "plantation,"
A's na "suckers" a d'ḟás, go gcríonaid a mbláṫ,
'S go raiḃ siad ar lár má's féidir.

---

[1] Fuair mé cóip eile, ó ṡoin, de'n dán so ó'n Neaċtánaċ, agus ṫug seisean "Bairní Rochfort" air. Tá an ḃéarsa deireannaċ so aige naċ raiḃ agam-sa:—

Dá ḃfreagruiġeaḋ Bairní Bléicní, aċt, ar ndóiġ, ní raiḃ baoġal air,
Mar 'siad a ṁuinntir féin ḃí d'á triaġail in san gcás,
Dá ṁéad luċt an éiṫiġ ṡuas ar an ngreen table
(Ag) mionnuġaḋ in san sgéal sin, 's iad ann gan fios cia'n fáṫ.
Ó! a Ċríost do ṡáḃáil céadta a's sgoilt rompa an ṁuir ṫéaċtaiġṫe,
Fuair buaiḋ ó Ṁuire Naeṁṫa tá aca ins gaċ gáḋ,
Go dtuga tú slán an péire aḃaile ċugainn fre ċéile
Bairní Rochfort a's Pat Égan, an dias atá mé 'ráḋ

Tá an Treinseaċ go tréan i n-aġaiḋ Clanna Gaeḋeal,
  Go dtuga siad lán a' ḃíobla,
Ḃeiṫ dílis do'n té naċ nguiḋfe ar Ṁac Dé,
  'S naċ ngéillfe do Ṁáṫair Ċríosta.
Éirġiḋí suas, agus freagraiġiḋ an uair,
  Tá 'nois ag teaċt orraiḃ fá láṫair,
Go sgaoiltear na duail tá fiġte go dlúṫ,
  Ó lasaḋ an ċoinneal do Ṁártain.

Aċt geallaim-se ḋaoiḃ an té ġeoḃas saoġal,
  Go ḃfuiġe "Ribbonmen" luaċ a sláinte,
Ar son gaċ h-uile oiḋċe d'á raḃadar 'na suiḋe
  Faoi ṡioc, faoi ṡneaċta, a's faoi ḃáisteaċ.
Cíos an ríġ ní ḃéiḋ feasta le n-íoc,
  Deaċṁuiḋ ná níḋ ar biṫ ní ḃéiḋ tráċt air,
Béiḋ talaṁ 'na (1) luaċ, a's Clanna Gaeḋeal suas
  Agus Sacsanaiġ buaiḋearṫa cráiḋte.

A Ṫomáisín Ḃreaṫnaiġ nár leige Dia séan ort
  Is iomḋa mionn'-éige (2) ṫug tú le mí,
Id' ṡeasaṁ in san "mbarrac" ag dúil leis an ngame (3)
  Ṡaoil tú go h-éag naċ ḃfeicteá an Gort-sraoiċ (4).
Má téiġeann tú abaile seaċain do ṡúile
  Ar ġrán agus púdar [go dtéiġ tú san gcré]
A's "Mollie Maguires," is láidir a gcongnaṁ (5)
  'Siad ṡiúḃlas go clúḋaṁail i gceart-lár an lae.

---

[1] "Na luaċ," duḃairt seisean, sin é ar luaċ coiṁṫrom.

[2] Mionn'-éige=éiṫeaċ, dearg-ḃréag.

[3] "Leis an aém," duḃairt sé. Ní ṫuigim sin.

[4] Duḃairt an Diarmaideaċ liom gurḃ'é an Gort-sraoiċ áit ċóṁnuiḋe an spriḋeadóra, aċt gur ċaiṫ sé an oiread sin d'á aimsir in san mbarrac go saoilfeaḋ duine naċ mbéaḋ air dul aḃaile ċoiḋċe!

[5] "Congnaṁ tá láidir," ar san Diarmaideaċ, aċt d'aṫraiġ mise é. Laḃairtear "congnaṁ" mar "cúnú."

Innsim-se daoiḃ má ḟágann siḃ-se saoġal,
  Go ḃfuiġfiḋ "rebelmen" luaċ a sláinte
I leabaiḋ gaċ oiḋċ' do ċait siad 'na suiḋe
  Faoi ġaoiṫ, faoi ḟearṫainn, a's faoi ḃáisteaċ.
Seasaiḋ go dlúṫ ná téiḋiḋ ar gcúl
  Agus brisigiḋ tré luċt gárda
Bireaċ agus buaiḋ go dtaga go luaṫ,
  Agus leagfaiḋ Mac Dé ár náṁaid.

Tigmid anois go dtí an dán is fuide agus go dtí an iarraċt is mó do rinne an Reaċtaḃraċ ag filiḋeaċt. Ní mó agus ní lúġa é seo ná stair ġearr ċruinn ar Éirinn, agus í curṫa síos i ḃfoirm cómráiḋ idir é féin agus sean-sgeaċ ċríon. Is iongantaċ liom mar do ċum duine do ḃí gan radarc, agus é báiḋte i ndeargḃoċtanus mar an Reaċtaḃraċ, an dán fada so com grinn sin, agus is doiliġ a ráḋ cá ḃfuair sé a ċuid eólais ar ṡeanċas agus ar ṡean-stair na hÉireann. Óir ní raiḃ an cuntas ṫugas sé ar na sean-ḃunaiḋiḃ, agus ar ċuid de'n tsean-stair le fáġáil i n-aon leaḃar, agus is dóiġ gur ab ar ḃéal na ndaoine do ṁair an ċuid is mó de'n tseanċas sin, ag teaċt anuas agus é ar na sgagaḋ ó ḋuine go duine ó'n aimsir a raiḃ a gcuid seanċuiḋe féin ag na Gaeḋealaiḃ. Tá a ḃfad níos mó tráċta in san dán so ar ṡean-stair na hÉireann mar ḃí sí roiṁ aimsir na Sean-Ġall ná atá ar stair nua na tíre ó aimsir na nGall anuas. Agus is fíor-Ġaeḋealaċ an ċáiliḋeaċt í sin, óir is san tsean-Éirinn do ġeiḃdís luċt sgéaluiġeaċta agus na filí ádḃar a gcuid sgéal agus a gcuid dán do ġnáṫ.

Is inntleaċtaċ an ċaoi ar ġléas ár ḃfile a sgéal. Ní ṫosuiġeann sé eaċtra agus imṫeaċta na hÉireann d'innsint ar dtús, as éadan. Cuireann sé faoḃar ar ár n-éisteaċt i dtosaċ, leis an sgéal dá ṫaoiḃ féin, mar réaṁ-ráḋ. Is ó n-a ḃeaṫa féin, is dóiġ, agus ó n-a ḟulaing ṁinic féin. Do ṫarraing sé an cursíos ar an tuile trom-fearṫaine do ṫáinig air, agus ar an ndroċ-ḟasgaḋ do fuair sé ag bun na sean-sgeiċe. Ní h-é aċt an lá ar n-a ṁáraċ do labair an Sgeaċ leis, nuair ṫug seisean a ṁallaċt dí.

Is mar so roinntear an dán. Tá trí ceaṫraṁna fiċead mar réaṁráḋ i dtaoiḃ na feartaine agus na sgeiċe agus an ṁéid d'ḟulaing sé féin. Tá dá ċeaṫraṁa déag ar ḟiċid ag an sean-sgeiċ ag cur sios ar Éirinn ó aimsir Ṫuaṫa Dé Danann go teaċt Naoṁ Pádraig. Tá fiċe ceaṫraṁa eile ar sgéal na hÉireann ó ṫeaċt Ṗádraig go dtug Diarmaid Laiġean na Sasanaiġ ar dtús go hÉirinn. Agus tá ceiṫre ceaṫraṁna fiċead as sin go dtí an deireaḋ, ag cur síos ar Éirinn fá riaġaltas na Sasanaċ.

Fuair mé an dán so ar dtús óm' ċaraid Tomás Ó Mioḋċáin, ó ċóip do sgríoḃaḋ síos timċeall fiċe bliaḋan ó ḟoin ó ḃéal sean-duine boiċt darb' ainm Miċeáilín Ó Cléiriġ do ḃíoḋ ag gaḃáil timċeall na tíre ag iarraiḋ déirce. Do rinne mé comparáid go beaċt idir an gcóip seo agus na cóipeannaiḃ do ḃí ag an saor cloiċe agus ag Mac Uí Ḟloinn do fuair mé 'na diaiḋ sin, agus cóip eile 'na diaiḋ sin arís ón Aṫair Ó Murċaḋa san Oileán Úr: agus ag so anois an dán ċoṁ so-léiġte agus ċoṁ h-iomlán agus is féidir liom a ċur síos. Ṫug an Mioḋċánaċ agus daoine eile "Seanċus na Sgeiċe" air—an t-ainm atá air i gCondae Ṁuiġe-Eó:

SEANĊUS (NÓ CAISMIRT) NA SGEIĊE

Tráṫ, faoi Lúġnas, ba ḋaṁ-sa ṫárla,
Ar ḃord Áṫ-cinn (1) 's é go mór ag báisteaċ,
Ḋruid mé ar leaṫ-ṫaoḃ agus ní gan áḋbar,
Go ḃfáġainn claiḋe (2) nó tom do ḋéanfaḋ sgáṫ ḋam.

---

[1] Labrann muinntir na h-áite sin an t-Á go minic mar Ó, deir siad "Ó-cinn."

[2] Labairṫear an focal so "cloiḋe" nó "claiḋe" mar "ċlaiġ" [cly].

Ní ḃfuair mé ann, i leaṫ-ṫaoiḃ bearnan,
Aċt sean-sgeaċ caitte, ċraitte, ċráiḋte,
Ar ṫaoiḃ an ċlaiḋe, 's a h-agaiḋ le fánaiḋ,
Ḋruiḋ mé fúiṫi 's ba ḟliuċ an áit ḋam.

Ḃí an ḟearṫainn go dian, ag teaċt ar gaċ cearda,
Anoir 's aniar, 's anuas le fánaiḋ,
A ṡaṁail ní ḟéadfainn ṫaḃairt duit, láiṫreaċ,
Aċt roiṫleán lán beiṫ ag criaṫruġaḋ ráibe.

Go feargaċ, fraoċṁar, stoirmeaṁail, rágaċ (1),
Mar ḃéaḋ saiġead ar luas, nó agaiḋ ar rása,
Ḃí an ċarsairt ag tiġeaċt 's na tíorṫa báiḋte,
'S nár mise an díol truaiġe 's mé i gcruas gan sgáṫ 'r bit (2).

Uair a's ceaṫraṁa ḃí sé ag báisteaċ,
'S ní raiḃ braon (3) naċ gcuirfeaḋ maol ar ċárta,
Ní'l muileann 'san gcúige plúir nó ráibe,
Naċ gcuirfeaḋ sé ar srúl i lár na mbánta (4).

Rinn mé smuainte, niḋ nár náir ḋam,
Narḃ fad é mo ṡaoġal, 's go mbuḋ ġearr mo ċáirde,
Go dtiucfaḋ an díle, a's ḃéaḋ daoine (5) báiḋte,
'S go mba olc an obair ḃí a ndiaiḋ mo láiṁe.

Ḃeiṫ ag déanaṁ peacaiḋ ḋam ó ḃí mé 'mo ṗáiste,
Ag luaḋ mionna-mór 's ag gearraḋ na ngrása,
Dul ċum Aifrinn ní iarrainn tráċt air (6),
[Nó] faoisdin Nodlag d'ḟaġáil, nó Cásga.

---

[1] "Raiṁer," G.; "rábaċ," O'M., agus "eaċ" i n-áit "aġaiḋ" san líne leanas.

[2] Sic. O'M. "i gcúis gan fóirint," G.; "i gcruas gan ċagar," an Míoḋċánaċ.

[3] "braon dá ndearna sé," LS.

[4] "ar srúl (= ar siubal) an lá ar na ṁáraċ," an Míoḋċánaċ. Srúṫal, O'M.

[5] "An cinne daonna," LS.

[6] "Ní ġniḋinn aon ċás de," G.

Na Deiċ n-Aiṫne do ḃriseaḋ ní ġnínn aon ċás de,
Faoi ḃris mo ċóṁarsan ar ndóiġ (1) ġnínn gáire,
Gaċ imirt, gaċ ól, a's gaċ aon ṗléaráca,
Dá dtagaḋ trasna orm, ḃíoḋ mo láṁ ann.

Dá ḟaide an t-am tig an cáirde,
Go mbéiḋ mo "ṡummons" ann sgríoḃṫa tarraingṫe,
Tá an eige i n-earnaṁ (? 2) 's an t-inneaċ gan faġáil air,
Agus triail mo ċúise ar siuḃal amáraċ.

Ḃeiṫ ag dul san áit naċ mbíonn aon ḟáilte ann,
Roiṁ ṡaiḃḃir tar ḃoċt aċt réir a gcáiliḋeaċt,
An t-olc 's an ṁaiṫ ó ḃí tú id' ṗáirte,
Ṡíos le léiġeaḋ (3) ar t'éadan tarraingte.

Ar aiṫriġe smuaíniġeas mar so go cráiḃteaċ,
" A Ḋia tá ṫuas a's ġníos na grása,
" Ṫug solas ar ġealaiġ a's fás ar ḟásaċ,
" A stiúraiġeas an ṁuir 's do ċuir grian i n-áirde,

" Ṫug toraḋ ar ċrainn agus longa ó ḃáṫaḋ,
" Ṫug na hIsraelítiġ ó ċosaiḃ a náṁad,
" Ṫug Enoc 's Elias go gáirdín Ṗárrṫais,
" 'S rinne fíon de'n uisge le toil do Ṁáṫar,

" Féaċ anuas ar Oileán Ṗádraig
" Mar d'ḟéaċ tú ar an ngaduiḋe ar ċrann na Páise,
" Rinn tú gaċ níḋ d'á ḃfuil agam ráiḋte,
" Taḃair mise leat agus síol Áḋaiṁ (4)."

---

[1] " Arnú," LS. " Faoi ḃris "=fá ḃriseaḋ, nó caill.

[2] " Aneige n-earna sa tionaċ," an Míoḋċánaċ; " tá mé an arna 's a t-ionaċ," G. Mise do sgríoḃ na focla mar tá siad ṡuas. Féaċ nóta air seo.

[3] " i bprionnda," an Míoḋċánaċ.

[4] Aliter: " An saoġal láime," G. B'éidir=ċum saoġail láiṁe, .i. láiṁ leat-sa, agus le Dia, nó b'éidir gurb'é " as an saoġal láiṁe " is ceart, i.e. as an saoġal so.

Do rinn mé smuaintiuġaḋ arís ar ball air,
Go ḃfaca mé san mḂíobla sgríoḃṫa tairringte,
Geallaḋ glan díreaċ ó Ríġ na nGrása
Ċoṁ ḟad a's ḃéaḋ stuag-ceaṫa cam nár ḃaoġal dúinn báṫaḋ.

Ḃuḋ ġearr an [tríon] gur las an ḃáirteaċ,
Grian gur las agus gaoṫ gur árduiġ,
Gur ġluais mé ar siuḃal a's mé múċta, báiḋte,
Gur ṫarraing mé ar Ṡeáġan agus ḃí róṁam fáilte.

Is iomḋa sin cárta uisge d'ḟáisg mé
Ó mo sgiorta go dtí mo ċába,
Ċroċ mé mo hata suas ar ṫáirnge,
Agus ċuir sé mo ċodlaḋ mé ar leabaiḋ ḃláṫmair (1).

Níorḃ' ḟada go facas mo ṡuiḋe arís mé
Ag cur mire ar ċeól, spórt, a's riamsa,
'S ar nDóiġ le bród [a's ceól a's aoiḃneas],
Do ċaiṫeamar [féin le seun] an oiḋċe sin (2).

Ar n-iompóḋ tart dam, lá ar n-a ṁárac (3).
Siolla beag uaim le ciúṁas na h-áṫa (3),
Súd mar duḃairt mé ar ṫeaċt i láṫair
[Na sgeiċe céadna faoi a raiḃ mé báiḋte.]

“ A ṡean-sgeaċáin gránna fuasgraim gráin ort,
“ Ná raiḃ a-ċoiḋċe snuaḋ ná bláṫ ort!
“ Faoi ḟúirste Oscair go ḃfáġ' tú do ċárnaḋ,
“ Do[d'] ḃrúġaḋ 's do[d'] ḃriseaḋ ag ord mór ceardċan.

---

[1] “ Ṁín ḃláṫmar,” Ls.

[2] Is mise do ċuir isteaċ na focla fá lúibínib. Leanann dá líne annso: aċt fágaim amaċ iad.

[3] D'aṫruiġ mise áit an dá líne seo, ag cur na dara líne ar dtús.

" Mar b'olc an áit do ṫeaċt i ndáil leat (1),
" Ná druidim fút ag iarraiḋ sgáiṫ ort,
" Ní'l braon d'ar ḃuail faoi do ċam-stoc gránna,
" Nár sgaoil tú orm le ciúṁais do ṁása."

SGEAĊ:—

Má's file ṫusa tá ag iarraiḋ sásaḋ,
Tá mise annso rómat, ar gárda,
Is seanóir mé tá a ḃfad san áit seo,
'S ná tarraiġ nios goire ḋam le do ċlaiḋeaṁ tarraingte.

Nuair ḃí mise óg dá mbeiḋteá i ndáil liom,
Ḃuḋ ḟogas duit díon ó ġaoiṫ 's ó ḃáisteaċ,
'Sí an ġaoṫ aniar d'ḟág m'aġaiḋ le fánaiḋ,
A's do ṡiosg (2) mé síos ó ḃárr go sálaiḃ.

AN REAĊTAḂRAĊ:—

A sgeaċáin ṁaiseaċ, ṫoċlaċ (3), ḃláṫṁair,
Snuaḋ 'gus snas ort ó Riġ na nGrásta,
Ubla, peirí, plumaí, a's bláistí (4),
Agus cuir ḋam síos aois do ḋáta.

AN SGEAĊ:—

Céad agus míle roiṁ am na h-áirce
Tús agus croṫuġaḋ m'aois' 's mo ḋáta,
Tá mé ó ṡoin im' ṡuiḋe san áit seo,
'Gus is iomḋa sgéal a ḃféadaim tráċt air.

---

[1] " i ná leat LS = i ngar duit," recte i ndáil.
[2] " Ṡiosg," = lockspit i mBéarla,
[3] Recte, " ṁaisiġ ṫoċlaiġ."
[4] Ón trean-Béarla " bullace " = sórt pluma no damson.

Oċtar do ṫriall 's na mílte do báiṫeaḋ,
Noah, a ċlann, a ċéile, 's a ṁáṫair,
Aċt aṁáin gur sgríoḃ an t-easbog gáiḃteaċ (?),
Gur ṁair Pártalón mac Seara ar ṫaoiḃ Ċruaiċ' Pádraig.

Fuaramar cruṫuġaḋ eile a n-aġaiḋ an ċáis seo
Gur i sruṫ na mbeóḋaiḃ do ṁair Pártalon (1),
'Na ṡeasaṁ suas san ḃfuar-loċ báiḋte,
Ṁair sé beó ann le toil na ngrása.

Druim Tuirc (2) an uair sin b'ainm do'n áit seo,
Agus ní raiḃ ann aċt coillte a's fásaċ,
Coin allta a's broic (3) ag éirġe i n-áirde,
Nó gur buail na Fir Bolg ċum Portláirge.

Ṫógadar seilḃ gan fear a mbárrta,
Ċuireadar fúfa, a's rinneadar árais,
Ḃíodar faoi ḃród agus lán d'áṫas
Gur stríoc (4) siad a gcúrsa ó ċúṁaċt a náṁad.

Ġearradar croinn, rinn ? (5) agus fásaċ,
Agus ċuireadar an ríoġaċt, ar ndóiġ, i ḃfáinne,
Ó Dún Dóṁnaill (6) go Droiċead Áṫa,
Ó Ċnoc-ḃoilg (7) ó ṫuaiḋ go cuan Cinn-tsáile.

Ag fiaḋaċ ar ċnuic 's ag seilg ar ṡléiḃtiḃ,
Ba ṁór a dteann (8) i dteannta a ċéile,
Nó gur buaileaḋ fúfa an dream nár naoṁaḋ,
Slioċt Tuata Dé Danann ar tír na hÉigipt.

---

[1] " i sruṫ na Maoile ḃí Parṫalán 'na ṡeasaṁ," an Míoḋċánaċ
[2] " Drom ṫoire," an Míoḋċánaċ.
[3] " Cunailt a's bric," an Míoḋċánaċ.
[4] " Stroiceadar," an Míoḋċánaċ.
[5] " Riġniḋ a láṫair," S.; " ndoinn agus fásaċ," O'M.
[6] " Ó Ḋún na nGall," an Míoḋċánaċ.
[7] " Benn borb," S.
[8] " a gcoṁnaḋ," S.

Mise, Sgeaċán Át-ċinn (1), do ċonnaic an méad sin,
A's ċonnaic an dá ṡluaġ ag teaċt 'na ċéile,
Le saiġdiḃ caṫa agus airm ġéara,
Dóirteaḋ fuil agus cailleaḋ na céadta.

Is iomḋa caṫ i n-áit a ċéile,
Do ṫug an dá ṡluaġ tré ṁóin 's tré ṡléiḃtiḃ,
B'é críoċnuġaḋ na cúise a's deireaḋ na sgéalta,
Gur ċaill na Ḟir Bolg Druim Tuirc ar éigin (2).

Slioċt Tuaṫ Dé Danann gan croiḋe gan daonnaċt,
Ní le gníoṁ ná gaisge do ġnídís aon rud,
'Sé r'd deir Saltair Ċaisill a's Doċtúir Céitinn,
Le diaḃluiġeaċt cleasuiġeaċt (3) agus mionnaiḃ bréige.

Nuair fuaradar cúṁaċta ṫáinig léirsgrios,
An síol do craiṫeaḋ, ní ṫáinig déar air,
Níor fan slioċt ar ḃó ná olann ar ċaoraiḃ,
Toraḋ ar ċrannaiḃ ná maise ar aon rud.

Cuirtear síos dúinn do réir mar léiġtear,
Gurb'é an ċéad ḟear ṫriall do'n tír, Gadélus,
Prionnsa ríoġaṁail de'n ḟíor-ḟuil Ġaedealaċ,
De ṗór na ngníoṁ 's de ṡíol Ṁilésius (4).

Nuair ṫriall an rí go mbraiṫfeaḋ sé Éire,
Níor smuaintiġ a ċroiḋe go ndéantaiḋe sgéal air,
Nó gur leagaḋ faoi an breiṫeaṁnas do ḋéanaṁ,
Aċt (5) deireaḋ na cúise gur cailleaḋ é féin leis.

---

[1] "Áṫa ċun," S.
[2] Ní'l an ceaṫraṁa so ag an Míoḋċánaċ.
[3] "Gleacuiġeaċt," G.
[4] "Do ċuir pór ar gníoṁ gur ṫriall Milésius," an Míoḋċánaċ.
[5] Gurb' é deire, G. Gurb'é críoċnuġaḋ, an Míoḋċánaċ.

Aċt ċuaiḋ sé beó (1) do'n Spáin ar éigin,
Nó gur sgríob sé síos ar ċúrsaiḃ (2) Éireann,
Duḃairt a ċlann, béal ar ḃéal leis,
Go ḃfuiġdís cinn agus fuil i n-éiric.

D'árduiġeadar leó, i gcualaċt gléġeal,
Agus ḃuaileadar bruaċ ar ċuan Ḃinn Éadain (3),
Ṫarraing amaċ a gcuid lanna géara,
Agus duḃairt naċ nglacfaḋ bríob ná aon rud.

Duḃairt Mac Céaċt (4) go mbuḋ ṁór an éagcóir (5),
Do ṫeaċt isteaċ a-gan-ḟios d'aon ḟear,
Do ḋul naoi dtonn' in san mbealaċ céadna,
A's dá dtagaḋ arís go ḃfuiġdís géilleaḋ.

D'árduiġeadar a gcuid seól, le diṫ-ċéille,
Nó gur fosglaḋ leaḃra draoiḋeaċt' a's bréige,
D'árduiġ stoirm agus fairrgí tréana,
Do ṁúċ do ḃáiṫ 's do ḃasg na céadta.

Aċt is beag aca ṫáinig de ḃárr an lae sin,
Aċt an méad do ċuaiḋ don Spáin le sgéalaiḃ,
Go ndearna siad suas an oiread céadna,
'S gur ḃuaileadar an dara uair bruaċ na h-Éireann (6).

Níor ġlacadar caint (7) bladar ná bréaga,
Aċt ag lasgaḋ 's ag gearraḋ le lannaiḃ géara,
Aċt súd í an ṁaidin a ndearnaḋ an sléaċta
Gaċ ceannṗort ag teaċt a's a ḃunaḋ (8) féin leis.

---

[1] "Ṫriall a ríġ arís do'n S.," an Míoḋċánaċ.
[2] "Ar dliġe a's ar ċeart," G.
[3] "Ar ċuantaiḃ Éireann," an Míoḋċánaċ. Éadain=Éadair.
[4] "Mac Airt," an Míoḋċánaċ.
[5] "An foul play sin," an Míoḋċánaċ.
[6] "Faoi Éireann," G.
[7] "Bríob," an Míoḋċánaċ.
[8] "A ṁonaiṁ," an Míoḋċánaċ; "ḃunḃur," G. Mise do rinne "bunaḋ" de.

Cinn agus cuirp dá ngearraḋ i n-éinfeaċt,
Agus fuil ag imṫeaċt 'na tuile sléiḃe,
Aċt súd é an caṫ in ar cailleaḋ na tréin-ḟir,
Aċt ag críoċnuġaḋ na cúise ḃí an lá ag Milésius (1).

Cailleaḋ Mac Cuill, Mac Céaċt, 's Mac Gréine
Le lannaiḃ tana, glana, géara,
Ḃí ceaḋ caointe ag a dtrí céile
Mar ḃí Fóḋla, Banba, 's Éire.

Sgoilteadar treasna Inis Éilge (2),
Aċt ḃí fear de'n dís nár ṫaiṫniġ an sgéal leis,
Eidir hEber 's hEremón (3) ṫug mionnaí tréana
Muna ḃfuiġeaḋ a ċeart go ḃfuiġeaḋ dá ḃféadfaḋ.

Ṫosuiġ siad feall agus éigceart,
Do ḋliġe na gceart ní ṫugtaí géilleaḋ,
Tíorṫa a's cúigí ag dul tríd a ċéile,
Gur ṫóg Cormac Mac Airt láṁ le hÉirinn.

Ċuir sé milíste (4) i gceann a ċéile,
'S ḃí ainm eile orra Fianta (5) Éireann,
Luċt gníoṁ a's gaisge, luċt lúiṫ agus léimniġ,
Nár ċuir ariaṁ ar laoċ aċt aon ḟear (6).

Mar ḃí Goll Mac Mórna 's a ṡár-lann lioṁṫa,
Láṁ riaṁ nár ṫeip ó ġairste ríġteaḋ (7),
Flann agus Áille na n-arm géara,
Agus Conán maol malluiġṫe fear millte na Féinne.

---

[1] "Ag Milésians," an Míoḋċánaċ; "Clain na míle," S. Mise d'aṫruiġ é.
[2] Sic G.; "eagla," S.; "féile," an Míoḋċánaċ.
[3] Sic S.; "ṫug sé na mionnaiḋ móra tréana," an Míoḋċánaċ.
[4] "Slóiġte i dteannta a ċéile," S.
[5] "Fianna," G.; "fiannaiḃ," S.; "fianta," an Míoḋċánaċ.
[6] Sic S. "ṫar laoċ ar aon neaċ," an Míoḋċánaċ.
[7] "Mar ġeall ar riġtiḃ," an Míoḋċánaċ.

Goireall (1) a's Osgar, Faolán agus Caoilte,
Agus Diarmuid Ó Duiḃne do ṫógaḋ draoiḋeaċta,
Fionn fear feasa agus ceirt do sgaoileaḋ (2),
Toga na ngaisgiḋeaċ ḃí ar Ċlainn Baoisgne (3).

Clann Í Dáiḃ a ḃfáol [?] (4) na ndaoine
Agus a ċraoiseaċ féin i láiṁ gaċ taoisiġ,
Cairbre cnisġeal (5) na n-arm líoṁṫa,
Agus Clanna Dóiṁre (6) ar Teaṁair na Ríġteaḋ.

Is fúm-sa (7) do ḃídís ag déanaṁ siamsa
Ag imirt 's ag ól, gaċ ló 's gaċ oiḋċe,
Clogada, sgiaṫa, 's claiḋeaṁa faoḃair,
Do ḃíoḋ fúm-sa ar bórd, agus coirn líonta.

Ag fiaḋaċ ar ċnoc, ar ṁóin, 's ar ṡléiḃtiḃ,
Ag riṫ ar ḃroic 's ar eiltiḃ maola,
Aċt le mire (8) na gcon gur cailleaḋ na tréin-ḟir.
Mar naċ dtugadar riaṁ do Ḋia géilleaḋ.

Conċúḃar do ṫáinig i gcróin 'na ḋéiḋ sin
Agus curaiḋ cliste na ngaisge tréana.
Clann Uisniġ, ċuir Alba faoi ċíos le h-Éirinn,
Agus cailleaḋ an triúr, ar ndóiġ, le Déirdre,

---

[1] "Gearal," an Míoḋċánaċ. "Caireall" an ceart.

[2] "Fear cirte agus gaoltra [?]," an Míoḋċánaċ.

[3] "B'iad sin na gaisgiḋiḋ ḃí ar," an Míoḋċánaċ.

[4] "Clineadaoḃ agus a maol ṁaiṫ daoine," an Míoḋċánaċ. "Clanna daġa' agus a ṁall ṁic daoiní," O'M.

[5] Coramna, criaṫal, an Míoḋċánaċ.

[6] Sic S. clineducraocra, an Míoḋċánaċ.

[7] Fuaimneaċ, an Míoḋċánaċ.

[8] Miair G=meaḋar.

Tógaḋ suas í, i gcéill (1) 's i gcríonaċt
Le beiṫ ag an ríġ mar ċéile 's mar ċaoiṁteaċ,
Ṫréig sí an ċróin, a cuid óir agus daoine,
Agus lean sí Ardán, Ai[n]le (2), a's Naoise.

Cúċulainn na gclear, láṁ ḃriste gaċ bearna,
Agus Conróiḋ cailleaḋ leis an mbruinneall Ḃláṫnaid (3),
A ċóṁ-oide múinte a mbíoḋ siad tráċt air,
Feargas (4) Mac Rodaiḋ agus Conall Cearnaċ.

Sin iad ainmne na gcuraiḋ tá mé ráḋ leat,
Ḃíoḋ ar cuantaiḃ [ag] seasaṁ gárda,
Aċt Conċúḃar aṁáin ó tús an dáta,
Níor naoṁaḋ duine go dtáinig Pádraig.

Easbal beannuiġṫe triall go hÉirinn,
Ṫug an tSacramuint Ḃeannuiġṫe (5) i mbéal gaċ aoinne
Ġníoḋ an marḃ beó, 's an fear malluiġṫe naeṁta,
'S do ṁúċ Coinneal na Carraige (6) le n-a sméideaḋ.

Do ṫug ord a's Aifrionn (7) do ṡagart 's do ċléireaċ,
Agus slánuġaḋ a n-anam san tSacramuint Naeṁta,
Seaċt gcéad roilig do ċuir sé le ċéile
Agus bliaḋain 's trí ficid do stiúr sé Éire.

---

[1] Sic, G.; "i gcoill," an Míoḋċánaċ; "i gciall," S.

[2] Labairtear an t-ainm seo i gcóṁnuiḋe mar "Aille."

[3] "Pláinid," an Míoḋċánaċ; "curiġ," an Míoḋċánaċ, i.e. Cúraoi.

[4] "Fairis ṁic Moiṫiḋ," an Míoḋċánaċ; "Farais mac Rodaiḋ," i.e. Róiġ, S. Labairtear Feargas i gcóṁnuiḋe mar "Fearas" nó "Fearaois."

[5] "An tseanmóir naoṁṫa," an Míoḋċánaċ.

[6] Féaċ mo "Legends of Saints and Sinners," leaṫanaċ 288.

[7] Tá líne eile ag G, "ag déanaṁ troisge urnaiġṫe 's déirce."

Dream eile táinig i ndiaiḋ an sgéil seo,
Loċlannaiġ, ċuir buaiḋreaḋ a's aṁgar (1) ar Éirinn,
Tursgérius mar ċeannṗort orra ag réabaḋ (2),
An fear ba ṁeasa dliġe agus béasa.

Nár ċam an dliġe ḃíoḋ ag an bpéiste,
Gaċ fear óg do tiucfaḋ ċum féaḋma,
Nó raċaḋ ċum pósta le mnaoi nó céile,
Níor leis a túr aċt le Tursgérius.

Nó gur sgríoḃ Maoilṡeaċlainn litir ḃréagaċ
Agus teaċtaire ċur léi le sgéalaiḃ,
Rún na cúirse do ċeilt 's do ṡéanaḋ,
'S gurb'é críoċnuġaḋ na cúirse gur cailleaḋ Tursgérius.

Nuair cailleaḋ an ceannṗort 's dá'r'éag ḃí araon leis,
Ḃí Loċlannaiġ i ráinn ag Milérius,
Gaċ duine 's a ruaig ar ḋream Ṫursgéirius,
Nó gur ruaigeaḋ a ndeireaḋ amaċ as Éirinn.

Aċt beirt a d'ḟan ag piucaḋ sgéala (3)
Ċuir an bonn 's an ċúig 's an ċluiċe 'n-éinḟeaċt,
A's le sé ḃairc déag (4) do réir mar léiġtear,
An dara uair 'seaḋ tóg siad Éire.

Áird-ċíos cruaiḋ agus sgiúrsaí géara
Do leagaḋ annsin anuas ar Éirinn,
Buanaiḋe ins gaċ teaċ le faitċeas sgéala,
Nó rún gaċ dias do ḋul 'na ċéile (5).

---

[1] "Ag déanaṁ biniḃ ar Éirinn," an Míoḋċánaċ.
[2] "Mar ċeann 's mar léader," an Míoḋċánaċ.
[3] Sic, an Míoḋċánaċ; "d'ḟan triur na ndiaiḋ ag bailliuġaḋ sgéalta," G.
[4] "Sé báid déag," S.
[5] "Trí na ċéile," S.

Dualgus eile i gceann an méid sin,
Unnsa de'n ór beiṫ ar gaċ aén tiġ,
'S an fear naċ n-íocfaḋ é i gceann gaċ féile
Bí an tsrón le baint de ó ċlár (1) a éadain.

Nó gur ġlac Brian Bóroiṁe truaiġe d'Éirinn
Beiṫ ag Loċlannaiġ faoi ċómair a daorta (2),
Go ndeaċaiḋ sé féin 's Ó Concuḃair (3) i n-éinfeaċt,
'S gur ċuireadar a gcongnaṁ i dteannta a ċéile.

Ṗreab an Ríoġaċta suas i n-éinfeaċt,
Tugaḋ focal na faire i mbéal gaċ aén neaċ,
Luċt faire do ṫaċtaḋ agus soip do ḟéideaḋ (4),
Oiḋċe Ḟéile San Seáġain (5) ins gaċ cearda d'Éirinn.

Ġluaiseadar ó'n Múṁain do réir mar léiġtear,
Ó Cearḃaill 's a ṡluaiġte ó Ṁóin Éile (6),
Cinnéidiġ agus Lorcánaiġ tréana,
Agus Clann Ċonamara as an gCreatalaiġ gléigil.

Ó Súileaḃáin aniar as iarṫar (7) Éireann,
Moránaiġ, Brógánaiġ, gaḃṫa gléasta,
Ó Donnaḃáin na bfiaḋ, Ó Meaċair 's Ó Béara,
Ó Seaċnasaiġ ó'n nGort, nár ċóir a ṡéanaḋ.

Ó Múrḋa, Ó Doinn, a's Ó Floinn le ċéile,
Caṫánaiġ, Coċlánaiġ, agus Clann Ui Ṁéliḋ (? 8),
Mac Carṫain (9) ó'n sliaḃ, fear fial gan aon loċt,
Ó Briain 's Ó Murċuġa orra mar "léaders."

---

[1] "go clar," i.e. "do, nó de ċlár," an Míoḋċánaċ.
[2] "faoi cuire daora," G.
[3] "Ó Cruċúr," an Míoḋċánaċ.
[4] Aliter, "luċt faire do ṫeaċt agus na soip a ṫéada!"
[5] "Ioltain Seáġain," an Míoḋċánaċ.
[6] "Dún file," S.; "Dún éile," G.
[7] "ioċtar," an Míoḋċánaċ.
[8] "Cliniḋe Muileasga," an Míoḋċánaċ; "Clann Uí Ṁeoloiḋ," G; "clann agus Méloiḋi" cóip eile.
[9] "Mac Abra," an Míoḋċánaċ.

Ó Fearġaill, Ó Ruairc, Ó Ceallaiġ, ná séantar,
Raġallaiġ, Dúḃaiġ, a's Flaitḃeartaiġ tréana,
Ó Concuḃair (1) ar Sligeaċ, an fíor-ḟuil Ġaeḋealaċ,
A's Clann Donnċaḋ aníos ó ḃun na Céise.

Mar ḃí Doċartaiġ, Beirniġ, Braonánaiġ, a's Céitings,
Maguiḋir, 's Mac Matġaṁain tóg láṁ le hÉirinn
Ó Néill 's Ó Dóṁnaill ó ḃruaċ na hÉirne (2),
Gaċ fear aca teaċt i n-airm 's i n-éadaċ.

Mar ḃéaḋ sionnaċ roiṁ ġaḋar ar ċúrsa sléiḃe
Ḃí Loċlannaiġ i sáin ag Clainn Ṁilésius (3),
Ḃí Loċlannaiġ i sáin mar ḃéaḋ caoiriġe léiṫe,
Ar maiḋin go moċ, Aoine an Ċéasta.

[Ar maiḋin go moċ, Aoine an Ċéasta],
Idir Áṫ na gCliaṫ agus Cuan Ḃinn Éadain (4),
Ḃí dá ṁíle déag, deir Doċtúir Céiting,
De Loċlannaiġ leagta i gcoinne a ċéile.

An fear do ḃí ann 's nár tuit san sléaċta,
Ċonnairc sé ár de ḃárr an lae sin,
Aċt Brian 's a ċlann, ba ṁór é a n-éagmais,
'S gur i mbriseaḋ Cluain Tarḃ do cailleaḋ na tréinḟir (5).

Céaḋ bliaḋan eile i ndiaiḋ an sgéil seo
Go dtug mac Rioġ Laiġean, munar cuireaḋ bréag air,
An ḃean ó'n Ruairceaċ (6), d'ḟág buaiḋreaḋ ar Ġaeḋealaiḃ,
Agus tarraing Sacsanaiġ ó túis ar Éirinn.

---

[1] "Ó Cruċuir," an Míoḋċánaċ.
[2] "Nár ṡéan na Gaeḋil," G.
[3] "Ag Milesians," LS.
[4] Áṫa na gcliaṫ, LS. Deir na daoine Binn Éadain go minic i n-áit Binn Éadair.
[5] Tá leaṫ-rann eile annso ag an Míoḋċánaċ naċ dtugaim fuar:
"Ag fear do ḃí ann 's nár ḟan le sgéalaiḃ,
Is i mB'la'cliaṫ ṫuit tubairte an lae sin" [aliter air].
[6] Sic G.: "Go ndearna R. L. cocal de'n Ruarcaċ," M.

I gceann Ríġ Sacsan ṫáinig Tiġearna Eisin (?I),
Ṫug sé ḋó a ḟocal agus mionnaí tréana
Go dtiubraḋ sé suas a ċeart féin do Éirinn,
Aċt sásaḋ ṫabairt ḋó i n-ionad (2) an sgéil sin.

Teaċtaireaċt (3) d'imṫiġ, a's adarc ag séideaḋ,
Gur cuireaḋ le ċéile mórán céadta,
Tiġearna Strongbow orra mar léadar.
Gur tógadar Cúige Laiġean de'n réim sin.

* * * * * * *

Trí céad annsin, agus cuir leis éiric (4),
Nó go rugaḋ i Sacsana an prionnsa ceusta,
[Agus] Mártain Lúitear do ṫionntuiġ (5) na céadta,
Do ḟeun an Pápa 's an Sacraiméad Naéṁṫa.

C'ḟad a's bí sé i gconvent b'olc iad a ḃéasa,
Ag sgríoḃ a's ag tarraing leaḃra bréige,
Ag foġlaḋ toraiḋ 's ag leagaḋ "plantations,"
Ag réabaḋ geataí ballaí 's "foundations."

Is iomḋa cóṁráḋ cruiteaċ (?) bréagaċ (6),
Tarraingeaḋ amaċ as an mBíobla Gaeḋealaċ (7),
Gaċ duine as a ċeann ag piocaḋ léiġinn as,
Ag dearḃuġaḋ an ċeirt i mullaċ an éiṫiġ.

Mar ḃí Anabaptists, Seekers, agus Quakers,
Protastúin, Swadlers (8), agus Presbitérians,
In san am sin ní raiḃ trácht ar Cromwellians,
Nó go dtáinig Cromaill, an fear tóg Éire.

---

[1] Sic M.; "breisniḋ," G.; b'éidir "ó Éirinn."
[2] "i leabaiḋ," G.
[3] Sic G.; "express," S.
[4] Sic G.; "trí céadaċ bliaḋan a ndiaiḋ an sgéil so," M.
[5] Ċionntuiġ, LS.
[6] Ní'l an ceaṫraṁa so ag an Míoḋċánaċ.
[7] "Ar láṙ an bíobla G.," G.
[8] "Smaideailéaraiḋe," M.

Míle 's cúig céad do réir mar léiġtear,
Naoi agus a h-oċt do ċur i gceann an ṁéid sin,
Ó ṫuirling Críost i gcolainn daonna,
Nó gur ṫosuiġ Hannraoi an Reformation.

Ṫug (1) a ċúl do Ḋia a's ḋiúltuiġ a ċéad-ḃean,
Agus ṗós sé a inġean féin mar ṁnaoi 's mar ċéile,
Lúitear a's Calḃin do b'ainm do'n ṗéire
Do sgaoileaḋ an ḃeirt an poc le céile (2).

Ḃain sé an ceann dí le lannaiḃ géara,
A's ní dí-se aṁáin aċt de tuilleaḋ léi,
Nár ċam an dliġe do ḃí ag an té sin,
Do ċuir a ḃean 's a inġean ċum báis i n-éinfeaċt.

An Ḃainríoġain Máire, cuing (3) na nGaeḋeal,
An ṁaiġdean ṁóḋaṁail, ṁaiseaċ, ḃéasaċ,
Réab sí tuim, croinn, agus géaga,
'S muna mbeiṫ í cailleaḋ tarrnóċaḋ sí fréaṁaċ.

Eisibél ṫáinig i gc'róin 'na ḋéiḋ sin,
Nár ṗós fear agus nár ṫroisg gan céile (4),
Ċuir a cúl 's a druim le cuing na cléire,
Nó gur ċuir sí an ruaig ar an Eaglais Ġaeḋealaiġ.

Séamas do ṫáinig i gcróin 'na ḋéiḋ sin,
An fear ba ṁeara dliġe agus béasa,
Do ḋliġe Strafford ṫug sé géilleaḋ (5)
Ag leagan slabra ar ṁóin 's ar ṡléiḃtiḃ (6).

---

[1] "Ṫug sé," LS.
[2] Sic G.; "a sgaoil an ḃeirt i bpairt a ċéile," M.
[3] Sic G.; "cu," M.; "cuṁa," O'M.
[4] Sic G.; "an ḃean nár ṗós fear 's nár ċuir suas do ċéile," M.; cuir suas do rud," "renounce, give up."
[5] "Níor ṫug sé geilleaḋ, aċt leagan," etc., san LS., aċt ní cosṁail gur ceart sin. Mise d'aṫruiġ é.
[6] Sic G.; "ag leagan sgiúrsaiġe cruaiḋe anuas ar Éire," M.

'S níor ṁeara an t-aṫair 'ná an mac Séarlus,
Ag leagan sgiúrsaí go cruaiḋ ar Éirinn,
Aċt nuair b'áil le duine 's le Dia an sgéala (1),
Ċaill sé a ċeann le cionán Spéiriot (2).

Maguiḋir 's Mac Maṫġaṁain tóg láṁ le h-Éirinn,
i Londún do baineaḋ an ceann de'n ṗéire.
Eóġan Ruaḋ do ṫáinig i ndiaiḋ an sgéil seo.
Marcaċ fearaṁail, barraṁail, béasaċ.

Lúṫṁar, cleasaċ, súgaċ, éasga,
Do ḃain léim leaṫ-taoiḃe as Cromwellians,
Ó Ḋroiċead (3) na Siúire go Dún Ḟéile (4),
Ó Ċaisioll Múṁan go cuan Ḃinn Éadain (5).

Ó Ċill-dalua (6) go bruaċ Loċ Gréine,
'S an dá ċúige Múṁan do ċur le ċéile (7),
Aċt gur le bean Lord Golden (8) do cailleaḋ an péarla
i gCondae Ċiarraiḋe i n-iarṫar Éireann.

'Sé bás Eóġain Ruaiḋ d'ḟág buaiḋreaḋ ar Ġaeḋealaiḃ,
Ord agus Aifreann agus Eaglais seuntaċ,
Mar ḃéaḋ liaṫróid ar ḃéal fuadaiḋ dá casgairt ag céadtaiḃ,
Ḃí Cromaill 's a ṡluaiġte san ruaig orra ar Éirinn (9).

---

[1] "Aċt nuair bioḋ déan le Dia 's le daoiniḃ an sgéala," M.; is neaṁ-ġnáṫaċ "an sgéalla" i n-áit "na sgéala" nó "an sgéal."
[2] "Faoi c. sp.," G.
[3] "Ó Ċarraig," G.
[4] "Dúnaalain," M.
[5] "Ó Ċluain-ṁeala go baile Séamais," G.
[6] "Ó Dún Doṁnaill," M.
[7] "Ar nua(=ndóiġ) ḃí dréim leis," M.
[8] "Tiġearna Gordon," G.; "Lord Geldings," O'M.
[9] Ní'l an ceaṫraṁa so ag an Míoḋċánaċ.

Ba ḃuaiḋreaḋ an tráṫ sin, i mbéal an ḟóġṁair,
I n-Eaċḋruim Dia Luain de ḃárr an Dóṁnaiġ,
Is iomḋa mac Gaeḋil a d'ḟág sé brón air,
Gan tráċt ar ar cailleaḋ i mBriseaḋ na Bóinne (1).

Aċt Séamas a' ċaca, mallaċt Dé ḋó,
Ṫug a inġean do 'Liam mar ṁnaoi 's mar ċéile,
'Sé rinn an Gaeḋealaċ Gallda 's an Gallda Gaeḋealaċ,
Nuair ċuir sé an ċruiṫneaċt 's an eórna tré na ċéile.

Tré Ṁóin-na-nGallda 'seaḋ ṫriall luċt Béarla (2),
'S ag Geata-na-gceann (3) 'seaḋ rinneaḋ a sleuċtar,
Ag Rutarell Parr (4) 'seaḋ díolaḋ na Gaeḋealaiġ
Ar sgillin (5) a's raél amaċ an péire.

Ag Cillín Ó Guairiġ (6) ḃí na Galla (7) ar ḟéarta,
Nó go dtáinig an Sairsealaċ, croiḋe na féile,
Leig sé leis an tSionainn (8) a gcuid arm a's éadaiġ,
'S gur ṫóg sé Luimneaċ an ṁaidin ċéadna.

Ná bíġiḋe [ḟearta] gan meisneaċ [gan] éifeaċt (9),
Is treise le Dia ná le Cromwellians,
'S go ndeir San Seáġan (10) in san "Revelation"
An naoṁaḋ bliaḋain fiċead go mbeiṫ an sgór le Gaeḋealaiḃ (11).

---

[1] "Gan tráċt ar biṫ ar Ḃriseaḋ na Bóinne," M.
[2] "Ṫriall a ṁéadraċt [?]," M.; "ṫrí Ṁuṁain na nGall 'seaḋ riṫ a ḃféadfaḋ, O'M.
[3] "gCeapa," M.
[4] "An Rutriallaċ fallsa do ḋíol," G.
[5] "Ar sgillin an triúr mar fuair mé sgéala," G.
[6] Sic G.; "ag gilín Ṁágoirc," M.; "i gCuillin ó gCuanaċ," O'M. Tá sin ceart.
[7] Sic G.; "na Gaeḋil," M.
[8] Sic G. aċt sgríoḃann sé "leis an tunṫainn." "'S gur sgaoil sé le fán," M.
[9] "Ná bíġiḋe gan meisneaċ i ḃfoċair a ċéile," G.
[10] "Duḃairt Naoṁ Seáġan," G.; "San John," M.
[11] "An cúigeaḋ bl. f. go ḃfuiġeaċ muid géilleaḋ," G.

Iarraim-se ar Ṁuire ins an imirc (1) is géire
Go n-iompuiġ an muileat i mullaċ na spéiriot,
—Sin mar ċuir Raifteri síos ar Éirinn,
É féin 's an sgeaċán i bpáirt le ċéile (2).

Ag so aḃrán clúḋaṁail do rinne an Reaċtaḃraċ ar ċailín deas, Máire Stanton éigin, do ċóṁnuiġ, mar ċuala mé, ar an gcéiḃ i nGailliṁ. Ḃí cáil ṁór ar an aḃrán so i gcóṁnuiḋe. Ní féidir 'á ráḋ anois cia an uair rinneaḋ é: (3)

MÁIRE STANTON

Tá pósaiḋ gléigeal ar ḃruaċ na céiḃe
  Agus ḃuail sí Déirdre le sgéiṁ a's gnaoi,
'S dá n-abrainn Hélen an ḃainríoġain Ġréagaċ
  Ar ṫuit na céadta d'á bárr 'san Traoi.
Tá lasaḋ as gil' innti, réir' a ċéile,
  Is binne a béilín 'ná cuaċ ar ċraoiḃ,
'S a méin ná a tréiṫre ní ġeoḃfaiḋe i n-aen ḃean
  Ó d'éag an péarla ḃí i mḂaile-uí-Liaġ.

Dá ḃfeicteá an spéirḃean a's í gaḃṫa gléasta,
  Lá ḃreáġ gréine san tsráid, 'sí 'siúḃal,
Solus lasta ar a ḃrollaċ gléigeal
  Do ṫiúḃraḋ léargus do ḟear gan súil.
Tá grá na gceudta i gclár a h-éadain,
  Is geall a féaċaint (4) le réalt a' Luain,
'S dá mbéaḋ sí i n-éinfeaċt le Linn na nDéiṫe
  Ní suas do Ḃénus do ḃéarfaiḋe an t-úḃall.

---

[1] " imirt," G.

[2] " Ḃfarra a ċéile," M.

[3] Fuair mé an nóta so san LS. insan Acadaṁ, .i. "A new song composed by Anthony Raftery the Poet in praise of Mary Stanton at Galway Quay, in opposition to Mark Calinan's praise of Mary Brown." Tá aḃrán eile ann ag molaḋ Máire Ḃrún éigin a ḃfad roiṁ aimsir an Ċalnánaiġ. Féaċ " Aḃráin Ġráḋa Ċúige Connaċt."

[4] " A dá ḟúil mar r. a. l.," C.

Tá a folt ag casaḋ léi síos go glúnaiḃ,
  Ag filleaḋ 's ag lúbaḋ go béal a bróg,
'Na ndualtaiḃ sgarṫa, 'sé ċoṁ glas le drúċta,
  'S na troilsí a' sguabaḋ (1) 'na diaiḋ san ród.
A's súd í an ċúilḟionn is gile múinte
  Dá'r ḟosgail súil agus d'á maireann beó,
'S dá mbuḋ liom-sa dúiṫċe an Tiġearna Lúcan
  Dar bríġ mo ċúise buḋ liom-sa an treóid.

Tá a cum caol cailce 's a gruaḋ mar na rósaiḃ
  'S a dá cíċ cóṁ-ċruinn ós cóṁair a croiḋe,
A brágaid a leaca 's a cúilín ómra,
  A's mar drúċt an ḟóġṁair 'seaḋ breaṫnuiġeann sí.
Ḃirgil, Cicero, nó cóṁaċt Hómer
  Ní ṫiúḃraḋ i gcóiṁ-mear (2) a sgéiṁ 's a gnaoi,
Ṫuit mé i bpeacaḋ leat a ḃláṫ na h-óige
  'S muna dtig tú ag ól liom ní ṁairḟeaḋ mí.

Ag siúḃal nó ag daṁsa dá bfeicteá an plannda
  Do ḃéarfá t'annsaċt (3) do ḃláṫ na gcraoḃ,
A gruaḋ trí lasaḋ 's a croiḋe gan aṁgar,
  'S naċ láġaċ an rud teanntuġaḋ le n-a brollaċ mín.
Cuṁaċta Sampson nó Alexander
  Ar ndóiġ, ní ḟanntóċainn i n-áit mo ṁian,
'S mur ḃfáġaḋ cead cainnte le Máire Stanton
  Tá mé i n-aṁras gur gearr mo ṡaoġal.

Ṫug sí " mara " (4) dam go moċ le pléisiúr,
  Leag sí séat (5) agam agus ní 'sa gclúid,
D'ól sí deoċ orm, ba ḣí croiḋe na féile í,
  In san am ar éiriġ mé le dul ċum siúḃail.

---

[1] " Na bfreilseain lúbaċ," C.
[2] " i gcomar," C. agus G.; mise d'aṫruiġ.
[3] " Annsa," G.; " fancy," C.; aliter taiṫneaṁ. Mise d'aṫruiġ é.
[4] Sic A.; " moro," G.; is é an Béarla " morrow " é.
[5] "Stól," A.

Do ḃuail mé 'labairt a's ag cóṁráḋ léi,
  Is múinte d'ḟéaċ sí orm, bláṫ na n-úball,
Aċt so bannaí béil daoiḃ gan focal bréige,
  Gur ḟág mé an ċraoḃ aici (1) ó Ṁáire Ḃrún.

Do labair Raifteri in san abrán so ar an bPabsae gléigeal ḃí i mBaile-Uí-Liaġ. Do b'í sin an ṁaiġdean do b'áille, adeir siad, do rugaḋ le céad bliaḋan i n-iarṫar Éireann. Ní'l aon tsean-duine an taoḃ sin de Ċondae na Gaillime nár ċuala caint ar an spéirḃean so, agus iad-san do ċonnaic í, ní féidir leó a sáiṫ molta ṫabairt d'á sgéiṁ agus d'á béasaiḃ láġaċa. Do ċóṁnuiġ sí i n-aice le Gort-innse-Guaire, agus tá fotraċ an tiġe in ar ṁair sí le feicsint go fóill ag Baile-Uí-Liaġ, baile beag a ḃfuil leaṫ-duisin de ṫiġṫiḃ ann, ar ḃruaċ aiḃne biġe árd-ġlóraiġe i mbarúntaċt Ċilltartan. Do baineaḋ an ċuid is mó de na cloċaiḃ ar binn agus taoḃ-ḃallaiḃ an tiġe le na gcur i dtiġṫiḃ eile nó le ballaiḃ-cloiċe do ṫógḃáil, agus d'ḟás na sgeaċa agus na drisreóga imeasg an ṁéid díoḃ do fágaḋ, agus tá siad sin féin iṫte ag na gaḃraiḃ, i rioċt naċ ḃfuil aon ḟás ionnta, agus sin an méid atá le feicsint de'n áit ar ṁair Máire Ní Eiḋin 'na bláṫ agus 'na sgéiṁ. Mar léiġmid i "n-Oiḋe Cloinne Lir": "Is aṁlaiḋ fuaradar an baile, fás folaṁ ar a gcionn, gan aċt maol-ráṫa glasa agus doireaḋa neannta ann, gan tiġ, gan teine, gan treiḃ."

"Ní ḟaca mé riaṁ aon ḃean ċoṁ ḃreáġ léi agus ní ḟeicfead go ḃfáġa mé bás," arsa sean-ḃean leis an mBaintiġearna Gregori. Aduḃairt sean-ḟiġeadóir ar cuiṁin leis í go maiṫ, "buḋ í Máire Ní Eiḋin an rud ba ḃreáġa dá'r cumaḋ riaṁ. Ní ḃíoḋ comórtas báire in san tír naċ mbíoḋ sí ann, agus éadaiġe bána uirri i gcóṁnuiḋe. D'iarr aon ḟear déag í le pósaḋ i n-aon lá aṁáin, aċt ní

---

[1] Aliter, "go dtug sí an réim léi." Ní'l na ceiṫre línte seo ag S. ná ag G.

ṗósfaḋ sí fear ar biṫ aca. Ḃí dream d'ḟearaiḃ óga 'na suiḋe ag ól aon oiḋċe aṁáin, agus ċromadar ag cainnt ar Ṁáire Ní Eiḋin, agus d'éaluiġ fear aca amaċ le dul go Ḃaile-Ui-Liaġ le n-a feiceál, aċt nuair táinig sé go Móin Cluana tuit sé in san uisge agus báiteaḋ é." Duḃairt sean-ḟear eile, "an fear is láidre ḃí againn buḋ é sin Seáġan Ó . . . fuair sé bás d'á bárr, ag dul treasna na h-abann in san oiḋċe ag súil le n-a feiceál." Duḃairt sean-ḃean eile, "ní ḟaca an ġrian ná an ġealaċ aon rud ċoṁ breáġ léi. Ċonnaic mise í go minic. Ḃí croiḋe cineálta aici. Ḃí mé, lá aṁáin, ag dul abaile tríd an bpáirc sin tall, agus mise tuirseaċ go leór, agus cia ṫiucfaḋ amaċ ċugam aċt an Pabsae Glégeal agus ṫug sí glaine leaṁnaċta dam." Duḃairt fear as Cinn-ṁara, "deir 'ċuile duine naċ ḃfuil aon duine le feiceál anois ċoṁ sgiaṁaċ léi. Ḃí gruag ḃreáġ uirri ar ḋaṫ an óir. Ḃí sí 'na cailín ḃoċt, aċt do ḃíoḋ sí gléasta 'ċuile lá mar an Ḋóṁnaċ, ḃí sí ċoṁ snasta sin, agus dá raċaḋ sí go báire nó go cruinniuġaḋ do ḃíoḋ na daoine ag riṫ i mullaċ a ċéile le n-a gcuid súl do leagan uirri. Ḃí a lán i ngráḋ léi, aċt fuair sí bás agus í óg. Duine ar biṫ a mbíonn abrán déanta dó, ní ṁairfe sé a ḃfad, adeir siad." B'éidir, aduḃairt sean-ḃean le caraid dam-sa, gur b'iad na daoine maiṫe do rug leó í, óir adeir sí, "táinig daoine as gaċ uile áird le na feiceál agus b'éidir go raiḃ daoine ann do ḋearmad ' bail ó Ḋia uirri ' do ráḋ."

Faraor! do ṫug duine-uasal mór do ḃí in san tír sin gráḋ ḋí. Tréigeaḋ í agus fuair sí bás i mboċtanas tamall beag sul ṫáinig an droċ-ḟaoġal.

Do sgríoḃ mise an t-abrán do rinne an Reaċtabraċ ḋí, ag Cilltartan, ó ḃéal Ṫomáis Uí Eiḋin, Gaeḋilgeóir breáġ clisde, agus fear maiṫ ċun abrán do ġabáil agus atá féin gaolaċ léi. Ṫug mé an t-abrán do Norma Borṫuic agus ċuir sise in a "Ceól Siḋe" é. Ag so an t-abrán mar do ḃí sé ag Tomás.

MÁIRE NÍ EIDIN
nó
AN PAḂSAE GLÉGEAL

'Dul ċuig an Aifreann dam le toil na nGrásta,
Ḃí an lá 'cur báistiġe, agus d'árduiġ gaoṫ,
Casaḋ an ainnir liom le taoiḃ Ċilltartain
Agus ṫuit mé láiṫreaċ i ngráḋ le mnaoi.
Labair mé léi (1) go múinte mánla
'S do réir a cáileaċt 's eaḋ d'ḟreagair sí,
'Sé duḃairt sí, " Raifteri tá m'inntinn sásta
Agus gluais go lá liom go Bail'-Uí-Liaġ " (2).

Nuair fuair mé an tairisgint (3) níor leig mé ar cáirde é,
Rinne mé gáirí agus ġeit mo ċroiḋe,
Ní raiḃ le dul againn aċt trasna páirce
'S ní ṫug muid (4) an lá linn aċt go tóin an tiġe.
Leagaḋ ċugainn bord a raiḃ gloine a's cárta air (5),
Agus cúilḟionn fáinneaċ le m'ais 'na suiḋe,
'Sé duḃairt sí, " Raifteri, bí 's ól 's céad fáilte,
Tá'n soiléar láidir i mBail'-Uí-Liaġ."

Is aoiḃinn aeraċ ar ṫaoiḃ an tsléiḃe
Agus tú a' féaċaint (6) ar Ḃail'-Uí-Liaġ,
Ag siúḃal sna gleanntaiḃ 'baint ċnó agus sméara,
'S geall ceileaḃar (7) éan ann le ceóltaiḃ siḋe.
Cia'n ḃríġ san méid sin go ḃfáiġṫeá léargus
Ar ḃláṫ na gcraeḃ atá le n-a ṫaoiḃ,
Ní'l maiṫ d'á ṡeunaḋ a's ná ceil ar aenne,
'Sí spéir na gréine agus gráḋ mo ċroiḋe (8).

---

[1] Aliter, " lean mé dise."
[2] Labairṫear an áit mar " Baile-Laoi."
[3] i.e. tairgsint. [4] Muid=sinn.
[5] Bí solus lasta róṁainn, glainiḋe 's cártaiḋe, O'M. [do ḃain é as an nGaoḋal, Vol. V.].
[6] Aliter, " ag breaṫnuġaḋ síos."
[7] Aliter, " a's ceileabar, ⁊c." Labairṫear ceileabar mar " ceiliúr."
[8] Aliter, " do ḃreóiḋ mo ċroiḋe."

Ṡiúḃail mé Sacsana 's an Ḟrainc le ċéile,
  An Spáinn, an Ġréig, agus ar m'ais arís,
Ó ḃruaċ Loċ Ġréine go Béal na Céiḃe (1),
  'S ní ḟaca mé féirín ar biṫ mar í.
Dá mbéinn-se pósta le bláṫ na h-óige
  Trí Loċ an Tóraic do leanfainn í,
Cuanta a's cóstaí go siúḃalfinn a's bóiṫre
  A ndiaiḋ na seóid-ṁná (2) tá i mBaile-Uí-Liaġ.

'Sí Máire Ní Eiḋin (3) an stáid-ḃean ḃéasaċ,
  Ba ḋeise méin agus b'áille gnaoi,
Dá ċéad cléireaċ, 's a gcur le céile,
  Agus trian a tréiṫe ní ḟéadfaḋ sgríoḃ.
Ḃuail sí Déirdre le breáġaċt a's Ḃénus,
  'S dá n-abrainn Hélen le'r sgriosaḋ an Traoi,
Aċt sgoṫ ban Éireann ar uċt an méid sin,
  An Paḃsae gléġeal tá i mBail'-Uí-Liaġ.

A réalṫain an tsoluis agus a ġrian an ḟóġṁair,
  A ċúilḟionn ómra agus a ċuid de'n tsaoġal,
An ngluaisfeá liom-sa faoi ċóṁair an Dóṁnaiġ,
  Nó go ndéanfamuid cóṁairle cá mbéiḋ ár suiḋe.
Níor ṁór liom ceól duit gaċ aon oiḋċe Dóṁnaiġ,
  Puinnse ar bórd agus dá n-óltá fíon,
A's a Riġ na Glóire go dtriomuiġ (4) an bóṫar,
  Go ḃfáġ mé an t-eólas go Bail'-Uí-Liaġ.

Tá béarsa eile san aḃrán so naċ raiḃ ag Tomás Ó h-Eiḋin aċt fuair mé ó ḟear eile é. Deir Tomás naċ

---

[1] Aliter, "Béal-Áṫ-Caorṫainn," Béal-Áṫ-Ḣaṁnus, O'M.

[2] "An tseóid-ḃean," duḃairt sé.

[3] "Mary Hynes," aduḃairt Tomás Ó hEiḋin, "óir," ar seisean liom, "naċ deise sin go mór ná 'Máire Ní Eiḋin' a ráḋ," agus ċuile ḋuine eile dá raiḃ an t-aḃrán aca, duḃradar Mary Hynes, agus is dóiġ gur ab é duḃairt an Reaċtaḃraċ féin, aċt d'aṫruiġ mise é.

[4] i.e., go dtirmiġ no go dtiormaiġ.

mbaineann sé leis an aḃrán, agus go dtugann sé gruag duḃ do Ṁáire Ní Eiḋin, nuair ḃí gruag óir no gruag ómra uirri. Is fíor dó sin, aċt ḃeirim an ḃéarsa ann so, óir is maiṫ é cibé rinne é:

Tá a folt ag casaḋ léi ar ḋaṫ na sméara,
'Na soillse rae-geal 'na diaiḋ san drúċt,
An solus lasta in a brollaċ gléigeal,
A d'ḟág na céadta fear i ngalar dúḃaċ.
A brágaid is gile' ná sneaċta séidte,
Is lúṫṁar (1) éadtrom a cosa ag siúḃal;
A's mo riġ dá mbéinn-se mar Iuilius Caesar,
Do ḋéanfainn réiḋteaċ le bláṫ na n-úḃall.

Ag so aḃrán eile do rinne Raifteri ar an uisge-beaṫa. Ó Ṡeoirse Mac Giolla an Ċloig agus ó Ṁac Uí Ḟloinn do fuaireas é. B'éidir naċ Ḃealaċ aċt Ġallaċ buḋ ċóir do beiṫ in san ċéad líne, aċt is mar sin fuaireas é:—

AN PÓTAIRE AG MOLAḊ AN UISGE-BEAṪA

Ag triall go h-aonaċ Ḃealaċ ḋam
'S mo ċos ar lár an ḃóṫair,
Tugaḋ mé go tiġ 'Lealaiġ isteaċ
Go ḃfáġainn ann Doċtúir Deóras! (2)
"Dempsi" do ṁúin an bealaċ dam,
Is é do ḃuail an bairille,
Mar ba é féin an preabaire,
Naċ dtréigfeaḋ bean an ósda.

Go ndiúltuiġ an saoġal do'n airgead
Folaṁ ná raiḃ a ṗóca
Fágfa mé "Bacchus" baiste air
Do ṫionnsgail fíon a's pórter.

---

[1] Labairtear an focal mar "lúfar."
[2] "Doċtuir dorus," Bell.

[Ní'l] earraḋ ar biṫ ċoṁ (1) beannuiġṫe leis,
Aon fear ariaṁ dá'r leagaḋ leis,
Níorḃ' fearr leis sínte ar leabaiḋ,
'Ná caiṫte ar ṫaoiḃ (2) an ḃóṫair.

Súġ na h-eórna glaise,
Níor facas riaṁ a ṁáiġistir,
Níor ḟás sé tríd an talaṁ
A leiṫeide de ġráinne.
'Sé ḃéarfaḋ croiḋe do'n ṗreabaire,
Agus bainne cíċ' do'n ḃanaltra,
A's do ċuirfeaḋ i dtiúin an creagaire,
Nár ċait dá ṗiġinn le ráiṫe.

Feoċan d'ḟaġáil ar maidin de,
Ní'l rud ar biṫ ċoṁ (3) breáġ leis,
Is maiṫ do raċaḋ gloine ḋe
Do ḋuine ḃéaḋ ar a sláinte.
Duine ar biṫ do ḃlaisfeaḋ ḋe,
Níor ḃaoġal fuaċt nó (4) casaċt dó,
'S dá dtugtaiḋe braon do'n ċailliġ ḋe,
Do riṫfeaḋ sí ḋuit rása.

Tá uisge-beaṫa ag tiġ 'Lealaiġ,
'S níor h-ólaḋ riaṁ a ṁáiġistir,
Is beag atá ar an ngloine ḋe,
Ciḋ gur mór is fiú an cárta.
Tá an ḃean is féile fairsinge aige,
Go ḃfeice an tír saoġal fad' aici
'Sí a déarfaḋ—" Seas a Raifterí
Go mblaise tú de m' ' ċáirdial.' "

---

[1] " Aċ a," Bell, agus labairṫear " ċoṁ " go minic i gCondae Roscomáin agus i gCondae Ṁuiġ-Eó mar " aċa," i.e. " a ċoṁ."
[2] " Ar ċúl-ṫaoiḃ," LS.
[3] " Aċ a," Bell.
[4] " Fuaċt múċaḋ no casaċt," Bell.

Do ṫriall mé ar Father Callaghan,
  Ba ḟairsing fial an áit sin,
Ḃí Dillon ann agus Gaothagain
  Agus Ó Ceallaiġ, croiḋe na páirte.
An saoġal ní stopfaḋ an ceaṫrar sin
Aċt ag líonaḋ punch agus clairéid suas,
Gur ḟágḃaiġ siad sínte Raifteri
  Dá lá ar a taoḃ-a-n-áirde.

Ní mise amáin do leagaḋ leis
  Ó ṗeacaiġ Éaḃ i bPárrṫas,
Is iomḋa fear do cailleaḋ leis
  Ó'n am ar dallaḋ Ársus.
Muna mbéaḋ gur clear [tá] eadrainn é (1)
'S gur ḃain sé iompóc ar preabaire,
Go deiṁin agus go dearḃṫa
  Do ṡínfinn síos le náire. (2)

Is beag aḃrán dá ndearna Raifteri níos binne 'ná é seo. Duḃairt Mac Uí Ḟinn liom go gcuala sé seanḟear d'á ráḋ go gcuala sé Raifteri féin 'ġá ġaḃáil. Tá an téacs san láiṁsgríḃinn san Acadaṁ, agus ag an Aṫair Ó Murċaḋa.

---

[1] Aliter, "aċt gur gleacaiḋe é atá eadrainn."

[2] Tá ḃéarsa eile ag G. Is é an 4aḋ ḃéarsa aige-sean é. Níl sé ag Bell.

Ṡiuḃail mé Tuaim a's Beannċoir,
  Corcaiġ a's Cinn-tráile,
Is fada ċaiṫ mé i nGaillim,
  Agus ḃí mé i nDroiċead Áṫa,
Le fírinne beirim geallaḋ ḋaoiḃ
Nár ḃlais mé riaṁ d'earraḋ ar biṫ
Níos fearr 'ná ḃí ag tiġ Ṁacala
  Go gcuire Críost an t-áḋ air!

PEIGIḊ MISTÉALL

B'ait liom bean d'imreóċaḋ cleas 's naċ gclisfeaḋ ar a gráḋ,
Ṡiuḃalfaḋ isteaċ le greann ar ḟear 's naċ seasfaḋ leis san tsráid,
Béilín deas is milse blas ná mil na mbeaċ faoi Ċásg
Cúl trom, tais, fionn, fáinneaċ, glas, 'sí Peigiḋ tá mé 'ráḋ,

Is míne a dreaċ 'ná clúṁ mín geal 's' ná cúḃar na tuinne (1) ar ṫráiġ
Craoḃ ḃreáġ ġlas (2), do ḟás nár ṁeaṫ, mar éiriġeas duilleaḃar 's bláṫ.
Go dtéiḋ mé i bḟeart tá m'inntinn leat, a Ṗeigiḋ a ṁíle gráḋ,
Mo leun 's mo ċreaċ gan tú 's mé leat ar ċuantaiḃ Americá.

A stóir mo ċroiḋe ná tréig do ṁian aċt breaṫnuiġ 'steaċ san gcás,
Nuair ṫiucfas an tsliġe béiḋ ól ar ḟíon 's ní baoġal dúinn ċoiḋċe bás.
A ḃláṫ na gcraoḃ naċ cruaiḋ an sgéal munab tú tá ḋam i ndán,
Ar uaisle an tsaoġail dá mbéinn 'mo ríġ is leat do ċraiṫfinn láṁ.

Dá ḃfáġainn-se caoi no áit (3) le suiḋe ní stadfainn bliaḋain a's lá,
Go sgríoḃainn síos le peann deas caol do ċuma (4) agus do ċáil.

---

[1] Tuille LS. agus O'M.
[2] Craoḃ ḃreáġ deas, O'M.; croiḋe, R.I.A.
[3] Sgiṫ agus deis le síḋe, O'M.
[4] Ṫeastas, O'M.

Níor rugaḋ riaṁ aon ḃean san tír do ḃéarfaḋ uait an bárr,
Ó sgrioſaḋ na Traoi mar ġeall ar ṁnaoi, a's ó cuireaḋ Déirdre ċum báis.

Tá lonnraḋ an óir i ḃfolt mo stóir 's é ag fás go fáinneaċ fionn,
Go béal a bróige ċoṁ glas le deór 's é fiġte ós a cionn (1),
A ḃláṫ na n-úḃall is breáġṫa snuaḋ 'ná duilleaḃar báirr na gcrann,
Fáġ réiḋ Dia Luain go dtéiġeam ċum siúḃail a's féaċ go ḃfuil sé i n-am.

Tá breáġaċt a's gile fuil a's cuisle a's lasaḋ deas dá réir,
I mbláṫ na finne is cruinne súil 's is deise leagan béil (2),
Ní bréag ar biṫ an sgéal tá amuiġ, naċ fear mé tá ar mo ċéill
Le bliaḋain indiu gaċ aon lá suilt 's mé ag smuaineaṁ ar ḃláṫ na gcraéḃ.

Mo ġráḋ fá ḋó na mná go deó giḋ d'ḟág siad mise tinn
Ag déanaṁ bróin faoi luaċ an óil do ḋíoġḃáil é ḃeiṫ cruinn,
B'ḟearr liom póg ó Ṗeigiḋ ar ndóiġ 's í ḃeiṫ i n-uaigneas liom,
'Ná saidbreas (3) Ṡeóirse giḋ buḋ ṁór a leaṫ dá mbéaḋ sé cruinn.

---

[1] "Ós uainn a cinn," LS., ní ṫuigim sin. Ní'l an béarsa so ag O'M. ná na ḃéarsaí leanas.

[2] Is cruinne glaise súil is leagan béil, LS. Mise d'aṫruiġ é.

[3] "Nár siuḃal ar," LS., rud naċ dtuigim.

Do b'ait liom dórtaḋ ḃeiṫ ar pórter a's cannaí lán de leann,
Puinnse ar bórd a's gloine i gcóir dá mbéaḋ (1) mo ṗóca teann,
Mo ġráḋ 's mo stór ḃeiṫ ós mo ċóṁair ag cainnt 's ag cóṁráḋ liom,
Is léi d'ólfainn luaċ na mbróg dá mbéaḋ mo ċóta i ngeall.

Ag so anois an dán fada do rinne an Reaċtaḃraċ nuair ḃí an cholera ag sgrios na ndaoine go tiuġ i n-Éirinn. Is é "Aiṫriġe Raifteri," an t-ainm atá air go coitċeann. Aċt glaoḋaim-se an "Cholera Morbus" ar an gcéad leiṫ de, agus an "Aiṫriġe," ar an dara leiṫ, óir ní i n-aon ḃéarsaiġeaċt nó i n-aon toṁas atá siad. Fuair mé cóip de'n dán so óm' ċaraid Tomás Ó Mioḋċáin agus cóip eile do rinne Seáġan Ó Cuilleanáin san mbliaḋain 1838, agus fuair mé cóipeanna eile ó ḋaoiniḃ éagsaṁla, agus tá ceann san Acadaṁ, agus ċuir mé le céile iad ċoṁ maiṫ agus d'ḟéad mé. Ċuir mé an píosa so i gcló im "Aḃránaiḃ Diaḋa Ċúige Ċonnaċt;" "Aṫċuinge ar Íosa Críost" is ainm don dán so san LS. tá san Acadaṁ, agus deir an tAṫair Ó Murċaḋa go ḃfuil sé sin ceart, agus gurab aon dán aṁáin é sin agus an "Aiṫriġe":

AN CHOLERA MORBUS

A Íosa Críost 's a Rí na ngrása,
A (2) ċruṫuiġ talaṁ neaṁ agus Párrtas,
A ḋóirt Do ċuid fola i gcrann na páise,
Sábáil sinn ar an gCholera Morbus (3).

---

[1] "Ċoṁ ḟad 's ḃeiṫ," LS. Labairtear ċoṁ ḟad mar "cád" go minic.

[2] Tá an "a" so i n-áit "do." Labairtear "do" mar "a" go ró-ṁinic.

[3] Aliter, "saor sinn ó olc nó aon ḃás cráiḋte."

Is iomḋa sagart bean-riaġalta 's bráṫair (1)
Ag agairt Dé, na h-easboig 's an Pápa,
Aċt b'éidir go n-éistfiḋ an té is táire,
Ṡilfeaḋ (2) a deóra 's a ċroiḋe ḃeiṫ cráiḋte.

'Sé mo ṫuairim 's is duḃaċ liom tráċt air,
Gur uair í seo tá ag iarraiḋ sásta,
Guiḋimid ar fad ar Ṁuire Ṁáṫair,
Tá fearg ar Ḋia 's a sgiúrsa tarraingte.

A luċt an ṗeacaiḋ tuigiḋ an cás so,
Déanaiḋ an aiṫriġe atá mé 'ráḋ liḃ,
Duḃairt Críost féin atá lán de ġrása,
" An té d'iompóċ' leis go mbeiḋ' sé tárrta."

Is mairg a leigfeaḋ a leas ar cáirde,
Ar uaṫ (3) go dtiucfaḋ an siortóir (4) gránna,
'S a liaċta gruagaċ uaiḃreaċ dána,
A ċuir sé faoi, dá ċaoile [a] ċnáṁa.

Féaċ an té ḃí indé luaṫ láidir,
A léimfeaḋ sgonnsa cloiḋe 'gus bearna,
Ḃí an tráṫnóna ag siúḃal na sráide,
'S ag dul faoi 'n gcréafóig lá'r na ṁáraċ.

Is mire an Ḃás 'ná an tonn báiḋte,
'S 'ná eaċ dá luaiṫe ar ċúrsa an rása,
A n-aġaiḋ na sluaġ do ḃuailfeaḋ sé báire,
'S ní túisge annsúd é 'ná róṁainn ar gárda (5).

---

[1] Aliter, " A's easbog cráifeaċ."
[2] Aliter, " ḟeilfeaċ le míon."
[3] Aliter, "le faġtais " [i.e. faitċeas].
[4] " Sionṫóir," G.; agus cóip eile.
[5] Do críoċnuiġeaḋ gaċ líne go dtí seo leis an litir Á. Tosnuiġeann anois an litir " í " nó " ao " atá cosṁail le " í " in a ḟuaim i gConnaċtaiḃ.

Tá sé luaimneaċ fuadraċ leigṫe sgaoilte (1)
Ní fearr leis an lá ná lár na h-oiḋċe,
An tráṫ ṡaoileas neaċ naċ mbíonn aon baoġal air.
Súd é ar an mball ar lár (2) le caoineaḋ.

Is mór do ṫuit leis i dtráṫ na díleann,
Gan caint nó tráċtaḋ ar aimsir Ṁaoise,
Aċt d'á ṁéid le ráḋ gaċ [a] ḃfágtar síos leis,
Ní h-é tá láidir aċt grása Ċríosta.

Is sladaiḋe an Ḃás a ċásnas (3) ríġte,
Prionnsaí árda a's tiġearnaí tíre,
Ḃeir sé an mór leis, an t-óg 's an críonna,
Ar fastuġaḋ sgóig' leis ós cóṁair na ndaoine.

Is dána an duine 'ná an mac tíre,
A ṁarḃuiġeas na h-uain ar siúḃal na h-oiḋċe,
Aċt fáṫ mo ḃróin agus mo ċráḋ saoġalta
An t-am ḃeiṫ ṫart, 's gan an aiṫriġe déanta.

Is mairg a mealltar le caṫaiġṫiḃ an tsaoġail,
Agus laiġeaḋ an lóin a cuirtear síos leis,
Gan ḃriġ 'n a leus dá maireaḋ sé míle
Aċt mar sgiorrfaḋ sé ar cuairt 's ar ais arís[te] (4).

Dá mbuḋ leat-sa stór a's ór na ríġeaċta,
Maoin [nó] ṁór 's gaċ saiḋḃreas saoġalta,
A ndiaiḋ do ḃáis dá ṁéad do ṫréada (5),
Ní ḟuil le faġáil agad aċt uaiṁ déanta.

---

[1] "Luaimeaċ, fuadeaċ, leigṫe, sgaoilteaċ," G.

[2] Aliter, "ar ċlár."

[3] Aliter, "creaċanns."

[4] Is follusaċ ó'n líne seo gur laḃair an Reaċtaḃraċ an focal so "arís" mar "aríste," mar ċluinntear go minic é i gConnaċtaiḃ.

[5] "Ciḋ go mbuḋ ṁór do ṫáinte," aċt ní cóṁ-ḟuaim sin; "tar éis ar siuḃal ariaṁ ort ní ḃfuil do dá ḃár le fáil aċt síre," G.

Cá ndeaċa do ċapaill, do ḃa, 's do ċaoiriġ?
Cá ndeaċa an tseóḋ do ḃíoḋ i d'ḟiaḋnuis'?
Do ḃean 's do ċlann do ḃíoḋ 'n a suiḋe leat?
Nó an cluṁtaċ min árd air a mbíteá sínte?

Cá ndeaċa an bórd a n-óltaiḋe fíon de?
Do ċúirt, do ṫeaċ, 's do hallaí mine,
Do ċóirtí, d'eaċraiḋ, 's do ċulta' síoda,
'S do luċt ealaḋna do ġníoḋ siams' duit?

Cá ndeaċa do ḃróga sliocaiḋe daṫta?
Nó an réalt do ḃíoḋ ar ṫaoiḃ do hata?
Do ċuid éadaiġe daora ḃí déanta san ḃfaisiún?
Do ċóisir ṁór a's do ċuid luċt freastail?

Nuair ḃéiḋeas do ċnáṁa trí n-a ċéile,
Gan fuil gan feóil ar aġaiḋ na gréine,
Cá ndeaċa lasaḋ nó gile d'éadain?
Nó an cúl glas gruaige bíteá' réiḋteaċ?

Béiḋ do ċluasa boḋar gan meaṁair gan éisteaċt,
Siocfaiḋ do ġuailne 's crapfaiḋ do ġéaga,
Béiḋ do ḋá ṡúil grinn gan raḋarc gan léargas,
Do ḃí in do ċeann gan camaḋ gan claonaḋ.

Ní bailte, fearanna, stoc, ná treuda,
A ṁúineas an tsliġe go Flaiṫeas Dé ḋúinn,
Aċt leasuġaḋ ár n-anma réir mar léiġtear
A' déanaṁ trosgaiḋ urnaiġ 's déirce.

Ag dul a' luiġe ḋuit ná bí-se balḃ,
Feac do ġlúna 's brúġ an talaṁ,
Cuiṁniġ ar gaċ níḋ do leig tú ṫarad [i.e. ṫart],
'S go ḃfuil tú ag triall go cluain (1) na marḃ.

---

[1] "Go sluaġ na marḃ" mar fuaireas é ó'n Míoḋċánaċ. Aliter, "ar ṡluaġ."

Úṁlaiġ do'n ċléir agus géill do'n eaglais,
Fuair cúṁaċt ó Ḋia na peacaiḋ a ṁaiteaṁ,
Coiṁlíon an dliġe tá i dteampoll Ṗeadair,
A's ní baoġal duit bás aċt malrait (1) beaṫa.

Is mairg naċ meaḃraiġeann cré agus paidir,
'S gur suiḋe ar an tsaoġal so mí nó seaċtṁain
'Ná míle bliaḋan ag Crann na Beaṫa
I nGáirdín Ṗárrṫais nó ag bord na nAbstal.

Is mairg a ḋíolas ríġeaċt na ḃflaiṫeas,
Áras Dé atá 'n a ṫrí pearsan'
'N áit a mbíonn naoiṁ 'na suiḋe agus abstail
Ḃí ar an tsaoġal so 's leasuġaḋ ár mbeaṫa.

Níor ḟanntaiġ an croiḋe 's níor smuain an peacaċ
Ar ṁéid an tsólás (2) atá 's na flaiṫis',
Ag éisteaċt le ceól agus greann gan ceals (3),
Ag feiṫeaṁ na glóire gur í 'gá freagairt.

Luċt éisiġ' i n-áirde, státa 's dúiṫċe,
Tiucfaiḋ siad gearr i ndeireaḋ na cúise,
Gan a n-aiṫriġe déanta béiḋ siad brúiġte,
Imeasg luċt feille, póite 's drúise.

An fear a ḟanntuiġeas maoin a's talaṁ,
'S naċ ndéanann truaġ do'n té ḃíos falaṁ,
Béiḋ sé ṫíos 's ní maiṫ í a leaba,
Gíoscán fiacal air, fuaċt a's creaṫaḋ.

Nuair ṫiucfas Críost ar ṫaoiḃ an tSléiḃe,
'S cruinneóċaiḋ sé ċuige an cine daonna.
Béiḋ do ġníoṁarṫa sgríobṫa ar d'éadan,
A's an fear le d'ais i ndan a léiġte.

---

[1] =Malairt.
[2] Aliter, "ar an sólás síorruiḋe."
[3] Aliter, "spórt agus aiṫis."

Is súd í an ċúis naċ nglacfaiḋ bréaga,
'S naċ gcloisfiḋ (1) caint ó ḟear dá ṫréine,
Breiṫeaṁ na fírinne béiḋeas 's ár bféaċaint,
An t-aon Ṁac Íosa, d'ḟulaing a ċéasaḋ.

Foisglóċaiḋ ifreann 's flaiṫeas i n-éinfeaċt,
Agus múċfaiḋ solas na gealaiġe 's na gréine (2),
'S an méid a rugaḋ ó cruṫaiġeaḋ an ċéad ḟear,
Béiḋ siad i gcuideaċt ós cóṁair a ċéile.

Nuair ḟoisglóċas Dia leaḃar a' ċúntais,
Agus sgátán an ċeirt a béiḋeas 'ġá iomċar,
Is an-ṁór an gar an ṁaiṫ a déantar,
Diúltuiġ an peacaḋ agus éist liom-sa (3).

Ag so, mar ċreidim, deireaḋ an ċéad dáin, nó b'éidir go bfuil cuid de caillte, óir ní críoċnuġaḋ snasta é seo. Beirim an dara dán annso, faoi ainm an "Aiṫriġe."

AIṪRIĠE AN REAĊTAḂRAIĠ

A Ríġ tá ar neiṁ 's a ċruṫuiġ Áḋaṁ,
'S a ċuireas cás (4) i bpeacaḋ an uḃaill,
[Ó!] sgreadaim ort anois 's ós árd,
Ó is le do ġrása tá mé ag súil (5).

Tá mé i n-aois, a's do ċríon mo ḃláṫ,
Is iomḋa lá mé ag dul amúġ',
Do ṫuit mé i bpeacaḋ ós cionn naoi ḃfeaḋ (6),
Aċt tá na grása ar láiṁ an Uain.

---

[1] =Naċ gcluinfiḋ; aliter, "naċ nglactar."
[2] "Solus gealaċ is grian," LS.
[3] "Naċ mór an maiṫ an ċreaċ a roinntear
Diúltuiġ don ṗeacaḋ agus iompaiḋ," G.
[4] "Nár ċuir cás," G.
[5] Aliter, "tá mé (ag) siuḃal."
[6] Aliter, "anois naoi dtráṫ."

Nuair ḃí mé óg b'olc iad mo ṫréiṫe,
Buḋ ṁór mo spéis i scléip 's i n-aċrann,
B'ḟearr liom go mór ag imirt 's ag ól
Ar maidin Dóṁnaiġ ná triall ċum Aifrinn.

Níor ḃ'ḟearr liom suiḋe 'n aice cailín óig
'Ná le mnaoi ṗósta ag céiliḋeaċt tamall,
Do ṁionnaiḃ móra do ḃí mé tabarṫa,
Agus drúis nó póite níor leig mé ṫarm.

Peacaḋ an úḃaill, mo ċráḋ 's mo leun!
Is é ṁill an saoġal mar ġeall ar ḃeirt,
A's ó's coir an craos atá mise síos,
Muna ḃfóiriḋ Íosa ar m'anam boċt.

Is orm, faraor! tá na coireaċa móra,
Aċt diúltóċad dóiḃ má ṁairim tamall,
Gaċ níḋ buail anuas (1) ar mo ċolainn fós,
A Ríġ na Glóire 'gus tárrṫuiġ m'anam.

D'éaluiġ an lá a's níor ṫóg mé an fál,
Nó gur iṫeaḋ (2) an bárr in ar ċuir tú dúil (3),
Aċt a Árd-ríġ an Ċeirt, anois réiḋ mo ċás,
A's le sruṫ na ngrása fliuċ mo ṡúil.

Is le do ġrása do ġlan tú Máire,
A's ṡaor tú Daiḃiḋ do rinne an aiṫriġe,
Do ṫug tú Maoise slán ó'n mbáṫaḋ,
S' tá cruṫuġaḋ láidir gur ṡaor tú an gaduiḋe?

---

[1] Aliter, "leig gaċ níḋ."
[2] "Loḃ," Connelly agus G.
[3] "Ó alt go bun," aċt ní'l an ċoṁ-ḟuaim ceart annsin; "go críonaḋ an bárr ó alt go glúin," do réir an Ṁíoḋċánaiġ agus G. Mise d'aṫruiġ é mar atá.

Mar is peacaċ mé naċ ndearna stór,
  Ná solár mór do Ḋia ná Muire,
Aċt fáṫ mo ḃróin tá mo ċoireaċa róṁam,
  Mar leig mé an stór (1) ar an méar is fuide.

A Ríġ na glóire tá lán de ġrása,
  'S tú rinne beóir a's fíon de'n uisge,
Le beagán aráin do riar tú an sluaġ,
  Oċ! freasdail fóir agus slánuiġ mise (2).

Ó! a Íosa Críost a d'ḟulaing an ṗáis,
  A's do haḋlacaḋ, mar do ḃí tú úṁal,
Cuirim cuimriġe (3) m'anama ar do sgáṫ,
  A's ar uair mo ḃáis ná tabair dam cúl.

A Ḃainríoġan Ṗárrṫais, máṫair a's maiġdean,
  Sgáṫán na ngrása, aingeal a's naoṁ,
Cuirim cosaint m'anama ar do láiṁ,
  A Ṁuire ná diúltuiġ mé, 's béiḋ mé saor (4).

'Nois tá mé i n-aois a's ar ḃruaċ an ḃáis,
  'S is gearr an spás go dtéiġ[ead] i n-úir,
Aċt is fearr go deireannaċ 'ná go bráṫ,
  Agus fuasgraim páirt ar Ríġ na nDúl.

Is cuaille gan ṁaiṫ mé i gcoirnéal fáil (5),
  Nó is cosṁail le bád mé a ċaill a stiúir,
Do brisfiḋe isteaċ a n-aġaiḋ carraig 'sa' bfráiġ (6)
  'S do ḃéaḋ dá ḃáṫaḋ 'sna tonntaiḃ fuar' (7).

---

[1] Aliter, "Ṡeól mé an scoad."
[2] Aliter, "'S a Ċríost ṫrócairiġ tárrṫuiġ mise."
[3] "Cuimriġe" i gConnaċtaiḃ, i n-áit "comairce," .i. dídionn
[4] Aliter, "tóg mo ṗáirt agus tá mé saor."
[5] "Is cuaille cor mé i n-éadan fáil," G.
[6] =Fairrge, "ar ḃruaċ na trá," Connelly.
[7] "Ḃéaḋ 'gá báṫaḋ 's a ċaillfeaḋ a snáṁ"; aliter, "seól" aċt d'aṫruiġ mé an líne le comḟuaim do ḋéanaṁ."

A Íosa Críost a fuair bás Dia h-Aoine,
A d'éiriġ arís in do ríġ gan loċt,
Naċ tú tug an tsliġe le aiṫriġe do ḋéanaṁ.
'S naċ beag an smuaineaḋ do rinneas ort!

Do ṫárla ar dtús míle 's oċt gcéad,
An fiċe go beaċt i gceann an dó-ḋéag,
Ón am ṫuirling Críost do réab na geataí
Go dtí an bliaḋain a ndearna Reaċtabra an Aiṫriġe (1)

Is é sin dar liom-sa an dán diaḋa is binne dá ndearna Raifteri, agus is oireaṁnaċ an duan so ċum deireaḋ do ċur le mo leaḃar. Fágfamaoid slán ag ár bfile annso. Ní raiḃ sé ċom cráiḃteaċ diaḋa le Taḋg Gaeḋealaċ, aċt b'éidir naċ lúġaide an méid maiṫeasa do rinne sé le n-a linn. Mar adeir sé féin:

"Nuair ṫiucfas Críost ar taoiḃ an tsléiḃe
'S cruinneóċaiḋ sé ċuige an cine daonna
Beiḋ ár ngníoṁarta sgríobṫa ar ár n-éadan."

Agus saoilim gur b'aoiḃinn an lá sin don té sin a mbeiḋ an oiread deaġ-ġníoṁarta le taisbeáint aige, agus ḃeas ag Antoine Ó Reaċtabra.

---

[1] Tá ḋá rann eile ag an Míoḋċánaċ. Ní soiléir iad, aċt seo iad go díreaċ mar do sgríoḃaḋ iad.

Le críoċnuġaḋ an airriġe agus i beiṫ so léiġte
Tá Ceiliḋ feltaċ [?] i aiṫriuġaḋ go Béarla,
Le buaḋ birreċ [?] grása agus trocaire
Beiṫ ag gaċ duine glacaiċ a coṁairle.

Guiḃe doneaḋ satuirn agus aoineaḋ
Don té daróaċ do cinne daoineaḋ
Na don beirt d'ḟagaḋ an airigte sin deuntad
Agus cuirim-sa an actcuiuġniḋ ar Íosa Críosta. Amen.

Ċualaiḋ me gur ċuir fear arḃ ainm do Keely Béarla ar an Aiṫriġe, agus go raiḃ fearg agus mí-ṡásaḋ mór ar Raifteri faoi ráḋ 's go raiḃ an dánuiġeaċt ag an ḃfear so a ainm féin do ċur in éinfeaċt le hainm Raifteri! Deir Maitiú Ó Finn liom gur ċualaiḋ sé go nduḃairt an tÁird-Easbog Mac hÉill gur leór an dán so ṫuas agus an Aiṫriġe Raifteri do ṡlánuġaḋ dá mbéaḋ sé ag síorṗeacuġaḋ, féin!

AN DARA LEAḂAR

Ṫug mé uaim go dtí anois aon abrán déag ar ḟiċid de na habránaiḃ do rinne Antoine Ó Reaċtabra. Is insan áit seo do críoċnuiġeaḋ an leaḃar tugas amaċ san mbliaḋain 1903.

Tosnuiġim (tar éis sé mbliaḋna fiċead) ar an dara cuid den leaḃar anois, agus ní dóiġ liom go dtáinig riaṁ sé bliaḋna fiċead i nÉirinn do ċonnaic aṫruġaḋ ċoṁ mór agus do ċonnaic na bliaḋanta sin. Ní raiḃ Connraḋ na Gaeḋilge aċt deiċ mbliaḋna d'aois nuair ċuir mé an ċéad leaḃar amaċ, agus, taoḃ amuiġ de na connraḋóiriḃ, ní raiḃ meas madra ag an daoiniḃ ar Raifteri, nó ar éinne d'á ḟórt. Anois tá Riaġaltas na hÉireann féin ag íoc as costas cló an leaḃair seo, agus gan ḟios aca an ḃfuiġiḋ siad an t-airgead ar ais ó ḋíol an leaḃair. Agus tá meas ag teaċt arís ar Raifteri, agus bíonn daoine ag dul go minic ċun na háite d'ḟeicsint ina rugaḋ é.

Níorḃ obair i n-aisge ná obair gan toraḋ obair Ċonnarta na Gaeḋilge.

Do laḃaireaḋ an Reaċtabraċ go han-ġéar d'á gcuirtí fearg air, nó dá mbéaḋ sé mí-ḟásta le rud nó le duine. D'ḟágaḋ sé droċ-ainm ar áit nó ar ḋuine le cúpla focal. Fuair sé easḃuiḋ fáilte in Órán-Mór aon uair aṁáin, agus d'ḟág sé droċ-ċáil air, mar áit, “do lean dó go dtí an lá indiu” asan fear ó n-a ḃfuaireas é:

“ Baile beag briste
'S a ṫóin le uisge
Agus mná gan tuisge (tuisgre)
'Na ċeann.”

“ Ní ċuiṁniġim ar an leiṫ eile de'n rann sin aċt ċualas é go minic ” (1). Ní dóiġ liom gurḃ' é Raifteri do rinne é.

Duḃairt píoḃaire i gCondae na Gaillṁe liom go raiḃ Raifteri ag fágḃáil Caṫair-Uí-Ḃaróin (?), teaċ mór a raiḃ duine-uasal 'na ċóṁnuiḋe ann. Casaḋ duine éigin air agus duḃairt leis: “ Tá súil agam a Raifteri,” ar seisean, “ go ḃfuair tú do ṡáiṫ in san tiġ-se.” Aċt isé d'ḟreagair Raifteri:

Caṫair-Uí Ḃaróin an trúiṫċe
Ceann-easna na dúiṫċe,
Do fágaḋ le húḋaċt
Ag an ndeataiġ.

Cuid aca 'na púilliḃ
Agus cuid aca 'na múiliḃ,
Agus an ċuid is mó níos lúġa
'Ná na haraill.

Ag imṫeaċt cois mútaí
Ag léiġeaḋ i nuaiḋeaċta (2)
Agus an máiġistir d'á púrsaḋ
Le bata.

Agus do ḃí sé dul níos mó 'ná sin do ráḋ nó gur ċuiṁniġ sé ar an ḃfáilte do ḃíoḋ roiṁe insan tiġ sin a ḃfad roiṁe sin, agus ní deaċaiḋ sé níos fuide; agus arsan duine duḃairt an méad sin liom: “ Ní déarfaḋ sé an oiread sin féin aċt gurḃ' iad na searḃḟóġantaí ċuir fearg air.”

Aċt níor ċuir an Reaċtaḃraċ aon dúil mór ná aon truim speisialta i dtiġṫiḃ na ndaoine mór ná na n-uasal. “ Do ṫéiġeaḋ sé ar cuairt ċuca anois agus arís dá mbéaḋ sé

---

[1] Aċt tá mórán bailte eile a ḃfuil sé d'á ráḋ gur cumaḋ an rann sin orta.

[2] .i. gan a léinteaċa ḃeiṫ crapṫa isteaċ i gceart i na gcuid bríste. Sin é an míniuġaḋ tugaḋ daṁ-sa air.

mór leó," aduḃairt sean-ḃean a raiḃ aiṫne ṁaiṫ aici air, nuair ḃí sí óg, "aċt ní raiḃ aon tóir aige orra."

Ḃí sé lá ag fágḃáil Ċilltruim (teaċ mór a raiḃ duine uasal de na Búrcaiġ 'na ċóṁnuiḋe ann) agus d'ḟiafruiġ an Búrcaċ de an ḃfuair sé 'ċuile ḟórt ar a ṁian, aċt baḋ é an freagraḋ do ṫug seisean dó:

Fuair mé fataí ba ḃuige 'ná an ceó,
Agus gan leó d'anlann, feóil ná im,
Bainne ba ġéire 'ná na húḃla san ḃfóġṁar;
Agus sin a ḃfuair Raifteri i dtiġ Búrca Ċill Truim.

"Óra! i n-ainm Dé coisg do ḃéal, agus tar ar ais liomsa anois, agus mise 'mo ḃannaiḋ go ḃfuiġiḋ tú do ṡáiṫ," arsan Búrcaċ.

Ḃíoḋ sé an-tapaiḋ ina ċuid freagraḋ. Ċualaiḋ sé duine éigin, aon uair aṁáin, ag ráḋ an tsean-ḟocail.

Ceaṫrar sagart gan ḃeiṫ santaċ,
Ceaṫrar Francaċ gan ḃeiṫ buiḋe,
Ceaṫrar gréasaiḋe gan ḃeiṫ bréagaċ,
Sin dáréag naċ ḃfuil san tír.

"Do ġeoḃainn iad sin, muiseaḋ!" arsa Raifteri, "agus do ġeoḃainn níos mó 'ná iad sin. Ġeoḃainn—

"Ceaṫrar múile gan a ḃeiṫ stadaċ,
Ceaṫrar gaḃar gan a ḃeiṫ bradaċ,
Ceaṫrar cailleaċ gan a ḃeiṫ cabaċ
Agus sin rud naċ sorus a ḟaġáil!"

Mar deir an sean-ḟocal níl aon ḟear-ceirde níos bréagaiġe 'ná an gréasaiḋe. Do ḃí cailín boċt ann d'iarr péire bróg ar ġréasaiḋe darḃ'ainm Peadar Mac Ḟloinn agus ciḋ gur ġeall sé ḋí iad arís agus arís eile ní ḃíoḋ siad féin aige roimpi nuair ṫigeaḋ sise d'á n-éiliuġaḋ agus ḃí a cosa sgriosta leis an ḃfuaċt. Ċualaiḋ an Reaċtaḃraċ an cailín boċt ag ceasaċt, agus duḃairt sé go raċaḋ sé féin léi, an lá so, go tiġ an ġréasaiḋe, agus ċuaiḋ. D'iarr an cailín, mar buḋ ġnáṫ léi, a bróga ar an ngréasaiḋe, agus d'ḟiafruiġ an raiḃ a péire bróg féin aige dí. D'ḟreagair seisean naċ raḃadar aċt go mbéaḋ siad féin an ċéad lá eile. Annsin laḃair an Reaċtaḃraċ do ḃí ag éisteaċt, agus duḃairt:

A ċailín ḃig óig gan ċéill tá a' réabaḋ talaṁ do ḃoinn
Ní'l tú sásaċ oilte fós ar ḃréagaiḃ Ṗeadair Ṁic Ḟloinn
Peadar Mac Ḟloinn na mbréag a's a teaċín ar taoḃ an ḃó'air,
Agus gan é de ḃriġ 'na ċuid géag go lasgfaḋ sé péire bróg.

“Ó éist do ḃéal,” ar san gréasaiḋe, “agus béiḋ siad aici amáraċ, ċóṁ cinnte agus tá mé beó agus ná cuir droċ-ainm orm le do ċuid rann.” Agus níor ċodail sé néall an oiḋċe sin aċt ag obair ar ḃrógaiḃ an ċailín go raiḃ siad féin aige dí an lá ar na ṁáraċ.

Ḃí gréasaiḋe eile ann agus ċuaiḋ an Reaċtaḃraċ féin ċuige le n-a ṁiosúr d'ḟágḃáil leis. Do ṫóg an fear so a ṁiosúr, agus annsin do rinne sé cúpla líne rannaiġeaċta, óir buḋ ċoitċeann an rud é an uair sin rannaiġeaċt d'ḟaġáil ameasg na ḃfear céirde. “Is mar so ḋéanfas mé na bróga ḋuit a Raifteri,” ar seisean.

Cuirfiḋ mé “insole” las ionnta agus deireaḋ séiṁ,
Uaċtar láidir agus bonn d'á réir,
Agus péire sál agus béiḋ siad réiḋ.

Aċt d'ḟreagair Raifteri é ar an bpointe agus duḃairt sé:

A ḋuine gan tuigsint, cá'uil do ċiall ?
Naċ dtastuiġeann péire "bindings," puill agus iall ?
Agus niṫe beag' eile seasfas gárda,
Péire "tips" agus dá ċéad táirnne (tairnge).

Ḃí gréasaiḋe eile ann agus dubairt Raifteri leis péire bróg do ḋéanaṁ ḋó, agus d'íoc sé roiṁ-ré asta. Annsin, mar ḃí an t-airgead ar láiṁ aige, ní raiḃ aon deifir ar an ngréasaiḋe, agus ní raiḃ sé ag déanaṁ na mbróg dó. Do fearguiġeaḋ ar Raifteri agus rinne sé an t-aḃrán so ag glaoḋaċ ar ḟile eile, Búrcaċ éigin, congnaṁ do ṫabairt ḋó féin ċun an gréasaiḋe bréagaċ "d'ḟiaḋaċ." Annsin do ċuir sé freagraḋ ó'n mBúrcaċ, mar 'ḋeaḋ. Nuair fuair sé na bróga fá ḋeireaḋ, agus iad déanta ṫar barr ag an ngréasaiḋe, rinne sé ceiṫre ḃéarsaí eile ag glaoḋaċ ar an mBúrcaċ gan dul ar aġaiḋ leis an "ḃfiaḋaċ" agus an gréasaiḋe do spáráil! Ní ḃfuair mé an t-aḃrán so aċt ag Mac Uí Ḟloinn aṁáin. Ag seo é:

AN GRÉASAIḊE

Fear cnáiḃe (1) nó céire i láṫair a ċéile
  Ní ċreidfeaḋ go héag, ar ndóiġ.
Turas a's céad do ṫug mé 'na ndéiḋ
  A's tá mé 'nois múinte leoḃta (2).

An té ċreidfeaḋ mo sgéal buḋ ṫruaġ leis mé
  In mo ċosaiḃ ag pléasgaḋ bóṫair,
Aċt diombuaiḋ (3) na naoṁ do aoinneaċ go héag
  A d'íocfaḋ roiṁ ré luaċ a ḃróga.

---

[1] Cnáṁa LS.
[2] =Leó.
[3] Labairṫear an focal so mar "diomúḋ."

Cuirfiḋ mé sgríoḃṫa le teaċtaire caoiḋeaṁail
  Litir Dia hAoine ar an gCeapaiġ
Go ḃfuil mé le mí agus a luaċ uaim-se íocṫa
  Gan ḃróig, aċt mo ċosa insa láiṫiġ.

Níor ṁór liom-sa bríb do'n Ḃúrcaċ 's luaċ saoṫair,
  Dá gcruinniġeaḋ sé mór-uaisle 'gus marcaiġ,
Iall-ċoin ag gaċ aon, a's a sgaoileaḋ na déiḋ
  Go gcuirfiḋ sinn fiaḋaċ ar Ṁac Ṁárcuis.

[FREAGRAḊ ÓN MḂÚRCAĊ, MAR D'EAḊ]

Ní leigfinn ar láṫair do litir a's í ḟaġáil
  Aċt a Reaċtaḃra is cás é, saoilim,
Naċ ḃfuil sé le faġáil ó Ṡionainn (1) go tráiġ
  An té ḋéanfaḋ leat dán nó píosa.

Aċt téiġmid i bpáirt agus cuirṫear (2) i ráinn é,
  Aċt béarfaiḋ mé spás go fuinn dó (3)
'S muna dtige sé amáireaċ a's do ċuimirce d'ḟaġáil
  Béarfaiḋ duit sásaṁ saoġalta.

Naċ iongantaċ an sgéal naċ gcualas roiṁ-ré
  Go raiḃ tú 'san éiliuġaḋ ar Ṗádraig,
Agus 'ḟios agad féin dá ḃfáġainn amaċ é
  Go gcuirfinn go daor an cás air.

De ṁullaċ na péice ḃainfinn béim sgéiṫe
  'S ar an gCeapaiġ do ḃéarfainn gárda,
Gaḋair a's "béagles" a's aḋarca d'á séideaḋ
  Go dtugainn fiaḋaċ lae do'n áit air.

---

[1] Ṫontoinn, LS.
[2] Cuirfiḋ a ráinn é, LS.
[3] Spás dó go faoiḋin, LS.

[RAIFTERI, ARÍS, MAR Ḋ'EAḊ, ĊUN AN ḂÚRCAIĠ]

Ná bac leis an gcás a's ná labair [go h-árd]
Ó ṫug sé in mo láiṁ iad dianta (1)
Fuaiġte le cnáib ó larga go sáil
Ċoṁ sleaṁain le cnáiṁ d'á ṁíne.

Uaċtraiḋe tláiṫ naċ bpléasgfaiḋ 'n aon áit,
Agus bannaí go bráṫ naċ sgaoilfiḋ,
Níor ṁór liom-sa féin dá bfanfainn leis ráiṫe
Tá an obair ċoṁ breáġ sin dianta (1).

Má b'fada 'n oiḋċe 'réir níor ċodail sé néall
Aċt ag obair go géar le dúṫraċt,
Le cnáib agus céir agus iall fada réiḋ
Go ndeárnaiḋ sé péire daṁ-sa (2).

A sála 's a mbéil ní sgarfaid go héag
'S tá buinn ṁaiṫe dá réir sin fúta,
Ní ḋeárna sé bréag aċt malrait beag lae,
'S ná fosgail do ḃéal a Ḃúrcaiġ.

Fuair mé an t-abrán so leanas óm' ċaraid an Doċtúir Conċubar Mag Uiḋir nó Mag Uiḃir, mar is gnáṫaċ a ráḋ i gConnaċtaiḃ. Ṫug sé daṁ-sa é san mbliaḋain 1904, agus dubairt sé gur sgríoḃ sé é, focal ar focal, ó ḃéal Ṡeáin Uí Ḋálaiġ ar an mBuaile Buiḋe i bparáiste Ċill-Ḃaḋain. Árus breáġ na mBoiḋicíneaċ Cill-Cluanaiġ; i n-aice le Baile-an-Ṁuilinn, i ngar do Ṫuaim. Dubairt an Dálaċ gurb' é Raifteri do rinne an dán so, dubairt sé naċ ḃfaca sé féin Raifteri ariaṁ, aċt go mbíoḋ sé ag dul ṫart nuair ḃí sé féin óg. Ḃí sgéalta eile aige faoi Raifteri. Ní facas féin an dán so i n-aon áit eile, agus

---

[1] Labairṫear "déan" go minic mar "dían" i gConnaċtaiḃ.
[2] Labairṫear "daṁ-sa" mar "dú-sa."

níor ċualas ó éinne eile é, agus ní'l mé cinnte ar fad gurb'é Raifterí do rinne é, aċt is dóiġ gurb'é.

AḂRÁN ĊILL-ĊLUANAIĠ

Is i gCill-Ċluanaiġ do táiniġ an t-éag
Nuair cailleaḋ máiġistir Bodcin;
Tá na Protastúin i n-áit na nGaeḋeal
Agus an t-oiḋre a ḃfad ó ḃaile.

Tá na Brúnaiġ ag ceannaċ na cúirte,
Agus na geataí bána anois d'á leagan.
Tá banaltra na ciċe báine
Ag caoineaḋ go mór 's ag sgreadaċ.

Tá an ṁáiġistreas ar a lóistín
I dteaċ ósta i nGaillim,
Tá an céirseaċ ar bárr na craoiḃe
Agus an traġn' go dlúṫ le talaṁ.

Tá na tenóntaí ag maoiḋeaṁ
Na naoṁ, ó oiḋċe go maidin,
Ag iarraiḋ ar an Maiġdin (1)
An t-oiḋre do ċur slán abaile.

Tá na gaḋair is fearr do ḃí san tír seo
Ag faġáil ḃáis insan "gcenel"
Tá "Geandi" agus "Gay lass"
Díolta le h-oiḋre na Currasinne.

Tá na paiṫrúir agus an "game" (2)
(Mar tá na crainn d'á leagan)
Ag tóruiġeaċt dídin ar fud na tíre
Ó oiḋċe go dtí maidin.

---

[1] "An Ṁaiġdin agus Íosa," duḃairt sé.
[2] "Game uiliġ" duḃairt sé. "Paiṫrún" nó "paiṫrús" = pheasant.

Tá fallers (1) ar Condae an Ċláir ann,
  Tá an t-áḃmad dá ġearraḋ,
D'á tiomáint ar ḃáid
  Amaċ siar go Conamara.

Ċaill na mná a mbláṫ ann,
  Ċaill na láireaċa a gcuid searraiġ.
Ċaill na caoiriġ a gcuid uan ann
  Le cúṁa i ndiaiḋ an oiḋre.

Tá láir agus gearrán (2) ruaḋ
  Agus na sgórta leó, ar stábla Ḃodcin
[Naċ ḃfuil a leiṫeid ar luas
  Le faġáil as so go Gailliṁ.]

Ní'l aon ġeirrḟiaḋ ó ḃun Cruaiċe
  Ná aon tsionnaċ i gConamara
Ar a ḃfuiġeaḋ siad spás uaire
  Naċ mbéaḋ ar ṡluaġ na marḃ.

Dá ḃfeicṫeá an t-oiḋre óg
  Ag éirġe caoin-ṁaidin,
Na haḋarca d'á séideaḋ dó
  Agus na gaḋair ag tafann;

Daoine uaisle ag craṫaḋ láṁ leis.
  Agus marcaiġ ar ċapaill,
Cóistí ag tiġeaċt ar spórt ann,
  Agus Nólán Ḃaile-an-Doire.

Fuair an t-oiḋre litir
  Ó n-a ṁáṫair, maidin Lae Nodlag,
Go raiḃ sgéal aici ó'n máiġistir
  Do ḃí 'na ċóṁnuiḋe i gCoill Ċoinne,

---

[1] i.e. luċt leagṫa na gcrann.

[2] "Giorrán" duḃairt sé, mar deirtear i gcóṁnuiḋe i gConnaċtaiḃ é.

Go raiḃ sionnaċ ar a ḋúiṫċe
Nár ḟéad aon ḟear a leagan,
Agus ar maidin, lá ar n-a ṁáraċ,
Ġléas an t-oidre leis a ċapall.

A ṡrian agus a ḋiallaid
Agus a ċasóg ḃreáġ ḋearg
[Agus tógfaḋ sé do ċroiḋe-se
A ḟeiceál ag triall san mbealaċ]

Ġlaoḋ sé annsin ar Ġeandi
Agus Gay Lass ar an "gcenel,"
Agus ag tuitim na hoiḋċe
Ḃí sé i láṫair na procais" (1).

Ḃí an sionnaċ annsin ar gárda
Agus é ag córuġaḋ a leapta,
Nuair ċualaiḋ sé trácht
Go raiḃ an t-oidre ar an talaṁ.

Ġlaoḋ an sionnaċ ar an gclainn
Do ruġaḋ ḋó insan earraċ,
Agus d'ḟágḃaiġ sé mar uḋaċt aca
Go siuḃalfaḋ sé Coill-Ċoinne.

D'imtiġ Gay Lass ar a ḃun
Annsin isteaċ go Coill Ċuilm,
Ċuaiḋ Geandi tré na coillṫiḃ
Agus baile mór Ċoill-Ċoinne.

Ar an dó-ḋéag san oiḋċe
Ḃí a ḃun 'na suiḋe aca (2)
Agus fuair siad é 'na luiġe
I bplantations Ḃaile-an-Doire.

---

[1] =proċlais, i.e. poll an tsionnaiġ
[2] Ní léir ḋam é seo.

Ḃí an sionnaċ annsin ar a ṫráṫaiḃ
Agus a ċnáṁa trom tuirseaċ,
Nuair ċualaiḋ sé aḋarc an oiḋre
D'á séideaḋ i gceann a ḋorais.

D'éiriġ sé de léim annsin,
Agus d'ḟéaċ sé faoi agus ṫairis,
[Nuair ċualaiḋ sé an aḋarc
D'á séideaḋ ós cóṁair a ḋorais.]

Ṫóg sé leis na gleannta
Agus sléiḃte Ċonamara,
As sin leis go hAcuill
Agus ar ais go Maġnulla.

Ṫóg sé leis na bóiṫre móra
Agus na taltaí do ḃí roiṁe
Go sínfeaḋ sé a ċnáṁa
[In san] scoill i mḂéal-na-mḂuille.

Ar a hoċt a ċlog ar maidin
Ḃí [an dá ġaḋar] (1) ag cruinniuġaḋ,
Fuiġleaċ a ċuid cnáṁa
Ag geata Loċa-Glinne.

Ṫáinig an t-oiḋre annsin
Léir (+tar éis) snáṁ tré Loċ Coirib,
Tarraing sé a sgian amaċ
Agus ḃain sé ḋe an t'ruball (2).

Míle de ḋuais do ġeoḃaḋ (3)
An t-oiḋre ar a leagan,
Ó Ḟroinnsiġ agus Ḃlácaiġ
Agus Loingsiġ na Gaillime.

---

[1] "Ḃíodar ag cruinniuġaḋ" duḃairt seisean.
[2] =an t-earball.
[3] "Reward" duḃairt seisean, "do ḃfuiġeaḋ

Fuair sé litir ó n-a ṁáṫair
  Do ḃí tinn ar a leabaiḋ,
Nárḃ'ḟeárr léi an dúiṫċe
  'Ná an sionnaċ do ḃeiṫ marḃ.

Aċt anois, ní'l gar a' tráċt air,
  Tá an t-oiḋre a ḃfad ó ḃaile,
Agus ní ḟillfiḋ sé go bráṫ,
  Ḟad 's ḃéas Gaeḋilg i nGaillim.

Lá eile fuair Raifteri lóistín tar éis an lae i dtiġ cois an ḃóṫair. Nuair ṫáinig am codlata ċuaiḋ gaċ éinne go dtí a leabaiḋ aċt duḃraḋ le Raifteri síneaḋ siar ar ċarnán fraoiċ do ḃí in san gcúinne. Ċait sé é féin isteaċ san ḃfraoċ, agus nuair a ḃí fear an tiġe ag coigilt na teine do labair Raifteri agus duḃairt sé:

Tá mé ar an saoġal so le míle mí,
  Buailim go caoiṁ ar gaċ port,
Aċt ní ḋeárnaḋ ariaṁ díom coileaċ fraoiċ,
  Go dtí [mo ṫeaċt annso] anoċt.

Annsin d'árduiġ fear an tiġe leis é as an ḃfraoċ agus ċuir sé 'na luiġe ar leabaiḋ é. Fuair mé an sgéilín seo óm' ċaraid Conċuḃar Mag Uiḋir.

Duḃairt Nanraoi Tá (=Taafe) liom gur casaḋ Raifteri ar Ṁac Suiḃne, an file—fear léiġeannta oilte do ḃí san Suiḃneaċ so—ag Aonaċ a' Spidéil, agus duḃairt an Suiḃneaċ:

Ceist agam orraiḃ a ḋaoine
  Agus feicimís fuasgailte í,
Cia againn is caoine,
  Is deise, nó is áille gnaoi?

D'ḟreagair Raifteri:

Tá fear againn crosaċ,
  Agus an fear eile manntaċ buiḋe,
Agus ní maiseaṁlai[de] (1) an pobal
  A raċaḋ an cúpla ṫríd.

Aċt saoilim féin go ḃfuil na línte seo leagṫa ar ḋaoiniḃ eile. Ċualas áit éigin eile iad.

Ḃí Raifteri, lá, ag ól le Seán Ó Coinneile, siopadóir i nGaillim, do ċaill cuid d'á láiṁ tré ḋóġaḋ. Duḃairt Raifteri mar so leis:

Gairim do ṡláinte a Ṡeáin Uí Ċoinneile,
Gan ailim ná madar ná rud ar biṫ eile
Sín ċugam do láiṁ giḋ naċ ḃfuil innti aċt giota,
'S muna mbéaḋ gur dóġaḋ í ḃéaḋ sí níos fuide.

Do sgríoḃaḋ é seo ó innsint Ḋonnċaiḋ Ṁic Ḟloinn, i n-aice le Tuaim. Ḃaḋ é mo ċara S. Ó Floinn tug dam-sa é. Duḃairt sé liom mar an gcéadna gur "ḃuail cailín lán glaice de ċolg lín san éadan air," agus go nduḃairt Raifteri léi ar an bpuinte:

A ráláċ gan náire gan ċuiḃeas gan ċiall
Gaḃ 's cuir fál ins gaċ beárna 'nár leagaḋ tú riaṁ,
'S a liaċta marcaċ breáġ aeraċ ó Ṡruṫair go Sliaḃ
Ḃuail . . . .

Ní'l an líne seo in-ċlóḃuailte!

Seo sgéal eile, aċt ní ċuiṁniġim anois ar cia uaiḋ fuaireas é. "Ḃí sagart, lá, ag siuḃal amaċ agus maide beag láiṁe aige. Ḃa ṡagart greannṁar é. Nuair ḃí sé tamall ag siuḃal, cia casfaiḋe air aċt Raifteri an file.

---

[1] "Maisiuṁla" duḃairt sé.

Ċualaiḋ an sagart tráċt go raiḃ cáil ṁór ar Raifteri, agus duḃairt sé leis féin go gcuirfeaḋ sé ceist air. Ḃí an ḃeirt aca ag an aḃainn nuair ḃí siad i n-aice a ċéile. Annsin ċuir an sagart an ċeist seo ar Raifteri: "Cia méid cárta agus pionnta ṫéiḋeann san aḃainn seo anuas?"

D'ḟreagair Raifteri:

Ní ṫoṁaistear le cáirt ná le pionntaí
A dtéiḋeann san aḃainn seo anuas,
Aċt an cuiḋ naċ dtéiḋeann an ceárd so
Téiḋeann sé an ceárd ó ṫuaiḋ (1).

Agus cuirim-se ceist eile ort-sa, a ṡagairt a' ċipín,

Cia méid buaċaill óg
Bean clóca agus píbín
Ó ḟágas tú Órán Mór
Go dtéid tú go Baile-an-Doirín.

Ní ċuala mé go ḃfuair sé aon ḟreagraḋ ón tsagart.

Fuair mé leagan eile ar an rann so ó Ṁac 'ic Ḟloinn do ċualaiḋ é ó ṫáilliúr bacaċ ar ḃ'ainm dó Welby do ḃí 'na ċómnuiḋe ag Goirtín-na-Gréine i bparáiste an Ċomair.

Cia méid banḃ muc agus pigín
Cailín óg le cnota 'gus píbín,
Ó ḋroiċead mór Óráin go Baile-an-Duirín
Sin í mo ċeist ort, a ṡagairt a' ċipín!

Casaḋ sagart agus cléireaċ air, lá eile, agus duḃairt Raifteri leis an gcléireaċ—is dóiġ go raiḃ cruṫ an ḃoċtanais air:

---

[1] Tá leaganaċa eile ar an rann so, agus ní dóiġ liom go ḃfuil aon ḃaint ag Raifteri leis. Tá sgéal cosṁail leis le faġáil i gCúige Muṁan.

Mora ḋuit a ċléiriġ
'S tú i n-éinfeaċt le do ṡagart,
Is olc í do ċulaiḋ éadaiġ,
'S níor ṁór ḋuit tairngí seaca.

Nó mar ċuala mé ag duine eile é:

Go mbeannuiġiḋ Dia ḋuit a ċléiriġ
A's tú i n-éinfeaċt le do ṡagart,
Is olc í do ċulaiḋ éadaiġ
'Sní fiú Béarla do ċur ar do hata.
Aiṫniġim ar do ḃrógaiḃ
Naċ mór dóiḃ tairn[g]í seaca.

Ḃí fear gaoil ag an táilliúr bacaċ so do ḃí i n-éinfeaċt le daoiniḃ as Coraḋfinn, do ḃí ag tiomáint stoic do Ṗiarar a Bláca, le n-a gcur ar an ḃfeilm i gCinn-Loċa. Ṡeaċaid fear aca deoċ do Raifteri, agus ċualaiḋ an fear so Raifteri 'gá ráḋ agus é 'gá ól,

Tuaim, agus Gailliṁ, agus Béal-na-mbuille,
'S faoi ṫuairim ḃúr sláinte a muintir Ċoraḋfinne!

Ḃí Raifteri i láṫair ag daṁsa, oiḋċe, agus duḃairt sean-ḃean liom go raiḃ sí féin ann agus í 'na cailín. Ḃí sí óg sgiaṁaċ an uair sin, agus duḃairt Raifteri léi "cuimliġeaḋ an plána ḋíot ṡiar agus ṡuas, níor fágaḋ aon alt ionnat. Ṫóg tú an ċeird (1) go maiṫ," ar sé.

"Ní hé ḋuit," ar sise, "níor tóg tusa aċt buille annso agus buille annsin."

Duḃairt sí sin, óir ba ḃeag an ṁaiṫ do ḃí i Raifteri mar ḃeiḋealadóir. Do ḃí Raifteri dul tuilleaḋ a ráḋ léi, aċt rug a h-aṫair uaiḋ í.

---

[1] i.e. ba ḋeas an t-ádmad do ḃí ionnat. B'ḟiú é cailín sgiaṁaċ do ḋéanaṁ ḋíot.

Duḃairt an fear céadna liom go ndeaċaiḋ Raifteri lá éigin go teaċ feirmeóra agus ocras air. D'iarr sé rud éigin le n'ite. Ḃí pota feóla agus gabáiste ar an teine, "aċt ag Raifteri boċt ḃeiṫ dall ní ḟaca sé é," aċt ċuala sé torann an ṗota ag fiuċaḋ. Duḃairt bean an tiġe "naċ raiḃ aon ċeó aici ḋó." Duḃairt Raifteri agus é ag imṫeaċt amaċ:

Cloisim an torann
Aċt ní ḟeicim an biaḋ,
An té ḋéanas an leat-ċuma
Nár ḟeice sé Dia!

Seo sgéilín beag ċualas óm ċaraid an Doċtúir Concuḃar Mac Uiḃir—ċuala seisean é ón ḃfear céadna a ḃfuair sé Aḃrán Ċill-Ċluanaiġ uaiḋ:

"Ḃí Raifteri ag dul an bótar in aice le Dúnmór, agus casaḋ ministéir ḋó, agus ḃíoḋ an ministéir an-ṁór leis, agus ṫugaḋ sé airgead ḋó go minic. "Cia an sgéal atá agad, a Raifteri?" ar seisean. "Ḋiún (1) sgéal ar biċ; ḃfuil aon sgéal agad féin?" ar Raifteri. "Tá a m'anam! sgéal maiṫ," ars an ministéir (do ḃí na ḟear ġreannaṁar), "tá an seandiaḃal caillte." Ċuir Raifteri a láṁ ina ṗóca agus tarraing sé amaċ sgillinn agus tug sé do'n ṁinistéir í.

"Muire! cia'n fáṫ a ḃfuil tú ag taḃairt airgid dam-sa, agus naċ mbíonn tusa ag iarraiḋ airgid orm-sa 'ċuile uair a ḟeicim tú?" arsan ministéir.

"Tá sean-ḟocal ann, a stóir," arsa Raifteri, "gá ráḋ nuair caillteas an t-aṫair is ceart déirc a ṫaḃairt do na dileaċtaiḃ!"

Seo línte do fuair mé ó ṁnaoi Ṁic Uí Ḟinn ó Laḃán, Árd-Raṫain. Do goideaḋ cóta Raifteri air, agus rinne sé easgaine ar an té do ġoid é. Do ċosnuiġ an píosa so leis an líntiḃ:

---

[1] Ḋeaṁan.

Tráṫnóna oiḋċe Ṁic Dara
'S eaḋ goideaḋ uaim mo ċaróg,
Guiḋim naoiṁ a's apstail
Díoġaltas a ṫaḃairt ann,

agus beagán eile naċ ḃfuil fios i gceart agam. Annsin ṫáinig an ṁallaċt:

Clúṁaċ ná raiḃ ar do laċain (1),
Ál ná raiḃ ag do ċearcín,
Im ná raiḃ ar do ḃainne,
Agus seannaḋ ar do ḃó,

Do ṡíol nár ṫagaiḋ as talaṁ,
Iasg nár ġabaiḋ t'eangaċ,
Ciall ná raiḃ ag do leanḃ,
Agus lúṫ ná raiḃ ag a ḋaidi
Le maiṫ a ḋéanaṁ ḋó.

Gaċ bealaċ gearr agus fada
Nár ḋéanaiḋ tú do leas ann,
Agus saoilim go ḃfuil mo ċaróigín
Daor ort go leór!

Fuair mé giota eile ó'n ṁnaoi ċéadna i dtaoiḃ cleasa do himreaḋ ar an ḃfile boċt i mBaile-Loċa-Riaċ, do ḃain eargaine eile as. Casaḋ bean air agus "d'árdaiġ sé í ar ḃárr láiṁe isteaċ go cúirt an ṗléaráca 's an ġrinn." Ḃí aon sgilling aṁáin aige, aċt saoil sé go raiḃ go leor aige ċun diġe faġáil. Níor ġlaoiḋ sé aċt ar ḋá ċárta, aċt duḃairt sé féin in a aḃrán:

"Ḃí cúntas im' aġaiḋ tarrniġ' (2) trí 's bonn."

---

[1] Féaċ "Dánta Diaḋa Ċúige Connaċt II," l. 268. Tá trí líne den ṁallaċt so ann.

[2] =tarraingte. "trí 's bonn"=3s. 6d.

Seo tuilleaḋ de'n aḃrán so:

Do ḃuail mise an bord leis an gcárta,
'Sé Maolḋóṁnaiġ a ṫáinig gan ṁaill,
D'ḟiafruiġ mé cia 'n ċiall an cás (1) sin
A's a ġairreaċt ó ṫáinig mé ann.

'S é an freagra fuair sé ón ḃfear eile:

"'S é an dliġe a ḃíonn againn san áit seo
Nuair éiriġeann na daoine ó'n gclár
['S é an dliġe a ḃíonn againn san áit seo]
An fear deiriḋ ḃeiṫ síos leis an leánn." (2)

Duḃairt Raifteri boċt ann sin:

"Dá dtugṫá-sa beagáinín spáis dam
Ḃéinn annso amáraċ i n-am."

Aċt duḃairt an t-ósdóir:

"Dá mbuḋ sagart a ṫiucfaḋ nó bráṫair
Ní ṫiuḃrainn-se cáirde faoi 'n leann,
Dá dtrustainnse (3) féin nó fear fánaċ
Ní ḃeaṫóċainn bean páirtí ná clann."

Ann sin ṫug Raifteri a ṁallaċt dó:

"Cruit ort ó ṡíor-iompar (4) an ṁála
'S tú ag síor-ṡiuḃal na láibe go fann,
Gan teine gan teallaċ gan árus,
Aċt fuaċt agus fán ar do ċlainn."

---

[1] "Cúis sin," mar fuair mise é.
[2] Lionn.
[3] i.e. an Béarla "trust."
[4] = iomċur.

Tá cúpla líne eile ann, ina ḃfuil Raifteri ag molaḋ a ċneastaċta féin.

Ṡiuḃal mise Inis a's Túṁain (1)
I nGort-innse-Guaire ḃínn mí,
I nGaillim ba ṁinic mo ċuairt
I nGaillim 's i gcuantaiḃ Árdrí (2)
Ó Eaċḋruim go Béal-át-na-Sluaġ
Bean (ná) leanḃ ní ḋliġeann díom piġin!

Do laḃair mé ċeana i dtaoiḃ an ċomórtais do ḃí idir Raifteri agus a ċáirde na Calnánaiġ. Ċom fada agus ṫuig mise an sgéal, do ḃí triúr dearḃráṫair de na Calnánaiġ ann. Duḃairt sean-ḃean "Ag Patsy ḃí an léiġeann agus is dóiġ go mbaḋ é an fear ba ṡine aca, mar baḋ é ṫug bean isteaċ san tiġ. Rinne Patsai aḃráin i nGaeḋilg agus i mBéarla. Bí Béarla ag Marcus leis, aċt ní raiḃ an léiġeann aige. Baḋ é a rinne "A Ṡeáġain a ṁic mo ċómarsan" do ḃuaċaill a ḃí dul a pósaḋ. Ní raiḃ rud (buaiḋ) ar biṫ ag Tomás" (an tríoṁaḋ dearḃráṫair).

Duḃairt sean-ṗíobaire liom arḃ ainm dó Corlaiġ (3) ar ġnáṫ leis ḃeiṫ 'siuḃal na tíre sin, gur ṡaoil sé go raiḃ éad idir Raifteri agus na Calnánaiġ. "Ar cainnt ṫáinig sé i dtosaċ," ar sé. "D'ḟóġluim na Calnánaiġ cuid ṁórṁór d'á raiḃ aige (ag Raifteri); ṗioc siad suas an ċainnt." Rinne Patsai Ó Calnáin ḃéarsaí i mBéarla. Is dóiġ gur ṡaoil Raifteri go raiḃ sé ag tabairt faoi féin:

The fiddle and the spade
Are fighting for the lead
What is the difference between them,
The spade cultivates.
. . . . . . (4)

---

[1] i.e. Tuaḋṁumain.
[2] "Árd Ḟraoiċ" is dóiġ.
[3] Nó Curley i mBéarla: duḃairt sé naċ raiḃ aon Ġaeḋilg ar a ṡloinneaḋ.
[4] Ní raiḃ an líne seo ag Corlaiġ.

And gives shelter to the poor in the evening.

Is dóiġ go nduḃairt sé rud éigin i dtaoiḃ an ḃeiḋlín, naċ raiḃ aon tairḃe do na daoiniḃ ann, nó rud éigin mar sin, aċt ní ḃfuair mé na línte sin. Duḃairt an sean-ṗíobaire liom—seo iad a ċeart-ḟocla féin—"Ḃí na Calnánaiġ gráḋ-Dia-aṁail geanaṁail. Níor ġearr Patsaí duine riaṁ aċt an gearraḋ a ṫug sé ḋó-san" (do Raifteri); i dtaoiḃ Raifteri féin duḃairt sé "naċ le bréaga agus le cairmirt do ḃíoḋ sé ag maireaċtáil a ṁuirnín, mo léan naċ ḃfuil mise i ndan a ḋéanaṁ ċóṁ maiṫ leis! Patsaí, sílim, a ṫoisiġ i dtosaċ leis." Ní aṁáin go ndéanaḋ Patsaí aḃráin aċt ḃí beagán ceóil aige mar an gcéadna. Ṡeinneaḋ sé beagán ar an ḃfliuit. Ḃí sé féin agus Raifteri an-ṁór le céile ar feaḋ tamaill ḟada, "aċt," arsan píobaire liom, "ní'l gráḋ dá ṁéid naċ dtug fuaṫ dá réir, agus is minic ḃaineas duine slat a ḃuailfeaḋ é féin. Ḃain Raifteri an tslat a ḃuail é féin." Ṫug Patsaí nó duine éigin, "aiḃire" air. "Céard é 'aiḃire'?" arsa mise. "Aiḃire," ars' an píobaire, "sin duine a ḃíos 'ċaiṫeaṁ gaċ uile sgéil a ċloisfeaḋ sé ó ḃaile go céile, agus go h-olc, freisin: duine 'músgaṁail,' is measa é 'ná 'n 'bodaċ.' Ḃíoḋ 'ċuile ṡórt bun-uġdar dá ḃféadfaḋ sé ḟaġáil aige, ag sgéaladóireaċt agus ag bársaiġeaċt."

Duḃairt Patsaí:

Ar a ċuid ceóil ní ḃíonn áird
Aċt bíonn sé 'gcóṁnuiḋe ag agairt.

Do ċuir Raifteri geall le Patsaí go dtiuḃraḋ sé buaiḋ air ag cáineaḋ nó ag dí-ṁolaḋ. "Cuirfiḋ mise," arsa Raifteri, "an ḃeiḋil agus an cása go ngnóṫuiġeaḋ-sa an ċainnt." Ní raiḃ aon rud eile ag an ḃfear boċt le cur. "Cuirfiḋ mise," arsa Patsaí, "leat, cruaċ agus stáca, capall agus cliaṫ, agus céaċta, agus ní santuġaḋ an ġill é—do ḃeiḋil agus do ċása! ''

Cibé rud aduḃairt Marcus, an dearḃráṫair, do ċuir fearg ar Raifteri, duḃairt Raifteri:

Marcus na smaoise!
A ġoile go do ḃéal,
Ar Caṫair-a-Duiḃéin.

Agus arís aduḃairt sé:

Ḃás go dtuga Dia ḋuit ar ṫaoiḃ an tsléiḃe,
I mbaile gan sagart easbog ná cléireaċ:
Seaċt mbliaḋna go raiḃ tú ar bara ar ḋíoġḃáil céille:
A ġoile go muinéal, ó ṡáil go cloigeann,
Agus a streille go cluais, ó ġiall go liopa,
Is fearaċ an saoġal ar fud Ḟóḋla uile,
Nár laḃair mé féin gan úġdar agam.

Duḃairt an Calnánaċ:

Féaċ éanlaiṫ an aeir
Ní treaḃann siad agus ní ḟoirseann siad,
Agus ní ġuiḋeann siad a ngaoltas,
Aċt ar ndóiġ ní comórtas iad
Le beiḋleadóirí caoċa!

Duḃairt Raifteri am eile:

Tuiġeadóirín gránna
Atá againn san áit-se
  Go mór mór níos suide 'ná Cromall,
Éiliġeann sé an páiḋe
Aċt ní stopann sé an ḃáisteaċ,
  Mar ċaiṫeann sé an tsnáṫaid go ciotaċ.
Nuair ḃéas tú fuar báiḋte
Ag cur aġaiḋ ar gaċ bearna
  Béiḋ an beiḋlín ar ṗárlúis d'á ṡeinnm.

Fuair mé cuid de na haḃránaiḃ do rinne Patsai Ó Calnáin, aċt ṫeip orm an cáineaḋ do rinne sé faoi Raifteri d'ḟagáil go ḃfuair mé sean-sgríḃinn i litreaċaiḃ Róṁánaċa do sgríoḃ fear ar ḃ'ainm dó Liam Ó hOirín ar Baile-na-Creige i gCondae na Gaillime. San mbliaḋain 1901 fuair mise é, agus mé ag dul tríd an gCondae. Ḃaḋ é Mac Ui Ḟloinn saoilim ṫug a iasaċt dam. Ṫugas ar ais dó arís é. Ni raiḃ sí litriġṫe ar nós na Gaeḋilge aċt ar nós an Ḃéarla. Sin é an díoġḃáil ṁór do rinne na sgoileanna "náisiúnta" an uair sin. Múin siad na litreaċa do na daoiniḃ agus cúṁaċt na litreaċ do réir nóis na Sacsanaċ. Ni ḟaca na daoine—nó an ċuid is mó aca i gConnaċtaiḃ—litir ná leaḃar Gaeḋilge riaṁ, agus nuair d'iarradaois Gaeḋilg do sgríoḃaḋ agus gan aon teanga eile ag a ḃfurṁór aca an uair sin do ḃeiridís an ċuṁaċt ċéadna do na litreaċaiḃ i nGaeḋilg agus atá aca ins an mḂéarla. Ag seo mar ṡompla an dá ḃéarsa tosaiġ do sgríoḃ Liam Ó hOirín den aṁrán-ċáinte do rinne an Calnánaċ faoi Raifteri.

Aucht geud deug er rear mur leitir
Agus aucht er fhid cur a gan an meud shin
Iosh an aurd ri a keasave nerick packee an kinna deeny
Go thee corim no hamsery er harley an meud sho.
Mur shood a harly me na namsir heana
Filly go yall gon riark gon leargus
Ya ra yo ylore gon cheal gon reasoon
Go gurhauch shay gubbane in mo vealsa.

Do ċuir mise an gnáṫ-litriú ar an gcuid is mó de'n ṗíosa so, aċt ni ṫiuḃrad annso aċt cuid de, óir is doiliġ bun ná bárr do ḋéanaṁ de i n-áiteaċaiḃ! Ni ḃainfinn mórán céille as, aċt gur minic do ḃí mé ag cosaiġeaċt ċeana le sgríḃinniḃ de'n tsórt céadna.

Oċt gcéad déag do réir mar léiġtear,
Agus oċt ar ḟiċid ’ċur i gceann an ṁéid sin.
Aois an Áird-ríoġ do céasaḋ
I n-éiric peacaiḋ an ċine daonna,
Go dtí comṫrom na haimsire ar ṫárla an méid seo!

Mar súd do ṫárla (1), ins an aimsir ċéadna,
Ḟile de ḋall gan raḋarc gan léargus,
’Gá ráḋ de ġlór gan ċéill gan réasún,
Go gcuirfeaḋ sé gobán in mo ḃéal-sa.

Aċt fágann (2) sé cárda ar ráta (ḋáta ?) an sgéil seo,
Agus cnapán súiṫċe air mar ḟéala,
Sé buḋ ṡamail dó cionán spéiriot
Do ġnóṫuiġ (3) an bun ’s an cluiċe i n-éinḟeaċt.

Mar so anois do ḃí a ṫréiṫre—
Ḃí sé claonaċ, bladaraċ, béalaċ,
Bréagaċ, cleasaċ, colgaċ, sléaċtaċ,
Méirleaċ, aibire (?) (4), sanntaċ, sgéaltaċ.

Tuilleaḋ d’á ċúrsaiḃ, ḃí sé tuataċ,
Leiṫeadaċ, bodaċaṁail, brosgaṁail, músgaṁail.
Doiṫeallaċ, tuideaċ (?) (5) fonsglaċ (?) (6) stuaclaċ (7)
Agus sin ċugaiḃ a ċáil agus a ċúrsaí.

Ḃí dá ċois faoi mar ṁaide bacaiġ,
Agus iad ċoṁ caol le snáṫaid pacaiḋ,
Lag in a lár ar nós bacaiġ,
’S é ag iomċar an ṁála d’fágḃaiġ cruit air.

---

[1] Fágaim amaċ an focal ‘ mé ’ tar éis ‘ ṫarla.’
[2] Faun Ls.
[3] Yroy, Ls.
[4] “ Mealach Abbery,” Ls.
[5] Tudeachi ?
[6] Fonskloch, Ls.
[7] “ Stuacal: sin duine naċ mbéaḋ ḟios agad céard a ċuirfeaḋ fearg air. ‘ Stuaic ’ sin fearg ”—An sean-ṗíobaire Corlaiġ.

Ḃí a éadan tanaiḋ suali (?) snoiġte
'S ba ḋuiḃe a ġruag 'ná gual Ċill Ċoinniġ,
'S a ṡúile 'gluaiseaċt mar ḋá ṗál uisge,
'Snáṁ anuas le taoḃ a ṗluca.

Mar ḃéaḋ cuḃar gallaoireaċ do ḃéaḋ coiriġte (1)
A smig ḋá réir, agus a ġiall cam riceaċ,
Nuair ġluais sé ċugainn anuas as tír na mbratai (?)
Ní raiḃ fasgaḋ ná ḋíon ná sliġe ar bit leapta 'ge.

Aċt sean-ṗluiḋ ḃuiḋe a raiḃ na mílte paiste uirri,
[Ċait] sé ṁíosa le n-a léine ḃarraiġ,
Agus is fearaċ an saoġal ar an sgéal sin, ċeana,
Mar ġamal . . . . . (2)

(Annsin tagann na trí ḃéarsaí tugas i dtosaċ an leaḃair seo, ag tosnuġaḋ: " B'olc é a ċáiliḋeaċt ar a tiġeaċt ċun tíre. lċ. 23,")

Cuirfiḋ mé céaċt capall agus cárr leat,
Bó agus caora, cruaċ agus stáca,
A n-aġaiḋ do ṡean-ḃeiḋlín agus ní ṡanntóċainn (3) lán é;
Aċt go ḃfuil tú ar deireaḋ agus gur ċaill tú an rása.

Tá timċeall céaḋ go leiṫ de líntiḃ eile ins an dán so, aċt ní furas a léiġeaḋ ná a ṫuigsint, óir tá sé carta tré na ċéile, agus mar ġeall ar an droċ-litriú atá ar na focalaiḃ is doiliġ bun ná bárr do ḋéanaṁ de ċuid de. Is é seo gan amras an píosa do ċeap Patrai Ó Calnáin nuair ċuir Raifteri geall leis go ḃfuiġeaḋ sé féin buaiḋ air dá dtéiġidís ag cáineaḋ a ċéile. Seo é an cáineaḋ do rinne Patrai ar Raifteri, agus ba neaṁ-ṫrócaireaċ an ḋí-

---

[1] Abair mar " cuiṗte " é.
[2] Ní léir é seo.
[3] " Honton laun," ls.

ṁolaḋ é. Ċom fada agus is léir dam-sa ionnsuiġeann sé Raifteri tré ṁnaoi Raifteri féin, ag leigeann air—ní'l fios againn anois arḃ' fíor nó bréag é—go raiḃ bean Raifteri mioṡásta le n-a fear agus gur iompuiġ sí ċun duine eile, ar a dtugann an Calnánaċ "mo ċaoiṁṫeaċ Donnċaḋ." D'ḟág an ionnsuiḋe seo taoḃ Raifteri lom, gan cosaint, agus do ṡáiṫ an Calnánaċ a sgian isteaċ innti gan spáráil. Tá áṫas an domain air, nó leigeann sé air go ḃfuil, go dtug Donnċaḋ an ocáid agus an faill so dó. Muna mbéaḋ sin do ḃéaḋ Raifteri fós ag preabaḋ roiṁe agus ag faġáil an láṁ-uaċtair orra go léir.

"Aċt sé Donnċaḋ mo ċaoiṁṫeaċ [is cinnte an cás so]
Cuideaċt ó Ċríost air, agus ó ríġ na ngrásta!
Meireaċ (1) é ċuirfeaḋ an cocól caeċ so,
Cíos a's cáin ar ċroiḋe na hÉireann."

Sioḃán (2) an t-ainm do ḃí ar ṁnaoi Raifteri, aċt ní ċuala mé a sloinneaḋ. Leigeann an Calnánaċ air, go díreaċ ar nós an tsean-duine i gCúirt an Ṁeaḋon-oiḋċe, go n-aiṫniġeann sé a "ċaoiṁṫeaċ Donnċaḋ" ar mac Ṡioḃán.

"A ċeann bán gléġeal air go tréiṫeaċ
Agus a ġruag go sgéiṁeaṁail cataċ air,
'S naċ ḃfuil duine san saoġal do ḋearcfaḋ a ċréaċta (3)
Naċ n-aiṫneóċaḋ ar tréiṫriḃ a aṫar é.

---

[1]=Muna mbéaḋ.

[2] Duḃairt fear eile liom gur ċuir Patsai an Donnċaḋ so uaiḋ go Condae Ṁuiġ Eó ċum cuntais do ṫaḃairt ar ais leis i dtaoiḃ Raifteri. Aċt is dóiġ gur bréaga ar fad an sgéal.

[3] Is follus nár ḃain Patsai ciall "goin" no "loit" as créaċt, aċt aṁáin "coṁarṫa" nó "marc," cf. an focal "stigmata."

"Cuing a ċéiḃ a' teaċt le ċéile,
Na glúna go léir 's na colpa,
A srón a's a ḃéal ba samail dó féin
Agus meireaċ (1) é féin ḃeiṫ 'na ḋall gan léargus
D'feicfeaḋ sé an méid sin adeirim-se."

Deir an Calnánaċ naċ fiú leis eascaine do ḋéanaṁ air, "mar naċ ḃfuil ann aċt fuiġleaċ mallaċt."

"Agus duḃslán an tsaoġail
Cá'ḟuil duine san tír
Ċoṁ dibliḋe leis an sean-ṗocaire 's wallet air?"

Deir sé naċ ḃfuil aon ḟaitċeas air féin roiṁe, mar naċ ndearna sé féin aon rud as bealaċ riaṁ. Maidir le Raifteri:

Siuḃalfaiḋ sé Éire
Ṫart timċeall le ċéile
Agus cruinneóċaiḋ sé bréaga agus seanċus,
Ag sgeileagaḋ bréag
I ndorus gaċ aen-tiġe (4)
Agus ciḋ go ḃfuil sé géar aiṫiseaċ,
Ní ḃainfiḋ sé béic
Nó geit as mo ċléiḃ-se,
Mar naċ ndearna mé riaṁ gníoṁ sgannalaċ,
Agus ar ndó' dá ndéanfainn
Ḃéaḋ fios ag an saoġal air
Gan an sean-sgóla caoċ ḃeiṫ 'gá aiṫris daoiḃ.

Deir Patsai gurḃ'é Raifteri féin do ṫosuiġ an t-aiġneas.

"Do ḃuail seisean fúm-sa
Mar ḃí sé gan ṁúnaḋ."

---

[4] A Sgelagy breag a noris gauch chean tee, LS.

Aċt nuair ċuir sé féin agus Patsai an ċúis i n-iúil do na daoiniḃ:

"Ṫáinig fits ins an gclúid agus lagar air."

Ċun cáil ba ṁeasa do ċur air, deir Patsaí go dtáinig Raifteri ó Ċúig Ulaḋ, óir is a ḃfad ó ṫuaiḋ Cill Aodáin ó Ċreaċṁaol, an áit a raiḃ na Calnánaiġ 'na gcóṁnuiḋe, agus ḃí ḟios ag an daoiniḃ go léir gur a dtuaiḋ ṫáinig sé.

"Ġluais ċugainn as Cú'g Ulaḋ (1) é féin a's a ċáiliḋeaċt
'S níor ṁisde don dúṫaiġ a sgaraṁain,
Mar ba iad féin an ċualaċt le ragairne
Do ġoideaḋ (2) na huain as na garrḋantaiḃ."

Deir sé le Raifteri fá ḋeireaḋ:

"D'aiṁḋeóin do ċuṁaċta agus ar ḋuḃrais (3)
Tá gobán go dlúṫ in do ċarbaid (4)
Agus go bráṫ arís
Ċoṁḟad 's ṁairfeas tú coiḋċe,
Ná cuir iompáḋ (5) ? ná riams' ar ḋuine ar biṫ,
Agus ná tuig a's ná síl
A ṡean-sgramaire, coiḋċe,
Dá mairfeá coiḋċe,
Go dtiubarṫá an ċraoḃ leat
Ar Connaċtaiḃ!

Tá cuid ṁór de'n ṗíosa so, agus muna ḃfuil sé gársaṁail tá sé ar an teórainn!

---

[1] Coogalay, ls.
[2] Drochtra ? yeddoch na huain as na Garanty, ls.
[3] Gonone do chuchta agus a roorish, ls.
[4] Carabra, ls.
[5] Umma, ls.

Saoilim naċ ḃfuil aon aṁras ann, aċt gurb' é Raifteri do ċoruiġ an díospóireaċt so, agus go raiḃ sé go bréan de féin sul a raiḃ sé réiḋ leis. Ċuala mé gur ḃain focla an Ċalnánaiġ deóra as, agus má ċuirimíd an beirt fear i gcomórtas le céile, dar liom-sa go ḃfuair an Calnánaċ an ḃuaiḋ ag ḃárraiġeaċt agus ag cáineaḋ, aċt do ḃuail sé a ḃuille faoi'n mbeilt ar Raifteri nuair ṫarraing sé anuas bean Raifteri agus "a ċaoiṁṫeaċ Donnċaḋ." Ní raiḃ de ċosaint ag Raifteri boċt ċoṁ ḟad agus tuig mise an sgéal, aċt fear de na Calnánaiġ do ċur in áit "Ṡeáin Ḃradaiġ" agus "Fiaḋaċ" do ċur air.

Ḃéarfaiḋ mé uaim anois an sgéal, mar fuair mise é, i dtaoiḃ Ṡeáin Ḃradaiġ ar dtús: agus annsin an Ṁallaċt do rinne Raifteri air, agus annsin an Fiaḋaċ. Cibé ar ṁaiṫ leis an Ṁallaċt do tuigsint i gceart, agus ciall na ngalar agus na n-aicíd do ḃeiṫ aige, ġeoḃaiḋ sé míniuġaḋ orra óm' ċaraid an Doċtúir Mac Coisdeala im' "Aṁráin Diaḋa Ċúige Connaċt," Im. II, lċ. 270.

Do sgríoḃ mé an Ṁallaċt ar dtús ó ḃéal Ṁártain Uí Ġiollarnáṫa, agus do ċuir mé i gcomparáid é le cóip do sgríoḃ Mac Uí Oisín san mbliaḋain 1858, i litreaċaiḃ Rómánaċa, agus é litriġte do réir fuaime na litreaċa i mBéarla. Seo é an ċéaḋ rann mar do sgríoḃ seisean é:

Lanhay me an coorsha reare an ouder
Agus screefaymay ouchta worim dane
No go leaya an cooga fa na coosha
Eg er woole shane foomsa er vogane fa.

Ḃí cóip eile ag Mac Uí Ḟloinn i dTuaim, agus cóip ag an Aṫair Dóṁnall Ó Murċaḋa i bPhiladelphia do ċuir a ċara Tomás de Róiste i gcló san "Deóraiḋe," páipéar beag Éireannaċ, Nua-Eaḃraċ, 1926 [1], agus is ar na ceitre cinn seo rinne mise an ċóip do b'ḟearr do ḃí ar mo ċumas. (Gioll=Giollarnáta; F.=Mac Uí Ḟloinn; O.=Mac Uí Oisín; Ó M.=an tAṫair Dóṁnall Ó Murċaḋa.)

Measaim gur b'é an dán so "Fiaḋaċ Ṡeáġain Ḃradaiġ" an dán is fuide do rinne an Reaċtaḃraċ aċt amáin "Caismirt na Sgeiċe." Fear mála ag siuḃal na tíre do ḃí in san Seáġan so, agus fear grinn, agus sórt file ḃí ann mar an gcéadna; aċt níor ċuala mé ariaṁ mórán d'á ṫaoiḃ. Is follusaċ, ar ċuma ar biṫ, gur ċuir sé éad ċoṁ maiṫ le feirg ar an Reaċtaḃraċ, nó ní ċumfaḋ sé an dán millteaċ so, "An Fiaḋaċ" air. Ní ċuiṁniġim i n-aon litriḋeaċt ar aon ṗíosa eile de'n tsórt so. Is aisteaċ an smuaineaṁ ṫáinig i gceann an Reaċtaḃraiġ ball magaiḋ do ḋéanaṁ d'á náṁaid ar an tsliġe seo. Rinne sé annso rud naċ ndearnaḋ roiṁe ag éinne eile ċoṁ fada agus is eól daṁ-sa é. Aċt ḃí inntleaċt ar leiṫ ag an ḃfear so. Deir Muinntir Ċondae Ṁuiġ Eó gur ḃaist an Reaċtaḃraċ Seáġan Ḃradaċ ar fear do ḃí in san tír sin, agus go ndearna sé aḃrán faoi, agus b'éidir gur fíor é sin. Aċt má rinne sé aḃrán nó Fiaḋaċ ar an Seáġan so ar Condae Ṁuiġ Eó, tá sé caillte. Nó b'éidir gur b'é an Seáġan do ḃí i gCondae Ṁuiġ-Eó do ċuir in a ċeann ar dtús "Fiaḋaċ" do ḋéanaṁ, agus gur ḟill an smuaineaṁ céadna ċuige a ḃfad tar a éis sin, nuair ḃí sé i gCondae na Gailliṁe. An Seáġan do ḃí i gCondae Muiġ-Eo ḃí sé 'na ṁaor, mar ċuala mé, do na Ormsbys, agus baḋ é an rógaire ba ṁó san tír é. Ṫiomáineaḋ sé eallaċ na gcóṁarsan isteaċ ar ṁóinḟéar na nOrmsbys san oiḋċe agus is é féin do ġeoḃaḋ iad san móinḟéar ar maidin, an lá ar na ṁáraċ. Do cuirtí an t-eallaċ in san ngaḃan aċt do ġeiḃeaḋ seisean duais ó ḟean-Ormsby ann sin, ar son ċoṁ dúṫraċtaċ agus ḃí sé!

---

[1] Deir Tomás de Róiste liom i litir gur b'é an Conġaileaċ do ċéad sgrioḃ an dán so Raifteri, mar do fuair an tAṫair Doṁnall é. Ċonnaic mé sgríḃinní leis an gConġaileaċ so. Do sgrioḃ sé do réir fuaime na litreaċ i mBéarla, agus is an-doiliġ é do ṫuigsint. Aċt deir mo ċara an Róisteaċ anois: "About the Connelly MSS. the copy we have here was not wrote by Connelly, it was copied by a man who lived at Park, Co. Galway, from an old copy book of Connelly's and it came out here first to New England States, and then to Philadelphia where a man of the Holland family still holds it; the handwriting is something terrible to make out . . . I had it 4 years and found it a Chinese puzzle!" Deir an Róisteaċ liom i litir eile: "It was one of the great privileges of God to me to happen to meet poor Connelly in 1892 at the church of Ballinderreen in Galway one Sunday afternoon, and he repeated 'Aggala Raftery leis an mḃás' for me."

Aċt is é Ḃúrcaċ eile do ḃí san Seáġan Ḃradaċ so do ḃí i gCondae na Gailliṁe ar a ndearnaḋ "An Ṁallaċt" agus "An Ḟiaḋaċ." Ċuala mé naċ raiḃ áit ar bit a gcastaí an Reaċtaḃraċ agus an Ḃúrcaċ ar a ċéile naċ mbéaḋ siad ag clampar agus ag gearraḋ a ċéile. Seo é an sgéal mar rinneaḋ "An Ṁallaċt" agus an t-aḃrán, do réir mar sgríoḃ mé síos é, ḟocal ar ḟocal, ó ḃéal Ṁártain Uí Ġiollarnáṫa i Muine-Ḃeiṫ i gCondae na Gailliṁe san mbliaḋain 1891: ní raiḃ aon Ḃéarla ag Mártain. Duḃairt sé liom go mbaineaḋ sé féin agus na garrúin greann mór as an mallaċt nuair ḃí siad óg.

Cuirtear "An Ṁallaċt" agus "An Ḟiaḋaċ" i gcóṁnuiḋe le ċéile, aṁail agus dá mbuḋ aon ġiota aṁáin do ḃí ionnta, go díreaċ mar déantar an rud céadna le n-a "Cholera Morbus" agus le n-a "Aiṫriġe." Aċt dealuiġim-se ó ċéile iad. Seo é an sgéal mar ċuir mé síos ó ḃéal Ṁártain é.

"Ḃeidleadóir eile d'ar ḃ'ainm Seáġan a Ḃúrca do ċuir droċ-aiġnear ar Raifteri agus rinne Raifteri droċ-aiġnear ar ais air, mar so. Seáġan a Ḃúrca do ḃí in san teaċ so roiṁe, agus nuair ṫáinig Raifteri isteaċ duḃairt sé:

'An tú Raifteri?
Tar éis ar siubail tú de ṁóin 's de ċalaiḋ
Tá Seáġan a Ḃúrca róṁad san gCeapaiḋ.'

D'freagair Raifteri:

'Ní Búrcaċ tusa aċt fuiġleaċ sgraisdí
Do ṡiúḃail gaċ cúige ag cruinniuġ' fataí,
Nuair ḃíonn tusa 'san gclúid ar cúl a' deataiġ
Bíonn Raifteri ag bord ag árduġ' glaine.

'Cuir salann ar sin,' arsa Raifteri, 'go dtí an ṁaidean agus ḃéarfaiḋ mise do ṡáiṫ ḋuit ! '

"In san oiḋċe, nuair ċuaiḋ sé 'na ċodlaḋ ann sin, 'seaḋ rinne sé an páméir ar fad. Ar a leabaiḋ do ġniḋeaḋ sé 'ċuile ċainnt dá ndearna sé riaṁ—is ar a leabaiḋ ḋéanaḋ sé iad. Cainnt an-ḃlasta an-tabarṫa-aṁaċ cainnt Raifteri."

Sin é an sgéal mar ḃí sé ag Mártan, aċt ċuala mé cruṫ eile ar an rann ó ḟear eile, duḃairt sé mar so é:

Ní Búrcaċ tú aċt cineál sgraiste,
Tá ar feaḋ na tíre ag baillíú fataí,
Nuair ḃím-se ar ċeann boird ag líonaḋ glaine
Bíonn tusa in san gclúid ag slugaḋ deataiġ.

Duḃairt an Búrcaċ am eile i dtaoiḃ Raifteri go tarcuisneaṁail:

Raifteri póet agus a luirgne breac,
Ag seinm ceóil le stéigeaċaiḃ cait!

Ní ḟulangóċaḋ Raifteri duine ar biṫ ḃeiṫ ag dul i gcomórtas leis féin, agus ċeap sé go gcuirfeaḋ sé deireaḋ leis an mBúrcaċ le haon ḃuille aṁáin, agus do ċum sé "An Fiaḋaċ." Rinne mise cóip de as droċ-láiṁsgríḃinn do ḃí ag duine éigin i gConḋae na Gaillṁe san mbliaḋain 1895 (?). (LS). Ní ċuiṁniġim anois cia uaiḋ fuaireas é. Congṁaiġ mé an ċóip do rinneas ḋí an uair sin, aċt tugas ar ais an ḃun-sgríḃinn. Do ċuir mé an ċóip seo i gcompráid le cóip do ḃí ag Mac Uí Ḟloinn do ṫarraing sé féin, creidim, ar sgríḃinn do ḃí ag Mac Uí Ċeallaiġ éigin (F.), agus ar cuid de'n dán do sgríoḃ Mac Uí Oisín i litreaċaiḃ Rómánaċa (O.), agus le cóip ṁaiṫ do cuireaḋ i gcló le sgoláire éigin san "Galway Express" beagán de ḃliaḋantaiḃ ó soin, agus le ceann eile do ḃí ag an Aṫair Doṁnall Ó Murċaḋa san Oileán Úr (Ó M.). Ċuir mé leis sin an méid den dán do ḃí de ġlan-ṁeaḃair ag Mártain Ruaḋ Ó Giollarnáṫa (Gioll.) agus cuid de do ḃí ag Séamus Ó Maoilḃia, go ndéanaiḋ Dia trócaire air; ba ḃreáġ an Gaeḋilgeoir é.

Cuirfiḋ mé síos "An Ṁallaċt" ar dtús, beagnaċ mar do sgrioḃas ó ḃéal Ṁártain Ruaiḋ í.

MALLAĊT RAIFTERI

(Cuid d' Ḟiaḋaċ Ṡeáġain Ḃradaiġ)

Leanfaiḋ mé an ċúis (1) do réir na n-ugḋar
Agus sgrioḃfaiḋ mé uḋaċta i bfoirm dáin
Go léiġiḋ an ċúige fáṫ mo ċúise,
Ag ar (2) ḃuail Seán fúm-sa ar ḃeagán fáṫ'.

Fuiġleaċ (3) mallaċt Seán a Ḃúrca
Peacaḋ an uḃaill air, Éaḃ' (4) a's Áḋ'ṁ,
Is fad ó duḃraḋ go mbuḋ í an ċroċ a ḋualgas
Nuair ḟlad sé (5) an triúr i gCondae an Ċláir.

---

[1] Cúrsa, F., Ó M.
[2] An ċaoi ḃuail sé, Gioll.
[3] Fuíleaċ, F.
[4] D'iṫ éaḃ, F.
[5] Sgriss shay, O.

Ní maiṫ a ċeilt (1) ná a' déanaṁ rúin air
  Is cainnt í a duḃraḋ 's a ċuaiḋ 'g cois árd (2),
Naċ ḃfuil níḋ d'á ngoidtear ó Ṫuaim (3) go Tuaṁain
  Naċ ḃfuiġteá (4) a ṫuairisg i n-ualaċ Ṡeáin!

An t-iarna, an ċuilt, an ṗluid 's an rúsa,
  An ċaora, an t-uan, an ḃó, 's an láir,
Le gaċ cuid aca bíonn sé cúiteaċ (5)
  'S naċ sgrios na cúige é ḃeiṫ le faġáil!

Le claiḋeaṁ sgiúrṫa géar naċ lúbfar
  Ionnsóċaiḋ mé ṫú ó ċúl go sáil,
Agus cuirfiḋ mé i ndearḃṫa do ḟir na cúige
  Naċ é Seán a Ḃúrca an fear is fearr (6).

Na cosa go gcaille tú ó na glúnaiḃ,
  Raḋarc na súl, agus lúṫ na láṁ,
Loiḃre lób go dtige anuas ort,
  Aċma (7) ruaḋ agus easḃaiḋ bráġad.

Fiaḃras creaṫaċ, fail (8), as toċt-ḟuail air,
  Sin go mbuaile (9) é, agus galar 'n ḃáis,
A ġruag go dtuite de n-a ṁala ġruama
  'S ná raiḃ air cluasa, aċt aṁáin a n-áit.

---

[1] Ní'l gar dá ċeilt. F., Ó M.

[2] A fow go sard. O.

[3] Ó Ċoinn[naċ dtuigim], Gioll. Tuain nó Tuaṁain = Tuaḋṁuṁain

[4] Aċt naċ ngeoḃtá ag gaċ duine eile. Ó M.

[5] Cootach. O.

[6] Sic Gioll. N-aiṁḋeóin [Yinnone O]. do ċuṁaċta tar éis ar ḋuḃrais, cuirfiḋ mé i gcéill duit naċ tú is fearr. F. agus O. Ní'l an béarra so ag Ó M.

[7] Aċmaoi ruaiḋ, Gioll. Auchma an Roya O.

[8] Faill. F. Fa. O.

[9] Sic. Gioll. "Sin go luaṫ" F.

Gráin agus deacair, bac (1) agus truaill ort,
Riṫ agus ruaig agus fuaṫ ag do ḋáiṁ,
Sgaṁṫaċ iongan (2) agus galar súl ort,
Agus smior ná súġ ná raiḃ in do ċnáṁ.

Bearraḋ crosaċ (3) agus lomaḋ luain ort!
Nár ṫéiḋ tú 'n-uaiġ ná i gcónra (4) cláir,
Aċt an ġaoṫ ag séideaḋ go géar ó ṫuaiḋ (5) ort,
Ar ċúinne fuar 's tú id' ċuaille fáil.

Nioscóid cléiḃe agus fiolún fuar ort,
Criotán (6) múċaḋ agus seile siaḃáin (7),
Domblas dragúin agus niṁ tríḋ suaiṫte,
Go mbuḋ í deoċ do ṡuain í ar uair do ḃáis.

Ḃráiṫre Ḃalla agus Ḃuinn na Cruaiċe,
Na Coille Ruaiḋe, agus Ḃaile-an-Ċláir,
A ndiombuaiḋ (8) uile (go léir) anuas ort,
Agus breiṫ ón tsluaġ ort mur 'ḃfuil tú sáṫaċ.

Sin é anois "An Mallaċt." Tosnuiġeann "An Ḟiaḃaċ" ann so ó ċeart, aċt, mar duḃairt mé, bíonn an dá ṗíosa i gcóṁnuiḋe ceangailte le ċéile i n-aon dán aṁáin. Tá na hoċt ranna déag tosaiġ de'n "Ḟiaḃaċ" ag cur síos ar luċt an Ḟiaḃaiġ. Ḃí siad ar feaḋ seaċtṁaine

---

[1] Tagair [?] a's gráin air, bac agus triall air, Rí gaċ sráim [?] é imeasg a ċáil [?] Gioll. Back agus throoll orth. O. "Bail agus trucail ort" ċualaiḋ mé ó ḟear eile.

[2] Sgafaċ ogan. Gioll. Aċt duḃairt muinntir na h-áite sin go léir ceagal, oga, teaga, ⁊c. i n-áit ceangal, ionga, teanga ⁊c.

[3] Sic. F. "Barra crosaċ," Gioll. Bara cresauch O.

[4] =Cóṁra.

[5] Sic. Gioll. Ní "a dtuaiḋ" duḃairt sé.

[6] Sic. Gioll. Crittane mohay. O.

[7] Shellashiyane. O.

[8] Labairtear mar "diomú" é, mar labairtear "Domblas" mar "domlas," san rann roiṁe.

ag cruinniuġaḋ ar gaċ áit go dtí an leaċt. Tar éis seaċt rann eile craiṫtear an Gaduiḋe Seáġan Bradaċ amaċ ar an mála, agus tosnuiġeann an Fiaḋaċ. Leanann an file cúrsa Ṡeáin agus é ag teiċeaḋ, tré ċuid ṁóir de Ċondae Ṁuiġ Eó, Condae Roscomáin, agus tré Ċondae na Gaillime, tré Ċonamara agus go Cuan an Ḟir Ṁóir, an áit a ṡaoil sé teaċt saor ó'n tóir le dul i mbád go hÁrainn, aċt ṫionntaiġ Ó Máille é agus teiċ sé arís ó ḋeas, aċt ḃí na Muiṁniġ roiṁe ar ṫaoiḃ na Sionainne. Ag Sgairḃ ċaill sé a ċleiṫ agus a ṁála, ag Lios-a-loma ḃain gaḋar greim as, agus ag Poll a' tSloga leag na Bléasars é fá ḋeireaḋ. Ċuir na bailte go léir teinte-ċnáṁ síos le bród agus le lúṫġáire fá n-a ḃás. Ní'l ḟios agam cá ḃfuil cuid ṁór de na h-áiteaċaiḃ a ḃfuil luaḋ orra insan bpíorsa so. Is cosṁail gur aṫraiġ Raifteri iad do réir na h-áite speisialta in a mbíoḋ sé ó am go h-am.

AN FIAḊAĊ

Teaċtaire sgiobṫa (1) naċ ḃfeallfaiḋ 's naċ gclisfiḋ
  Bíoḋ againn go moċ amáraċ,
Go gcuirfimid cuireaḋ ar na hÓ-anna (2) is sine
  Ó Conċubair, Ó Ceallaiġ, 's Ó Cárṫainn.

Ó Doṁnalláin tiucfaiḋ, 's Ó Muiris ní ċlisfiḋ,
  Ó Fearġaill, Ó Cearḃaill 's Ó Máille,
Sinsir glan-Ġaeḋeal, Ó Doṁnaill 's Ó Néill,
  Ó Caṫáin, Ó Briain, 's Ó Cárrṫa.

Tá cuntas le fada i dtír a's i dtalaṁ
  Gur fír ġníḋeas gairge na Blácaiġ,
Gearaltaiġ, Brúnaiġ, Buitléarai, as Búrcaiġ,
  Na Loinngsiġ (3) na Frionnsaiġ a's na Dálaiġ.

---

[1] nó "sgiopa"=éasgaiḋ.
[2] na hónaiḋ f.
[3] aliter "frinsiḋ linsiḋ ⁊" f.

Sáirseallaiġ tiucfaiḋ 's ar nóiġ ní ṫeipfiḋ
   Plaincéadaiġ, Mórtaiġ agus Táḟaí (1)
Beiḋ Tiġearna Loċ-Glinne (2) ag triall faoi n-ar gcoinne,
   Agus clogad a's sgiaṫ ar gaċ árd-ḟlaiṫ (3).

Cruinneóċaiḋ siad uile ó Ċorca go Béara,
   Cluainmeala, Cillċoinne, 's Portláirge,
Béiḋ grán agus gunna 's iall-ċoin ag gaċ duine
   Naċ leigfiḋ Seágan Bradaċ ar fán uainn.

Iarla Ċilldara, agus easbog Cillala (4)
   Tiucfaiḋ le lúṫġáire a's le h-áṫas,
An deiċmeaḋ lá d'earraċ (5) go riṫfimid an bealaċ
   Ó'n Leaċt go Sgeaċ na hÁrd-Bearnan.

Ní'l fiaguiḋe le n-agar ó dorus Ċúirt Balla
   Go Gailliṁ 's as sin go Binn-ḟléiḃe,
Naċ mbéaḋ againn ar maidin 's a ṗaca (6) aige 'na aice
   Ag an Leaċt le h-éirġe na gréine.

Ní'l gar dúinn d'á aiṫris, ní'l greann ann ná tada
   Go dtagaiḋ Sam Smith a's na Bléasairs
A leiṫeid de ġairge níor facas le fada
   Ó'n am a raiḃ Ban[a]ba ar Éirinn.

---

[1] Deir na daoine "Tá," i n-ionad Táḟ. na Táṫaiġ=na Táḟaiġ.

[2] i.e., An Tiġearna Díolún, do ḃí le teaċt ċuca as Condae Roscomáin.

[3] Naċ deas é mar ḃíonn an Sean agus an Nuaḋ measgṫa ag Raifteri. Tugann sé isteaċ na h-ainmneaċa ⁊ na sloinnte a raiḃ cáil orra, i mbéal na ndaoine i sgéaltaiḃ agus i n-aḃránaiḃ. An Sáirséalaċ, Iarla Ċille-dara ⁊c., i n-éinfeaċt le Sam Smith agus na Blazers: clogad agus sgiaṫ, 'n-éinfeaċt le grán [= peiléir] agus gunna, agus iall-ċoin i n-éinfeaċt le madraiḃ. "Sáirséalaiġ tiocfaiḋ 's ní ṫeipfiḋ na Pluincéid, na Paoraiġ na Dilliúin agus na Beileogaiġ." Ó M.

[4] Aliter Brúnaċ Ċinnmara.

[5] i.e., Feaḃra a 10.

[6] "paca gaḃar" is dóiġ.

Spóirt agus caismirt ceól agus aitis
  Agus ól uisge-beaṫa d'á réir sin,
Béiḋ againn feaḋ seaċtṁain ó'n Teampoll do'n Leaċt
  Agus aḋarca gaċ maiḋean d'á séiḋeaḋ.

Ní'l aon ṗoll aige, ná brocais 'na ṡeasaṁ (1)
  D'á ndéanfaḋ dó fábar (2) nó téagar
Naċ gcaiṫfear a leagan 's a strócaḋ (3) go talaṁ
  Go ruaigfear Seáġan Braḋaċ as Éirinn.

Ó Conċubair as Sligeaċ de'n trinnsear is sine
  Labraiḋ sé anonn leis na Bláċaiġ
"Glacaiġiḋ misneaċ tá'n aimsir ag imṫeaċt
  Agus socruiġiḋ gaċ aon neaċ (4) ar gárda.

"Cuiriġiḋ na Ḟrionnsaiġ ar faḋ ar an mbóṫar
  Go droiċead na Conṫoinne tarnaiḋ (5)
Téiḋeaċ Díolún ó'n gcluais ar aḃainn na Muaiḋ"
  Agus strataiḋ (?) ag Baile na Gráige.

Níor ṁór daoiḃ luċt faire do ċur ar Ṡliaḃ Beaċta (6)
  Ar Ċnoc Barún 's ar ḃéal Ċúrsa-'n-rása,
Béiḋ na Lombardaiġ fastaiġte (7) ar bruaċ Tobar Ṗeadair,
  Agus na Piarsaiġ ag Caisleán Ċill Tártan.

Frionnsaiġ Ṫireóin a' coiméad a[r] ndóiġ
  Eidir Creag Anna 's droiċead an Ċláirín,
Ag teaċ mór Árdḟraoiċ béiḋ Mac Éaḋmoin 'na ṡuiḋe
  Ag coiméad Rinn-ṁaoil agus Meársiḋe (8).

---

[1] Pollaice no ruaċais ó M. broicis faoi na ṡasaḋ L.S. eile.
[2] Faṁar O. teagar ó M. geilleaḋ F.
[3] = stracaḋ ó M. traoċaḋ F.
[4] Sic. F. "anaċ a's gárda." LS. eile.
[5] = tarraingte amaċ.
[6] Boċta LS. [7] "fastai" LS. fasta F.
[8] Rinn bile gus Már riġ LS.

In aice (1) B'le áṫ-an-ríġ béiḋ Lordell istiġ
Agus Catair Ui Ṁaiġn' (2) ag na Blácaiġ
Seáġan Brún Ṁaiġne (3) iocaḋ sé " fine "
Mur gcoiṁéadfaiḋ sé Tuaim a's Lios-an-Bearrṫa.

Má ṫarraingeann sé síos ní ḟillfiḋ sé saor,
Tá an Ruarcaċ 's an Belleógaċ láidir,
Cuir ceaṫar ar ḟiċid i lár Móin-na-Cruite
Déan Brún agus Rus Ó Macáin [ann] (4)

Béiḋ ' Wade ' ar Ċnoc Eaċ-ḋruim buil (5) Seáġan Lios-a-Ċapaill,
' San gaisgiḋeaċ da'r b'ainm dó Pádraig,
Ó Ceallaiġ mo ċaraid ar aṁain an Ṁaide
Bíoḋ Dorċaiġ 's (6) Mac Maolaċlainn i ndáil leis.

Séamas Ó Moċáin agus " Saesar," 'na aice
Eidir Caisleán na binne 's an Gráinsiḋ,
Ag teaċ mór na Muille (7) béiḋ Seáġan óg, mo ḋuine,
'S ní ċlisfiḋ sé, mac na deaġ-ṁáṫar.

Anois a Ṡeáġain Bradaiġ déan aiṫriġe go maidin
Ní'l párdún na cuimirc (8) i ndán duit,
Mar is fear tú tá mallaiġṫe 's nár ċaisric do ṁala
'S naċ ngéilleann do ṡagart ná bráṫar.

---

[1] Aliter i lár.

[2] Uaiḋ LS. Labair " ṁaiġn [e] " mar wine i mBéarla.

[3] Móin LS. eile.

[4] "Déanfaiḋ Brown as Ros Maṫġaṁna ann aṫeas-craċ." Ó M.

[5] Buil = i n-éinḟeaċt le.

[6] Aliter " Ó Dorċaiġ."

[7] Séipéal na Mullaḋ, Ó M.

[8] = Comairce aliter coimric.

Aċt ag ite 's ag gearraḋ 's ag imteaċt 's gaċ baile,
A' líonaḋ do ṗaca (1) 's do ṁála,
Is olc é do ṫeastas, nár ḟeice Dia 'n raṫ ort
Tá an ruaig seo le teaċt ort amáraċ.

Stoc agus fiċe béiḋ againn ar Innis
'S luċt ceóil ar Ḃiorra 's ar Cearrloċ, (2)
Ní tailiṁó magaiḋ an fiaḋaċ so Ṡeágain Ḃradaiġ
Aċt seilg gan ḃrabaċ (?) gan ḃasta (?)

Béiḋ an t-iarla 'na seasaṁ ar Ṁullaċ an Leaċt[a] (3)
Le Seágan agus Séamus Ó Dálaiġ,
Freagóraiḋ gaċ duine le buille de ḋroma,
Agus cuirfiḋ siad eilic (4) hurrá 'sta.

Labróċaiḋ Lord Dillon le ciall agus tuisgint
Agus déanfaiḋ an t-oireaċtas gáire,
"Cruinnigiḋ uile, 's gearr uainn do ḃeit 'g imteaċt
'S tá súil agam go n-éireóċaiḋ an lá linn."

"Fair Play agus fairsna (5) tugaiḋ don ġadaiḋe
Aitnigeann sé aṫrúġaintí (6) (?) báis air
Réiḋigiḋ an bealaċ 's cead éirige 'na seasaṁ,
Agus b'éidir go riṫfeaḋ sé ar ball daoiḃ."

Larry Mularcaiḋ, níor ṁall é 'san ngairge,
'Sé ċraiṫ ċuca an gadaiḋe ar an mála,
Ḃí búclaí d'á dteannaḋ is srianta dá gcrapaḋ
Nuair riṫ sé de leigean le fánaiḋ.

---

[1] Pucca LS. Puca F. nó b'éidir=poca.

[2] Carlo LS. trumpet is fiċe béiḋ againn ar Sligeaċ Ó M.

[3] Áit idir Creaċṁaol agus B'leaṫ'nriġ. Is ann fuair sé féin bás.

[4] uilig=uile.

[5] Farsna F.=Fairsinge.

[6] Aṫrúnta F.cf. "Airġeanna báis agus buanéaga," san litriḋeaċt.

I mbéal an tSean-ḃaile ḃí caiple ar a ngearraḋ
  Agus sgunnraí dá gcaiteaṁ le fánaiḋ,
Ó Ḋroiċead na catraċ (1) go baile na mbodaċ
  Ḃí picí a's spealta i n-áirde.

Naoi mile marcaċ ḃí ag taoiḃ Loċ' a' Ċalaḋ (2)
  Cúig ṁile bean agus páirte,
I lár Ṗáirc na Staileaċ taoḃ ṡíos de New Castel (3)
  'Sé oigre Ċill-Eaċ (4) a ḃain rásta (5) as.

Nár ṁór ar ár gcuideaċta gur ċailleamar (6) Uilleóg,
  Aċt d'ḟreastail dúinn Piaras a Ḃláca,
Ag tiġ Ṗeadair na Clasaċ (7) ḃí na ' Ḃlazers 'na seasaṁ,
  'S d'iompaiġ sé síos bóthar Áṫ'scraċ.

Síos tré Ṡliaḃ Muire, as sin do na Criuga (8)
  Gur ṫriall siad ar Ḃéal-áṫ-na-ngárṫa (9)
Dream Ṫóin-le-gaoiṫ gaḃ roiṁe an taoḃ-ṡíos
  Gur ċoiṁéad siad bun an tSliaḃ Ḃáḋain (10) air.

Rinne muid cladaċ de ṫír a's de ṫalaṁ
  Agus treasna tré ḋúiṫċe Cluain Ṁálais (11)
As sin go Cillċeallaiġ (12) do'n Ċláir 's go Ḃalla
  'S go Ḃaile-na-caraḋ 's go Náuras [?]

---

[1] na cailliġe ó m.
[2] na cloċ geala ó m
[3] Cill Tolaċ ó m.
[4] Cill Aċaḋ ó m. Cilleaċ ls.
[5] bálc = baulk ? ó m.
[6] Ċaillmuid uilloc. ls.
[7] Claosaċ ls.
[8] na Criosga ṡ = Mount Bellew ?
[9] i gCondae Roscomáin. = Béal-áṫ-na-gcarr, no Béal-áṫ-na-gcarṫa.
[10] i n-oirṫear Ċondae Roscomáin.
[11] "Nálais" ls. árus Uí Ċonċubair Ḋoinn, láiṁ leis an gCaisleán Riaḃaċ.
[12] i gCondae Ṁuiġ Eó.

D'imṫiġ sé i ḃfolaċ a's b'éigin dúinn seasaṁ
  Agus fanaċt go maidin 's an áit sin,
Sir Uillaim Brabsbord do ḋúisiġ é ar maidin,
  Ḃí Laoisiġ (1) ann, Cúrtánaiġ as Táḟaiġ.

Palmarr a's Nocsaiḋ ġaḃ roiṁe ag an ngrogaiḋ (2)
  Gur ċuairtiġ siad uile Sliaḃ Cárn,
Síos go Beul-Eas a's go Bearna Loċ Tailt (3) leis,
  Go Carraig an Ċait a's Cúl-ceárna.

Ní le ádḃar gan doċar ḃí ár gcaiple [lag] cuirseaċ
  'S níor ḟan crúḋ ar a gcosaiḃ ná táirne,
Níor cuireaḋ é ar doċair (?) i n-anaċ ná [1] mbogsaċ (4)
  Go dtáinig na Caoiṁtiġ (5) i láiṫreaċ (*sic*).

Níor leig siad dó stopaḋ nó néal ar biṫ codlaḋ
  Gur ḟáisg siad é i n-Iorrus (6) an lá sin,
Ṫriall sinn an bealaċ go Caisleán a' Ḃarra
  Gur ḟuagair sinn cuimirc ar Ṁálaiġ (7)

Buḋ láidir ár gcaraid san tír róṁainn, Niall Garḃ,
  Ċuir sé róṁainn céad míle fáilte,
Ṫug sé dúinn gealaṁain i gCliar (8) ná i nGearra
  Má ḃí sé go dtiuḃraḋ é láiṫreaċ.

Mar ní ḟuil ó Ċillceallaiġ naċ mbéiḋ ann ['n] a ḟeasaṁ (9)
  'S naċ mbéiḋ againn san ċruinniuġaḋ ar ball beag,
Tá pléisiúr a's aiteas a' bualaḋ an Rábaile (10)
  Agus tarraing muid eaċra friseálta.

---

[1] Sic F. luistiġ L.S.
[2] Gogaiḋ F.
[3] Loċ Tailc LSS.
[4] Ar oċair an annac na mbocraċ. M.
[5] Cíafaiḋ LS.
[6] Urrus LS.
[7] Máilliġ, b'éidir.
[8] i.e., Má ḃí Seán Bradaċ san oileán, i gCliar ná i nGearra M.
[9] A mbiḋ ann eiġriḋ na ḟara. LS.
[10] Ón bḟraincís "reveille"? acṫ labairtear mar "ra-vally" i mBéarla é.

Siar ag Rosleatan do dúisiġeaḋ Seáġan Bradaċ
  Ar maidin ag bun Ċruaċ-Pádraig,
D'árduiġ sé a ġustal (1) siar tré ġleann Glasna
  Go tóin Ċonamara le fánaiḋ (2).

Tar éis an ṁéid doċair do fuair muid d'á lorg
  Ó innis Bó Finne go h-Átċruis (3)
Ṫóg sé bád seoil i gCuan an Ḟir Ṁóir,
  Gur ḟuagair sé cuimirc ar Árainn.

Ṫriall sinn go Gaillim̃, ḃí fraoċ orrainn a's fearg,
  A's a ċlaiḋeaṁ (4) ag gaċ fear againn tárnṫa (5)
Níor ṡeas muid ar ṫalaṁ, ná [ċun] néal ar biṫ codlaḋ
  Gur ḟuagair sinn cogaḋ ar Ó Máille (6).

Le h-éiriġe na maidne fuair muid an freagraḋ,
  Litir, agus séala uirri fáisgṫe,
Gur ṫiomáin sé [é] treasna anonn go Cinnṁara,
  Le faitċeas go gcaillfeaḋ sé a státa (7).

Ḃí Mac-na-Mara ar an gcéiḃ nuaḋ 'na ṡeasaṁ—
  Agus Sir Laoiseaċ (8) Ó Briain ar gárda,
Nuair ṡaoil sé dul [uaṫa] ag turnpike Bunraite
  D'iompuiġ sé suas Abaim Mac Cárn.

---

[1] Gurtal F.

[2] Fágaim amaċ an dá líne do ṫosaiġ an ḃéarsa do lean é seo im láiṁsgríbinn, i.e. "Agus ṫóg sinn 's ár gcualaċt cúl-salaċ gur ṡeas sinn ag Bealaċ na báice." Agus tosnuiġim an ċéad ḃéarsa eile, leis an dá líne eile agus "tar éis an ṁéid doċair" ⁊c. agus b'éigin dam, mar ġeall air sin, an rud céadna do ḋéanaṁ le gaċ ḃéarsa go dtí deireaḋ an dáin, i.e. tosuiġim gaċ ḃéarsa leis an dá líne deireanaċ, mar ḃí sé im' ċóip-se. Is fearr an ċiall agus ní measa an ṁeadaraċt. Ba é an ċóip do clóḃuaileaḋ san bpáipéar do ċuir in mo ċeann sin do ḋéanaṁ.

[3] Sic an páipéar. B'éidir=Eaċros, Condae Sligiġ. Ṫarluis LS. agus F.

[4] Laḃairtear mar "claiṁe" é.

[5] =tarraingṫe.

[6] i.e. Dá leigfeaḋ Ó M. Seáġan Bradaċ isteaċ ar a oileán.

[7] A státa leis LS.

[8] Lúiseaċ LS.

Seaċt náiriún daoine ḃí i gcampa ag na Muiṁniġ (1)
  Le taoiḃ na Sionainne (2) tárnta (3)
Nuair ḟaoil sé dul trearna an taoḃ so de Sgairḃ
  Do ċaill sé a ċleaṫ a's a ṁála.

Ḃuail sgannraḋ é agus creaṫaḋ, agus ṫriall sé ar an mbaile,
  Mar ḃí náṁaid ag teaċt ar gaċ [áird] (4) air
Ar ṁóin Lios-a-loma fuair Ḃénus air leigean (5)
  Agus ḃain sí de sraca (6) de'n ṁára.

I lár Poll-a-tsloga fuair na Ḃlazers air leigean
  Agus ṫuit sé de sgiorraḋ le fánaiḋ,
Do ċruinniġ na bailte ó Eaċḋruim go Ceapaḋ (7)
  Gur ḟadaiġ siad sios teinte cnáṁa.

Tórraṁ gan cuiḃeas (8) ḃí air, oiḋċe agus fiċe,
  Ḃí stróinsiġe ar meisg' (9) ann feaḋ ráiṫe,
[Ḃí] Ceól agus aiteas a's branndai dá sgapaḋ,
  Ḃí gloine ag gaċ fear agus cárta.

Ḃí Doṁnall Ó Treasaiġ agus mé féin (10) 'na aice,
  Ag déanaṁ sír sop a's pléaráca,
Aċt buḋ é deireaḋ Ṡeaġáin Ḃradaiġ tar éis ar ġaḃ tairis
  A stróċaḋ le madraiḃ i lár páirce.

---

[1] Maoineaḋ LS. [2] Tonṫoinne LS. [3] tarraingte.
[4] Ar gaċ de LS. gaċ taoib de F. gaċ ceárda an páipéar.
[5] nó leagan. "ċuaiḋ Venus ann roiṁe." ó M.
[6] Sraoca LS. sraca F.
[7] nó "Ceapaiġ" F. nó "Ceapaċ" ó M.
[8] Cuiṁeas F. cuivas O. le cuiṁeas. ó M. b'éidir=ċó-ṁeas, compráid. Is ionann an focal i n-áiteaċaiḃ i gConnaċtaiḃ "agus mí-ċuiḃeasaċ" agus "dóḟoġlamṫa" "neaṁ-ċiallṁar."
[9] Reakeenee er miskay O.
[10] Glacaim an líne seo ar an bpáipéar, óir is cosṁail go gcuirfeaḋ Raifteri é féin isteaċ imeasg na ndaoine uasal do ḃí i láṫair ag an mbár, aċt "O Treasaiġ, agus Connaċtán 'na aice" do ḃí in mo sgríḃinn-se, agus ag seo mar atá sé ag Mac Ui Oisín, gan na línte ḃeiṫ dealuiġṫe aige. "O Rooree O Thressa agus Raichlagane a nackay deenave sir sop agus plearaka an, auch gome yay derave Caune vradley hreash er yo shay harish E stroka lay madare a lar parkay."

Fillfiḋ mé anois ann so go dtí na Calnánaiġ. Ní'l fios agam cia an ċaoi ar ṫosuiġ an clampar le Marcus. Saoilim go nduḃairt Marcus rud éigin i dtaoiḃ an spáid no na láiġe beiṫ níos úsáidiġe agus níos onóraiġe 'ná an beidlín. Agus b'éidir go raiḃ fáṫ eile ann, leis, gur ṁol Marcus fear ceirde ar b'ainm do Seóinín Bán, fear de na Cíníneaċaiḃ. Aċt ar ndóiġ ḟaoil Raifteri naċ raiḃ cead ag éinne aċt aige féin dán do ḋéanaṁ ag molaḋ éinne. Seo é an ċéad rann de'n ṗiosa do rinne sé féin ag molaḋ an Ċíníniġ, in a n-abrann sé gur fearr do ḋéanfaḋ sé féin obair an ṁolta 'ná mar do ḋéanfaḋ Marcus é. Ní ḃfuair mé an t-abrán sin aċt i n-aon sgríbinn aṁáin, ní ċuiṁniġim cia uaiḋ.

Is oibriḋe glan é an Cíníneaċ,
'S deir siad liom gur preabaire,
'S do réir mar fuair mé a ṫeastas
Ṁol Marcus é dá réir:
Dá leagtaí an obair fúm-sa
Dar mo ċúbais 's mé ċuirfeaḋ bail uirri,
Mar ċualaiḋ mé ag na cailíniḃ
Nár ċiotaċ dona a ġléas.

B'éidir go raiḃ níos mó 'ná aon áḋḃar míosgais agus faltanais eatorra. Duḃairt Marcus rud éigin do ṫarraing Raifteri anuas air mar so.

AR ṀARCUS Ó CALLÁIN [NÓ CALNÁIN].

Nár ḟuaraċ an t-áḋḃar do Ṁarcus mé ċáineaḋ,
Mar labair mise ar ċeárdaiḋ glan sgiopṫa,
Do leagfaḋ síos clára [le casúr 's] le táirngiḃ
Ar staiḋriḃ agus ráilliḃ [go cliste] (1).

---

1) "Sin staiḋriḋe agus páiliḋe agus frámaiḋe na roiḋtib" LS. "Framee no roatee," Mac Uí Oisín = in a ROW—annaiḃ ?

Frámaí na róidtiḃ (?) "Saisinide" leó-san
A's cásál le cóḟraiḃ 's le boscaiḃ,
Miasa 's cóḟraí, gigeanna 's cóistí,
Agus long faoi ċrann seóil ar an uisge.

Saoileann fear (1) mar Ṁarcus ġniḋeas cainnt ḃeag faoi láiġe
Go mbuailfeaḋ sé báire anaġaiḋ file,
Aċt cuirfead-sa gráin air, má ḃím in mo ṡláinte
Mar is fear é ġniḋeas dánta do ṁilleaḋ.

Ċualaiḋ mé tráċt le fada san áit seo
Go gcuireann tú an stráca go giobaċ,
Go n-éiliġeann tú páiġ 's naċ stopann tú an ḃáisteaċ,
Mar ċaiṫeann tú an tsnáṫaid go ciotaċ.

Sgríoḃfaiḋ mé amáraċ ċuig uaisle na h-áite
Go míniġe mé an cás so os a gcoinne,
Go ndeaċaiḋ tú ag spáirneaḋ liom gan tsiocair gan áḋḃar (2)
'S bíoḋ fiaḋnuise an ċáis ar gaċ duine.

Maidir le láiġ ḃíos d'á plátáil i gceardċa
Go síorruiḋe d'á sáṫaḋ 's d'á cuimilt
Nuair ḃíonn sí fliuċ sáruiġṫe cur aġaiḋ ar gaċ bearnain
Ḃíonn an ḃeiḋlín ar ṗárlúis d'á seinm.

Is uair in san ráiṫe a ġniḋeas Marcus gáire
Mar is cosṁail le "ḃéar" é cois balla,
Ġlac na mná gráin air, ní ṫéiḋeann d'á láṫair,
Mar labrann sé ar nós na mac-alla !

---

[1] "Fear fánach," LS. is dóiġ go raiḃ an Callánaċ=Calnánaċ tar éis ḃéarsaí do ḋéanaṁ ar an láiġe no spád.

[2] Gon tocka gon aver O.

Ni ḃéarfaiḋ mé spás duit sul éileoċas mé sásaṁ
I ngeall ar an áḋḃar do ṫugais.
'S má's fíor a ḃfuil ráiḋte ḃí cliste ar do ġárda
'S béiḋ mise ann so amáireaċ ós do ċoinne.

Ḋeaṁan caraid nó náṁaid d'á gcloisfiḋ an t-áḋḃar
Naċ ndéarfaiḋ "sgread cráiḋte ar Ṁarcus,"
'S gan cruṫuġaḋ na dáta le 'ḃfeadann sé ráḋ leis,
Muna ndéanfaḋ sé dán beag cois teineaḋ.

* * * * *

Dá mbéaḋ an Reaċtabraċ sásta leis an méid sin ḃeaḋ an sgéal maiṫ go leor, aċt ní raiḃ. Tosaiġeann sé ag cáineaḋ Ṗatsai, dearḃráṫair Ṁarcuis, agus 'gá ṁasluġaḋ.

Ní'l aon teaċ tábairne ó Ċream-ċoill go h-Árainn
[Nó as sin go bruaċ Loċa Glinne] (1)
Naċ mbíonn Patsai ann fastuiġṫe (2) 's an ḟídeóg i n-áirde
Féaċaint cia d'árdóċaḋ air, gloine.

Ba ḃeag an doċar é sin, aċt ionnsaiġeann sé bean Ṗatsai agus deir sé a lán d'á taoiḃ nár ċóir.

Taḃair sgéala dó'n ṗánuiḋe (3) muna ndiultaiġ sé a rásaí
Go dtiucfaiḋ an cás so air, trasna,
Ní'l innti aċt báirseaċ ó ḃí sí na páirte,
A mbíoḋ sagairt a's bráiṫre 'gá gearraḋ.

Ceangail cruaiḋ fáisgṫe í do ḋorus na ceardċan
Go ndóiġtear a gráta 's a geata,
Ní'l innti aċt fuiġeal daraċ tug (4) sganall gan áḋḃar
'S go dtiuḃraḋ sí náire do ṁnáiḃ baile.

---

[1] Is tha fiss eg a laune er shin hanny. O.
[2] Satay O. i.e., sáiḋte.
[3] Tugann siad "pánuiḋe" ar ġeirrḟiaḋ mór no ar ċat mór no ar ċoinín mór i gCondae Roscomáin. Ranee O.
[4] "Fuair" LS. aċt ní feiċim aon ċiall ann sin.

Agus rinne sé trí no ceaṫar de ḃéarsaiḃ garḃa mí-ḃlasta eile de'n tsórt céadna. Deir sé fá ḋeireaḋ go gcuireann sé a ḋúḃlán ar an gCalanánaċ teaċt leaṫ-ḃealaiġ 'na ċoinne an lá ar na ṁáraċ.

Ag so píosa ar a dtugtar :

CÓṀAIRLE REAĊTAḂRA DON ĊOMPOSTÓIR PATSAI Ó CALLÁIN AS CAIṪRÍN AN DUIḂÉIN.

D'á mbéaḋ Patsai tuigseannaċ nó sáiṫ críonna
  Dánta do ḋéanaṁ, níor ḟoil siad dó (1),
Aċt ḃéaḋ caoiṁteaċ leapa aige le h-aġaiḋ na h-oiḋċe,
  An aimsir ṫigeas a ḃliġeaċ a bó.

Teaċ a's talaṁ, ceannaċt ar aonaċ,
  [Sin go cinnte] agus sgillinn d'ól,
B'ḟearr an bealaċ é le triall ar Ċríosta
  Ná gearraḋ daoine 's d'á n-iṫe beó.

Cúntus dlisteannaċ a fuair mé sgríoḃta
  Ó ḟear, ós íseall, i gcumann rúin,
Gur uisge caoraċ ḃíoḋ ag ceann gan ciaraḋ,
  I n-ómar méise, 's é 'g cneasuġaḋ a ċúil.

Bean nó céile ní ḃfuiġ' sé coiḋċe,
  Gaḃar, caora, laoġ nó bó
Muna seasaiḋ sé talaṁ liom os cóṁair na ndaoine
  Go cinnte dearḃṫa ní ḃeiḋ sé beó.

Lean sé don ṁasluġaḋ so le píosa fada eile, ar a dtug sé, go haisteaċ go leor, an t-ainm iongantaċ so, "Críoċnuġaḋ údaċta agus éaċta Ṗatsai agus Ṁarcuis Uí Ċalláin ar Cáiṫrín-an-Duiḃéin, goile go muinéal" (2).

---

[1] Neer san shay yo. O.

[2] Shoo meenoo creachnoo agus eachta fatsey agus vorcus E Cullane " O.

Aċt is é an t-ainm is gnáṫaiġe do ḃeiṫ air Fiaḋac Ṁarcuis Uí Ċalláin. Aċt do réir daoine eile glaoḋtar "An Fiaḋaċ" ar na píosaiḃ do ṫug mé tuas ag cáineaḋ Ṁarcuis agus ṁná Ṗatsai ċoṁ maiṫ agus ar an bpíosa so leanas. Is dóiġ go bfuair sé go mba arm éifeaċtaċ géar an Fiaḋaċ so, i gcás Ṡeáġain a Ḃúrca, agus d'ḟéaċ sé le Marcus é, aċt má d'ḟéaċ, ní ṁeasaim gur éiriġ sé leis an dara uair. Ḃí an Ḃúrcaċ 'na stróinse ag siuḃal na tíre, aċt ḃí ḟios ag 'ċ uile ḋuine ar Ṁarcus Ó Calláin go mba ḋuine cóir ciallṁar cineálta caoiḋeaṁail é. Is dóiġ go ḃfuil an píosa so truailliġte go mór agus mórán línte caillte as.

FIAḊAĊ ṀARCUIS UÍ ĊALLÁIN

Aois ár dtiġearna, ríġ na cruinne,
Do céasaḋ ar ḟliaḃ, 'na Ḋia 's 'na ḋuine,
Míle, oċt gcéad, naoi agus fiċe
Go dtí coṁtrom na bliaḋna ar masluiġeaḋ mise (1),

Le file gan rian gan ciall gan tuigsint,
Sgrústa, mí-riaġalta, fiataṁail, ciotaċ,
Dorċa, drúiseaṁail, smúiḋeaṁail, pusaċ,
Leagan siar ó Ḋia, 'gus cruit, air.

Loirgne píopa, caola (2), snoiġte,
'S a ġiall lom liaṫ ó ċluais go liopa,
Streille (3) go cluais air, ar nós na muice,
'S a ṁalaí gruama géara duḃa.

---

[1] Saoish an Tiarna Rie no crinne a casave er hliave no yia agus no yunna, 1800 agus 1000 ne agus fichay go tee corrom na blina er masleeve misha O.

[2] Agus guaille snoiġte ó M.

[3] Streille=Straois, béal mór gránna.

Tá fios ag an saoġal nár labair mise
Gur buail sé fúm gan fios cad ċuige (1),
File no fáiḋ ní ċuirfeaḋ sé in éifeaċt (2),
'S ná samail do aṁáin [aċt?] Poliṗémus
A ċaill an tsúil [leis] an [n]gaisgiḋeaċ Gréagaċ
A buail cuid airm Ṗilactétis.

Preabann eaċrai le sáiṫtiḃ géara,
Agus cloċ dá cruaiḋe nuair teanntar léi (3),
Tar éis gaċ niḋ d'á ḃfuair mé léiġte
Le file gan stuaim ní ḟéadaim éisteaċt.

Sgriosaḋ na Traoi ag[us] dian-dóġ' gréine ort,
Losgaḋ an ḟraoiċ, agus galrai géara,
Bás gan aiṫriġe ar leaṫ-taoiḃ sléiḃe,
I mbaile gan easbog gan sagart gan cléireaċ!

Go mbuḋ fada do ḟaoġal gan lúṫ gan éitir (4)
Dod' ċollaḋ ag an aṁgar ó'n taoiḃ 'g á ċéile,
Caiṫte san gclúid gan aon tsnáiṫe éadaiġ,
Gan siuḃal, gan cainnt, agus gan éisteaċt.

Loiḃre Iób agus aiciḋ Héroḋ
Agus falruis (5) marḃṫaċ i gcionn gaċ aon ruḋ,
Seaċt mbliaḋna ar ḃarra gan unnsa céille,
Go ḃfeictear an dias ó'n mbaile 'gá ċéile.

---

[1] Gan tuige G. go tiga O. cad tige ó M.

[2] Sic ó M. fillfiḋ faṫa na h-uaire nois i n-aenḟeaċt G. Filla no fahy na hoora neafacht O.

[3] Ní ṗreabann aċ Satan i gcaora, agus cloċ dá ċruaiḋe nuair a teanntar léiṫe teiniḋ caiṫfiḋ sí pléascaḋ ó M.

[4] Éitir=meabair.

[5] Falruis=pararilís.

Agus rálaċ (1) ṁalluiġṫe de ḃean gan lomsair (2)
A ṫug iad an "tally" a deir siad liom-sa (3)
Nár ṫéiḋ sí i mbraṫ coiḋċe, ná i gcóṁra
Nó ċodlaḋ ar leaba gan seaċt mallaċt a cóṁarsan.

Brostuiġiḋ síos í i mullaċ na tubaiste
An áit a ḃfuiġfiḋ sí a díol de ċuideaċta,
'Na sgláḃuiḋe ag Plúto, ar ċróin 'san páiṫe,
Ag séideaḋ na mbolg a's í faoi ġráta.

Tar éis a saoṫruġaḋ is olc é [a] páiḋ(e)
Boltaí ar a cosaiḃ a's ar a láṁaiḃ,
Breaṫnuġaḋ ar uird dá bplanncaḋ i gceardċa
Ar deataċ 's ar teine 's ar ḃallaiḋiḃ báistiġe (4)

Peiléir dearga ag éiriġe i n-áirde,
Rhadamantus 's é 'cainnt go dána,
Minos 's Aeachus ag socruġaḋ an ġárda,
A's Oscar 's a ḟúiste ar spúṫal (5) go láidir.

Isibéal agus Henri i n-aenḟeaċt,
Agus slaḃraí teineaḋ idir an péire,
Ag cainnt go suaraċ ar an "Reformation,"
Saul, Baltassar, agus Nebuchadnésor.

Fianta Éireann faoi na sluaiġte,
Cúċulainn na gclear, agus clogaḋ púca air,
Conán maol agus mála Bruic na Baire (Buaire) (6)

* * * * *

---

[1] Sic g. Rawlach volly yovan gon lomshir. O. Rálaċ=droċ-ḃean nó droċ-ḃó.

[2] Lomsa=laincis i.e. buaraċ atá curṫa mar ċeangal ar an dá ċois deiriḋ de ḃó. Lomsar=ceangal ar an gcois-tosaiġ agus ar an gcois deiriḋ.

[3] Ní ṫuigim.

[4] "Er rollee bastee." O. air ballaiḃ praca ó M.

[5] "Shroole" O=ar siuḃal, ag obair.

[6] Ní ḟaca mé riaṁ an t-ainm seo aċt aṁáin ins an sgéal do fuair mé ó Ṁártain Ruaḋ Ó Giollarnáṫa .i. "An ċéad-ċogaḋ ṫáinig go h-Éirinn. Sgéal XXIV im' sgéaluiġeaċt Gaeḋealaċ. Is folluraċ ón gcoṁḟuaim naċ báire aċt buaire baḋ ċeart do ḃeiṫ ann, mar atá insan sgéal.

Ag dul ar ais duit feicfiḋ tú Cáron
Ar ċuantaiḃ fuara ag saoṫruġaḋ a ṗáiġe,
Beiḋ curaċ réiḋtiġṫe aige agus maide ráṁa,
'S ní ṫiubra sé air ais tú gan airgead láiṁe (1)

Cloisfiḋ siḃ fós fiaḋaċ agus gleo ann (2)
Riṫ agus ruaig ar Ṁarcus na Cámóige,
Cuirfiḋ mé mo ċeann mo ċosa agus mo láṁa
Gur le Raifteri an geall sul má ċaiṫfiġṫear (1) an lá
seo.

Sin ċugaiḃ abaile é gan guaille gan muinéal,
Marcus na smaoise ar Caṫairín an Duiḃéin,
Ṫ'éis gaċ áit dár tóg sé biléad
Tugaiḋ ḋó sgéal a ḃeiṫ ar a ċoiṁéad (1).

Pilóid, Caiapas, Héród, a's Phaéroah (3)
Agus an ċuid eile de'n ċuallaċt ċéadna,
Ag gabail mallaċta ar mullaċ a ċéile,
'S gan ḟios aca cia'n t-am a mbéaḋ siad réiġte.

An taoḃ eile de'n tsruṫ feicfiḋ sí an t-iongnaḋ (4)
Hector, Neptún, agus Briareus,
Agus Achilles do cailleaḋ le Paris,
Wellington, Nelson (5) agus Buonaparté,
Agus fear eile do cailleaḋ le bean
Darḃ' ainm Holofernus.

* * * * *

---

[1] Ní'l an ḃéarsa so aċt amáin ag Ó M.

[2] Fiaḋaċ agus túmult LS.

[3] Salḃaṫṫion agus Nicodémus ! Ó M. Do sgríoḃ Mac Uí Ḟloinn iad so, mar sgríoḃtar i mBéarla iad. Ċuir mise culaiḋ Ġaeḋealaċ orra.

[4] Tá an líne seo tógṫa ag Raifteri as "Dán Ṁic an Ṁinistéir." Feaċ Abráin Diaḋa, Cúige Connaċt. "Feicfiḋ tú tarraingte Hector Nestor agus Hercules láidir." Ó M.

[5] Valentine Orson G. Tá ḋá líne eile ag G. naċ ḃfuil i n-aon áit eile "agus fear eile do cailleaḋ le bean darḃ ainm Holofernus."

Litir faoi ḟéala agus teaċtaire léi
Lúṫmar, súgaċ, éadtrom,
A sgiorrfas go Sligeaċ [síos] le sgéalaiḃ
Ċuig Ó Concuḃair, 's gan failliġe déanaṁ.

Séidtear an aḃarc ar ṫaoiḃ na Céise
Agus trompaí, ṡoir, ar ṫaoiḃ Benn Éadair.
Ná tigeaḋ aon ḟear gan 'Fire-lock' gléasta,
Dá gaḃar, seaċt gcú, 's naoi gcúpla "béagles."

Beiḋ capaill 'sna gleanntaiḃ, greann agus léimneaċ,
Ag seilg 's ag fiaḋaċ le h-éirġe na gréine,
Ag Mac Sir Néill a's ag Seaḃac na h-Éirne (1)
Béiḋ Ḃúrcaiġ 's Gearaltaiġ, 's Máilliġe 's Léitiġ,
Loingsiġ, Ruarcaiġ, agus Téaṫaiḃ,
Ag triall ar Ḟiaḋaċ an lae seo.

Béiḋ capaill faoi ḟlataiḃ 's faoi ṁarcaiġiḃ gléasta,
Ó Ṡráid Dúnṁóir go Caiṫríntriallaċ,
Béiḋ Hancock roiṁe 's a ċonairt gléasta,
Agus mórán daoine ar ṫaoiḃ na sléiḃte.

Seinnfiḋ an aḃarc tré ṡráid na h-Éille (2)
Le spórt Ḃrúnaċ Dún-na-Ġéige,
Ag Srutair, ṡíos, béiḋ na milte (3) [gléasta]

Má ḃíonn sé 'n' oiḋċe oraiḃ, tógaiḋ biléad,
Eidir Ċnoc-Meáḋa 's Caisleán an Aicéad,
Beiḋ Flaiṫḃeartaiġ roiṁe ag Cluainacáinín,
Seoġtaiġ go leór, agus Coirnéal Máirtín.
Stéapán Ḃáidín, Seoifrí Conas,
Loinnseaċ Ḃearna, 's Blácaċ Ḋroma.

---

[1] Tá an ráḋ so "Seaḃac na h-Éirne" ar aḃrán le Toirdealḃaċ Ó Cearḃalláin; ṫug sé "Seaḃac na h-Éirne agus béal 'áṫ seánaiġ" ar Ó Ṁórḋa.

[2] An iall = "The Neal," gein. "na h-Éille."

[3] Fágaim amaċ an líne ciotaċ so leanas "ná tigeaḋ aníos níos luġa ná míle agus fiċe."

Tógaiḋ bur gcroiḋe gan fuaċt gan leisge,
Ólaiḋ bur sáiṫ, aċt ná bíḋí ar meisge,
'S bíoḋ teinntreaċ cnáṁ ar ṡráid Seaċ-uisge (1)

Séiḋiḋ an adarc trí Óránmór,
Agus cruinniġiḋ liḃ an sean 's an t-óg,
Is fearrde an spóirt dá ṁéad d'á dtiucfaiḋ,
Beiḋ an ċúirt 'na suiḋe 's na Laiġniġ tleigṫe (2)

Bíḋiḋ eilig, (3) le h-éiriġe na gréine
Idir Cáiṫrín-an-Duiḃéin 'ar bóiṫrín an tsléiḃe,
Gaḃaiḋ aniar tré Ṫorlaċ Airle,
A's caiṫiḋ an oiḋċe sin i dtiġ Ṁic Uí Ḟaṫa (4)

Cuiriḋ na ceannfairt ar ċaltaiḃ Maiġ-Ṁaola,
Agus tosaiġiḋ an tally ag Caṫair an ṗíopa,
Ná bíoḋ sé le ráḋ ag óg ná críonna
Naċ ndearnaiḋ sinn spóirt i lár na tíre.

'Sé déarfas Ó Conċuḃair as Béul-áṫ-na-nGárṫa (5)
Cóṁruiġiḋ na feara go socruiġ mé an gárda,
Ní ṫarróngaḋ mo ċloiḋeaṁ dá gcaillfinn mo stáṫa,
Go mbainfeaḋ léim leaṫ-taoiḃe ar Márcus na Spága.

Béal-áṫ-'n-riġ, tiucfaiḋ go tráṫaṁail,
Agus oiḋre dlisteannaċ Ċaisleáin Táilliúir,
Ag Torlaċ-na-feadóige bíḋis ag faire,
Agus ní mór dá'r n'éag beiṫ ar ṫaoiḃ an trean-leaċta (6)
Riobard go sgiopṫa 's a ċongnaṁ tiucfaiḋ,
An Caistín as Creaċ-ṁaoil, Seáġan Smith a's na Blazers.

---

[1] Nó deaċ-uisge. Youchiskay O. Dúṁaċ Uisge ó M.
[2] Teilge "an sionnaċ tligṫe" ó M.
[3] eilig=uile. [4] Taiḋg Uí Éaṫṫa ó M.
[5] Ag san mar ċualaiḋ mise an t-ainm seo i gcómnuiḋe ag muinntir Béal-áṫ-na-ngárṫa féin, aċt do sgríoḃ sean-Ċaṫal Ó Conċuḃair do ċómnuiġ in san mbaile sin agus do bí ar na Gaeḋilgeoiriḃ is fearr i n-Éirinn le na linn "Béal-áṫ-na-gcárr," i gcomnuiḋe, ⁊ sgríoḃ Ó Coirnín 150 bliaḋan ó ṡoin "toġa teaġlaiġ tar gaċ tír. Béal-áṫa na-gcárr cclaiḋ-ṁín."
[6] Nó "ceann an leachta" "er heach lar a lachta O. Tiġ Ṡeáin Uí Ḟlaiṫbeartaiġ ó M.

Peadar a Bláca agus Burton óg,
Idir an Eiscir a's geata Máiġ-Ḟód (1)
Glaoiḋiġiḋ do Ṁac Oisín (2) ar tosaċ an tsluaiġ,
Iarla Ċillíoḋmair ar Ċoirnéal Ċilltullaċ,
'S bíoḋ "command" na tíre ag Téada (3) Ċoill-an-Ḃogaiġ.

Seáġan Denis an marcaċ ar ṫaoiḃ Ċnoic-na-ceartan,
'S tá súil agam naċ gclisfiḋ sé, Maoil-Ṡeaċlainn Ó Dálaiġ,
Má ġaḃann sé an buaicín cuirfear é i dteannta,
Béiḋ Piaras ann roiṁe, agus Dálaċ Dún-sandail.
Máirtín Ó Loingse ag bun Ċaisleáin Raṫriḋe (4)
Cuirfear Bob D'Arcy ar ṫaoiḃ Lios-an-aonaiġ,
A's déanfaiḋ sé aiṫreaċas ar baile Ċill-Ċríosta.

Tomás a's Ambrós, na buaċaillí tréana,
Idir Caṫair Dún Cillín, Creigín (5) agus Maoil Gréine
Donnċaḋ agus Thresher, a' léimniġ 's ag ceápráil,
Ó ḃóṫar an agaird go h-aibreaċaiḃ Rásáin.
Oiġre (6) Ċillċornáin, Artúr 's a ċlann,
Ar Ḋroiċeaḋ Dún-an-ċoillín (7), [ag] faire na Rinn (8)

Sin gárda maiṫ leagṫa anoir ar gaċ orlaċ,
'S cá raċaiḋ an deaṁan uainn muna snáṁfaiḋ sé an Turloċ?
Seáġan Lambard taoḃ ṡiar ar "green" Ṫobair-Ḃreacain,
'S muna seaċnaiġ' na Laiġniġ (9) is gar dóiḃ fuireál.

---

[1] Buiḋe ḟód Ó M.
[2] glaoḋaċ Mac Hyacinth F.
[3] Thady? ní'l sé ag Ó M.
[4] Ráṫ Rodaiġ Ó M.
[5] Sic Ó M. idir Caṫair agus Craig, G.
[6] Oiġre Ó M. breiṫiḋ G.
[7] Dún Cillín Ó M.
[8] Sic Ó M. faire bun an teampoill G.
[9] Mar ṫug na Calnánaiġ Ulltaċ air Raifteri tugann sé Laiġniġ orra-san.

Aċt 'nois, fuaramar cuntas le bán an lae, ar maidin,
Gur ċlis fear de'n ġárda, 's gur sgiorr sé (1) siar ṫairis,
'S go bfuil sé (1) i gCrois-urċair taoḃ ṡiar de Ċinn-ṁara,

Sé 'rd duḃairt Lord Lúcan ar Caisleán-a-Ḃarraiġ,
Má's saiġdiúr a d'ḟuasgail dó (2), seasaḋ sé talaṁ,
Iocfaiḋ sé liomsa dualgus na leapa (3)
Ċoṁ cinnte a's tá gruag ag fás suas ar a ṁala.
Se 'rd duḃairt Seaḃac na h-Éirne " ná h-éiligiḋ é leagan,
Tugaiḋ " fair-play " ḋó, réiḋteaċ 's cead reaṫa,
A's leigtear mise maiṫ (?) gléasta 'na baile,
A's bainfeaḋ an ceann de, dá dtéiḋeaḋ sé go Caisioll.

Le h-éirġe na gréine do réiḋtiġeaḋ na feara,
Ḃí adarca d'á séideaḋ agus srianta dá gcrapaḋ.
Ḃí Criostóir 's na " béagles " róṁainn gléasta ar an ḃfaiṫċe,
Agus Tiġearna Ḃinn Éadair ó 'réir i n-Árdraṫaim.
Ḃí gigeanna 's cóirtí na róidtiḃ ? (4) ins gaċ bealaċ
Ó Ḋroiċead Innse Guaire go Caisleán-an-Ḃarraiġ.

Ḋeaṁan brocair dá ḃfuair sinn nár stróic sinn go talaṁ,
'Gur ḃí sinn, tráṫnóna, taoḃ 'muiġ de Ċinn-Ṁara,
Ag Caisleán Ḋún Guaire do ḃíomar go maidin
Ag súil le n-a ṫuairisg níor ṡíneamar ar leaba,
Aċt ag faire na gcuanta 'gus tráiġ na lán-ṁara,
Le faiṫċeas go mbuailfeaḋ sé 'maċ taoḃ Ċonamara.

---

[1] i.e. Marcus.

[2] i.e., d'ḟág a áit in san ngárda, agus do leig do Ṁarcus dul ṫríoṫa.

[3]=lapa? cf. dualgus na Slisne=buille. " leapṫa " Ó M.

[4] Ṁíniġ duine éigin an focal so ḋam, dubairt sé gur " in rows " é, i mBéarla. Róṁainn Ó M.

Nuair ċualamar gur saiġdiúir é bí [1] mbriseaḋ le fada,
Níor ṫug sinn dó péiḋceaċ cead uṁluiġṫe nó féasta (1)
Míle agus céad le h-éirġe na gréine,
Ag tiġ Ṡeáġain óig agus sinn a' faireaḋ na Céibe (2)
Ba ḟaṁail le Cluain Tarḃ é maidin Aoine an Ċéasta,
A raiḃ againn ann de ṁarcaiġiḃ i n-airm 's i n-éadaċ.

Níor sgannruiġ na Laiġniġ gur séideaḋ na ceólta,
Go raiḃ tír agus talaṁ ar ṁullaċ Ċeann-bóirne,
Ní'l coiscéim de'n ṁéad sin, claiḋ, sgonnsa, nó bearna,
Nár ḟiaḋaċamar [an lá sin] Marcus na sráige.
Cloiseaḋ (3) i nGleann Ómra fuaim ár gcuid gaḋar,
'S do ṁarḃuiġ sinn Marcus taoḃ ḟiar ag Tiġ Ṁóirne (4).

Sin é anois deireaḋ "an Ḟiaḋaiġ" mar fuaireas é ó Ṁac Uí Ḟloinn, ón Oisíneaċ agus ón Atair Dómnall Ó Murċaḋa. Aċt tá difriḋeaċt ṁór idir an gcóip do fuair mé ón ċéad-beirt do luaiḋ mé agus an cóip do ċuir an t-At. Ó Murċaḋa abaile ón Oileán Úr. Ní hiad i gcómhnuiḋe na daoine céadna ná na h-áiteaċa céadna bíos ann. Is cruṫuġaḋ eile é sin ar a ndubras ċeana gur aṫruiġ an Reaċtaḃraċ ainmneaċa na ndaoine agus na n-áiteanna do réir an ionaid in a mbíoḋ sé féin, cibé uair ṫosnóċaḋ sé ar an bḞiaḋaċ "do ṫabairt amaċ" uaiḋ. Tá difriḋeaċt beag san gcanaṁain mar an gcéadna. Tá "fuaramuid" i n-áit "fuaramar" ag an Atair Ó Murċaḋa, agus "brisṫeá" i n-áit "bristeá," an ḟoirm atá aca i gConamara. Tugann sé "Sionnaċ" i n-áit "Laiġneaċ" ar Ṁarcus boċt, tá línte aige naċ bfuil ag an mbeirt eile, agus tá rudaí aca-san naċ bfuil aige-sean. Tá tiodal eile aige ar an bpíosa so, leis, mar atá:

---

[1] Ní ṫuigim an dá líne seo. Tá Ó M. gan ċéill, leis.
[2] Na Quay g.
[3] Clushee a gud giare a gole ylas omra agus garragan mur a cuinnile teeve eg tee Voarney O.
[4] "An áit is fuide siar i nÉirinn," dubairt duine liom, sé míle go leiṫ ar Leitir-Ḟraiċ.

"Seo é an míniuġaḋ agus an críoċnuġaḋ báis agus uaḋaċta Ṗatraiḋ Uí Ċulláin agus Ṁarcuis Uí Ċulláin, beirt driċeáṫar a ċoṁnuiġeas i gcoṁgar Eiscir agus Ṫorlaiġ, Creag agus cloċ insan gceann seo hiar de ṗaráisde Ċruaċ-Ṁaol (1), i mbaile malluiġṫe arb' ainm dó sin Caṫairín an Duḃín (1)."

Nuair ṫigeann sé ċun deiriḋ an Ḟiaḋaiġ tá a lán aige naċ ḃfuil ag na daoiniḃ eile. An ċóip do ḃí ag an Aṫair Ó Murċaḋa tá sí go mór níos truailliġṫe 'ná na cóipeanna eile, aċt ag seo anois an ċuid do ḃí aige agus naċ raiḃ aca. Ní aṫruiġim an litriú, aċt cuirim sínte fada agus puinnc isteaċ.

Níor sgannruiġ an Sionnaċ ná gur séideaḋ na ceólta
Ḃí tír agus talaṁ i mullaċ Ċeann Ḃóirne,
Ċloisteá air maidin iad ag dul ṫrí Ġleann Óḃara (?)
Aig Carraic na g-Coinneall, ná hiar aig Tiġ Ṁóirne.

A Ṗeadair na g-carad, buḋ ċaraid tú a iarraiḋ,
Ó is tú ċruinneóġaḋ Cuimsíniġ Cuimíniġ Ḃuilṫéaraiġ 's Ḃrianaiġ,
'S gur b'é dubairt na ceannṗurtaiḋe is airde ḃí insan mársáil
Naċ facus a ṡaṁail ó d'imṫiġ na Fianta.

Ḃí Péacock air leigean ann, ó ċuan Ṁuir-Uisg
Steel ón Innis 'na ṡeasaṁ ann a diallaid,
Níor fuipeáileaḋ an sionnaċ go dtáinic an t-Iarla,
Aiġre Ċill Aċaḋ agus Pat an Ḃaile Íoċtar.

Sin againn a ḃaile é, ṫrí ḃailte na g-coṁgar,
Ḃí treinsiḋe dá scaṫaḋ, agus mótaiḋ dá strócaḋ
Níor dubairt muid faice agus níor ṫóruiġ muid eolas
Ná gur réabmuid na bailte a ḃí ag geataiḋ Druim Ólann (?)

---

[1] Ċuala mise i gcomnuiḋe "Creaċṁaol" agus "Caṫair a duiḃéin."

D'iarr na fir "halt" agus fuair siad cead seasaṁ,
Ṫannaing Sir Seáġan agus d'earc sé ṫairis,
S'é duḃairt Ó Cearḃail agus Flaiṫḃeartaċ Frainc,
An tSeanainn m'á scuabann, ní féidir a leagaint.

Ġluais roiṁe an gárda, agus níor ḟéad sé a dul ṫairis,
Agus ċuir siad dol báis ann, aig Teampull Ḃun Raite,
An "hurá" a ḃí ann a ṫóin, 's é aig ionnsuiġe Sliaḃ
Baċta
Blaoḋaḋ (1) i dTír Aḃanna é, ná aig Teampull Ḃun tSratra.

Air dúṁaċa na b-Fálta, is ann a ḃí an greadaḋ,
Aig Freimsiġ aig Dálaiġ, aig Blácaiġ 's ag Dorsaiġ,
Rugmuid tráṫnóna air, trí ṁóin agus trí uisge,
Agus ḃain Piperan sgear (2) de, aig Carraic Fil-de-Fin (?)

Do ġread sé a ḋá ḃois agus ċuaiḋ sé air a ġlúna,
Agus d'iarr sé cead aiṫriġe, na go ndéanfaḋ sé a uaḋaċta,
Sé an rud a duḃairt Ó Ceallaiġ, crann seasta na Cúige
"Is fearr liom ann sin tú 'ná trian de mo ḋúiṫċe."

Paca 'is trí fiċead a ḃí ag tiġeaċt ann i leabaiḋ a ċéile,
Ḃí bailte trí lasaḋ ann aig gaḋair 's ag béagles,
Air iompóġ do ḃois' ḋuit, tainic na bléasars
'S níor ḟág siad greim madaiḋ deċ gan stróċaḋ ó ċéile.

Ḃí iṫe agus ól aig cailleaċaí an baile,
Agus go deiṁin, buḋ cosaṁail le aonaċ.

* * * * * *

Do ḃí brandy agus lionn raca, ḋá ḋórtaḋ 's ḋá scapaḋ,
S ní raiḃ Connaċta ná Dóṁnall Ó Treasaiġ air iarraiḋ :
Aċ 'sé Parraiḋ, srón carta, a ṫoisiġ an gearraḋ,
Agus sin é "ceann bata" agad críoċnuiġte.

---

[1] Do sgríoḃ sé "claoḋaḋ" os cionn an ḟocail seo.
[2]=Speir, sál.

Nár ḟeiciḋ Dia fán ná feaċrán
Air an té dubairt an ċaint seo,
'S naċ bféadann a ḟeiceáil,
I b-fiaḋnais i g-coṁnuiḋe,
Agus is mór an táinte í,
I gcúirt agus i gcoisleán.

Munar éiriġ go ró-ġeal leis an dara "Fiaḋaċ" so, is dóiġ gur oibriġ sé go díreaċ mar buḋ ṁian le Raifteri é d' oibriú. Is é sin gur sgannruiġ sé daoine agus ċuir sé faitċeas orra. Ní raiḃ duine ar bit, beag ná mór, nár ḟeaċain teanga Raifteri do ṫarraing anuas air. Ṫug sé sin cúṁaċt mór ḋó-san, agus an ḟáilte naċ bfuiġeaḋ sé ar son a ċuid filiḋeaċta ná a ḃeiḋlín, do ġeiḃeaḋ sé é ar faitċeas roiṁe. Níor oir a línte féin—

"Mise Raifteri an file
Lán dóṫċais agus gráḋ,"

i gcóṁnuiḋe ḋó. B'éigin ḋó sliġe beaṫa do ḃaint amaċ as a stuaim féin, agus b'ḟurasde go mór ḋó sin do ḋéanaṁ, na daoine do ḃeiṫ sgannruiġṫe roiṁe. D'éiriġ leis in san méid sin.

Ní ḟágann sin naċ raiḃ Raifteri 'na ḋuine ċráiḃṫeaċ, agus toġa an eólais aige, i dtaoiḃ a ċreidiṁ, dá gcuirtí air. D'ḟéadfaḋ sé gaċ príoṁ-airtiogal de'n ċreideaṁ Críostuiḋe ċur i ndán in aon oiḋċe aṁáin, mar rinne Dante é. Ní ḋearnaiḋ sé sin, aċt rinne sé rud cosṁail leis, nuair d' aṫ-ċeap sé sean-dán ṫáinig anuas ċuige ó' n-a ṡinnsearaiḃ, mar ṡaoilim, i.e., Agallaṁ an Ḃáis agus an Duine. Do leig Raifteri air go dtáinig an Bás ċuige féin, agus go bfaca sé le cois a leapṫan é, agus go ndubairt an Bás leis dán do ḋéanaṁ de gaċ rud ṫárla eatorra. Casaḋ orm féin na fiċeada daoine do ċreid an sgéal so. Ní raiḃ ḟios aca go raiḃ dán de'n tsórt so ann a bfad roiṁ aimsir Raifteri, agus naċ ndearna Raifteri aċt sean-rud d'aṫnuaḋaḋ ins an dán so. Is ḋóiġ gur ṫuig Raifteri go láidreoċaḋ sé go mór a ċuṁaċt féin, agus go neartóċaḋ sé an cineál eagla nó sgáṫ do ġlacaḋ na daoine roiṁe, dá gcreidtí é gurḃ ḟear é do labair leis an mBás, béal ar béal. Ċualaiḋ mé gur innis an Bás an áit agus an uair ṫiucfaḋ sé 'na ċoinne. Aċt níl aon ḟocal de sin in san dán.

Do sgríoḃ mé an ċéad-leaṫ de'n ṗíosa fada so ó ḃéal Ṁic Uí Eiḋin ag Cilltartan san mbliaḋain 1892 (?) agus ḃí cóip eile ag Mac Uí Ḟloinn, agus ceann eile i litreaċaiḃ Románaċa ag Mac Uí Oisín, agus ceann do rinne Seoirse Mac Giolla an Ċluig i gCondae Ṁuiġ Eó, agus ceann ón Aṫair Ó Murċaḋa. Is asta sin do ċuireas le ċéile an ċóip seo. Deir Mac Giolla an Ċluig gur ċum Raifteri san mbliaḋan 1833 é.

Ḃí cuiṁne iongantaċ ag Raifteri: deirtí nár ċum sé dán ná abrán riaṁ naċ raiḃ de ġlan-ṁeaḃair aige. Duḃairt Tomás Ó hEiḋin go raiḃ féit i leaṫtaoiḃ a ċinn, agus cibé uair a mbéaḋ sé ag iarraiḋ rud do ṫaḃairt ar ais ċum a ċuiṁne, deireaḋ sé "caiṫfiḋ mé mó ṁéar a leagan ar an ḃféit," agus ċuireaḋ sé suas a ṁéar ag cuartuġaḋ na féite, nó "caiṫfiḋ mé an ḟéit a ċorruiġe," agus do creideaḋ go coitċeannta go dtáinig meaḃair agus innleaċt tar na beartaiḃ ċuige nuair leagaḋ sé a láṁ ar an ḃféit seo, go díreaċ mar do ṫigeaḋ eólas ċuig Fionn Mac Cuṁaill nuair ċognaḋ sé a ordóg. Ní gáḋ a ráḋ gur ṁéaduiġ an sgéal so ar an sgáṫ do ḃíoḋ roiṁe agus gur ṁéadaiġ sé a ċlú go mór.

AGALLAṀ REAĊTAḂRA AGUS AN ḂÁIS.

Aisling suantais (1) do facas aréir ḋam,
Fri (2) mo ṡuan a's gan orm aċt néall beag,
Niḋ beag suaraċ buaiḋearṫa baoġalaċ,
Gur airiġ mé suas liom an créatúir faoḃraċ (3),

---

[1] "Suantac" Ó h-Eiḋin, iongantaċ Ó M.
[2[Fri=trí no tré.
[3] An gruagaċ caolduḃ G.

Ḃí áḃḃar na h-uaiġ (1) anuas 'na éadan,
Agus sgáile na h-oiḋċe dul tré n-a ċréaċtaiḃ.
Ḃí a easnaċa (2) loma mar ḃeiṫ meiṫeain (3) créiṫir,
'S go raċaḋ a ṡrón tré ṡnáṫaid céimbric.

Ḃí ceann duḃ caṫaċ air mar turtán sléiḃe
'S a ġuailne fuara cruaiḋ géara.
A dá ċois fada, mar ṫairnín (4) cléiṫe,
'S buḋ niḋ gan ḟáġail saṁail d'á ṁéaraiḃ.
Ḃí a dreaċ a's a ġnúis gan snuaḋ gan aon rud,
A ċnáṁa truaiġe gan earraḋ gan éadaċ.
Ċuirfeaḋ a ḃreaṫnuġaḋ crioṫnuġaḋ ar ċéadtaiḃ,
Sleaġ aige fastuiġṫe (5), agus ag dul i m'éadan.

Ó! níor ḃfiú a's níor ċlú liom claonaḋ,
Aċt ċuir mé ceist ar uċt Ṁic Dé air:
“Pé ar biṫ an cuan a ġluais tú réir as
Druid uaim (6) [suas] a's labair, má ḟéadair.”

AN BÁS.

Léiġim-se Spáinis, Laidean, Eabrais (7) agus Gréigis,
Fraincis duit, agus trí ṡórt Béarla,
Aċt labróċaiḋ mé leat-sa go blasta i nGaeḋilg.
An teanga beir tú i bfoirm ḃéarsa,
Is mise an Bás a leaganns (8) na céadta
Hanibal, Pompi a's Iulius Caésar,

---

[1] Eiḃir na h-úire F.
[2] A asnaiḋ G.
[3] Meaḋṫáin G.
[4] Ṫáirngiḋ C.
[5] Fasta O.
[6] “Uaim” Ó Heiḋin. “Liom” daoine eile.
[7] Labair Mac Uí Eiḋin an focal so mar “Eórais.”
[8] Foirm coitċeannta i gConnaċtaiḃ = leagas.

Ḃí mé in san Traoi le linn Ḃainríoġna Ḣélen,
'S is liom ṫuit Ḣector do leagaḋ na Gréagaiġ,
Fionn Mac Cuṁaill agus maiṫe na Féinne,
Agus Conċuḃar do ḃí 'na Ríġ ar Éirinn,
Cúċulain a's Goll do ċárnaḋ céadta,
Ṫug mé liom iad i leaba a ċéile (1).

Faoileáin, Oscar a's Diarmuid tréiṫeaċ,
Agus Oisín do ṁair a ndiaiḋ na Féinne.
Is ann mo ċaṫ (2) do ṫuit na tréin-ḟir,
Clann Uisniġ do ṫug ó Ċonċuḃar Déirdre,
Ní'l gar ag cainnt ná ag déanaṁ sgéil air,
Aċt is liom ar fad do ṫuit na Caesars.

Gaċ a' dtáinig ó Áḋaṁ a's ó Éaḃ[a],
Iad féin 's a ndream a's a ndéiṫe bréige (3),
Mar ḃí Ḣercuileis Aicilés (4), 's Poliṗémus,
Agus Tiṗon (5) a d'árduiġeaḋ leis, na sléiḃte.
Neptúin, Jupiter, Iúno, 's Ḃénus,
Agus Orṗiús do seinneaḋ go binn ar ṫéadaiḃ.

AN REAĊTABRAĊ.

A ṗláiġ (6) gan áird, gan ḃláṫ, gan éitir,
Gan luṫ gan láiṁ (7) gan gníoṁ gan éireaċt,
An doṁan ar fad ní ċuirfeaḋ i gcéill dam
Go gcuirteá an cluiċe ar leaṫ an méid sin.

---

[1] =A ndiaiḋ a ċéile, fear aca tar éis fir eile.
[2] "Casaḋ" G.
[3] "A gcuid daṫuġaḋ bréaga," T. Ó heiḋin.
[4] "Hármlus" Ó heiḋin, "Auriculus" G.
[5] Atlas G.
[6] "A ḟlaiṫ" Ó heiḋin.
[7] "Gan dlúṫ gan gráḋ" Ó heiḋin. "Gan éatar gan lúṫ gan léim." Ó M.

An Bás.

Ná bí dána, aċt creid a ndéarfad,
Mar is niḋ, do ṡaoġal, naċ ḃfuair tú léas (1) air,
Ċoṁ fad tá 'n lá agad, déan an féar leis (2)
Mar "an aiṫriġe ṁall bíonn sí baoġalaċ" (3)
Ná mealltar tú le maoin (4) an tsaeġail seo,
Raċaiḋ cloċa gur fóid go fóil, a's cré ort.
Do ċluasa ċloisfeaḋ gaċ niḋ dá ndéartaí (5),
Béid dúnta boḋar gan ṁeaḃair gan éisteaċt.

Do teanga (6) ḃinn ḃlasta déanfaḋ ḃéarsa
Gan smid (7) in do ċeann ar an gcuma ċéadna,
Do ṁéaraċa (8) sgríoḃfaḋ, 's do ṡúile léiġeaḋ,
Béid dorċa dall gan solus gan léargus.
Do ġruaḋ 's do lasaḋ a's eiḃir (9) do sgéiṁe,
Do ċúl deas gruaige bíteá ag réiḋteaċ (10)
Beiḋ sí na scúada (?) 's í lobṫa ar t'éadan (11)
Agus an caonaċ anuas ar t'éadan.

Do leaca 's do ċom ó ḃun go h-éadan
Atá faoi ṡrólaiḃ a's éadaiġ daora,
Beiḋ siad ann súd roinnte réabṫa,
'Na fuiġleaċ daol crum agus péiste.
Dá ṁéad do stór ór agus gréiṫre
Do ċóisir ṁór ag gaḃail le t'éadan
Sgiobfaiḋ an bás tú as lár an ṁéid sin.

---

[1] = Lease.

[2] "Tóg an fíor leat." Ó hEiḋin. "Tóig an fear leis." Ó M.

[3] Tosaiġeann dán eile do ċum an Reaċtaḃraċ leis na foclaiḃ seo. Lċ. 236.

[4] "Le maoiniḃ" Ó hEiḋin. [5] "Dá ġéire" G.

[6] Labair Tomás Ó hEiḋin an focal so i gcoṁnuiḋe mar "teaga," agus rinne sé fireann é, aċt ġniḋean G. boineann é.

[7] "Smig" Ó hEiḋin. [8] "Ṁéara" G.

[9] Féaċ líne 5 de'n dán so, nóta. Is sórt cloiċe cruaiḋe eiḃir, aċt ní hé sin is ciall dó ann so. Ní'l an líne seo ag Ó M.

[10] Aliter "deas gléasta."

[11] By an sa nouey gon reatach O. Ann a canaċ (?) air d'eudan C. Ins an uaiġ 'na ċanaċ Ó M.

Ní'l in san saoġal so aċt níḋ gan éifeaċt,
'S bíoḋ rud éigin agad de ḃárr do ṡaoṫair.
Do ġaol do ḋáiṁ do ċlann 's do ċéile,
Ó cuirfear ann súd tú ní ṫiucfaid dod' ḟéaċaint.

AN REAĊTAḂRAĊ.

Má's tusa an Bás do ċlaoiḋ na céadta
'S do réir do ċainnt' ġníḋeas gaċ aon rud.
A ḃfuil agam ar fad is leat é i n-éinfeaċt,
Agus bíoḋ sé róṁam i ḃflaiṫeas Dé agad.

AN BÁS.

Is duine tú tá ṫart (1) mar ḃfuil diṫ céille ort,
Ní nós é sin le aiṫriġe do ḋéanaṁ :
Aċt feac do ġlún agus sgread ar an aon Ṁac
Do ḋóirt a ċuid fola, a's ní ḃéiḋ baoġal ort.
Úṁlaiġ ar maidin agus déan mar déarfad,
'S ag dul ċun leabaiḋ ḋuit mar an gcéadna.
Smuaintiġ ar Ċríost a rinneaḋ (2) a ċéasaḋ
In éiric peacaiḋ an ċine daonna.

Téiriġ ċun Aifrinn agus déan é éisteaċt,
A's ná déan bród as gléas ná éadaċ :
Luċt an ċiall [ċaill?] déan iad do réiġteaċ,
A's do réir do ċóṁaċta tabair dóiḃ déirc(e)
Má's caora fuaid (3) (?) tú ag imṫeaċt aonraic,
Do ċaill do ḋaṫ agus do ṡéala,
Urnuiġṫe 'ḋéanaṁ, 'a's déanaṁ-déirce
An eoċair (4) a ḃfosgailtear Flaiṫis Dé leis.

---

[1] Is far hoo tha harath O. Is fear ṫart tú C. Is fear ceart tú Ó M.

[2] = ndearnaḋ.

[3] Ceera er fowdra er stray hoo O. Caora boċt tú, a ċuaiḋ ar seaċrán C. má's caora boċt a ċuaiḋ ar strae tú. Ó M.

[4] Na uchaireachaidh O. "Na trí eoċraċa aḃros." F. trosgaḋ.

Agus súd é an dún [in] naċ dteartuiġeann aen rud,
Biaḋ ná deoċ, cíos ná éadaċ,
Aċt an dream nár ḋíol Mac Dé ar an saoġal so
Béid ann súd ar fad i gcolainn daonna.
I bpearsa ḋuine os coinne a ċéile,
I measg naoṁ agus eaglais naoṁta :
Céad agus míle agus milliún cléireaċ
An beata ḟíorruiḋe ní ċuirfeaḋ i gcéill duit.

Ar taċair tú ariaṁ, agus bíoḋ sé i n-éinfeaċt,
Imteóċaiḋ sé arís uait mar an gcéadna,
Ní leat aċt do ċeart de, má ġníḋeann tú déirc[e],
Réir dliġe Ċríosta a rinneaḋ a ċéasaḋ,
Ite gus ól, fleiḋ agus féasta,
Solus geal agus coinnle céireaċ,
Ceólta binn[e] dá seinm ar téadaiḃ.
Is breáġta an ġlóir go mór 'ná an méad sin.

Ní'l faġáil ar a ḋeireaḋ do réir mar léiġtear,
Aċt creid mar sgríoḃ na h-Úġdair naoṁta,
Réir mar tá na flaiṫis ag dul ċum sgéiṁe (1)
Tá pianta ifrinn ag árduġaḋ i ngéire (2)
Árus dorċa gan solus gan léargus,
Gan dliġe gan ceart gan creideaṁ gan daonnaċt,
Aċt pian a's pionóid ar leiṫ ar gaċ aon neaċ,
Ag íoc go cruaiḋ a ngnóṫaiḃ an tsaoġail seo.

Clann Áḋaiṁ (agus Éḃa) 's a gcur le ċéile,
'S gaċ duine i bpearsa do ḃeiṫ 'na ċléireaċ,
Iad ar fad 'ċur a'sgríoḃ i n-éinfeaċt,
Pianta ifrinn ní ċuirfeaḋ i gcéill duit.
Teinnteaċa, tóirneaċa, 's cloċa pléasgta,
Luaiġe leaġta, práis agus péatar,
Teinnteaċa aoil, agus gaete dá ġéire,
Coirí ag fiuċaḋ a's builg dá séideaḋ.

---

[1] A teacht an sgeava O.   [2] A dull a ngeara O.

Tonna mara agus gaisí tréana,
Dá ċlár an Doṁain do ṫeaċt i na ċéile (1),
Brimstón a's tearra 's a lasaḋ i n-éinḟeaċt
Is millṫiġe ifreann go mór 'ná an méad sin.

Luċt feall agus fuil (2), agus aiṫeanta do réabaḋ,
'S an ṁuinntir naċ mbíonn go maiṫ d'á ċéile,
Spíodóirí agus luċt mionna éiṫiġ,
Sé ifreann a leabaiḋ gan aiṫriġe do ḋéanaṁ.

Ní mise do ċeangail 'na ḃeart an sgéal so (3)
Aċt Naoṁ Seáġan d'ḟág sgríoḃta é san Sgrioptúir naoṁta.
Dá ḟeaḃas a d'ḟág sé an sgéal i n-éifeact
Is géire go mór labair Naoṁ Terésa.

Coiṁéad an peacaḋ, tá sé baoġalaċ,
Leasaiġ do ḃeaṫa a's aṫruiġ do ḃéasa,
Smuaintiġ ar Ḋáiḃi an fear, mar léiġtear,
Do fuair na grása i bPárrtas Naoṁṫa.

I n-ainm an Aṫar an Ṁic 's an Naoṁ-Sprid
A duḃairt mé [leat-sa-anois] an méad sin,
Tar éis na h-oiḋċe beannaċt Dé liḃ,
'S cuir féin an ċuid eile den ċainnt le ċéile (4).

AN REAĊTAḂRAĊ

A Ṁic na h-óiġ ann san éadaiġ (5),
Íosa Críost a d'ḟulaing a ċéasaḋ,
Do ceangladh suas le córdaiḃ caola
'S le tárnaiġ (6) maola ar ċúl a ċéile,

---

[1] No ya clare a down ah veh Threel ny chele. O. teact 'n aġaiḋ a ċéile C. collair maola agus piciḋe geara, ná dá clar ⁊c. Ó M.

[2] fola agus mordair Ó M.

[3] Nee misha cangal barth a sgale sho. O.

[4] Críoċnuiġṫear cóip O. ann so.

[5] eideaḋ F, aoideaḋ. Ó M.

[6]=Tairrngi "taragaiḃ" F.

Sgreadaim ort agus déan m'éisteaċt,
Tabair dam cabair fóiriġint a's réiġteaċ,
Mar tug [tú] do Ṗeadar do rinne tú ḟéanaḋ,
'S do'n ġaduiḋe do ḟaor tú Aoine do ċéasta.

Braon de d'ġrásta déan mar déirc[e]
Ar ṗeacaċ boċt a raiḃ dit ċéille air.
Mar bí ar Ṗól Abstal, an naoṁ d'a ngéillteas,
Do ċaiṫ tús a ḟaoġail ar ti (1) tú ḟéanaḋ.

Fillim siar i ndeireaḋ an lae ort,
Mar rinne Muire Magdaléna.
Nó mar Naoṁ Abaistín an doċtúir naoṁṫa
Do ṫuit ins gaċ peacaḋ d'á raiḃ le déanaṁ.

Ag súil gur mian leat m'aiṫriġe (2) éisteaċt,
Impiḋe a Ċríost cuirim féin ort.
Mar ṫug tú lónas ar béal (3) an éisg leat,
Tabair mise saor ar peacaḋ an lae seo.

Le beagáinín lóin do riar tú céadta,
Agus rinne tú fíon de'n uisge le d'sméide,
Ṫóg tú Lasarus 'raiḃ úir agus cré air
Agus ṫug tú an t-Abstal de'n teine gan léas (4) air,
Ṫug tú a siúḃal do'n bacaċ [tréiṫ-lag].
Agus [arís] don dall a léargus,
'S do'n ḟear do bí bodar meabair a's éisteaċt.

Mar ċruṫuiġ tú gealaċ, grian, réalta,
A Ḋia ní tearg ort mise do réiġteaċ.
Is iomḋa loit os ceann a ċéile
A d'ḟulaing tú ar son an ċine daonna,
A's a laiġead ár ruim do ġearraḋ ar éadan (5)
Agus t'aiteannta briseaḋ i mullaċ a ċéile.

---

[1] Sliġe Ó M.
[2] As uċt gan faillıḋ m'aiṫriġe LS. gan faillıġe F. Ní'l an líne seo ag C. ar lóiġeaċt fola, Maire a éisteaċt. Ó M.
[3] bolg C. F. Ó M. [4] Leus F. Lés LS. eile.
[5] Agus loíġid ar sim do gearaḋ ar t-eadan LS.

Dá ḃliaḋain déag do ḃí tú i nÉgipt
Do ṁáṫair leat agus Ioseṗ naoṁṫa,
Gur lean an t-aingeal tú le sgéalaiḃ
Ḟilleaḋ ar ais ar gur cailleaḋ Héroḋ.
Oireaḋ eile, agus cuir an sé leis,
Cúntas díreaċ a ġníḋeas oċt-déag de,
Ó ċas Críost ar Ríoġaċt na h-Égipt
Gur bairt Eóin Íosa Ríġ na gCréaċta.

Trí bliaḋanta eile ó'n teaċ go ċéile,
Ag teagasg abstal 's d'á gcur le ċéile,
Is fada an trosgaḋ do rinne tú ar aon ċuid
(Glóir go deó agus buiḋeaċas (1) d'á réir leat).
Gur ċaiṫ tú leó an suipéar déiġeannaċ,
'S gur imṫiġ tú uata i gcolainn daonna.
Is cruaiḋ an coirte do ċuaiḋ de léim ort,
Point Pioláid Cáiafas agus Héroḋ,
Is iomḋa seile buaileaḋ 'san mbéal ort,
Agus púicín siar ort le baill-séire.

'Sé an focal deiriḋ a duḃairt na péirte
An gaduiḋe do ḟaoraḋ a's Críost do ċéasaḋ,
Ṗreap na slóiġte a's ċuaiḋ i d'éadan
Le sgiursaiḃ loma cruaiḋe géara.
Cúig ṁíle buille fuair tú i n-éinḟeaċt
Agus luċt do ṫruaiġe a ḃfad ó ċéile.
Mac Dé Íosa, d'ḟulaing an méad sin,
An dara pearsa de'n Trionóid Naoṁṫa.

Nior ḟásaiġ a ḃfuair sé intinn Héroḋ
Gan an sleaġ do ċur tríd ó'n taoiḃ go ċéile.
Sgannraiġ gealaċ grian a's réalta,
Ṁúċ solus, agus ṫáinig éclips,

---

[1] buiḋeaċas, go mór agus glóir dá réir duit. Ó m

Ḃí na ballaí a' sgoltaḋ 's na cloċa a' pléasgaḋ
Ċoṁ fad 's ḃí an t-Uan in san gcroiċ dá ċéasaḋ,
A's bainríoġan na ḃflaiṫeas ort ag féaċaint,
A rosga 's a gruaiḋ ag seilt i n-éinfeaċt.
Ag stróċaḋ a cinn a fuilt 's a céiḋe,
Ag réabaḋ a bosa is ag cailleaṁ a céille.

'Sé ar ḟan ann ['n] a h-aice ar feaḋ an lae sin
Seán 'na ṡeasaṁ, a's Nicodémus.
Le impiḋe Ioseṗ d'úṁlaiġ Néroḋ
A ċnáṁa ṫabairt dóiḃ tráṫnóna, ar éigin.
Ḃaint an úḃaill, suim-ċúis an sgéil seo (1),
Agus ḃriseaḋ na h-aiṫne le diṫ-céille,
D'ḟág smál an ṗeacaiḋ ar an gcine daonna
Le gur sléaċtaḋ an t-Uan i mbuaic an tsléiḃe.

Nuair ċonnairc sé meallta Áḋaṁ 's a ċéile
Ag náṁaid ár n-anam' i mbéal na péiste,
Ġeall sé i ḃflaiṫeas an ais-éirġe déanaṁ
A's do ṫeaċt 'na Ḋia 's 'na ḋuine i n-éinfeaċt.
I gcás an ṗeacaiḋ, an fear d'ḟéaċfaḋ
Beata na naoṁ, do ḃeir dúinn sgéala :
Na flaiṫis do ḟágail, níḋ naċ féidir
Gan an dliġe do ḟásuġaḋ, mur ḃfuil Dia bréagaċ.

An deiċ a's an t-oċt agus bliaḋain an éiric
An sé a's an ċúig 's an trí i gceann an méiḋ sin,
Aois an dáta, do réir mar léiġtear,
Ó tuirling Críost, go dtí Aoine an Ċéasta,
Ar triall an Ḃás i lár na h-oiḋċe
Úgdar na h-aiṫriġe d'ḟág Reaċtabra sgríoḃta,
Impiḋ[e] iarraim, mar luaċ saoṫair,
Na flaiṫis dam féin a's don ċine daonna (2).

---

[1] Sé iṫe an uḃaill fáṫ an sgéil seo C. Saint powl (?) ó M.

[2] Tá críoċ an dáin seo níos fearr ag Seóirse mac Giolla an Ċluig do sgríoḃ é timċeall na bliaḋna 1873, ag Clár Cloinne Muiris. Féaċ an ċéad leaṫanaċ eile.

Aliter.

Ceiṫre hoiċt agus bliaḋain aonarac (33)
Trí is deiċ fiċiod ġníḋeas an uiṁir ċéadna—
Ó rugaḋ 'n Mac go ndearnaḋ a ḋaoraḋ,
'S ó tuirling sé 's talaṁ ann (—ċum) a ċéasta,
Gur ṫriall an Bás ċugam lár na hoiḋċe ('33)
A meaṁruġaḋ ḋam-sa an Aiṫriġe ḋéanaḋ,
Iarraim ar Ḋia luċt aimiḋe ṡaoraḋ,
Na flaiṫis dam féin, 's do'n ċine daonda.

Ag seo dán eile, ar a dtugtar go coitċeann "Díospóireaċt Raifteri leis an Deaḃan," nó "Faoisidin Reaċtabra" mar tá sé san láiṁsgríbinn fuair mé i gCreaċṁaol. Ní'l aon tráċt ar aon "deaḃan" nó "Déan" in san L.S. sin. Is ar an sgríbinn sin agus sgríbinn Ṁic Uí Ḟloinn agus an sgríbinn do rinne Seóirse Mac Giolla an Ċluig agus cuid do ḃí ag Mac Uí Oisín do ċuireas le ċéile an ċóip seo. Ní féidir a ráḋ anois an fíor é gur ċuir an Deaḃan nó an Déan turas na Cruaiċe agus turas go Loċ Dearg ar Raifteri, nó an as a stuaim féin do ċeap sé an t-iomlán, ag cur isteaċ i mbéal an Deaḃain rudaí nár ḋuḃairt sé riaṁ, ċum dán do ḋéanaṁ de'n Agallaiṁ bréige. Do ṫeip orm aon eólas beaċt d'ḟáġail ar an sgéal.

DÍOSPÓIREAĊT RAIFTERI LEIS AN DEAḂAN.

Tá an aiṫriġe ṁall so baoġalaċ,
  Adeir Críost agus na h-abstail,
Aċt is liom-sa ṫig a ṁíniuġaḋ
  De ḃárr an Aṫar Bartlaiġ.
Faoi Ċáisg, tráṫ ṡaoil mé ísliuġaḋ
  Agus go gclaonfaḋ Críost le m'aiṫriġe,
D'ḟógair sé mé do'n Ċruaiċ (1)
  Agus naoi n-uaire go Loċ Dearg.

---

[1] Don Ċruaiċ mé, LS.

[REAĊTABRA ; AG CAINNT.]

Is cás é atá ró-ċruaiḋ orm
  Agus ní bfaġainn amaċ an bealaċ,
Ar do láiṁ-se atá mé ḟuasgailt
  Agus a ḋeaḋain (1) ná bí neaṁ-agarṫaċ.
Smuaintiġ ar Ġealalaiġ
  Gur ḋubairt béal Ċríost leis na h-abstail,
" Gaċ a maiṫfiḋ sib ar an saoġal so
Go maiṫfiḋ Dia é i bfiaḋnuise m'aṫar.

[AN DEAḊAN AG FREAGAIRT.]

Dá bríġ sin agus ar ḋubairt Críost,
  Ísliġ síos, agus déan aiṫriġe.
Urnaiġṫe maidne, agus oiḋċe,
  Claonfaiḋ siad na peacaiḋ,
Smuaintiġ ar Ṗeadar Naoṁṫa
  Do béiḋear róṁat ag béal na ngeataí,
Naċ leigfiḋ aon neaċ isteaċ a-ċoiḋċe (2)
  Dá ndéanfaḋ do Ḋia failliġe.

[REACTABRA.]

Mile glóir le Críost[a]
  Dia h-Aoine rinne ár gceannaċ (3)
A d'ḟulaing an ċróin spionta
  Agus na deilgne tré n-a baṫas,
Béarfaiḋ sé cabair (4) do'n ċine daonna
  In sna flaiṫis i látair (5) a Aṫar
Mar do ṫug sé saor an gaduiḋe
  Do bí ariaṁ ag déanaṁ peacaiḋ.

---

[1] " A ḋéan," ná bí dub (sic) agaraċ LS.
[2] " A ċoiḋċe asteaċ LS."
[3] Sic F.
[4] Coir F.
[5] Le toil a Aṫar F.

[DEAḂAN.]

Ná géill, tusa, do na neiṫiḃ sin
  Mar bíos an Ḃás ró ġnóṫaċ (1)
Do ḃeir leis an t-óg 's an críona
  Agus an leanḃ tar éis a ḃaisdte.
Má ṫéiḋeann tú a' luiġe ansan oiḋċe
  Ní'l ḟios cé (2) mbéiḋ tú ar maidin,
Aċt bí ollṁuiġṫe glan roiṁ Ċríosta
  Agus ní baoġal duit naċ leat na flaiṫis (3)

[REAĊTAḂRA.]

Is iomḋa fear do saoraḋ
  Do ṫuit go daor insan bpeacaḋ,
Agus Peadar do ṡéan Críosta
  Fuair sé eoċraċa na bflaiṫeas,
Pól mór, adeir an Ḃíobla,
  I dtús a ḟaoġail do lean droċ-ḃealaċ,
Agus Dáiḃ, an fear naoṁṫa
  Ċuir Urias ar bearna a ḃasgṫa.
Níor éisteaḋ le Antiocus
  An trát ar ċróiliḋe (4) é, agus níor glacaḋ,
Agus is iomḋa neaċ de'n tsórt sin
  Atá i ngéiḃeann cruaiḋ ag Sátan ;
Do uaiḃreaċt daoine móra
  Agus do luċt-póite cóṁairṫear peacaiḋ,
A's nár damnuiġeaḋ Saul faoi'n éad-dóċas (5)
  'S níor ċóra 'ná do Ḃelsasar.

---

[1] Laḃairṫear an focal so mar “gnaṫaċ” no “graṫaċ” i gConnaċtaiḃ ; “ro yrahac.” O.

[2] Cé = cá.

[3] Is é seo an ḃéarsa deiriḋ i LS. F.

[4] “Crolaiguḋ é.” MS. ó Creaċṁaol. “Cróiliuġaḋ ṡé” F. “Croalevee e.” O.

[5] “Fai'n edócas.” LS. ó Creaċṁaol. Faoi'n dóṫċas. Ḃell S.

[DEABAN.]

Éiliġ [go] grinn in san mBíobla
Agus sgríobann Maoire i gcás an Ṗeacaiġ
Nár fríṫ aċt ceaṫrar saor
'San am ar damnuiġeaḋ an dá ċaṫair.
Dí-ṁeas, saint, agus drúis,
Leisg, tnúṫ, craos, fearg,
Iompuiġ agus diultuiġ ḋíoḃ
Agus deonaiġ an ċléir do ġlacaḋ (1)

[REAĊTABRA.]

Is iomḋa fear insan tír seo
Gaduiḋe caoraċ, agus eallaiġ,
A ḃíonn ag sladuiġeaċt oiḋċe
Agus naċ n-abrann cré ná paidir.
Má labair mise i gcois íseal (2)
Go caoiḋeaṁail le mnáiḃ deasa,
Sin a ḃfuil im' aġaiḋ sgríobṫa,
Agus go n-ólaim uisgebeaṫa !

Ċoṁ cráiḃteaċ agus do ḃí ár ḃfile, agus ar ndóiġ do ḃí sé 'na ḟear ḟíor-ċráiḃteaċ, mar taisbeánas na dánta so, ní raiḃ sé gan intinn áird agus gan meisneaċ Gaeḋealaċ. Ag seo abrán breáġ caṫa do rinne sé timċeall na bliaḋna 1831, nuair ṫosaiġ an buaiḋreaḋ mór air a nglaoḋtar "Cogaḋ na nDeaċṁaí." Tá sé ag brostuġaḋ na gConnaċtaċ ċun seasta go dlúṫ daingean do-sgaoilte ar ċúl na Muiṁneaċ insan gcogaḋ sin. Is iad daoine mar Raifteri caoċ do ḃí ar ċúl Ḋóṁnaill Uí Ċonaill, agus is iad do ċuir an sop dá ḟéiḋeaḋ ar fud na hÉireann. Muna mbéaḋ iad do ḃeiṫ ann, do ḃeaḋ cainnt agus agairt Ḋóṁnaill Uí Ċonaill gan ḃriġ. Do ċuir mé an t-abrán

---

[1] Agus déanfaiḋ an cléireaċ ṫú ġlacaḋ LS. ó Ċreaċṁaoil.
[2] Go hoiríseal F. Goseeshal O.

so le céile ar cóipeannaiḃ Ṁic Uí Ḟloin [G], an tsaoir cloiċe [S.C.] agus Ṁic Uí Oisín [O]. Seo é an ċéad ḃéarsa mar tá sé ag Mac Uí Oisín.

Iregee yeeny tha an chuish sho tanna live beech clah agus ber aggay a veevar gear is gaur wen an choosh is tha an data shove catty do rear mur sgreeve Aspul Neeve agus clear.

Rinne mise an téacs do b'ḟearr do ḃí ar mo ċumas tar éis na cóipeanna go léir do ċur i gcompráid le céile.

An Ċúis dá Pléiḋ.

Éirigiḋe suas tá'n cúrsa ag teannaḋ liḃ,
Bíoḋ cloiḋeaṁ a's sleaġ aguiḃ i ḃfaoḃar géar,
Is gearr uaiḃ an Ċúis, tá an dáta caiṫte,
Mar sgríoḃ na hAbsdail na naoiṁ 's an ċléir :
Tá an Ċoinneal le múċaḋ tug Lúiteir lasta leis,
Aċt téiḋiḋ ar bur nglúnaiḃ a's iarraiḋ atċuinge,
Guiḋiḋ an tUan 's béiḋ an lá ag na Catolcaiġ',
Tá an Ṁuṁan (1) tré lasaḋ 's an Ċúis d'a pléiḋ.

Is peacaḋ an drúis do réir na n-aiṫeanta,
'Na aiṁḋeoin gur meallaḋ go leór faoi'n sgéal,
Ċuir Hannraoi dúil innti, 's ṫóg sé an [siosma] (2)
Ḋíol sé an creideaṁ (3) a's cóṁaċta Dé.
Ċuir Wolsey droċ-rún faoi Ċranmer a's Latimer
Calḃin a's Lúiteir do ċeangail an t-airtiogal,
Sin iad an cúigear d'úġdaraiḃ na mallaċtan (4)
D'ḟág droċ-ṁeas agus ruaig ar Ġaeḋeal.

---

[1] Aliter "móin."
[2] Aliter "díbir sé Caitlín."
[3] D'iompuiġ sé a ċúl le." G.
[4] Aliter. "ṫosaiġ an bealaċ so."

Tá'n dá Ċúige Ṁúṁan ar siuḃal, 's ní stadfaid
Go leagtar dóiḃ deaċṁa a's cíos dá réir,
'S dá dtugtaiḋe dóiḃ congnaṁ a's Éire [do] ḟeasaṁ (1)
Ḃéaḋ gárdaí lag a's gaċ bearna réiḋ.
Ḃéaḋ Gaill ar a gcúil, a's gan teaċt ar ais aca,
Agus "Orangemen" brúiġte i gciúṁas (2) gaċ baile 'gainn,
Breiteaṁ a's Júry (3) i dteaċ cúirte ag na Catolcaiġ
Sacsana marḃ, 's an ċróin ar Ġaeḋeal.

Béiḋ againn faoi Ċáisg pléaráca 's cuideaċta,
Ól a's imirt a's spórt dá réir,
Béiḋ maise 'gus bláṫ agus fás ar ċrannaiḃ,
Snuaḋ 'gus snas agus drúċt ar ḟéar.
Feicfiḋ siḃ fán a's neaṁ-áird ar Ṡacsanaiġ
Ár náṁaid le fán, agus leagaḋ a's lear (?) (4) orra,
Teinnteaċa cnáṁ in gaċ áird ag na Catolcaiġ'
'S naċ sin í gan brabaċ (?) an Ċúis d'á pléiḋ.

Is iomḋa fear breáġ faoi an tráṫ so teilgte (5)
Ó Ċorcaiġ go h-Inis 's go Ḃaile Roiscré,
Agus buaċaillí bána le fán ag imṫeaċt
Ó ṡráid Ċille-Ċainniġ go "Ḃantri Ḃae" (6)
Aċt iompóċaiḋ an cárda 's béiḋ láṁ ṁaiṫ againne
Searsaiḋ an ṁáḋ ar ċlár na h-imirte,
Dá bfeicinn-se an rása ó Ṗortláirge go Ḃiorra 'rra
Ṡeinnfinn go deiṁin (7) an ċúis d'á pléiḋ.

---

[1] Aliter "teannaḋ leó."
[2] Aliter "cúis," aliter "ċuinne."
[3] Ní abrann sé "coisde" óir tá focal a bfuil fuaim "ú" ann ag teastáil uaiḋ, agus glacann sé an focal Béarla.
[4] Lay Fawne agus lar O. Léaḃ agus lear S. Liḃ agus lear. G.
[5] Aliter "S'iomḋa fear breáġ croċaḋ san tráṫ so d'imṫiġ." "Teilgṫe" labairtear é mar "tlicṫe" "Tá sé teilgṫe" = ċuaiḋ breiṫeaṁnas na cúirte 'na aġaiḋ.
[6] Botany Bay O.
[7] Ar maidin G.

Éiriġiḋ suas, a's gluaisiḋ uile,
Téiḋiḋ ar an gcnoc agus glacaiḋ bur ngléas,
Ag Dia tá na grása a's béiḋ Sé 'n bur gcuideaċta (1)
Bíoḋ agaiḃ misneaċ, is breáġ an sgéal é.
Gnóṫóċaiḋ (2) siḃ an lá in gaċ áird de Śacsanaiġ',
Buailiḋ an clár 's béiḋ na cárdaí teaċt ċugaiḃ,
Ólaiḋ ar láiṁ, anois, sláinte Raifteri,
'S é ċuirfeaḋ daoiḃ bail ar an gCúis d'á pléiḋ.

Ag so anois dán níos seirbe, dá mb'ḟéidir, do rinne sé am éigin, idir 1822, mar ceapaim, (nuair d'iompaiġ cuid de na hEasbogaiḃ, faoi stiúraḋ Ḋoċtúir Uí Ḋúbġaill, anaġaiḋ na "sgol sráide Ċille-dara,") agus 1831 nuair cuireaḋ na sgoilte (mí)-náisiúnta ar bun ag an Stannlaiġeaċ. Do ḃí "sgoilte sráide Ċilledara"—sgoilte do cuireaḋ ar bun le hairgead puiblide, agus do ṫug teagasg do ḃeagnaċ céad míle páiste (3)—ag seasaṁ amaċ anaġaiḋ na Roṁánaċ agus ag ráḋ go gcaiṫfidís an Bíobla Béarla ċur d'á léiġeaḋ ionnta; agus d'oibriġ siad in a leiṫéid sin do ṡliġe go raiḃ siad, mar duḃairt an t-Easbog Ó Dubġaill' "ag tógbáil imreasáin lorgaḋ-ċroiḋe agus beagnaċ cogaiḋ ins gaċ baile beag." Is cosṁail go gcuala an Reaċtabraċ tráċt ar an gcóṁairle nua, "sgoilte náisiúnta" do ċur ar bun, agus naċ ḃfaca sé in san sgéal sin aċt láṁ Śacsana ag iarraiḋ buille eile do ḃualaḋ ar an tSean-ḃean-ḃoiċt agus a creideaṁ do ḃaint dí. Is dóiġ gur ċreid seisean go raiḃ baoġal ann go ndéanfaḋ na sgoilte nuaḋa so Protestúnaiġ de na daoiniḃ: ní dearnadar, aċt rinneadar leaṫ-Śacsanaiġ díoḃ, ag baint díoḃ a dteangaḋ, a sean-sgéal, a n-aḃrán, a gceól (do ḃí cóṁ-ċeangailte le n-a dteangaiḋ) agus gaċ niḋ eile do ḃí 'na coṁarṫa Náisiúntaċta aca, 'gá ḃfágḃáil

---

[1] gcualaċt G.
[2] Groya shive. O.
[3] Ḃí os cionn seaċt milliún daoine i nÉirinn an t-am sin.

indiú, i riocht naċ dtuigeann an t-aos óg ina ċondae féin agus ina baile féin, na habráin breáġa agus na dánta uaisle do rinne Raifteri d'á n-aiṫreaċaib, ná an Ġaeḋilg binn do bí d'á labairt ag a sinnsearaib rómpa ó ḟeas Clann Míliḋ ar dtús ar an oileán so; 'gá bfágbáil mar an gcéudna ċoṁ sgriosta sin in a n-inntleaċt, naċ bfuil aċt 600 nó 700 d'ḟoclaib ar a mbéal i n-áit an 4,000 nó 5,000 do bí ag a n-aiṫreaċaib, i riocht naċ bfuil ionnta anois aċt mar béaḋ páirtí gan ċéill i gcompráid leis na daoinib a ṫáinig rómpa.

Tá an dán so, mar ġeall ar an bfuaṫ agus ar an treirbe atá ann, níos cosṁaile le píosa do ḋéanfaiḋe áit éigin i gCúig' Ulaḋ, ná le habrán do cumfaiḋe i Muiġ Eó nó i nGaillim, agus ní'l eólas agam ar aon ṗíosa eile atá cosṁail leis.

IS FADA Ó CUIREAḊ SÍOS.

Is fada ó cuireaḋ síos go dtiucfaḋ sé 'san tsaoġal
 Go ndóirtfiḋe fuil 's go ndéanfaiḋe sléaċta,
Do réir mar sgriob na naoiṁ 'san mbliaḋain an naoi (1)
  tá'n baoġal,
 Má ġéillimid do'n sgrioptúir naoṁṫa.

---

[1] Is cosṁail go raiḃ an tsean-taraingireaċt seo i gcuiṁne ag an Reaċtabraċ (féaċ lċ. 123).

Nuair ċaillfeas an leóṁan a neart
'S an ḟóṫanán breac a ḃríġ
Seinnfiḋ an ċláirseaċ go binn binn
Idir a h-oċt agus a naoi.

Is cosṁail go measgann sé sgrioptúir agus sean-taraingireaċta le ċéile. Labairtear "baoġal" mar "baoiġeal" ann so, aċt "naoiṁṫa" mar "naóṁṫa." Dá ḃfóirfeaḋ sé d'á rann ḋeunfaḋ sé "baéġal" de "baoġal" agus "naoiṁṫa" de "naoṁṫa." I n-áit "bliaḋain an Naoi" tá "bliaḋain a Cúig" ag S.

An balla ḋéantar fuar ní ḟanann sé a ḃfad suas
  Sgiorrann sé ó'n droċ-" foundation " (1)
Aċt an áit a ndeaċaiḋ an t-aol ní ċorróċaiḋ cloċ ar ċoiḋċ'
  Tá an ċarraig faoi 'na suiḋe naċ ḃpléasgfaiḋ.

Is siorruiḋe sean an ċúirt do saoileaḋ taḃairt anuas
  Aċt 'sé ṁeasaim-se gur niḋ naċ féidir,
Tá Naoṁ Peadar le na bruaċ agus Críost [do] ċéas an sluaġ,
  A's congḃóċaiḋ siad na h-uain le ċéile.

Aḋaltranas (2) a's drúis do ṫosaiġ an sgéal ar dtúis,
  Agus Hannraoi an t-Oċt do ṫréig a ċéile,
Aċt díoġaltas riṫ a's ruaig ar " Orangemen " go luaṫ,
  Naċ ḃfuair ariaṁ an " consacration."

Ag éirġe daoiḃ 's ag luiḋe, smuainiḋíḋ ar an ríġ
  Do ċruṫuiġ ar fad an cine daonna,
Is iomḋa cor 'san ngaoiṫ aċt ní lia 'ná 'san tsaoġal,
  'Gus is beag an ċaoi le' ḃfuiġmís réiḋteaċ.

Isebél do ṡaoil an eaglais taḃairt faoi ḋliġe,
  Ag cur anaġaiḋ (3) na beaṫa naoṁṫa,
Tá sí i ngéiḃeann ṡíor a's Lúiteir le n-a taoiḃ
  'G ioc go cruaiḋ faoi an " reformation." (4)

A Ḋia, naċ mór an spórt, an dream do ṡaoil ár ndóġaḋ.
  Go mbuḋ éigin dóiḃ a ḃóta (5) do ḟéanaḋ,
A's Uilliam do tionsgain gleó a's do ċuir an Gaeḋeal
      d'á dtreóir
  Ní ḟeicfiḋ siad níos mó é gléasta.

---

[1] Tá leagan níos fearr ag G. " Mar gaineaṁ séidte." Aċt ba ṁaiṫ le Raifteri focla fuaimneaċa ón mḂéarla mar " foundation " do ṫarraingt ċuige.

[2] Aliter " Antoil." [3] " A's sanntaiġ siad " san LS. Mar ṡanntuiġ siad an ḃeata naoṁṫa G. Agus sanntaiġ siad LS. eile.

[4] Tá dúil ṁór ag an Reaċtaḃraċ mar ċiḋmíd in sna foclaiḃ árd-ġlóraċa Gallda so ċríoċnuiġeas i n-" ation " (=" éirin "). Na céad-ḟilí de na Gaeḋealaiḃ do sgríoḃ i mḂéarla, do ḃeiridís na focla so isteaċ ins gaċ rann, naċ mór.

[5] An fear G.

Bainfear (1) clog 'san Róiṁ, béiḋ teinnte cnáṁ a's ceól,
  Ins gaċ baile beag a's mór tré Éirinn,
Ó táinig Seóirse i gcróin tá Orangemen faoi brón,
  A's gan neart aca a srón do ṡéideaḋ.

A Íosa céasta i gcrann ná féaċ ar lár an dream
  Nár ḋíol an bean d'oil tú ar aon ċor,
Aċt Lúitear 's a ḋliġe cam 's an bunaḋ ċreideas ann
  Naċ olc an ceart go bfuiġidís géilleaḋ !

Má's fíor do Orangemen (2) ní'l maiṫ do'n ċléir i gcainnt
  'Sa ċrotuġaḋ ar rúd le léiġeaḋ ag Éiri[nn]
Gur éagcóir, finiall (3) 's feall, agus cliseaḋ clainne Gall
  D'iompaiġ an Bíobla anonn 'san mBéarla.

Ċualaiḋ mé, muna[b] bréag, go dtiucfaiḋ sé san tsaeġal
  Go g-cuirfiḋe máiġistir léiġinn in gaċ cúinne,
Ní bfuil 'san sgár aċt sgéim (4) ag meallaḋ uainn an
      tréid,
  Agus diúltaiġiḋ do ġnótaiġiḃ Lúiteir.

Creidiḋe do'n ċléir 's ná téiḋiḋ ar malairt féir,
  Nó caillfiḋ siḃ Mac Dé 's a ċúṁaċta,
'S an long so ċuaiḋ a léig má téiḋeann siḃ ann de léim
  Iompóċaiḋ sí a's béiḋ siḃ fúite.

Altaiġiḋ le Dia, tá an t-atair Bartliḋ ṡiar
  'S congḃóċaiḋ sé ar na caorċaiḃ gárda,
An sliocht i gcat ná i ngliaḋ (5) nár ḋíol an ṗáis ariaṁ,
  Agus seasfaiḋ sé anaġaiḋ Búrcaiġ a's Dálaiġ.

---

[1] Buailfear G.
[2] Clanna Gall. G.
[3]=Fionġail=dúnṁarḃaḋ, nó marḃaḋ duine atá gaol 'c leat féin.
[4]=An focal Béarla "scheme."
[5] "Na a sgliar," 'san LS. "gliaḋ"=troid.

Tá Clanna Gall 'n ár ndiaiḋ mar ḃéaḋ madra alla ar ṡliaḃ,
  Béaḋ ag iarraiḋ an t-uan do ġoid ó'n máṫair.
Aċt[is] Ó Ceallaiġ ḋéanfaḋ a ḃfiaḋaċ gan cú gan eaċ gan srian
  Le toil a's cúṁaċt ríġ na nGrása.

Ní'l fiġeadóir lawn nó bréide ná gréasaiḋ (1) andiaiḋ a lae
  Naċ mbíonn ag piocaḋ bréug (2) ar úġdair,
A mḃíobla ar ḃárr a méar, ag dearḃuġaḋ 'san éiteaċ,
  Aċt íocfaiḋ siad i ndeire cúire.

Fear gan radarc (3) gan léiġeann a ṁíniġeas ḋaoiḃ an sgéal,
  Raifteri d'éist le ar duḃraḋ
'[S] adeir go flaiṫeas Dé naċ raċaiḋ neaċ go h-éag
  Béas ag plé le leaḃraiḃ Lúiteir.

Seo aḃrán a ḃfuil Raifteri ag molaḋ áite ann, aċt ní aḃrann sé cia ḋó a ḃfuil sé ḋá molaḋ. Ní cosṁail gur ṁol fear dall, mar é, áit gan súil-ḟéaċaint éigin do ṫaḃairt ina inntinn féin ar na daoiniḃ do ċóṁnuiġ innti, aċt ní'l aon rud aige le taisbeánt cia'r'ḃ'iad. Agus cá ḃfuil Béal a Ġárṫa? Saoilim féin gur ionann é agus an áit a dtugtar i mBéarla Ballygar air (4). Aċt ní hé sin an t-ainm atá ag na sean daoiniḃ ar Ballygar, aċt Béal-ḋá-gárṫa nó Béal-áṫ-gárṫa. Ar an nós céadna ní ċuala mé, nuair ḃí mé óg, Béal-áṫ-na-gCárr, ḋá ṫaḃairt riaṁ ar "Belanagare" i gCondae Roscomáin, aċt i gcóṁnuiḋe Béal-Áṫ-na-Gárṫa.

---

[1] Aliter ceardúiḋe.

[2] Lín. aliter léiġin. G.

[3] Sgríoḃ. G.

[4] Aċt ċonnaic mé nóta áit éigin a' ráḋ go raiḃ sé "near Turoe, Co. Galway."

Is dóiġ gur ab é rud do ċuir Raifteri ag molaḋ na háite, gur ċum file éigin eile aḃrán ag déanaṁ an rud céadna, agus níor ḟulaing Raifteri é, óir deir sé gur ċuir sé an báire ar Aindriú ag molaḋ Béal-Áṫ-ġárṫa, "agus go mba ṁór an t-úġdar (=áḋḃar) náire an cás ar ḃuail mé faoi." Ní léir é seo, agus ní'l ḟios agam cia'rḃ'é Aindriú, aċt leigeann sé solus isteaċ ar an áḋḃar fá naċ ḃfuil aon duine luaiḋte ins an dán.

BÉALAĠÁRṪA.

Má ḃíonn tú ag caint ar ḃreáġaċt (1)
Smuaintiḋ ar Ḃéal-a-ġárṫa (2)
Is geall do ḋaoiniḃ i ngar (3) leis
  Le Parrṫas na naoṁ.

Ḃíonn féar [breáġ] fada ag fás ann,
An tslat 's an maide láiṁe,
Úḃla, cnóa agus áirní,
  Agus meas ar ḃárr na gcraoḃ.

Ḃíonn ceanaḃán, a lán ann,
An breac 's an liús ag snáṁ ann,
Uain a's caoiriġ bána ann,
  Loiliḋeaċ, láir a's laoġ,

An laċa agus a h-ál ann,
'S an ċuaċ ag laḃairt [go h-árd] ann,
Ḃiaḋ gus deoċ le faġáil ann,
  Agus fáilte roiṁ fear sliġe (4).

Tá (5) an smólaċ ann 's an ċéirseaċ,
'S an londuḃ mar an gcéadna,
Ní'l éan faoi ḃéal an aer, naċ
  mḃíonn ag éirġe ann 's ag luiḋe,

---

[1] Aliter breáġṫa. (2) Aliter Béalagearrṫa.
[3] Aliter i ná (i.e. i n-dáil) leis.
[4] Fear gan sliġe. LS.
[5] LS. eile, "bíonn."

Tá an linnet (1) gaḃta i "gcage" ann
Agus ceolta binne ar ṫéadaiḃ,
[Bíonn] mil ar ḃárr an ḟéir ann,
  Bíonn sméara a's súġ-ċraoiḃ;

Is mór a ḋéantar déirc ann,
Bíonn fáilte roiṁ luċt-léiġinn ann,
Bíonn teas go síorruiḋe ó'n ngréin ann,
  A's gan fuaċt ar biṫ san ngaoiṫ (2).

Bíonn síol dá ċraiṫ' i gcré ann,
'S ní ḟásann coirce sgéim ann,
'S dá mbeiḋteá bliaḋain a's céad ann
  Níor ḃfada leat do ṡaoġal.

Bíonn braiċ a's leann ann,
Duille glas ar ċrann ann,
Ceól sult agus greann ann (3),
  Má's fada gearr an oiḋċ';

Ní'l biaḋ ná teine gann ann,
Aċt cainnt a's cóṁráḋ 's greann ann,
An eilit a's a clann ann,
  An broc 's an míol (4) buiḋe.

Tá uisge 's muilte i gcóir ann
Tá seagal, pis a's pór ann (5)
Cruiṫneaċt coirce 's eórna ann,
  Clóḃar fada a's líon (6),

---

[1] Aliter "an goldfinch 's an canery ag seinm le n-a ċéile."
[2] Aliter "air ann."
[3] Aliter "tá spórt a's ceól a's daṁsa."
[4] Míol buiḋe=geirrfiaḋ; tá dá ṡiolla san ḃfocal so "mí-ol."
[5] Déas a's pónaire LS. eile.
[6] Léin LS. lín. G.

Tá aiffreann saoire a's Dóṁnaiġ ann,
Agus éirġe amaċ aos' óig ann (1)
'S dá mbeiḋteá le do ló (2) ann
  Ní ċloisfeá (3) caint ar ċíos.

Cá ḃfuil an luiḃ naċ ḃfásann
Tré ṫaltaiḃ Ḃéal-a-ġárṫa (4)
An casruaḋán (5), an slánlus,
  Cruaḋṗádraiġ, a's leaḃaċ (6) buiḋe?

Ḃuail sé' i sgéiṁ 's i n-áille
Castle Hyde (7) le breáġċaḋ (sic) (8)
Baile-Áṫ-Cliaṫ, Port-Láirge,
  Cilláirne a's B'l'Áṫ'n Ríġ.

Triallann daoine a lán ann,
Mar fáġann siad saoġal a's sláinte ann,
Ní ḃíonn aon ġalar báis ann
  Ar leinḃ fir ná mnaoi,

'S mar ċuir mé ar Aindriú an báire
Ag molaḋ Béal-a-Gárṫa
Naċ mór an t-úġdar náire (9)
  An cás ar ḃuail mé faoi.

Ag seo aḃrán ar áit eile agus ar an óg-ṁnaoi do ċóṁnuiġ innti. Níorḃ' forasda a ḟáġail amaċ cá raiḃ Cnocán Ḟaoḃar aċt do ċuidiġ an Doċtúir Mac Coisdealḃa liom

---

[1] eiriġe amuiċ aois LS.
[2] " Dá mbiḋ da ló an " LS.
[3] Aliter ċluinfeá.
[4] Aliter míne bána.
[5] Aliter Caistearḃan. " Casruaḋan (?) " G.
[6] Sic. G. Aliter leaṁaḋ=marsh mallow i gConnaċtaiḃ.
[7] Caisleán h-Ide LS. Láiṁ le Mainistir Ḟearmuiġe, i gcondae Corcaiġe, áit sinsear an sgríoḃnóra so.
[8] Breaġṫa G.
[9] Aliter " dar ndóiġ is mór an náire."

agus fuair seisean faisnéis ċinnte ó Ṁac Uí Ṡéaġḋa atá ar survey an Ordanáis go ḃfuil sé míle go leiṫ don taoiḃ ṫoir-ṫuaiḋ do'n tsráiḋbaile a dtugann siad Coldwood air i mBéarla. Aċt is botún mór é Coldwood do ṫabairt air. Is é a ainm Gaeḋilge "An Úrċoill," aċt is dóiġ gur ṡaoil na Béarlóirí gur "An Ḟuarċoill" do ḃí ann, agus rinneadar an t-aistriuġaḋ amadánta sin dá réir. Do ṫeip orm aon eólas ḟáġail ar Úna Ní Ċaṫáin, ná ar an tiġ in ar ċómnuiġ sí. Do sgríoḃ an Coimíneaċ an t-ainm mar "Cnocán Aoiḃir," agus is Knockaneever é i mBéarla, aċt sgríoḃann na daoine eile "Cnocán Ḟaoḃar."

CNOCÁN ḞAOḂAR nó ÚNA NÍ ĊAṪÁIN.

Tar éis na Nodlag le congnaṁ Ċríosta
  Ní ċómnóċad ċoiḋċe, má ḃéiḋ mé beó,
Go dtéiḋ mé arís go Cnocán Ḟaoḃar
  Mar is áit ḃreáġ aoiḃinn é naċ dtuiteann ceó.
Árus naoṁṫa, a lasann grian ann,
  'S ní árduiġeann gaoṫ ann ná niḋ d'á ṡórt,
'S dá mbeiḋṫeá bliadain ann ní ġeoḃṫá sgiṫ,
  Aċt do ṡuiḋe gaċ oiḋċe 's go síorruiḋe 's ól.

Tá an t-uan 's an ċaora ann, an bó 's an laoġ ann,
  Taltaí mín' ann, gan fraoċ, gan móin,
Treaḃaḋ agus síol-ċur, mí na ḃfaoilliḋ,
  Céaċta 's cliaṫ ann i gcaoi 's i gcóir.
An cíos trá dliġtear bíonn sliġe le n-a íoc ann,
  Bíonn coirce a's lín ann a's eórna mór,
Dá siubaltá an ríoġaċt 's ar ais arís ann,
  Ní ḟeicteá i n-aon taoiḃ áit dá sórt.

Tá na gleannta is áille ann, féar fada a's fásaċ,
  Taltaí bána a's meas ar ċrann,
Sgáṫ agus fosgaḋ ó ġaoiṫ 's ó ḃáisteaċ.
  An tslat ag fás ann, an sgeaċ 's an tom.

Sagairt a's bráitre ag léigeaḋ a dtráta,
Caiṫeaṁ (1) a's faġáil ann gan tadaiḋ gann,
Árus breáġ deas (2), ní'l baoġal go bráṫ air,
Mar d'ḟág Naoṁ Pádraig a ḃeannaċt ann.

As ann tá an ainnir rug buaiḋ ar áille,
'Sí cúilḟionn fáinneaċ í na n-ór-ḟolt fionn,
Úna an Ḟaoileann (3) atá mé ráḋ [liḃ]
A ḃfuil fíde an ġáire (4) 'na béal deas binn.
An ġnúis is breáġṫa 'ná'n poḃsae (5) ar áille,
'S an ġile tarraingte (6) 'na ḃráġaid gan roinn,
'S gur seód do cumaḋ í le toil na nGrása,
'S buḋ sgéiṁ ar Ṗárrṫas dá mbéaḋ sí ann.

Is deas é a lasaḋ (7) a haġaiḋ 'sa gáire
Agus a mala tarraingte (8) ċoṁ caol le peann,
A leacaí is míne 'ná'n síoda is áille,
A's tríd an ḃfáinne go riteaḋ a com.
A ḃráġaid is gile 'ná cuḃar ag cárnaḋ
I mbéal na tráġ' a's é rit ó'n toinn.
'S naċ fear gan meisneaċ dá ṁéad a státa
Naċ bpósfaḋ an stáid-ḃean gan piġin gan bonn.

Dá ḃfeicteá ċugad í, réalt an eólais,
'S a cúilín ómra 'na ċeiṫre dlaoi,
Ag fás na troillsiḃ go béal a bróige,
Agus glonra (9) an óir 'na soillse tríd ;

---

[1] Caiṫe LS.
[2] Aċt árus breáġ é C.
[3] Ailleán R. I. A. íleann C.
[4] Fíd an ġáire R. I. A. Tá " friġid an ġáire " níos coitċeannta = Smile.
[5] Posé. G. Posy i mBéarla.
[6] Tárnaiḋ G. tárnaḋ C.
[7] Sic G. laosṫa C.
[8] tarnaiḋ LSS.
[9] Sic G. = lonnraḋ.

Is beag an ṁórdáil (1) i mbláṫ na h-óige,
  Ag dul an ḃóṫair, aċt páirt a's gnaoi,
'S má ḟágaim-se an t-eólas dá ḟad í as cóṁgar
  Triallfad fós uirri go sean-Ḃ'l'Áṫ'nRiġ (2).

Tá an béarsa eile seo ag an saor-ċloiċe agus Mac Uí Ḟloinn aċt ní'l sé san gcóip san R.I.A., ná ag an gCoimíneaċ.

D'imṫiġ Iúno Minerḃa a's Ḃénus
  'S Rosanna mar léiġtear ar páirt dá gnaoi, (3)
Diana léi 's Pandóra i n-éinfeaċt
  A dtug Déiṫe bréige gean mór díoḃ. (4)
Dá maireaḋ Hélen lé'r tuit na céadta
  Mórán Gréagaiġ agus go léir an Traoi,
Bainríoġain Égipt a's Casandra i n-éinfeaċt
  Is í Úna an spéirbean do ġeoḃaḋ an ċraoḃ.

Rinne Raifteri an t-abrán so, leanas, fá beirt dearḃráṫar do ċóṁnuiġ ag Cnocán-an-Eanaiġ, nó Cnocán-an-Anaiġ, óir labairtear "eanaċ" go minic mar "anaċ" i gConnaċtaiḃ. Ní abrann sé san abrán cia'rḃ'iad na dearḃráiṫreaċa, agus níorḃ' furus a ḟaġáil amaċ cá raiḃ Cnocán-an-Eanaiġ. Deir muinntir Survey an Ordanáis gurab eiscir beag é, a ḃfuil folaċ aitinne uirri anois, agus fuiġleaċ sean-áite-aḋlaiġṫe i gcúinne de. Duḃairt Mac Uí Séaġḋa atá os cionn an Ordanáis san áit sin, go ḃfuil cuiṁne ag na seandaoiniḃ fós ar ċuid d'aḃrán "do rinne deóraiḋe éigin" air. "O cruacaun an anie I am longing to see you," sin é an Béarla do ċuireadar air. B'éidir naċ í seo an áit do ṁol Raifteri aċt gurab

---

[1] Morgáil G. mortús R. I. A.
[2] Triallfad fós ort a stóir mo ċroiḋe R. I. A.
[3] Ní léir ḋam an líne seo.
[4]=Daoḃṫa, dóiḃ.

áit eile ar fad í. Is mó is aḃrán molta uisgeḃeaṫa ná molta áite é! Is i láiṁsgríḃinn Ṁic Ui Ḟloinn fuaireas an t-aḃrán so. Deir sé go ḃfuil Cnocán an eanaiġ ag Eisgir na mbráṫar i n-aice Ḃ'l'Áṫ-nRiġ. Deir an Doċtúir Mac Coisdealḃa liom go ndearna bráiṫre N. Doiminic imirce siar go dtí Eiscir ṫar éis iad do ḋíbirt amaċ as Ḃ'l'Áṫ'nRiġ, agus d'ḟanadar ann sin ó ṡoin. Ṫug bráiṫre N. Doiminic an ṁainistir do ḃí aca féin i n-Eiscir do na Redemptoiristí timċeall fiċe bliaḋan ó ṡoin. Ḃí an teaċ 'na ṁainistir i gcóṁnuiḋe, agus do ḃí coṁnuiḋe na mbráṫar ann riaṁ, i n-aimsir na ndligṫe pianaṁail féin.

CNOCÁN AN EANAIĠ. (1)

Cnocán an eanaiġ an áit aoiḃinn áluinn
  Ag Eiscir na mbráṫair, in aice Ḃ'l'Áṫ'nRiġ,
Ṫarraing mé a ḃfad air mar ċualaiḋ me tráċt air,
  'S ní ḃéaḋ m'inntinn sásta go gcaiṫfinn ann mí.

Séamas a's Labrás a ṫug mé 'n sa láṫair,
  An séan a's an t-áḋ go raiḃ ar an dís,
A's fágaim le húḋaċt muna mbéinn beó aċt ráiṫe
  Go n-ólfaiḋ mé a sláinte ar fud Ḃail-Loċ-Riaċ.

Ar ġoireaḋ do'n ċoileaċ do ḃuail muid an t-árar,
  Ḃí an oiḋċe fuar báisteaċ a's fuinneaṁ san ngaoiṫ,
Ḃeannuiġeamar aca i n-ainm an Ṗápa,
  Ḃí an bord i lár báire a's ṡuiḋeamar síos.

Ḃí an cárt ar a rasta (?) agus coc insan mbairille,
  An gloine ar an gclár agus bean an tiġe a' riar,
Níor airiġeamar dada, ḃí an [t-]earraḋ (2) ċoṁ breáġ sin,
  Gur éiliġ an lá orrainn isteaċ a's an ġrian.

---

[1] Eannaiġ. LS.

[2] Araḋ LS. Ní dóiġ gurab "ara" = charm, spell, é, aċt gurab = stuff i mBéarla é, i.e., an t-uisge beaṫa.

Fíor-ṡláinte an ḟuisge aċt é ḟaġáil i n-am airiḋe
  Ní'l aon bean óg, dá breáġta, naċ dtógfaḋ sé a croiḋe
Ciḋ gur ḟága [sé] mise i n-uireasbuiḋ sláinte
  Níor ṁaiṫ liom é ċáineaḋ muna mairinn aċt mí.

Is coṁluadar sagairt é, easboig as bráṫar,
  Agus bíonn sé [fós] ar an mbord ag an riġ,
'S an fear ḃéaḋ i n-eitinne ar a leaba le páiṫe
  Dá mblaiseaḋ de'n ċordiol' ḃéaḋ fad ar a ḟaoġal.

Homer nó Horais ní sgríoḃfaḋ a ċáiliḋeaċt,
  Nó Virgil, dá breáġṫa dá'r ṫráċt sé ar an Traoi,
Agus fágaim le h-úḋaċt nuair leagaim mo láṁ air
  Go smuaíniġim ar Ḃacchus mar d'ólfaḋ sé fíon.

'Sé le leagaḋ Osgar, Goll, Hector a's París,
  Agus Hercules láidir do ḋóiġeaḋ le mnaoi,
Cúċulainn 's Clann Uisniġ, láṁ-briste gaċ bearna,
  Ní ḃuailfeaḋ 'n aġaiḋ báire gan uisge ċur tríd.

Ní'l figeadóir ná haitéaraiḋe, gréasaiḋe, táilliúr,
  Ó aḃainn Loċ Carn go Ḃaile Loċ 'Riaċ
Nó fear déanta táirrne (I), gaḃ'duḃ, nó ceárduiḋe,
  Nó fear maide-ráṁa naċ dtógfaḋ sé a ċroiḋe.

Ḃréagfaḋ sé an ḃanaltra, an leanḃ, 's an garlaċ,
  Giúistís an ḃaile, constábla, 's fear dliġe,
'S b'ait leis an saiġdiúr é ag éirġe dá ġárda,
  Fear gearrṫa áḋmaid, saor muilneóir no maor ;

Ḃí mise i gCorcaiġ 's i gCluainmeala na féile
  I gCill-ċainniġ, i mḂinn Éadair, i dTuaim 's i mḂ'l'
      Áṫ'nRiġ.
I gCaisleán a' ḃarra i mḂéal-eas a's i mḂréifne
  'S i mḂaile Tuaim-Gréine ba ṁinic mo ḟuiḋe.

[I]=Tairnge.

Ag cúinniḃ Ċill-Tullaiġ i n-árus na féile,
I dteaċ Ṫomáis dá ḃféadainn [do ċaiṫfinn] an oiḋċ'
Ar ar casaḋ in mo ḃealaċ ar fad ins an méid sin
Do Lappy 's do Ṡéamas do ṫiúḃrainn an ċraoḃ.

Tá mórán áiteaċa ann ar a dtugtar "An Leaṫḃaile" aċt ní dóiġ liom go ḃfuil aon ċeann aca a ḃfuil aon ċáil speisialta air, aċt an Leaṫḃaile sin ar ċómnuiġ na Loingsiġ ann, ó ṫosaċ an tseaċtṁaḋ aoise déag go dtí le déiḋeanaiġ. Is cinnte gurḃ' é sin an áit atá Raifteri 'molaḋ ins an aḃrán so, agus gur ḃ'iad na Loingsiġ na daoine do ḃí ann. Molann sé bean-an-tiġe go deas in san dá ḃéarsa deiriḋ, "A seasaṁ 's a himteaċt ag teaċt le n-a ċéile"! Fear ar ḃ'ainm dó Antóin Ó Loingsiġ a ḃí ann, fiċe éigin bliaḋan ó ṡoin, aċt saoilim go mbaḋ é an fear deiriḋ díoḃ.

AN LEAṪ-ḂAILE.

I dteaċ an Leaṫ-ḃaile níor ṫuirseaċ liom páirte
Ag seinnm do'n Árd-ḟlaiṫ ó ṫuitfeaḋ an oiḋċ'
Go n-éiriġeaḋ an ġealaċ a's an ġrian lá'r na ṁáraċ
Mar is aige tá an cordial do b'ait le mo ċroiḋe.
Fíor-sgoṫ na Fóḋla nár ṫuill ariaṁ náire
Sméar mullaiġ na h-áite, is dó ḃéarfainn an ċraoḃ,
Tá beannaċt na mboċt aige, sagart a's bráiṫre,
Muna ḃfaġ' sé na grása naċ Truaġ-Ṁuire an Saoġal!

Ḃí mise i gCaiseall i gCorcaiġ 's i gCeaṫarloċ,
I gCluainmeala, i bPortláirge, a's a ḃfad i Loċ-ria'ċ
Ar ċuantaiḃ Ċill Alaiḋ, 's ag Aṁain Ṁac Cearrna,
'S ní ḟacaiḋ mé a ṁáiġistir i mbaile ná i dtír.
M'impiḋe ar an leanḃ do ṫuirling san stábla
Do h-oileaḋ ar uċd Ṁáire tá i bḟlaiṫeas 'na suiḋe,
Do ḋóirt a ċuid fola a' do ṫroisg dúinn ar an ḃfáraċ
Go raiḃ leis cóṁ-páirteaċ i bPárrṫas na Naoṁ!

Áras na mbeannaċt, go bḟeice Dia an t-áḋ air,
Is iomḋa fear fánaċ a leigeas ann sgít,
Goireann an ċuaċ ann i dtráṫ na Féil' Pádraig
Mar moṫaiġeann sí sgáṫ ann ó ḃáisteaċ 's ó ġaoiṫ.
Craoḃa breaġ' glasa ag seilt meala le h-áṫas,
Clóḃar le fáġail ann go h-árd ar gaċ taoiḃ,
Úḃla i mbárr crann ann ag lúḃaḋ le fána,
'S níor tuirseaċ leat ráite ann ag piocaḋ rúġ-ċraoḃ.

Tá an smólaċ 's an linnet, an londuḃ 's an ċéirseaċ
Ag éirġe 's ag léimniġ ann, ar ḃarraiḃ na gcraoḃ,
An colum an creaḃar an crotaċ 's an naosgaċ,
'S gaċ h-uile ḟórt éin ann dá'r laḃair ariaṁ.
Ceólta ar ḣallaiḃ dá seinm ar ṫéadaiḃ
Ag cur ḃárr ar a bpléisiúr go n-éiriġeann an ġrian,
Ḃoird ann d'á leagan gan ṁagaḋ, 's iad gléasta,
Le branndai, ginéḃa, puinns, ael agus fíon.

An tseirseaċ san earraċ, an ċliaṫ 's an sráca,
Ḃréansaí a's báinte d'á sgoltaḋ ar gaċ taoiḃ,
'San ḃfóġṁar bíonn gearraḋ ann, ceangal a's cárnaḋ,
Agus léiġtear a lán ann ar ḃeaṫaiḋ na Naoṁ.
An eaglais ar maidin ag gaḃáil tré n-a dtráṫaiḃ,
Aifreann le faġáil ann ó Luan go Diardaoin,
Is fearr 'ná sin uile, tar éis a ḃfuil ráiḋte,
Tá trócaire a's grása ann le faġáil ag an tSaoġal.

Réalta na maidne is saṁail d'á ċéile,
Tá a gile a's a sgéiṁ ag cur maise ar a gnaoi,
An rós [tá] 'na ṡeasaṁ tré lasaḋ in a h-éadan
Súil ġlas gan claonaḋ, a's a béal tana faoi.
A seasaṁ 's a h-imteaċt ag teaċt le n-a ċéile,
Pearsa d'á réir, a's a brágaid mar an aol,
Saoilim gur deise í naoi n-uaire 'ná Déirdre
'S dá laḃairinn ar Helen le'r sgriosaḋ an Traoi.

Tá an lá leis an ainnir ó Ṡeanainn go h-Éirne,
  Triúr ar a tréiṫiḃ ní ḃfuiġteá san tír
Ná diar ar a h-imṫeaċt dá siuḃaltá tré Éire,
  Le h-oineaċ 's le féile 's gaċ uile deaġ-ġníoṁ.
Saoilim go deiṁin, i láṫair an aon Ṁic,
  Má's trócaire an déirce gur bean í tá saor,
Aċt bliaḋain agus fiċe do ḟaḋ ar a laeṫiḃ,
  Ṫug an file an sway ḋí, 's go maire sí an ċraoḃ.

Ní ḃfuair mé an t-aḃrán so leanas aċt ó Ṁac Uí Ḟloinn amáin fá ainm "Seán Ó Brannáin," aċt tá an ċuid is mó de le fáġail ag an Aṫair Ó Murċaḋa fá ainm Johnny Bán nó Seónaiḋ Bán.

Níorḃ ḟuras beirt ċearḋaiḋe do ṁolaḋ gan cuid de na neiṫiḃ céadna do ṫaḃairt isteaċ ins an dá aḃrán. Aċt ó is cosṁail nár ḃ'iad na daoine céadna do ḃí ag éisteaċt leis an ċéad-aḃrán do ḃí ag éisteaċt le Raifteri ag gaḃáil an dara aḃráin, níor ġoill sé air, is dóiġ, an rud céadna do ráḋ fá ḋó.

Dálta na ḃféarsaí ar a gcuireann sé síos, agus na mban a molann sé a sgiaṁ, caiṫfiḋ sé ar uaireanntaiḃ an rud céadna d' aṫ-ráḋ, aċt is dóiġ go mbaḋ ċuma leis. Is iongantaċ liom-sa naċ ndearna sé a ḃfaḋ níos minca é.

"Ó Braonáin" an focal is coitċeannta i nGaeḋilg ar Brennan, aċt ní hé an sloinneaḋ céadna le Mac Branáin no le Ó Branáin é. Do sgríoḃaḋ mar Brannán san l.s. é, aċt ó tagann an focal ó "bran"=fiaċ, ní ceart an "n" do ḃeiṫ dúḃalta.

SEÁĠAN Ó BRANÁIN

Le breaṫnuġaḋ isteaċ sna h-úġdair
Buḋ nid nár ċóir do Raifteri
[A ċara] Seán (1) do ḋearmad
  [Go deiṁin féin, níor ċóir]

---

[1] Seáġan coiḋċe do ḋearmad LS.

'S dá siúḃaltá tart an cúige,
Ní ḟeicteá a leiteid eatorra,
Mar ḋéanann sé gaċ airtiogal
D'á ḃfoilleann sean a's óg.
An seól, an ċrois 's an túirne,
An spól, an uġaim (1), slinn, 's garamna,
Céaċta Gaeḋealaċ 's Albanaċ
Do ṫreaḃfaḋ suas an fód,
Sin agus muillte plúir, le
Go meillfiḋe mín a's garḃ ann,
Roṫa, brómte 's breacairí,
A's ḋearóċaḋ sé gleus ceóil.

Ḋéanfaḋ "tamburín" (2) an ċláirseaċ,
An "French Horn" agus "clarionet,"
An "Fife," an ḟliút, an "Flageolet,"
An ḃeiḋlín agus an bóġ (3).
Seannsúir, boilg, a's málaí,
"Regulators," eoċraċa,
Ġoṫaiḋ, "Reed" gan loċt ar biṫ,
Drom, stoc, agus dos mór.
Gléas ceóil ar biṫ d'á ndearnaḋ
A ṫabairt [ċuige] dá láṫair (5)
An hó-bái (4) agus an spinnet,
'S iad do leagan os a ċóṁair,
An dulcimer 's an piano,
S' é ċuirfeaḋ i gcóir gaċ cuid aca,
'S ní fearr 'ná' ḋéanfaḋ cuideaċta
Dá mbéaḋ sé ag teaċ an óil.

---

[1] An t-uam LS.

[2] Tá na focail ġallda so sgríoḃṫa go gallda annsan LS. Is mise do ċuir litreaċa Gaeḋealaċa orra.

[3] "An viol agus an bow." MS.

[4] i.e., hautboy.

[5] Láiṫreaċ LS.

Ḋéanfaḋ sé drisiúr socair sásta,
Na "drawers" agus na shelv-anna
"Press," agus boird a's boscaí,
  Caṫaoir (1) glan a's stól.
Similéir agus grátaí,
Staiḋrí cláir, a's "bannisters,"
Arraiḋ (2) (?) iompoġ i mainistir,
  Clogás (3) agus teaċ mór.
Níor ḟás (4) sé ariaṁ an t-áḋmad
Naċ ḃfeicfiḋe gearrta amaċ aige,
Fuinnseóg, dair, 's mahogani,
  Agus leaṁán (5) fada réiḋ,
Buaċaillí, lán spráide,
A ḃíos ag iṫe 's ag codlaḋ 'ge,
Seán a ḃeireas obair ḋóiḃ.
  Agus páiġ ṁaiṫ d'á réir.

[Gaċ] aireag (6), bosca, cóṁra,
Innsiḋe (7), glais, a's eoċraċa,
Leabaiḋ árd ar ḟeabas,
  Agus a lán nár ḋuḃairt mé fós
Breacaḋ dísle a's cárḋaí,
Táiplis do luċt imirte,
Ḋéanfaḋ sé na h-ursanna
  Clog agus telescóp.
Obair tuaiġe 's plána,
Barra láiṁe, 's rud ar biṫ,
Ḋéanfaḋ sé go deiṁin
  Agus geataí do ċur i gcóir (8),

---

[1] Deskanaiḋe caṫaoir ⁊c' LS.
[2] Nó "assaiḋ"? Ní léir cia aca. Ní ṫuigim ceaċtar aca.
[3] =Cloig-ṫeaċ? Labairṫear cloig-ṫeaċ go coitċeann mar "coilceaċ" nó clacṫaċ.
[4] "Pap (?)" "ann áḋmud." LS.
[5] Labairṫear an focal so mar "liú-án."
[6] Arg. LS. [7] =Hinnsí, hinges. [8] Cóṁair. LS.

Coite 's bád do ṡnáṁfaḋ,
Maidí ráṁa, 's na brataċa,
Cáblaí agus ancoirí,
Agus stoic faoi ġunna mór.

Déanfaḋ cliaṫ agus práca,
Cart (1) a's cárr a's gigeanna,
Rotaí a's cóistí ar springeannaiḃ
Do riṫfeaḋ gan aon stró.
Bróg do ċur 'san láiġ,
Agus raca 'r ndóiġ ní ċlisfeaḋ air,
"Air balloon" agus "genet" (?)
Agus long do ċur ċun seóil.
Déanfaḋ meaḋ agus scálaí,
Mainséir cláir, a's raca leis,
Rálaí frámaí 's sash-anna,
Crib, cliaḃán, trap, a's cage,
Losaid boird, a's miasa,
An tierce agus na bairillí,
Damaċ, stannaí a's keg-anna,
Cíleir (2), cannaí, as pale.

Tá aḃrán eile agam, air a dtugtar Johnny nó Seóinín Bán, atá ar aon dul le Seán Ó Branáin, agus is ionann le ċéile an ċuid is mó de na ḃéarsaiḃ, aċt tá sé lán suas d'ḟoclaiḃ Béarla.

Ní ċuimniġim anois cia uaiḋ fuaireas é, aċt tá sé ag an Aṫ. Ó Murċaḋa mar an gcéadna, agus é truailliġṫe go mór. Tosnuiġeann sé :

Is oibriḋe glan é an Cinineaċ 's deir siad liom gur preabaire
'S do réir mar fuair mé a teastas ṁol Marcus é dá réir,

---

[1] Cáirt. Ls.
[2] nó "Scileir"?

Dá leagtaiḋe an obair fúm-sa dar mo ċuḃas 's mé ċuirfeaḋ bail uirri,
Mar ċuala mé ag na cailíniḃ nár ċiotaċ dona a ġléas.

Ar ḃreaṫnuġaḋ isteaċ 's na húġdair sin níḋ nár ċóir do Raifteri
Johnny Ḃán do ḋearmaḋ agus na botch-anna ḃeiṫ ḃeó,
Dá siuḃalṫá ṫart an cúige ní ḃfuiġṫeá a leiṫeiḋ eatorra,
Mar is fear é ġniḋeas gaċ airtiogal d'á ḃfoileann sean a's óg.

Is dóiġ ón méid seo go raiḃ aḃrán déanta ċeana ag Marcus Ó Calnáin ag molaḋ duine éigin de na Cíníniġ, agus b'éigin do Raifteri aontuġaḋ leis go raiḃ an Cíníneaċ go maiṫ. Aċt do ṫoġ sé féin amaċ fear eile le molaḋ mar ċearduiḋe, ċun naċ mbéaḋ ceaḋ a ċinn ag an gCalnánaċ san obair seo. Aċt gur ṁol Marcus an Cíníneaċ, ní dóiġ liom go molfaiḋe Seóinín Ḃán (Seán Ó Ḃranáin) le Raifteri mar do molaḋ !

Ann sin tarraingeann sé ainmneaċa isteaċ ar na sean-úġdaraiḃ Laiḋne agus Gréigise, ruḋ naċ ḃféadfaḋ Marcus a ḋéanaṁ, is dóiġ, le taisbeánt do na daoiniḃ go ḃfuil an ḃuaiḋ aige féin ! Aċt milleann sé an t-aḃrán.

Is iomḋa tíorṫa uaigneaċ
Do ċuartaiġ Telemachus
Mar ḃí sé ar tuairisg 'aṫar
Ḃí go sríoḃalaċ sa gcéir (1),
Go hIfreann ṫug sé an ċuairt
Nó gur ċuartuiġ Rhadomantus é,
S' ċuaiḋ sé go ceárḋċa Ḃulcain
Nó gur ḃreaṫnuiġ sé ar a ġléas.

---

[1] Ḃí d'á gnaoiḋeaṁlaċt ins an Ġréiġ. Ó M.

An léine niṁe fuair sé
Tug sé a ṁíle mallaċt dí
Dóġaḋ (1) an fear san gculaiḋ
  Má's fíor mar deir luċt léiġinn.
Hercules sgaoil fúsa (2) a's
Don Ġréig ar ais ní raċaḋ sé,
'S ċoṁ fada 's ṁairfeas Raifteri
  Is ag Johnny ḃéas an Sway.

Cuireann sé deireaḋ le n-a aḃrán mar so, ag labairt go follusaċ anaġaiḋ an Ċalnánaiġ do ṁol an ceardaiḋe eile :

An ċainnt anois a duḃras
Tá ugdair ċeart' a seasaṁ leis,
Homer, Virgil, Horais,
  Na fiaḋnuisí nár sgríoḃ bréag,
Aċ file ar biṫ ins an gcúige
D'á dtiucfaiḋ anaġaiḋ Raifteri,
Má ṫagann sé leaṫ ḃealaiġ
  Cuirfiḋ mé gobán ar a ḃéal ! (3)

Tá aon aḃrán aṁáin eile agam ag molaḋ ceardaiḋe, agus dar liom-sa is é an ceann is fearr aca é. Is dóiġ go dtugaḋ "plaincsti" air mar tá sé ċoṁ beoḋa tapa meanmnaċ sin. Ní'l fios agam anois cia uaiḋ fuair mise é. Ní ḃfuaireas aċt an aon ċóip aṁáin de. Ní'l aon "plaincsti" eile ag Raifteri, saoilim, aċt é seo aṁáin.

---

[1] Dóiċeaḋ Ó M.
[2] Aċ Mercury sgéal fán air. Ó M.
[3] Féaċ lċ. 66-7.

PLAINCSTI AN TSEIRIODÁNAIĠ

'S Ḃairtlí glan-ċeardúiḋe is fearr insan tír seo
Ḋéanfaḋ sé láiġe, spád, sleáġan, agus píce,
An leaba go sásta, 's an coltar glan díreaċ,
Ṫreaḃfaḋ na bánta (1) gan ḃásta ná fuiġleaċ.

Céaċt, gléas práca, idir Ṁárt a's Féil Ḃríġde,
Gan lorg a láiṁe ní tig a ḃeit críoċnuiġte,
An tsluasaḋ do ċarnfaḋ a lán de ṫóin díogan,
Agus "Grape" [na] dtrí mbrionglán le sáṫaḋ faoi'n
aoileaċ.

Ḋéanfaḋ glas pláta a's ṫráċtaḋ (?) ar an eoċair,
An pócar 's an gráta a's gan amras an croca (2)
Tlú do'n ṗárlús (3), an lúb a's an bolta,
Insiḋe ar tairngí agus bocáin do ḋoirsiḃ.

An trigger 's an piostal 's an gunna, 's é ḋéanfaḋ,
Na páipéir 's na bayonets 's na rockets naċ sgaoilfeaḋ,
Sleaġ speal nó corrán má ṫéiḋ siad i gclaoiḋteaċt
Tugtar ċuig Ḃairtlí iad 's is fogus dóiḃ faoḃar.

Spuir glana ġéara 's é ḋéanfaḋ go stuama,
Ḃéalḃaċ do ṡrianaiḃ, díol iarla no diúca,
Stíoróiḃ do'n ṁarcaċ naċ gclisfeaḋ 'san gcúrsa,
Agus búclaí san ḃráisiún le leaṫraċa (4) a ḋúnaḋ.

Siséal agus plána, tuaiġ, tál agus tarraċar,
An toiriosg do ġearrfaḋ gaċ uile ṡórt maide,
Crúḋ do'n eaċ rása, agus árduġaḋ faoi an asal,
Siosúr do'n táilliúr 's don ġréasaiḋe sgian a's rasba.

---

[1] Báinte. LS.
[2] Croċa. LS.
[3] Párlúir. LS.
[4] Leaṫraċaḋ. LS.

Press, muileann páipéir a's na Tybers (?) ar ḟeabas,
Sex (?) do'n sglaitéir le h-agaiḋ dul ag obair,
Meaḋ le h-agaiḋ an sgála do ṁeaḋfaḋ a dtiucfaḋ,
Jack gan aon ḃásta, bior briogúin nó skewers.

Iarainn do ṁuiltiḃ naċ ḃfeacfaḋ 's naċ lúbfaḋ,
'S na breacairi ġearrfaḋ gan rud ar biṫ congantа.
An deiṁeas do ḃearrfaḋ an ċaora as a clúdaḋ,
Bonn spóil do'n ḟiġeadóir, nó fearsad d'á túirne.

Ġléasfaḋ sé cóistí, post chaise, bara (1) láiṁe,
An ṗiocóid 's na gróití (2), an róistín 's an sráma,
Do ḋéanfaḋ go ró-ġlic an treóir le h-agaiḋ an tairnge
'S an bosca do'n ḃiḋis agus ord mór do'n ċeardċa.

Na rásúirí is daoire, 's an sgian-ṗinn ar ḟeabas,
Gaċ uile ġléas-ḟaobair gan sgiṫ ar biṫ ná tuirse,
An eoċair do'n óstóir le casaḋ in a ċoca,
Sin a's fleshfork do ċócaire agus lúb le h-agaiḋ an ṗota.

Déanann na geataí ḃeiṫ a' fosgailt 's a' dúnaḋ,
S' an machine a meilfiḋe gaċ uile ḟórt plúir leis,
Ancoire loinge 's do'n tsípéaraí crúca,
An siosdal do'n ċailliġ naċ ḃfágann an ċúinne.

Búclaí do ḃrógaiḃ mná móra 'gus ladies,
'S na claspaí ḃíos tarsta a' fásgaḋ a gcuid éadaiġ.
Muna raiḃ sé fria Vulcan aon sgataḋ d'á ṫéarma
Ní rugaḋ a mac-saṁail ó d'imṫiġ an Dia bréige.

Ḋéanfaḋ [sé] ḃóga (3) [a] d'oilfeaḋ do Ṗaris,
Cloiḋeaṁ do Hector, sgiaṫ-ċosanta a's gárda,
Ṫroiḋfeaḋ i n-agaiḋ Hydra i mbéal mara (4) an náṁaiḋ,
[Do] Ṫuit [in] san gcaṫ le Hercules láidir.

---

[1] barra. LS.
[2] Groiḋtiḋe LS.
[3] boġa 'gus saiġead LS.
[4] Muiras LS.

Ṫriall mise a ḃfad mar ċualaiḋ mé tráċt air,
S níor ḃ'aistear gan deoċ é, d'ól Ḃairtli (1) mo ṡláinte,
Sé deireaḋ na cainnte naċ gaba ar biṫ do ṁáiġistir,
Aċt sin mar ṁol Raifteri lorg do láiṁe.

Rinne beirt nó triúr cóṁairle eatorra féin clear d'imirt ar Raifteri agus áḋḃar aḃráin do ṫaḃairt dó, ag súil go bpiocaḋ siad cainnt as. Seo é an sgéal mar ċuala mise é ó ṁnaoi do ċuala féin an t-aḃrán ó n-a haṫair. Fuair mé an t-aḃrán ó Ṡéamas Ó Maoilḋia, naċ maireann, mar an gcéadna, agus ḃí cuid de ag an gCoimíneaċ.

Ḃí Raifteri i mḂaile-Loċ-Riaḃaċ an lá so, agus is aṁlaiḋ do ḃí sé le dul go Cill-Riġceil, aċt ṫáinig an lá an-ḟliuċ. Ag siuḃal na sráide ḋó ar maidin casaḋ fear leis darḃ' ainm John Joycely. Rug an fear so ar láiṁ air, agus duḃairt go dtiuḃraḋ sé isteaċ i n-áit éigin as an ḃfearṫain é. Ṫug sé leis é go tiġ-táḃairne agus ḃí cuṁlódar (2) eile ann. Suiḋeadar síos agus ṫosuiġ siad ag ól leanna. Nuair ḃí a sáiṫ ólta aca d'éiriġeadar uilig ón mbord, agus d'ḟágadar Raifteri leis féin a gan-ḟios dó. Ḃí Raifteri boċt síos leis an lionn ann sin, agus ní raiḃ sé i ndan é d'íoc. Agus, nuair naċ raiḃ, do ḃain Conċuḃar, fear an táḃairne, an hata d'á ċeann i n-áit na peicneála. Rinne sé sin le " úġdar (=áḋḃar) aḃráin " do ṫaḃairt dó. Ba í sin an uair do rinne Raifteri an t-aḃrán a dtugaḋ " Aḃrán Ḃail'-Loċ-Ria'ċ " air, nó " Raifteri agus fear an táḃairne." Tá mé beagnaċ cinnte go raiḃ níos mó ann, aċt má ḃí ċaillear é. Ṫug Raifteri mallaċt níos truime, má ċuiṁniġim i gceart, d'ḟear an táḃairne 'ná mar atá annso agam.

---

[1] Ḃartlaiġ.
[2]=Coṁluadar.

BAIL'-LOĊ-RI'AĊ

nó

REAĊTABRA AGUS FEAR AN TÁBAIRNE

A Ḃail-'oċ-Ri'aċ 's fada béas tráċt ort
  Ó'n lá úd do ṫárla mé ann,
Nó gur ḋruid mé go dlúṫ leis na cártaiḃ
  'S gur ṫógadar "ríl" in mo ċeann (1).

Casaḋ bean-feasa ar an tsráid dam (2),
  Agus ḟaoil mé naċ ndéanfainn aon ṁoill,
Nó gur árduiġ si léi ar ḃárr láiṁ' mé
  Go cúirt an ṗléaráca 's an ġrinn.

Ċas Dia aon sgilling aṁáin ċugam (3),
  Agus ḟaoil mé go raiḃ mo ḋíol ann,
Nuair ḟaoil mé nár ġlaoḋas aċt dá ċárta
  Ḃí ag Con'úr i m'aġaiḋ "trí ar dá ḃonn" (4).

Ḃuail mise an bord leis an gcárt (5)
  A's Maolaṁnaiġ, 'sé ṫáinig go teann,
D'ḟiafruiġeas (6) cia 'n ċiall an cás so
  Agus a ġoirdeaċt ó ṫárlamar ann.

---

[1] Ní mar so do ḃí sé ag an Maoilḃiaḋaċ aċt mar leanas. "Ṫáinig an lá go mór 'un báistiġe agus ḟaoil mé go mbéinn i gCill-Riġceil i n-am."

[2] Ag so mar tá an rann so ag an Maoilḃiaḋaċ,

Ar maidin ag dul tríd an tSráid dam
  Ṡaoil mé naċ ndéanfainn moill ann,
Nó gur ṫug John Joycely ar ḃárr láiṁe mé
  Go dtí teaċ pléaráca agus greann.

[3] "Sgilling do ḃí ḟíos ann mo ṗóca." An Coimíneaċ.

[4] "Aċt leabuid nár ḋliġ mé aċt dá ċárta. Ḃí peann i m'aġaiḋ tarraingte trí 's bonn." An Coimíneaċ.

[5] "Ḃuail mé go teann ar na cláraiḃ. An Coimíneaċ.

[6] "D'iarraiḋ sé." An Maoilḃiaḋaċ.

[Fear an Tábairne]
"'Sé an dliġe a ḃíos againn san áit seo
An peicneál naċ n-íoctar i n-am,
Má éiriġeann na daoine ó'n gclár [so]
—An fear deiriḋ ḃeiṫ síos leis an leann."

[Raifteri]
"A Ċon'úir ar m'ainm ná tráċtaiġ,
Ṫáinig mé gearr, 's b'annaṁ liom,
Dá dtugtá-sa beagáinin spáis dam
Do ḃéinn ann so amáraċ i n-am."

[Fear an Tábairne]
"Dá mbuḋ sagart ṫú, ṫiucfaḋ, nó ḃráṫair,
Ní bfuiġṫeá-sa cáirde faoi 'n leann,
Aċt íocfaiḋ ṫú mise ar an táir'ne
Má tá hata cruaiḋ fáisgṫe ar do ċeann."

[Raifteri]
"An gcuirfeá-sa amaċ mé lá báistiġe,
Mo ḟearaṁ, lár sráide, im' ċeann?
Agus ḟeabas agus d'ólfainn do ṡláinte
Aċt mo sparán ḃeiṫ láidir a's teann.

[Fear an Tábairne]
"Nár ḋubairt mé leat ċeana, gan tráċt air,
Go raiḃ taxes a's lisense an-teann,
A's dá dtrustainn-se féin nó fear fánaċ
Ní ḃeaṫóċainn bean páirṫi ná clann."

[Raifteri]
"Go bfeiċe mé ṫusa 'do stáca
Ad'ḟearaṁ, lár sráide, in do ċeann,
Do ċosa in sa' láṫaiġ faoi ġágaiḃ,
A's ṫú suaṫaḋ na láibe go fann (I)"

[I] Ní'l an ceaṫraṁa so ag an Maoilḋiaḃaċ.

"Ḃí mise i n-Inis 's i dTuaḋṁuṁain (1)
Agus i nGort Innse Guaire 'seaḋ ḃím,
I nGaillim ba ṁinic mo ċuairt ann,
I Meaḋruiḋe, 's ar ċuantaiḋ Árd-Ḟraoiċ (2)

"Ó Raċ-ḋruim go Béal-áṫ-na-sluaiġte
Ní ḋliġeann bean-leanna ḋíom piġin,
'S dá mbeiṫeá-sa ar an gCeapaiġ an uair seo,
Ġeoḃṫá mo ṫuairisg ó Ḃríġid.

Fuair mé an t-aḃrán so im ḋiaiḋ san láiṁsgríḃinn 23 O 42 san Acadaṁ, agus nóta d'á ráḋ i mBéarla gur ceapaḋ é do Ṗeigi ní Ḟaṫaiġ láiṁ le Baile-Loċ-Riaḃaċ. Ingean Ṁuilleóra do ḃí innti.

Ní tuigim an ċéad líne, aċt b'éidir gurab ainm áite an Bille Garda ; aċt ní cosṁail le hainm áite é. Tá "bile" coitċeann mar ainm ar ċrann ṁór cosanta, nó gairgiḋeaċ. B'éidir gur mar so do ḃí an béarsa :

Tá féile a's fairsinge 'san mbile ġarda,
Tá liúr ann a's breac a' léimniġ,

nó rud éigin mar sin. Fágann sé sin rud do ċímid go minic .i. dlúṫ-ċeangailt idir an áit agus an té do ḃí insan áit.

PEIGIḊ BLÁṪ NA SGÉIṀE

Tá féile 's fairsinge (3) i mbille ġarta (?)
Liúr agus breac ag léimniġ,
Biaḋ 'gus beaṫa agus triall luċt bealaiġ,
Ar cuairt ċuig blát na sgéiṁe.

---

[1] "Tuaiṫ feann"? Duḃairt an Maoiliaḋaċ.
[2] Aliter Árd-riġ LS. "ar contae Árd-riġ," agus "an ṫórainn Ḃ'l'Áṫ-an-Riġ."
[3] Fairrsainge LS.

Sgoṫ na Cúige ar (?) sinsear Brúnaċ,
  Do réiḋteóċaḋ cúis dá ṫréine,
Ainnir ċiúin an déid ġil úir,
  —Is le Peigi duḃairt mé an méad sin.

Bláṫ na n-úḃall dá ḃfeiċteá 'siúḃal
  'Sí ṫógfaḋ smúit de ṡléiḃtiḃ,
An t-iasg ó'n ḃfuaċt a' rit ċum cuain
  'S an ġrian a' lasaḋ ar spéarṫaiḃ.
A folt 'na ḋuail 'na ṫroillsiḋe 'nuas
  Ag teaċt go glúnaiḃ léi,
'S dá mbéaḋ sí suas le linn an triúir
  Ní ṫiúḃarṫaiḋe an t-úḃall do Ḃénus.

Is glaise a súil 'ná féar a's drúċt,
  'S is deise a gnúis 'ná aon rud,
A béal caoin ciúin is binne ar siúḃal
  'Ná ceól d'á ṡeinm ar ṫéadaiḃ ;
An dá Ċúige Múṁan ar fad do ṡiúḃal (1)
  Gaċ ceard agus clúid i n-Éirinn, (2)
A saṁail súd ní ḃuailfeaḋ fút
  I méin i gclú ná i dtréiṫiḃ.

Is gile a bráġaid 'ná an cuḃar ar tráiġ,
  'S 'ná sneaċta ar ḃárr an tsléiḃe,
'S a béilín tláiṫ, gan fiar, ró ḃreáġ,
  A's a súil gan cáim gan claonaḋ.
Do réir a cáis, mar sgrioḃ na faiḋe
  'S í tug an cárda (?) léi,
Le gile a's áilne sgéiṁ a's breáġaċt
  Ċuir sí an báire ar Éire.

---

[1] A siuḃal Ls.
[2] Ls. d'Éire.

Tá mil a's drúċt a's féar ann súd
  Smólaċ, cuaċ, a's céirseaċ,
I dtráṫ na Lúġnasa cnóa gur úbla
  Áirní duḃa ar sméara.
Muillte plúir go síorruiḋe ar siúḃal,
  'S gan tráċtaḋ ar dliġe ná ar aon rud,
'S a réalt an luain ó ḃuail mé fút
  Molfad tú má's féidir.

Gráḋ na naoṁ, sé ṁeasaim í,
  Mar ġníḋ sí daonnaċt 's déirce,
'S gur lean sí ariaṁ an ceart 's an dliġe,
  D'ordaiġ Dia do ċéasaḋ.
I gcuid 's i maoin go mbuḋ fad a saoġal
  Clann a gaoil 's a céile
Agus doilġeas croiḋe nár ḟeice sí
  Go dtráiġe an ġrian Loċ Éirne.

CRÍOĊ

Nótaí Breise

Lċ 16—l. 24:—

Baile-an-Ċláir is ainm Gaeḋilge do Clare-Galway. Duḃairt Mac 'ic Ḟloinn liom gur "Clár an Diaḃail" tugtaoi air i n-allóḋ!

Lċ. 17—l. 30:—

Duḃairt Eoġan Ó Neaċtain liom gur ṡaoil sé naċ "sgóla" aċ "sgúille" an focal ceart annso. Is ionann sgúille i gConamara, adeir sé, agus fear fada ciotaċ, sgraiste mór fada. Is ionann sgóla agus scold, saoilim.

Lċ. 21—l. 6:—

Insan gcairt-iúil nó léarsgáil do rinne Seán Ó Donnaḃáin do'n leaḃar ar "Tír Ḟiaċraċ," sgríoḃann sé "Cill Liadáin," agus deir sé gur fotraċ sean-teampuil é. Aċ ċonnaic mé féin agus ḃí mé istiġ insan gcillín beag, atá tógṫa ar nós corcóige agus atá curṫa i leiṫ N. Aodáin ag gaċ éinne insan áit sin féin. Mar sin, is dóiġ gurab é Cill Aodáin is ainm ceart dó.

Lċ. 23—l. 16:—

Do b'ḟearr=ní b'ḟearr. Bíonn an dá ṁóḋ cainnte sin measgṫa go minic.

Lċ 24—l. 3:—

Muine Beiṫ=Munivea i mBéarla. Aċt duḃairt Mac 'ic Ḟloinn liom gurab é Muine-an-Ṁeaḋa (Shrubbery of the Mead ?) an t-ainm ceart.

Lċ. 27—l. 2:—

Ċuala mé ó Ṁac 'ic Ḟloinn go raiḃ beirt ċloinne ag an Reaċtaḃraċ, mac agus inġean, agus go mbíoḋ an inġean ag gaḃáil timċeall anaice le Baile-Loċ-Riaċ trí fiċid bliaḋan ó ṡoin.

Lċ. 33—l. 5:—

Saoilim gur Mac Uí Ḋialaiġ agus nár ḃ'é Mac Uí Ḋálaiġ do ḃí ar an saor cloiċe, aċt ní ċuiṁniġim air i gceart anois.

Lċ. 42—l. 1:—

Duḃairt Séamus Ó Cluanáin do ḃí 'na ḟiopadóir i mB'l'áṫnriġ agus do ḃí 'na ḋearḃráṫair don Diarmuid Ó Cluanáin sin a ḃfuair Raifteri bás i n-a ṫiġ, gurṫuit an sgéal so i dtaoiḃ an ġabáirte amaċ 'san gCeaṫraṁa-Ḃán, i mbarúntaċt Ḃaile-Loċ-Riaċ. Protastúnaċ an fear ó n-ar goideaḋ an gabáirte, agus ḃí an-ḟearg ar an sagart, an tAṫ. Barnaí de Búrca. Ní raiḃ sé leaṫ-ṡásta le freagraḋ Raifteiri, agus duḃairt sé go nimneaċ “Ní ag léiġeaḋ ar ġábairte ḃíoḋ sinn”!

Lċ. 50—l. 20:—

Duḃairt an file Cormac Dall Ó Comáin nuair d'ḟiafruiġeaḋ de cia an fáṫ ar ċuir sé suas do ḋánta do ċeapaḋ:

Níl againn anois
Aċt coll cuileann a's dris
D'imṫiġ an Oltóir.

Baḋ iad Búrcaiġ Ċarantriala anaice le Dúnmór “An Oltóir,” agus nuair d'imṫiġ siad-san níor ḃ'ḟiú leis aḃrán do ḋéanaṁ d'éinne eile!

Lċ. 58—l. 26:—

Daly, baḋ é sin an tAṫ. Peadar Ó Dálaiġ do ḃí 'na ṡagairt paróiste i nGaillim an uair sin.

Ba ḋaoine a raiḃ creideaṁ nua éigin aca na New Lights. Cuireann an file Albanaċ, Burns, síos orra insan dán sin “The Twa Herds or The Holy Tulzie.” Tá dán fada ann do rinne fear ceirde éigin ar “The New Lights of Askeaton.” Rinne sé i mBéarla é, aċ ar nós na nGaeḋeal. 'Seo é an céad ḃéarsa de, mar fuair mise i nGaillim é:

Ye Muses now come *aid* me in admonishing the *pagans*,
The New Lights of *Askéaton* whose fate I do deplore
From innocence and *réason* they are led to *condemnation*,
Their faith they have *violated*, the *occasion* of their woe.

The Man they have *forsaken*, their source and
renovation,
To free them from *damnation* and *Satan's* violent
yoke;
The means of their *salvation* at the great accounting
table
When mountains shall be *shaken* and nations
overthrown.

Oċt béarsaí, cosṁail leis an gceann so, do ḃí insan dán. Tagann an gutaiḋe "é" nó "aé" isteaċ 128 uaireannta, agus an gutaiḋe "ó" 32 uaireannta, ag déanaṁ coṁ-ḟuama le céile ins na h-oċt béarsaí seo!

Lċ. 58—l. 25:—

An naoṁaḋ lá déag d'October, 1824, do cuireaḋ cruinniú ar bun de na daoiniḃ do ḃí i ḃfáḋbar an "Hibernian Bible Society." Do cuireaḋ amaċ cuireaḋ go dtí Protastúnaiġ agus Caitiolcaiġ. I dtiġ na Seisiún i mBaile-Loċ-Riaċ do ḃí an cruinniú. Do ḃí an tÁrd-Easbog Protastúnaċ, le Poer Trinseaċ, insan gcaṫaoir. Do léiġeaḋ cúntas agus tuarasgabála na bliaḋna caiṫte, agus annsin d'éiriġ an tAċ. Peadar Ó Dálaiġ, air a labrann Raifteiri, ċun cainnt do ḋéanaṁ. Duḃairt an caṫaoirleaċ naċ leigfiḋe d'éinne naċ raiḃ 'na ḃall de'n Ċumann labairt. Duḃairt an Dálaċ, gur masluiġeaḋ an Eaglais ar ḃain sé féin léi, agus go ḃfuair seisean cuireaḋ ċun an ċruinniġṫe aṁail các, agus mar sin go raiḃ ceart labarṫa aige. Ní ḃogfaḋ an Trinseaċ agus d'ḟág na sagairt Ċaitiolaċa go léir teaċ na cúirte. Is ann sin d'éiriġ an rúcán agus an gleó, agus do cloiseaḋ an gáir: Turn out the bayonets! Nuair ċonnaic an tÁrd-Easbog naċ raiḃ aon ṁaiṫ ann, d'ḟág sé féin agus a ċáirde an teaċ. Annsin do cuireaḋ rúin i ḃfeiḋm ag na daoiniḃ eile, ceann aca ag cáineaḋ an Árd-Easboig fá nár leig sé don Dálaċ agus do Ṁr. Guthrie, duine uasal Protastúnaċ, labairt, agus fá n-a "iomċar sgannlaċ" nuair ḃí sé 'na ċaṫaoirleaċ. Do ċuir rún eile i gcéill an ḟearg agus an ġráin do ċuir sé ar na daoiniḃ go raiḃ trúpa marc-ṡluaiġ, 10th Hussars, i láṫair, agus a gcuid claiḋeaṁ noċṫa aca, ċum sgannraḋ do ċur ar na daoiniḃ, agus "b'éidir ċum iad do ṁarbaḋ," agus ag tromuiġeaċt ar an Árd-Easbog go mbaḋ é ba cionntaċ leis sin. Do ḃí rún eile ann ag dearbaḋ nárḃ' ion-ṁolta an rud é cead léiġṫe na sgrioptúr do ḃeiṫ ag an gcoitċeanntaċt gan smaċt éigin orra, óir naċ raiḃ ann aċt sgéim ċum a gcreideaṁ féin do ḃaint de na daoiniḃ, aċ go raiḃ an cruinniú sin réiḋ ċum gaċ tabairt-suas "mórálta cráiḃṫeaċ" do ṫabairt do ḋaoiniḃ boċta na tíre.

Lċ. 60—l. 18:—

"An Gunnánaċ," Mac Ḟionnáin an t-ainm. Mar sin b'ḟearr "An 'gḞionnánaċ "=Rev. Mr. Gannon i mBéarla. "Dan Aoḋagán "=Dan Nevin, nó Mac Nevin, do réir Ṁic 'ic Ḟloinn agus deir sé Bob Darcy=Robert d'Arcy ar Woodville.

Lċ. 63—l. 18:—

Antoine Ó Dálaiġ. Duḃairt Maitiú Ó Finn liom gur innis a aṫair dó go minic go raiḃ sé féin ag dul go dtí an margaḋ i nGaillim (do ḃíoḋ ann Dia Sáṫairn an uair sin) nuair casaḋ leis an sluaġ mór ag Merlin Parke, agus Antoine Ó Dálaiġ 'na suiḋe ar a ċóṁnra ar an gcairt. Duḃairt Maitiú liom "Ḃí mé féin ar Ċnoc Suiḋe-Ḟinn ḋá bliaḋain ó soin. Tá na poill do rinne sortaí an derrick le feiceál ann fós go soiléir, agus an spás atá eatorra—cebé an fáṫ—tá sé gan féar ná fás, aċt é ċoṁ lom le bois mo láiṁe. I gCill Riacail do cuireaḋ an Dálaċ, ceiṫre ṁíle don taoiḃ ṫoir do Ḃaile-Loċ-Riaċ, agus an leac do ḃí le síneaḋ ar a ċorp do cuireaḋ 'na seasaṁ ag a ċeann í. Tá sé beagnaċ trí fiċid bliaḋan ó ġlan mé agus ó léiġ mé an leac sin. Seo é an rud do ḃí sgríoḃṫa uirri, ċoṁ fad agus ċuimniġim-se air: Underneath this speaking slate / lies Anthony Daly a merciless fate / who parted this life by good free will / in 1820 on Seefin Hill. Duḃairt líne eile "In Dunsandle my Hukey (?) fell." Maidir le mallaċt Raifteri tá sí sin cuṁaċtaċ. Tar éis an ċroċta do ṗlannduiġ . . . coill ċum naċ bfeicfiḋe teaċ an Dálaiġ ó n-a ṫeaċ féin. Ba ċosṁail le droċ-ċomsiais é sin!"

Lċ. 70—l. 7:—

"Anaċ Cuain." D'innis sean-ḟear arḃ' ainm dó Séamus Mac Cosdeala do ḃí 'na ċóṁnuiḋe i bFiaraċa, an paróise is foisge d'Anaċ Cuain nár ḃ'é Raifteiri aċt Mac 'ic Ṡuiḃne do rinne an caoineaḋ so. B'as Anaċ Cuain don tSuiḃneaċ, agus b'éidir gurḃ'é sin an fáṫ do cuireaḋ an t-aḃrán 'na leiṫ.

Lċ. 71—l. 19:—

B'ḟearr "gan gaoṫ" do sgríoḃaḋ 'ná "gan gaoiṫ." Aċt níl aon diṫfir insan bfuaim i gConnaċtaiḃ. Séiṁiġṫear, ar uaireanntaiḃ, i ndiaiḋ "gan," mar "gan ṁaiṫ gan ṁaoin," aċt is minic naċ séiṁiġṫear, mar annso "gan gaoṫ gan báisteaċ."

Duḃairt Seán Mac Ḟloinn liom go mbuḋ ċeart béarsa eile do ḃeiṫ ann, ag cur síos ar an duine ar leis an bád, Seán Ó Ruideaċáin, gur ċuala sé ó sean-ḟear do ḃí i dTiġ na mBoċt i dTuaim é. Fuair Úna Ní Ḟairċeallaiġ cuid den ḃéarsa so ó ṡean-ṁnaoi do ḃí i dTiġ na mBoċt i nGaillim, aċt ní ainm Ṡeáin Uí Ruideaċáin do ḃí ann.

Tom Uí Ḟearġail díoṁaḋ Dé ḋuit,
'S iomḋa cailín spéireaṁail ċuir tú ċum báis
Le do ṡean-ḃád ḃí loḃṫa pléasguiġṫe
Ar dul go haeraċ go Cnoc a' Dalláin.

lċ. 72—l. 1:—

Fuair Úna Ní Ḟairċeallaiġ an ḃéarsa so, leis:

A Ṁicil Ṁic Ċaṫail ba tú an ċraoḃ ċóiriġṫ'
Ar ḃuaċailliḃ múinte dá raiḃ sa tsaoġal,
Aċt cuirim-se mo ḃeannaċt go ríoġaċt na glóire
Le ḃeiṫ treóruiġṫe i n-eólas duit go Flaiṫeas Dé.

Ḃí cúpla ḃéarsa eile aici, naċ ḃfuil ar aon dul leis an gcóip atá agam-sa:

A Jack Uí Ċosgair mo ċúig céad slán leat!
Ba tú an mac ba ḃreáġṫa d'oil bean ariaṁ,
Gur ḟág tú do ṁáiṫrín tinn lag breóiḋte
Ag sileaḋ na ndeórai go dtéiḋ sí 'sa 'gcill.
A Ṁáire Uí Ruaḋáin, a ċailín ṗéacaiġ,
An ḃrollaiġ ġléigil do ḃí san áit,
Nuair do ṡíl tú do láṁa 'ṡéanaḋ (ṡíneaḋ ?)
Go rug na mná ort i ḃfus a's ṫall.
Ḃí turkey-red uirri de ṫoġa an éadaiġ,
Caipín lace agus ribín bán,
D'imṫiġ ar maidin go moċ Dia Céadaoin
Ag dul ar an aonaċ go Cnoc an Dalláin.

Baḋ é Seán Ó Cosgair príoṁ-ġairsgiḋeaċ an sgéil ḃrónaiġ seo. Do sáḃáil sé beirt ḃan ó ḃáṫaḋ, agus nuair ḃí sé 'dul amaċ arís leis an tríoṁaḋ bean do ṫabairt leis, do báiṫeaḋ é féin. Do sgríoḃ mé síos an cuntas so ó ḃéal mo ċarad naċ maireann, Tomás Ó Míoḋċáin:

Anna Ní Oisín do b'ainm do ḋeirḃṡiúr do ṁáṫair m'aṫar, Pádraig Ó Míoḋċáin. Tá sí caillte le timċioll oċt mbliaḋna déag. Ḃí sí idir cúig agus sé bliaḋanta os cionn céad nuair fuair sí bás. Ḃí sí san mbád an lá sin agus ċualaiḋ mé an sgeul go minic ó n-a béal féin. Duḃairt sí liom go raiḃ máilín olna (labair mar "olla" é) aici, d'á ṫabairt le díol ar an margaḋ. Nuair ċuaiḋ an bád asteaċ san ngearraḋ i n-aice le Mionloċ i ḃfoisgeaċt ceaṫraṁaḋ míle ḋó—ceann de na caoiriġ a ḃí insan mbád, ċuir sí a cos amaċ ṫríd an gclár a ḃí ar ṫaoiḃ an ḃáid, agus ḃain sí an naipicín do ḃí ṫart ar a muinéal, agus rinne sí cnap de le n-a ċur asteaċ san bpoll. Nuair ḃí sí ag cur an ċnaip asteaċ san bpoll cuir sí an clár amaċ ar fad. Ar an bpuinte boise ṫosaiġ an bád a' líonaḋ. Ṫosaiġ na caoiriġ a' snáṁ, agus na fir a's na mná breiṫ ar a ċéile. Ṡnáṁ cuid de na fir asteaċ go dtí an móin-ḟéar. Ṡmuaintiġ mé, ar sise, ar mo ṁáilín olna, agus ċaiṫ mé amaċ é ag srón an ḃáid, insan uisge, agus ġaḃ mé féin amaċ agus ṡuiḋ mé ar an olna (sic). Nuair ċruinniġeaḋ na daoine i gceann a ċéile ṫéiḋeaḋ an bád faoi 'n uisge an taoḃ sin, agus nuair ṫiucaidís an taoḃ eile ḃíoḋ an taoḃ sin ag dul síos. Amannta d'éiriġ srón an ḃáid ċoṁ h-árd gur ṡaoil mé go n-imṫeoċaḋ mo ṁála olla faoi mo ċosaiḃ, leis an sruṫ. Aċt níor sgaoil mé mo ġreim ar ṡrón an ḃáid, agus ċongḃaiġ Dia mo ṁála olna gan imṫeaċt, le mo ṡáḃáil. Ḃí an bád dul síos agus suas ar luasgán. Ċonnaic mé ann sin Jacky Uí (sic) Ċosgarṫa ag corruiġeaċt insan uisge le beirt ṁná, agus ṫarraing siad síos é, agus ní ḟacaiḋ mé uaiḋ sin amaċ é, go ḃfacaiḋ mé 'na ċorpán é. Ċonnaic mé ann sin bád ag teaċt as Mionloċ, bád iomraiṁ, agus ṫóg siad as an uisge mé féin agus an máilín olna. Ḃí an máilín olna ag dul síos go díreaċ nuair ṫógadar as an uisge mé, agus ḃéinn báiḋte meireaċ (muna mbeiṫ) sin. Ḃí Jacky Uí Ċosgarṫa t' réis beirt ṁná ṫaḃairt asteaċ go dtí an bruaċ, agus ḃí an cailín a ḃí sé féin le pósaḋ insan uisge, agus nuair ġaḃ sé amaċ an tríoṁaḋ uair le n-a sáḃáil rug beirt ṁná air agus ṫarraing siad síos é.

Lċ. 72—l. 16:—

"Cnoc a' Dalláin" is ainm d'áit taoḃ istiġ de ṫeórainn na caṫraċ a dtugtar Fair Hill air i mBéarla. Do ḃíoḋ aonaċ ann gaċ bliaḋain ó 1613 anuas. Saoilim go ḃfuil "Cnoc a' Dalláin" i n-áiteaċaiḃ eile, leis, agus gurab é "Cnoc a' Duḃṡláin" é, .i. cnoc air a mbéaḋ dá ṫaoiḃ ag troid le ċéile lá aonaiġ, ceann aca ag cur duḃṡláin faoi an gceann eile.

Lċ. 73—l. 5:—

Tá Trian Bán i mbarúntaċt Ċillċonaill i n-Uiḃ Máine. Tá Trian Bán eile i n-aice le Tuaim, aċt ní feas dúinn gur ċómnuiġ aon Ċeallaċ ann. Is dóiġ gur san Trian Bán eile do ḃí árus an Ċeallaiġ.

Lċ. 75—l. 6:—

Tá Cluain Leaṫan i bparóiste Cillóḋráin i mbarúntaċt Longṗort, i nUiḃ Máine: mar sin is cosṁail naċ é seo an Ceallaċ céadna a ḃfuil cur síos air san abrán deiriḋ.

Lċ. 76—l. 9:—

"Fearaiḃ" i n-áit "fir." Deirtear go minic i gConnamara "Dia ḋaoiḃ 'fearaiḃ"!

l. 10:— Ní clann "Uisniġ" aċt clann "Uisneaċ" ċuala mise.

Lċ. 82—l. 22:—

Duḃairt Seán Mac Ḟloinn liom go raiḃ Bellview nó Lios-a'-riaċáin i bparóiste Cilltormair i mbarúntaċt Longṗuirt, i gConndae na Gailliṁe.

Lċ. 82—l. 1:—

Fuílte nó faoilte. Duḃairt Mac 'ic Ḟloinn liom gur focal coitċeannta timċeall Tuama é seo, agus gur ab ionann é agus socaraċt nó suaiṁneas. Spás na fuílte=time of ease.

Lċ. 83—Nóta 4:—

Tá sean-ḟocal ann "na trí seaċt, aois capaill na muintire."

Lċ. 84—l. 5:—

Gréis=grís=lasaḋ nó deirge i ngnúis duine, nó at dearg ar ċroiceann.

ċ. 85—l. 10:—

Ċuala Raifteiri tráċt ar Pope's "Homer"! An pápa=an file Pope! l. 18—Deir Mac 'ic Ḟloinn gurab bainimsgneaċ an focal spórt san gceanntar timċeall Tuama, an spórt, na spóirte.

ċ. 86—l. 22:—

Deir Seán Mac Ḟloinn gur i dtiġ Ṫomáis Ṁic Ḟloinn do ḃí Raifteiri, ag Suiḋe-Ḟinn, nuair ḃí sé breóiḋte, agus naċ "Uí" aċt "Ṁic" baḋ ċóir a ḃeiṫ annso, agus gur i dteaċ Ṗádraig Mac (sic) Cárṫa do ḃí sé ag ól, teaċ Paddy Carr i mBéarla.

Lċ. 88—l. 6:—

Duḃairt Mac 'ic Ḟloinn liom gur fiaḋta "Duine ar dún a ġoile an aġaiḋ biḋ, tré iomarcuiḋ soille ḃeiṫ taoḃ istiġ ann"!

Lċ. 90—l. 24:—

Gréasuiḋe Gaeḋealaċ, sin duine doġniḋ bróga do na daoinib coitċeannta, agus is gréasuiḋe Gallda an fear doġniḋ bróga do na huaislib.

Lċ. 91—l. 1:—

Ḃí Giobúnaċ ann arḃ' ainm do Aiḃirtin nó Affy, do ċuaiḋ leis na Franncaċaiḃ agus do ṫroid ag Baile na Muc. Nuair cuireaḋ ruaig ar na Gaeḋealaiḃ annsin do ṫeiċ sé go hInnis Ḃó Ḟinne, agus ḃain sé sliġe-ḃeaṫa amaċ dó féin ag teagasg, óir ba ṁaiṫ an sgoláire é. Do dúnṁarḃaḋ é fá ḋeireaḋ. Ċonnaic mé an caoine do rinneaḋ ḋó. Ní'l ḟios agam cia'rḃ' é an tAṫair Maolre no Maolṁuire.

Lċ. 95—l. 8:—

Saoilim gur laḃair an Neaċtánaċ i gcoṁnuiḋe mar bean an "Ḟir Rua" é. Agus is mar sin is mó ċuala mise é.

Lċ. 96—l. 13:—

Deirtear riméad agus riṁéad i nGailliṁ. Tá an dá ḟuirm aca.

Lċ.97—l. 9:—

Seo é an sgéal do fuair mé óm ċarad, Seán Mac Ḟloinn. Duḃairt sé:

"Seán a Ḃúrca, sean-ḟaor cloiċe agus seanċuiḋe breáġ, do rugaḋ i gCraig-an-Ḃainne i bparáiste an Ċumair, anaice le Tuaim, is uaiḋ-sean do sgríoḃ mé an t-abrán so san mbliaḋain 1873. Duḃairt sé gur ċuala Raifteri gaige de ṫáilliúr tuaiṫe ag gabáil "Bean an Ḟir Ruaiḋ" (mar tá sé i nDántaiḃ Graḋ' Ċúige Connaċt), cúpla uair nó trí. D'ḟiafruiġ Raifteri den táilliúr: 'agus ar ḋuḃairt an fear ruaḋ rud ar biṫ?' Duḃairt an táilliúr naċ raiḃ ḟios aige. 'D'eile duḃairt,' arsa Raifteri, 'agus seo é é,' agus do ṫosuiġ sé ar an aḃrán so. Rinne an táilliúr a ḋiṫċeall le n-a ċosg, agus ṫairg sé deoċ ḋó dá stopfaḋ sé. Aċt duḃairt Raifteri: 'Níor ṫosnuiġ mé aon rud riaṁ naċ gcuirfinn críoċ air,' agus ṫug sé amaċ an t-aḃrán ar fad."

Lċ. 110—l. 14:—

Duḃairt an Doċtúir Mac Énrí, an graiméaruiḋe, liom, naċ réiṁiġṫeann "idir" (nó eidir nó eadar) aċt nuair is ciall dó "an dá rud," mar "idir ḋuḃ agus bán," aċt naċ réiṁiġeann sé nuair is ciall dó spás nó sliġe idir ḋá áit; aċt níl mé cinnte go raiḃ an ceart aige.

lċ. 111—l. 22:—

"Sleaṫán," b'éidir gurab ionann agus poilleaċán é, .i. áit a ḃfuil poileaċa nó faileaċa ag fás innti. Sgríoḃtar é mar Slihawnmore ar léarsgáil an Ordanáis. Tá sé i bparóiste Ċill-a'-leaċtain, i mbarúntaċt Ċillconaill, agus tá Slihawnbeg anaice leis. Sé an t-ainm céadna le Sylaun é, atá i mbarúntaċt Ḋúnmóir, agus tá ceann eile i mbarúntaċt an Ċláir.

lċ. 112—l. 12:—

Colba=taob na leabṫan (ḃ.=ú.) labair mar "colua" é, mar labairṫear "talṁana" mar talúna, "Mearbail" mar mearúil, "arbar" mar aruar "cosṁail" mar cosúil.

l. 20—"Gréiṫe" an focal ceart do réir Ṁac 'ic Ḟloinn. Deir sé go ḃfuil an focal so coitċeannta i nGaillim ar son gaċ uile sórt soiṫiġ nó gléas déanta de ċré, earthenware.

lċ. 116—l. 3:—

Caṫ na bpunnan: féaċ "Duanaire Ḟinn" lċ. 55-58 a ḃfuil dán de'n ainm sin ann, a ḃfuil 140 líne ann. Aċt ċuala mise sgéal an ċaṫa so i gCondae Roscomáin fad ó, agus duḃraḋ gurḃ' é Conán do ṁarḃ an ċéad ḟear de na náiṁdiḃ, agus gur ġlaoḋ sé os árd "Ḃain mise an céad ṗunnann daoiḃ, bainigí féin an ċuid eile"! Duḃairt Mac 'ic Ḟloinn go raiḃ sgéal ann i mbarúntaċt an Ċláir i dtaoiḃ caṫa air a dtugaḋ Caṫ na bPunnann do cuireaḋ i n-aice le Cnoc-Meaḋa.

l. 13—Duḃairt an Doċtúir Mac Enrí liom gur ceart "Traṫ raiḃ sé" aċ "nuair ḃí sé" do ráḋ.

lċ. 117—l. 5:—

Duḃairt gaċ éinne "Ba ṁor é a ċáil." Ní ḃfuair mé agus ní ċuala mé "Ba ṁór í a ċáil" ó éinne. Cf. is é mo ḃaraṁail, is é sin an áit, sin é an ċaoi, cid gur bainimsgneaċ na focla sin.

lċ. 120—l. 17:—

Ar Éire=ar Éirinn. Tá "Éire" coitċeannta go leór san tuiseal tabartaċ, agus ċuala mé anois agus arís san tuiseal geineaṁnaċ féin é.

lċ. 127—l. 1:—

An Treinseaċ: .i. Árd-Easbog Ṫuama. Ḃí droċ-ċáil ar an sloinneaḋ so an uair sin imeasg na nGallṁeaċ. Seo feart-laoi borb do rinneaḋ ar ḋuine aca:

Siud ċugaiḃ anall é
Deaṁan an ċorráin
Búr ndíol de leannán
Le ḃur ló,

Frederic Trench
Na mias 's na mioscán
Fuaṫ na marḃ
Agus gráin na mbeó.

'Nois ó ṫárla é 'na ċorpán
Gan súġ gan súiġteán,
'S gur ḟíos i nIfreann
Atá 'gá ḋóġ'

Beir leat mioscán
Síos ċuig Bulcán
A ċuirfeas bástáil
Le n-a ṫóin!

Lċ. 129—l. 15

Saoilim naċ Miċeáilín "Ó Cléiriġ" aċt "Ó Congaile" do rinne an láiṁsgríḃinn uaṫḃáraċ so. Féaċ nóta ar lc. 195. Bí sé 'na ċléireaċ paráiste ag Baile-an-Ċláir, agus tugtaoi i gcóṁnuiḋe Miċeáilín Cléireaċ air. Do ḃain sé amaċ sórt sliġe-ṁaraċtáil dó féin ag dul ó áit go h-áit, agus dánta Raifteri agus sean-dánta eile dá n-aiṫris aige. Ċuala Seán Mac Floinn é go minic ag aiṫris Aiṫriġe an Reaċtabraiġ ar ḃóṫar an Árd-Teampuil i dTuaim. Do fuaireaḋ an fear boċt, agus é marḃ, ar ṫaoiḃ an ḃóṫair, i n-aice le teaċ sgoile Baile-an-Doire i bparáiste an Ċumair. B'as Maġ Cuilinn dó féin. Beannaċt Dé le n-a anam.

Lċ. 130—l. 11:—

Casgairt=fearṫain an-trom, fuar stoirmeaṁail. Deirtear "clasgairt," leis. Fleiṫneaċta=fliċsneaċta=sleet.

l. 17—Tá an focal "ar srúl" coitċeannta timċeall Tuama. "Tá mé ar srúl ó ṁaidin go tráṫnóna"=ag dul ar aġaiḋ ag obair ó ṁaidin, ⁊c.

l. 12—ag gearraḋ na ngrásta=ag déanaṁ blaisḟéime, nó "ag gearraḋ Íosa"—is é sin an rud céadna.

Lċ. 131—l. 7:—

Ċum píosa éadaiġ d'ḟiġe, ní mór dá ċeirtlín snáiṫ, agus iad ċoṁ mór le ċéile. Buḋ ċóir do'n dá ṡnáṫ ḃeiṫ coṁ-ḟada le ċéile, rud naċ dtuiteann amaċ go minic. Nuair ḃíonn ceann aca níos giorra 'ná an ceann eile, tugtar "arna"—is é sin "ar-snáṫ"—ar an earḃaiḋsnáiṫ atá ann. Eige=uige=web; inneaċ=weft; dlúṫ=warp. Is é Raifteri féin an t-inneaċ, agus ṫáinig sé gearr, adeir sé.

Lċ. 132—l. 4:—

Stuaġ-ceaṫa. Tá "tuar-ceaṫa" níos coitċeannta. Ċuala mé "tuaiġ-ceaṫa," leis. Deirtear "boġceaṫa" i gConamara, boġ mar bough i mBéarla.

l. 14—Go facas—gur facṫas.

Lċ. 134—l. 3:—

Gáiḃteaċ—"cráiḃteaċ" b'éidir.

l. 6—Duḃairt Maitiú Ó Finn liom naċ "sruṫ na mbeoḋaiḃ" aċt "sruṫ na maoil" do ċuala seisean. Is dóiġ go dtáinig an t-ainm Sruṫ na Maoile anuas ó Oiḋe Ċloinne Lir.

Lċ. 135—l. 1:—

Deir Seán Mac Ḟloinn gur "Áṫa Con" ċuala seisean i gcoṁnaiḋe. Labairṫear Áṫ-cinn mar Ó-cinn ar uaireanntaiḃ. Tá ainm eile ar an Sgeiṫ seo, "Sgeiċín Ḃaile Uí Ḋoṁnalláin. Tá ḋá ḃaile den ainm seo ann. Tá cuid de Ċaisleán do ṫóg sinnsear Ċlainne Uí Ḋoṁnalláin san mbliaḋain 936, 'na seasaṁ i mBarúntaċt Ċillċonaill, agus duḃairt fear de ṁuinntir Ḟátaiġ le Seán Mac Ḟloinn gur insan mbaile sin i bparáiste Ċill a' Leaċtain do ḃí an sgeaċ. Is dóiġ liom féin gur aṫruiġ an Reaċtaḃraċ áit na sgeiċe do réir na h-áite in a mbíoḋ sé féin!

Lċ. 149—l. 4:—

Fuair mé an t-aḃrán do rinne an Calnánaċ ar Ṁáire Ḃrún ó ḟean-ṗíobaire, aċt ċaill mé arís é.

Lċ. 151—l. 11:—

Tá poll mór anaice leis an tiġ a slugtar an aḃain isteaċ ann, agus tugtar "An Soiléar" air sin. B'éidir gur ag tagairt dó atá an líne seo.

Lċ. 153—l. 21:—

Ṡaoil mise gur "deoċ an dorais" buḋ ċeart do ḃeiṫ ann so, aċt duḃairt Seán Mac Ḟloinn liom go bḟuil "Doċtúir Deóras" ceart "The curing Drop," mar d'aistriġ sé é. Duḃairt Maitiú Ó Finn liom naċ Ḃealaċ aċt Gallaċ=Castleblakeny, buḋ ċeart a ḃeiṫ insa gcéad líne.

Lċ. 154—l. 13:—

ḟeoċan = bolaḋ teaċt ar an ngaoiṫ = a whiff.

Lċ. 158—l. 15:—

Ba ċol-seisear an Seán Ó Cuilleanáin seo dom ċaraid Seán Mac Ḟloinn. Nuair ċonnaic Seán an leaḃar so ar dtús ba leaḃar mór do bí ann. Tugaḋ ar iasaċt do ḋaoiniḃ go minic é, agus san deireaḋ ṫuit amaċ an rud atá i ndán do "iasaċt na n-iasaċt," cailleaḋ duilleóg tar éis duilleóige as, agus níor fágaḋ ann aċt timċeall céad duilleog. Rugaḋ an Cuilleanánaċ ag Caisleán Buiḋe Ṫamnaiġ (féaċ mo sgéal-sa "Tobar Deire an Domain") agus fuair sé bás i n-America am éigin timċeall 1880. Ċuala mé go mba file é féin, aċt ní ḟaca mé aon ṗíosa d'ár ċeap sé riaṁ. Baḋ iad Burcaiġ Ċloinne Riocaird do ṫóg an Caisleán.

Lċ. 166—l. 8:—

Do cló-ḃuaileaḋ an Aiṫriġe agus an Cholera Morbus le ċéile le linn Raifteri féin, nó go goirid tar éis a ḃáis, mar aon dán diaḋa amháin, agus do díolaḋ iad i n-éinḟeaċt leis an aistriuġaḋ Ḃéarla do rinne Keely. Duḃairt Seán Mac Ḟloinn go raiḃ cóip ċlóḃuailte aige féin, agus an dáta 1844 uirri. Deir Maitiú Ó Finn go raiḃ an ceart agam an dá ḋán so do ḋealuġaḋ ó ċéile, aċt ḟaoil an ċuid is mó de na daoiniḃ go mba aon dán amháin iad. Is dóiġ gur ḟaoileadar sin mar clóḃuaileaḋ le ċéile iad.

Lċ. 235—l. 23:—

An deiċ = 10; an t-oċt 8; bliaḋain i n-éiric .i. sa mbreis 1, an sé 6, an ċúig 5, agus an trí 3. Cuir i gcionn a ċéile iad agus beiḋ 33 againn. Sin 1833. D'ḟág sé an míle agus na céadta amaċ. Ceiṫre hoċt agus bliaḋain aṁáin, an rud céadna 4×8 = 32 + 1. Trí agus deiċ fiċead an rud céadna Tá deiċ fiċead an-ċoitċeannta = trioċad. Níl "trioċa" nó "triocad" i n-úsáid ċor ar biṫ saoilim.

Aguisín.

91—l. 1:—

Ḃí Seán Mac Giobúin, nó Johnny Éamoinn mar ṫugaidís air, 'na ċeannport ar Iar-uṁaill agus ar Ċaṫair-na-Mart. Ṫug sé a anam slán leis tar éis caṫa Ċaisleáin a' Ḃarraiġ agus an ḃriste do ḃí 'na ḋiaiḋ. Ċuaiḋ sé ar a ċaoṁaṁaint go Conamara i n-aice na Coille Móire. Ċaiṫ sé cúig bliaḋna ann, nó mar deir tuilleaṁ seaċt mbliaḋna, go ndearnaḋ feall air, agus gur croċaḋ i gCaṫair-na-Mart é.

'Siad na Búrcaiġ do ḃí taoḃ ṫall den Ċaol do rinne an feall air, agus sin é an fáṫ ar ḋuḃairt Seán Breaṫnaċ, file ar an Ros Ruaḋ:

> “ Na Búrcaiġ an dream a diultaiġeaḋ ar flaiṫis na Naoṁ.”

Baḋ é Donnċaḋ Brún nó “ Donnċaḋ an Rópa ” do ċroċ é. B'uncal dó an t-Aṫair Maolṁuire. Nuair ḃí Seán gabṫa agus é dá ṫaḃairt ċun a ċroċta, aduḃairt sé: “ Mo ċúig céad slán leat, a Ċonamara, is ionnat naċ ndéanfaiḋe feall orm! ” An sgailp a ḃí aige i n-aice le Caisleán na Coille Móire a gcodluiġeaḋ sé innti, tá sé ar fágail fós.

Ḃí an t-Aṫair Maolṁuire, freisin, ar a ċaoṁaṁaint i gConamara, agus ḃí na Yeos 'sa' tóir air. I gCloiċ na Rón do ḃí sé agus b'éigean dó dul as sin go hInis Níḋ, agus as sin go Muiġ Iorras. Nuair ḃí sé ag díriú aniar i n-áit éigin cois na fairrge i n-aice le Cárna, ḃíodar ionann agus suas leis. Nuair a ḃíodar i bfoisgeaċt tuairim 's ceaṫraṁa míle dó, ċonnaic sé fear i mbun tornóige (áit no teine aoil). Ċuaiḋ an sagart taoḃ na deataiġe de'n tornóig. Fear de Ċlann-Donnċaḋa a ḃí sa bfear, arḃ' ainm do Séamus Nápla. Rinne sé malairt éadaiġe leis an sagart, agus d'ḟan an sagart i mbun na tornóige agus do riṫ an fear eile leis. Nuair a ċonnaic na Yeos an sagart, mar ṡíl siad, ag déanaṁ ar an ḃfairrge, leanadar é. Ṫug seisean léim isteaċ in a ḃád go dtug sé na hoileáin dó féin agus go dtug sé a ċroiceann slán leis. Tá go leór de ḃunaḋ Ṡéamuis Nápla fós san áit. “ An Sagart ” is gnáṫaċ a ṫaḃairt orra.

Ḃí fear eile de na Giobúnaiġ arḃ' ainm dó Airi Mac Giobúin ag troid, leis, i mbliaḋain na bFrancaċ. Ṫeiċ sé leis go hInis Bó Finne. Marḃuiġeaḋ go fealltaċ é, agus é ag ól dige. An fear do ṁarḃuiġ é, níor fágaḋ é féin i bfad beó.

Is óm ċaraid Tomás Ó Máille do fuair mé an ḟairnéis seo i dtaoiḃ na nGiobúnaċ.

Date Due

BOSTON COLLEGE
3 9031 01192066 7
205575

205575

Author Raftery, Anthony
Hyde, Douglas, ed.

Title Aḃráin agus Danta an

Boston College Library
Chestnut Hill 67, Mass.

Books make kept for two weeks unless a shorter time is specified.

Two cents a day is charged for each 2-week book kept overtime; 25 cents a day for each overnight book.

If you cannot find what you want, inquire at the delivery desk for assistance.

11-46